

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

ՄԱՍ 1

I-V դասարաններ
(Ա. եւ Բ. խմբեր)

Հաւաքեց եւ խմբագրեց՝
ՌՈՒԲԻՆԱ ՓԻՐՈՒՄԵԱՆԸ

ԵՐԵՎԱՆ 2010

Յատուկ թոյլտուութեամբ օգտագործուած հրատարակութիւններ, որոնց համար յայտնում ենք մեր շնորհակալութիւնները

Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի Հրատարակած Հայոց Լեզուի եւ Հայ Դատի դասագրքերից՝ նիւթեր, գծանկարներ եւ լուսանկարներ

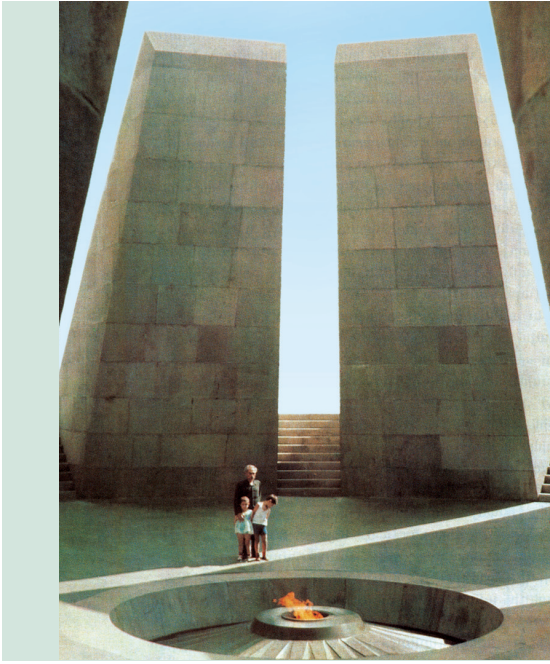
Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Ազգային Վարժարանների Խնամակալ Մարմնի հրատարակած «Հայոց Ցեղասպանութեան Դասաւանդում Հայկական Վարժարաններուն Մէջ» (2006), որը հիմք է ծառայել ներկայ բարելաւուած եւ ընդլայնուած ելեկտրոնային տարբերակին

«Փյունիկ» (Մանմար) հրատ. «7 Խրատական հեքիաթ» (1993)

«Արևիկ» հրատ. «Ոսկու կարաս» (1995), նկարազարդում՝ Աիդա Բոյաջյանի

«Ամրոց» հրատ. «Ազնիվ տղան», հեղ.՝ Հարություն Հովնաթան, նկարիչ՝ Սուրեն Ներսիսյան

Centering Corporation (Omaha, NE) Grandfather Hurant Lives Forever by Susanna Pitzer (2001), by special permission from the author. Illustrations used with permission by the Centering Corporation, www.centering.org, 1-866-218-0101. Original copyright of English Edition 2001, Centering Corporation. Illustrations by Kyra Teis.

ԽՕՍՔ ԽՍԲԱԳՐԻ ԿՈՂՄԻՑ

Իրաքանցիւր Ապրիլ ամիս, երբ Եղեռնի զոհերի յիշատակը ոգեկոչող հանդիսութիւնները լցնում են մթնոլորտը, երբ զգացումները աւելի են սրւում ու Եղեռնի վերազարթնած յուշերի ճնշումը աւելի զգալի է դառնում, երբ ծաղիկներ առած, մեր փոքրիկների ձեռքից բռնած, դէպի Եղեռնի յուշակոթող ենք քայլում, նոյն հարցը գալիս է նեղելու մեզ: Հայ մանուկին եւ պատանուն ինչպէ՞ս խօսել մեր աղիտալի անցեալի մասին՝ տնում կամ դասարանում: Ինչպէ՞ս արծարծել հայ ժողովրդի դէմ կատարուած սոսկալի անարդարութիւնը, որ իր ազդեցութիւնն է թողել եւ շարունակում է թողնել մեր հաւաքական կեանքի վրայ:

Նիւթը արծարծենք կամ ոչ, հայ մանուկները որեւէ կերպով առնչւում են նիւթին, հաղորդւում են մեր պատմութեան այս սեւ էջի եւ նրա պարփակած տխուր եւ արիւնալի տեսարանների հետ: Նրանց մէջ փոքր տարիքից առաջանում է հետաքրքրութիւնը՝ ի՞նչ պատահեց, ինչպէ՞ս պատահեց եւ ինչո՞ւ պատահեց: Ծնող եւ ուսուցիչ պէտք է պատասխանեն այս հարցումներին: Բայց ինչպէ՞ս:

Որոշ ծնողներ կամ ուսուցիչներ երեխաների հոգեկանը չվնասելու համար ոչինչ չեն ասում: Անպատասխան թողնուած այս խորհրդաւոր հարցը կարող է անորոշ մտահոգութեան, նոյնիսկ ընդվզումի պատճառ դառնալ: Ուրիշներն էլ երեխայի տարիքին անյարմար բացատրութիւններով անցանկալի տպաւորութիւն են թողնում նրա վրայ. իսկ դա կարող է չափազանցուած հակազդեցութեան պատճառ դառնալ, կամ յարատեւ սարսափ, շրջապատի նկատմամբ կասկած եւ անվստահութիւն եւ, նոյնիսկ նիւթի շուրջ անզգայ անտարբերութիւն առաջացնել:

Ո՞ր է հաւասարակշռուած եւ երեխայի տարիքին յարմար ծրագրուած փոխանցումը Հայոց Ցեղասպանութեան՝ որպէս անկիւնադարձը մեր պատմութեան, որպէս պատճառը, հետեւանքը մեր այսօրուայ ազգային լինելիութեան: Ո՞ր է հաւասարակշռուած ու յարմարագոյն մեթոդաբանութիւնը, որով կարելի լինի պահպանել փոխանցումի իմաստն ու նպատակը՝ առանց անյարիր մօտեցումներով հակառակ ազդեցութիւններ թողնելու, առանց վտանգելու երեխայի մէջ ձեւաւորուող առողջ հոգին եւ ստուերի տակ առնելու հետապնդուած իմաստն ու նպատակը:

Ահա՛ մտահոգութիւններ, որոնք իմ մէջ մտատանջութեան ու վերջապէս գործի վերածուեցին եւ ծնունդ տուեցին այս ձեռնարկին:

Դա 2004 թուականն էր: Արեւմտեան Ամերիկայի Ազգային Վարժարանների Խնամակալ Մարմինը ընդառաջեց առաջարկիս եւ ստանձնեց գործի նախաձեռնութիւնը: Իմ ղեկավարութեամբ կեանքի կոչուած մասնագէտների յանձնախումբը գործի անցաւ մշակելու այս ձեռնարկ-դասածրագիրը, որ 2006-ից սկսեց փորձարկուել տեղի հայկական դպրոցներում եւ որի էլեկտրոնային վերջնական տարբերակը այսօր առաջարկում է ձեզ:

Յստակ է, ի հարկէ, որ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի հրատարակութեամբ եւ իմ հեղինակութեամբ արեւմտահայերէնով գրուած 10, 11, 12 դասարանների «Հայ Դատ» դասագրքերը Հայոց Ցեղասպանութիւնը արծարծում են զանազան տեսանկիւններից դիտուած՝ ծրագրում, ընթացք, պատճառներ, հետեւանքներ, ուրացում եւայլն: Նոյն մօտեցումն է կիրառուած նաեւ Հայաստանում հրատարակուած, միջնակարգի բարձր դասարանների համար նախատեսուած «Հայկական հարցի պատմութիւն» դասագրքում (դարձեալ իմ հեղինակութեամբ): Սակայն մինչեւ այդ դասարաններին հասնե՞լը: Մասնագէտների քննարկումները եւ ընդհանրապէս ցեղասպանութեան ուսուցման այլ օրինակների շուրջ կատարուած խոր ուսումնասիրութիւնները ցոյց են տուել, որ Հայոց Ցեղասպանութեան մասին կարելի է խօսել երեխաներին՝ բոլոր տարիքներում՝ եթէ մօտեցումը ճիշտ լինի, եթէ նիւթը տարիքին համապատասխան լինի:

Օգտուելով նմանօրինակ անցեալ ունեցող ժողովուրդների փորձից՝ իրենց աղիտալի անցեալը սերունդներին փոխանցելու գործում, եկանք այն եզրակացութեան որ մանաւանդ ցածր դասարաններում ցեղասպանութեան բարդ հասկացութեան ընկալումը դիւրացնելու համար, նախ պիտի մատուցել որոշ աւելի պարզ հասկացութիւններ (յղացքներ կամ թեմաներ), ինչպէս օրինակ՝ **Համագործակցութիւն եւ յարատեւ աշխատանք, Բարեկամութիւն (ընկերասիրութիւն) եւ փոխադարձ յարգանք, Արդարութիւն, Ազատութիւն, Իրաւունքներ եւ պատասխանատուութիւններ**, եւայլն: Այդ թեմաները ընդգրկուած են այս ձեռնարկում եւ իւրաքանչիւրի համար առաջարկուած է աշակերտի տարիքին յարմար նիւթ (պատմուածք, հէքեաթ, զրոյց, կամ բանաստեղծութիւն) եւ այդ նիւթը դասաւանդելու մեթոդն ու միջոցները: Թեմաները կարելի է դասաւանդել տարուայ ընթացքում եւ ապա՝ Ապրիլ ամսուն անցնել դարձեալ աշակերտի տարիքին յարմար ուղղակի Ցեղասպանութեանն առնչուող նիւթին:

Կրկնելու գնով պիտի ասեմ, որ նման դաստիարակութիւն անհրաժեշտ է մեզ հայերիս թէ՛ Սփիւռքում եւ թէ՛ Հայաստանում՝ ի հարկէ, նպատակադրուած եւ ճիշտ մեթոդաբանութեամբ:

Նպատակը այն չէ, որ զոհի հոգեբանությունն ներշնչենք երեխային:

Նպատակը այն չէ, որ ստորադասության բարդությ առաջացնենք՝ փոքր ու խեղճ ազգ ենք, տարան մեզ ու ոչխարի պես կոտորեցին:

Նպատակը այն չէ, որ երեխայի մեջ մի ամբողջ ժողովրդի դեմ ատելություն ներշնչենք:

Նպատակը այն չէ, որ սգանք, լացենք ու լացեցնենք:

Մեր ժողովրդի դեմ հսկայական անարդարություն է կատարուել եւ այդ անարդարությունը, համաշխարհային իմաստով անմարդկային ոճիրը, աշխարհին ճանաչել տալու եւ մեր արդար դատը խլելու համար պիտի պայքարենք ազգովին, փոքրից մեծ: Պիտի սերունդ դաստիարակենք որպեսզի այդ դատի լուծումը մեզ համար դառնայ գերագոյն նպատակ՝ հենց դասարանի նստարաններից:

Ծրագիրը իր բնոյթով, նպատակներով եւ առաջադրանքներով առաջինը լինելով, անշուշտ զերծ չէ թերություններից: Ներկայացուած ելեկտրոնային տարբերակը կարելիություն պիտի ընծեռի ուսուցիչներին փորձարկման ընթացքում իրենց կարծիքը կամ փոփոխության առաջարկները ներդնելու, որի համար միայն կարող ենք շնորհակալ լինել:

Այս ընդհանուր բացատրություններից յետոյ, յոյս ունեն, որ այս աշխատանքը օգտակար պիտի լինի ուսուցիչներին եւ պիտի պատասխանի անէն տարի Ապրիլ ամսուն ուսուցչի մտքում առաջացած հարցումին՝ Հայոց Ցեղասպանության մասին խօսե՞լ աշակերտներին, թե՞ ոչ: Եթէ պիտի խօսել, ի՞նչ ասել, որքա՞ն եւ ինչպե՞ս ասել:

Հայ նոր սերունդների կրթական գործին նուիրուած ուսուցիչների լիակատար գործակցութեան յոյսով եւ ակնկալիքով՝

Ռուբինա Փիրումեան

Սեպտեմբեր, 2010

ՀԱՅՈՑ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր կարգերուն համար

Ա. ԽՈՒՄԲ

(Ա. եւ Բ. կարգեր)

Այս կարգերուն յարմար նկատուած են հետեւեալ թեմաները, որոնց իւրաքանչիւրին համար մատուցուած է նիւթ եւ դասածրագիր:

- **Համագործակցութիւն եւ յարատեւ աշխատանք**
(Cooperation and Perseverance)
- **Արդարութիւն** (Fairness)
- **Բարեկամութիւն (ընկերասիրութիւն) եւ փոխադարձ յարգանք**
(Friendship and Respect)

Ուսուցիչը ժամանակ ունի վերոնշեալ թեմաները ձշղուած հերթականութեամբ դասաւանդելու՝ տարրուան սկիզբէն մինչեւ Ապրիլ ամիս: Ցանկութեան պարագային, կամ եթէ ժամանակը թոյլատու ըլլայ, ուսուցիչը կրնայ աւելցնել այլ թեմաներ, ինչպէս՝ «օրէնք–օրինազանցութիւն եւ հետեւանքներ» (rules, braking rules and consequences), «նմանութիւններ եւ տարբերութիւններ» (Similarities and differences), «իրաւունք եւ պատասխանատւութիւն» (rights and responsibilities):

Ապրիլին արդէն դասարանը պատրաստ պիտի ըլլայ ընկալելու եւ ըմբռնելու Ռուբէն Յովսէփեանի «Կակաչները» պատմուածքը, որ օգտագործած ենք Եղեռնի հետ ունեցած իր մէկ հեռու եւ անուղղակի առնչութեան համար:

1

Համագործակցություն և յարատև աշխատանք (Cooperation and Perseverance)

Դասաձրագիրը (lesson plan) պատրաստուած է «**Ուսուցիչի որ տանք, սարեր շուր կը տանք**» ժողովրդական գրոյցի վրայ: Կատարուած են առաջադրանքներ՝ դասարանային աշխատանքներու համար: Ուսուցիչը զանոնք կրնայ օգտագործել ամբողջութեամբ կամ մասնակի՝ ըստ տրամադրելի ժամանակին, դասարանի մակարդակին եւ պահանջին:

Ուսուցիչը ուշադրութիւն ընելու է, որ գրոյցին վերջին խրատական եզրակացութիւնը՝ «Թշնամիդ թէկուզ մըջին լինի՝ մի արհամարհիր», թեմային նպատակադրուած շրջագիծէն ներս չէ շեշտուած կամ նկատի չէ առնուած:

Այստեղ շեշտը պէտք է դնել հայերուն առնչուող՝ առանց յուսահատելու համագործակցաբար յարատև աշխատանքի վրայ: Դասաձրագիրը արդէն կը խօսէ այդ մասին: Ուսուցիչը պիտի շեշտէ, թէ ինչպէս հայերը իրենց հայրենիքէն եւ ծննդավայրէն դուրս կրցան յարատևիլ, զիրար օգնելով, դպրոցներ, եկեղեցիներ եւ միութիւններ կազմելով իրարու շուրջ հաւաքուեցան եւ հայ մնացին: Մենք ալ պէտք է շարունակենք մեր ծնողքին գործը, պէտք է հայ մնանք եւ փաստենք թուրքերուն, որ, որքան ալ մեզմէ աւելի ուժեղ եւ թիւով շատ, մեզ չկրցան ոչնչացնել: Մենք կանք եւ թուրքերու գրաւած մեր հայրենիքը ետ պիտի պահանջենք:

Ինչպէս առաջարկուած է դասաձրագրին մէջ, երկրորդ դասարանի աշակերտներուն պարագային արդէն կարելի է ընտանիքի մէկ անդամի հետ կատարելիք հարցազրոյցի համար նիւթ ծառայեցնել օտար երկիրներու մէջ գաղթական ինկած հայերու կեանքը՝ դժուարութիւններ, յարատև աշխատանք եւ յաջողութիւն:

2

Արդարութիւն (Fairness)

Դասաձրագիրը (lesson plan) պատրաստուած է Յովհաննէս Թումանեանի «**Ոսկու կարաս**» հեքեաթին վրայ: Այս հեքեաթը Լիբանանի Համազգայինի հրատարակութեամբ լոյս տեսած է արեւմտահայերէնի վերածուած, ուրեմն ներկայացուած են երկու տարբերակ. իսկ Lesson plan-ը եւ աշխատանքները առաջադրուած են նաեւ այս հեքեաթին հիման վրայ պատրաստուած ներկելու տետրին վրայ: Ներփակուած է նաեւ Թումանեանի բնագիր տարբերակը արեւելահայերէնով եւ դասական ուղղագրութեամբ՝ ըստ ուսուցիչի հայեցողութեան օգտագործելու համար:

Այստեղ օգտագործուած է նաեւ «**Շուշանք**» պատմութիւնը, որ աւելի կը շեշտէ անարդարութեան գաղափարը, ուղղակի Եղեռնին կ'առնչուի եւ երեխաները կը պատրաստէ Եղեռնի բարդ յղացքը հասկնալու համար: Այս պատմութեան ընդմէջէն աշակերտը կը սորվի, թէ ինչ է անարդարութիւնը: Ուսուցիչը հարց կու տայ, թէ եթէ կառավարութիւն մը յանկարծ որոշէ խումբ մը մարդկանց իրենց տուններէն դուրս հանել եւ հեռու ճամբաներ ուղարկել ու տիրանալ անոնց տունին եւ ունեցածքին, արդեօք արդար է: Թուրք կառավարութիւնը որքան անարդար վերաբերեցաւ հայերու հանդէպ՝ անոնց իրենց տուններէն քշելով:

Բարեկամութիւն (ընկերասիրութիւն) եւ փոխադարձ յարգանք (Friendship and Respect)

Դասաձրագիրը (lesson plan) պատրաստուած է Ղազարոս Աղայեանի «Երկու այծ» եւ «Երկու ընկերներ» պատմուածքներուն (գրոյցներուն) վրայ: Կատարուած են առաջադրանքներ՝ դասարանային աշխատանքներու համար: Ուսուցիչը զանոնք կրնայ օգտագործել ամբողջութեամբ կամ մասնակի՝ ըստ տրամադրելի ժամանակին, դասարանի մակարդակին եւ պահանջքին:

Բարեկամութեան եւ փոխադարձ յարգանքի թեմաները անցնելէ ետք, ուսուցիչը կը բացատրէ, թէ շատ երկար տարիներ առաջ մեր հայրենիք Հայաստանը անկախ էր: Թուրքերը իրենց հզօր բանակներով եկան ու տիրեցին մեր երկիրին եւ մեր ժողովուրդին վրայ: Թուրքերը ընդհանրապէս չէին յարգեր հայերը, բարեկամութիւն չկար անոնց միջեւ: Թուրքերը կը խլէին հայերուն ունեցուածքը, թուրք եւ քիւրտ խմբակներ կը յարձակէին հայկական գիւղերուն վրայ ու սպանութիւններ կը կատարէին, երեխաները կը խլէին, կը տանէին: Հայերուն իրաւունք չէր տրուած իրենք զիրենք պաշտպանելու: Այս վիճակը տեւեցաւ շատ երկար տարիներ, ու երբ հայերը սկսան դէմ կանգնիլ այս յարձակումներուն, այս անգամ թուրքերը հայերը պատժելու ելան: 1915-ին կառավարութիւնը հրաման տուաւ, որ բոլոր հայերը իրենց տունն ու ունեցուածքը ձգեն եւ հեռանան: Ոստիկանները զանոնք դէպի հեռու անապատները քշեցին առանց հացի ու ջուրի. շատերն ալ իրենց գիւղերուն մէջ սպաննեցին: Թուրքերը գրաւեցին հայերուն տունները եւ ունեցուածքը, հայերու հայրենիքն ալ իրենցը յայտարարեցին: Հայերը այսօր փոքրիկ հայրենիք մը ունին, մեծ Հայաստանի մէկ մասը, որ ազատուեցաւ թուրքերէն: Մենք ուրախ ենք մեր հայրենիքով, բայց գիտենք, որ պիտի ազատենք նաեւ մեր հայրենիքի այն մասը, որ թուրքերը գրաւած են եւ հայերը հանած են այդ տեղերէն: Մասիսը այդ հողերուն վրայ կը գտնուի: Երբ մենք Հայաստան կ'երթանք, ամէն օր Մասիսին կը նայինք, բայց Մասիսը մերը չէ: Մենք օր մը պէտք է գայն հայրենիք վերադարձնենք:

Յետոյ ուսուցիչը կը կարդայ Մուշեղ Իշխանի «Նամակ Կաղանդ Պապային» քանաստեղծութենէն վերցուած մէկ հատուածը եւ այդպէս կը վերջացնէ դասը:

Ե Ղ Ե Ռ Ն

Ապրիլ ամսուն մէջ ուսուցիչը կը դասաւանդէ «Կակաչները», օժանդակ նիւթ ունենալով «Շուշանը» պատմուածքը, որ արդէն աշակերտներուն ծանօթացուցած է «արդարութիւն» թեման դասաւանդած ատեն:

Մատղաշ մանուկներու հոգին չվիրաւորելու համար որդեգրուած է նուրբ եւ զգուշաւոր մօտեցում: Այս դասաձրագիրին հետեւելով ուսուցիչը կրնայ վստահ ըլլալ, որ փոխանցած է յարմարագոյնը:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

Ա. ԽՈՒՄԲ

(Առաջին եւ երկրորդ դասարաններ)

Այս դասարանների համար յարմար են նկատուել հետեւեալ թեմաները, որոնց իւրաքանչիւրի համար մատուցուած է նիւթ եւ դասածրագիր:

- **Համագործակցութիւն եւ յարատեւ աշխատանք**
(Cooperation and Perseverance)
- **Արդարութիւն** (Fairness)
- **Բարեկամութիւն (ընկերասիրութիւն) եւ փոխադարձ յարգանք**
(Friendship and Respect)

Ուսուցիչը ժամանակ ունի վերոնշեալ թեմաները ձշտուած հերթականութեամբ դասաւանդելու՝ տարուայ սկզբից մինչեւ Ապրիլ ամիսը: Ցանկութեան պարագայում, կամ եթէ ժամանակը ների, ուսուցիչը կարող է աւելացնել այլ թեմաներ, ինչպէս՝ «օրէնք–օրինազանցութիւն եւ հետեւանքներ» (rules, braking rules and consequences), «նմանութիւններ եւ տարբերութիւններ» (Similarities and differences), «իրաւունք եւ պատասխանատւութիւն» (rights and responsibilities): Ապրիլին արդէն դասարանը պատրաստ կլինի ընկալելու եւ ըմբռնելու Ռուբէն Յովսէփեանի «Կակաչները» պատմուածքը, որ օգտագործել ենք Եղեռնի հետ ունեցած իր մէկ հեռու եւ անուղղակի առնչութեան համար:

Համագործակցություն և յարատև աշխատանք (Cooperation and Perseverance)

Դասածրագիրը (lesson plan) պատրաստուած է «**Ուս ուսի որ տանք, սարեր շուռ կը տանք**» ժողովրդական գրոյցի վրայ: Կատարուած են առաջադրանքներ՝ դասարանային աշխատանքների համար: Ուսուցիչը կարող է դրանք օգտագործել ամբողջութեամբ կամ մասնակի՝ ըստ տրամադրելի ժամանակին, դասարանի մակարդակին եւ պահանջին:

Ուսուցչի ուշադրութեան ենք յանձնում այն պարագան, որ գրոյցի վերջին խրատական եզրակացութիւնը՝ «Թշնամիդ թէկուզ մրջին լինի՝ մի արհամարհիր», նպատակադրուած թեմայի շրջագծում չի շեշտուած կամ նկատի չի առնուած:

Այստեղ շեշտը պէտք է դնել հայերին առնչուող՝ առանց յուսահատուելու համագործակցաբար յարատև աշխատանքի վրայ: Դասածրագիրը արդէն խօսում է այդ մասին: Ուսուցիչը պիտի շեշտի, թէ ինչպէս հայերը իրենց հայրենիքից եւ ծննդավայրից դուրս կարողացան յարատևել, իրար օգնելով, դպրոցներ, եկեղեցիներ եւ միութիւններ կազմելով իրարու շուրջ հաւաքուեցին եւ հայ մնացին: Մենք էլ պէտք է շարունակենք մեր ծնողների գործը, պէտք է հայ մնանք եւ փաստենք թուրքերին, որ որքան էլ մեզանից աւելի ուժեղ եւ թուով շատ, մեզ չկարողացան ոչնչացնել: Մենք կանք եւ թուրքերի գրաւած մեր հայրենիքը ետ պիտի պահանջենք:

Ինչպէս առաջարկուած է դասածրագրի մէջ, երկրորդ դասարանի աշակերտների պարագայում արդէն կարելի է ընտանիքի մէկ անդամի հետ կատարելիք հարցազրոյցի համար նիւթ ծառայեցնել օտար երկրների մէջ գաղթական ընկած հայերի կեանքը՝ դժուարութիւններ, յարատև աշխատանք եւ յաջողութիւն:

Արդարութիւն (Fairness)

Դասածրագիրը (lesson plan) պատրաստուած է Յովհաննէս Թումանեանի «**Ոսկու կարաս**» հեքեաթի վրայ: Այս հեքեաթը Լիբանանի Համազգայինի հրատարակութեամբ լոյս է տեսել արեւմտահայերէնի վերածուած, ուրեմն ներկայացուած է այս տարբերակը եւս. իսկ Lesson plan-ը եւ աշխատանքները առաջադրուած են նաեւ այս հեքեաթի հիման վրայ պատրաստուած ներկելու տետրի վրայ: Ներփակուած է նաեւ Թումանեանի բնագիր տարբերակը արեւելահայերէնով եւ դասական ուղղագրութեամբ՝ ըստ ուսուցչի հայեցողութեան օգտագործելու համար:

Այստեղ օգտագործուած է նաեւ «**Շուշանք**» պատմութիւնը, որ աւելի է շեշտում անարդարութեան գաղափարը, ուղղակի Եղեռնին է առնչում եւ երեխաներին պատրաստում է Եղեռնի բարդ յղաքը հասկանալու համար: Այս պատմութեան ընդմիջից աշակերտը սովորում է, թէ ինչ է անարդարութիւնը: Ուսուցիչը հարց է տալիս, թէ եթէ մի երկրի կառավարութիւն յանկարծ որոշի մի խումբ մարդկանց իրենց տներից դուրս հանել եւ հեռու ձամբաներ ուղարկել ու տիրանալ նրանց տանն եւ ունեցածքին, արդեօք արդար է: Թուրք կառավարութիւնը որքան անարդար վերաբերուեց հայերի հետ՝ նրանց իրենց տներից դուրս քշելով:

Բարեկամութիւն (ընկերասիրութիւն) եւ փոխադարձ յարգանք (Friendship and Respect)

Դասածրագիրը (lesson plan) պատրաստուած է Ղազարոս Աղայեանի «Երկու այծ» եւ «Երկու ընկերներ» պատմուածքների (գրոյցների) վրայ: Կատարուած են առաջադրանքներ՝ դասարանային աշխատանքների համար: Ուսուցիչը կարող է դրանք օգտագործել ամբողջութեամբ կամ մասնակի՝ ըստ տրամադրելի ժամանակի, դասարանի մակարդակի եւ պահանջի:

Բարեկամութեան եւ փոխադարձ յարգանքի թեմաները անցնելուց յետոյ, ուսուցիչը բացատրում է, թէ շատ երկար տարիներ առաջ մեր հայրենիք Հայաստանը անկախ էր: Թուրքերը իրենց հզօր բանակներով եկան ու տիրեցին մեր երկրին եւ մեր ժողովրդին: Թուրքերը ընդհանրապէս չէին յարգում հայերին, բարեկամութիւն չկար նրանց մէջ: Թուրքերը խլում էին հայերի ունեցուածքը, թուրք եւ քուրդ խմբակները յարձակում էին հայկական գիւղերի վրայ ու սպանութիւններ էին կատարում, երեխաներին խլում տանում: Հայերին իրաւունք չէր տրուած իրենք իրենց պաշտպանելու: Այս վիճակը տեւեց շատ երկար տարիներ, ու երբ հայերը սկսեցին դէմ դնել այս յարձակումներին, այս անգամ թուրքերը հայերին պատժելու ելան: 1915–ին կառավարութիւնը հրաման տուեց, որ բոլոր հայերը իրենց տունն ու ունեցուածքը թողնեն ու հեռանան: Ոստիկանները նրանց դէպի հեռու անապատները քշեցին առանց հացի ու ջրի. շատերին էլ իրենց գիւղերում սպանեցին: Թուրքերը գրաւեցին հայերի տները եւ ունեցուածքը, հայերի հայրենիքն էլ իրենցը յայտարարեցին: Հայերը այսօր փոքրիկ հայրենիք ունեն, մեծ Հայաստանի մի մասը, որ ազատուեց թուրքերից: Մենք ուրախ ենք մեր հայրենիքով, բայց գիտենք, որ պիտի ազատենք նաեւ մեր հայրենիքի այն մասը, որ գրաւել են թուրքերը եւ հայերին հանել այդտեղից: Մասիսը այդ հողերի վրայ է գտնուում: Երբ մենք Հայաստան ենք գնում, ամէն օր Մասիսին ենք նայում, բայց Մասիսը մերը չի: Մենք մի օր պետք է նրան հայրենիք վերադարձնենք:

Յետոյ ուսուցիչը կարդում է Մուշեղ Իշխանի «Նամակ Կաղանդ Պապային» բանաստեղծութիւնից վերցուած մէկ հատուածը եւ այդպիսով վերջացնում դասը:

ԵՂԵՈՆ

Ապրիլ ամսին ուսուցիչը դասաւանդում է «Կակաչները», օժանդակ նիւթ ունենալով «Շուշանը» պատմուածքը, որ արդէն աշակերտներին ծանօթացրել է «արդարութիւն» թեման դասաւանդելիս:

Մատղաշ մանուկների հոգին չվիրաւորելու համար որդեգրուած է նուրբ եւ զգուշաւոր մօտեցում: Այս դասածրագրին հետեւելով ուսուցիչը կարող է վստահ լինել, որ փոխանցել է յարմարագոյնը:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

Ա. ԽՈՒՄԸ

(Առաջին եւ երկրորդ դասարաններ)

Համագործակցութիւն եւ յարատեւ աշխատանք

(Cooperation and Perseverance)

ՈՒՍ ՈՒՍԻ ՈՐ ՏԱՆՔ, ՍԱՐԵՐ ՇՈՒՌ ԿՏԱՆՔ

Սողոմոն թագավորը մի փիղ ուներ: Էն-
քան հսկա էր, որ ամեն ինչ ոտնատակ էր
տալիս: Բայց քանի որ թագավորի սիրած
փիղն էր, անպատիժ էր մնում: Մեծ վնաս էր
հասցնում էս հսկան, մանավանդ մրջյուննե-
րին: Պառկում ու մի քանի մրջնապալատ
միանգամից էր ավերում, ոտը դնում ու մի
պալատ մրջյուն էր ջնջում, կնճիթով քաշում
ու մի պալատ էր երկինք փչում:

Ճարահատյալ՝ մրջյունները գնացին Սո-
ղոմոն թագավորի մոտ:

- Իմաստուն թագավորն ապրած կենա,-
ասացին,- քո փիղը մեր տներն ավերում, մեր
ցեղը ջնջում է, արգելիր:

- Ի՛նչ,- գոռաց,- մրջյուններն ի՞նչ են, որ
նրանց համար իմ փղի առաջ արգելք դնեմ:
Երկրորդ, երրորդ անգամ գնացին գանգա-
տի՝ թագավորը դարձյալ չլսեց: Եվ տեր թա-
գավորից հույսները կտրած՝ մրջյունները
որոշեցին մեծ ժողովի հավաքվել: Կան աշ-
խարհի բոլոր մրջյունները՝ մեծ ու փոքր,

առողջ ու տկար, թույլ ու ուժեղ, անգետ ու գիտուն: Եկան խելք խելքի տվին ու փղին հաղթելու հնարը գտան: Մրջնավարի լուս՝ գործի կպան ու փղին վայել գերեզման փորեցին: Ծանր փնչոց ու խուլ ոտնաձայներ եկան՝ մրջյունները սակվեցին: Դոփ, դոփ, դոփ - փիղը գալիս էր ավերելու: Ու մին էլ թըմփ... հսկան փոսն ընկավ, ոտքերը տնկեց, մնաց ու մնաց:

Օրեր անցան, փիղը չկար: Թագավորը ծառաներին ուղարկեց փնտրելու: Էստեղ փիղ, էնտեղ փիղ՝ փիղը չկար: Մրջնաբների մոտից ծանր ժանտահոտ էր գալիս, գնացին տեսան փիղը սատկել է: Ծառաները Սողոմոն իմաստունին հայտնեցին:

- Մեր թագավորը թող շատ ապրի, մրջյունները թակարդ են սարքել, փիղն ընկել է մեջը, սատկել:

Սողոմոն իմաստունը ողբաց իր փղի մահը, ափսոսաց, բայց և մտածեց իրենից հետո եկողներիս համար:

- Թշնամիդ թեկուզ մրջյունն լինի՝ մի արհամարհիր:

ՈՒՍ ՈՒՍԻ ՈՐ ՏԱՆՔ, ՍԱՐԵՐ ՇՈՒՌ ԿԸ ՏԱՆՔ

Սողոմոն թագաւորը մի փիղ ուներ: Էնքան հսկայ էր, որ ամէն ինչ ոտնատակ էր տալիս: Բայց քանի որ թագաւորի սիրած փիղն էր, անպատիժ էր մնում: Մեծ վնաս էր հասցնում էս հսկան, մանաւանդ մրջիւններին: Պառկում ու մի քանի միջնապալատ միանգամից էր աւերում, ոտը դնում ու մի պալատ մրջիւն էր ջնջում, կնճիթով քաշում ու մի պալատ էր երկինք փչում:

Ճարահատեալ՝ մրջիւնները գնացին Սողոմոն թագաւորի մօտ:

— Իմաստուն թագաւորն ապրած կենայ,— ասացին,— քո փիղը մեր տներն աւերում, մեր ցեղը ջնջում է, արգելի՛ր:

— Ի՞նչ,— գոռաց,— մրջիւնները ո՞վ են, որ նրանց համար իմ փղի առջեւ արգելք դնեմ:

Երկրորդ, երրորդ անգամ գնացին գանգատի, թագաւորը դարձեալ չլսեց: Եւ տէր Թագաւորից յոյսները կտրած՝ մրջիւնները որոշեցին մեծ ժողովի հաւաքուել: Եկան աշխարհի բոլոր մրջիւնները՝ մեծ ու փոքր, առողջ ու տկար, թոյլ ու ուժեղ, անգէտ ու գիտուն: Եկան խելք խելքի տուին ու փղին յաղթելու հնարը գտան: Մրջնաւարի լուռ՝ գործի կպան ու փղին վայել գերեզման փորեցին: Ծանր փնչոց ու խուլ ոտնաձայներ եկան՝ մրջիւնները սսկուեցին: Դո՛փ, դո՛փ, դո՛փ – փիղը գալիս էր աւերելու: Ու մին էլ թը՛մփ... հսկան փոսն ընկաւ, ոտքերը տնկեց, մնաց ու մնաց:

Օրեր անցան, փիղը չկար: Թագաւորը ծառաներին ուղարկեց փնտրելու: Էստեղ փիղ, Էնտեղ փիղ՝ փիղը չկար: Մրջիւնների մօտից ծանր ժանտահոտ էր գալիս, գնացին տեսան փիղը սատկել է: Ծառաները Սողոմոն իմաստունին յայտնեցին.

— Մեր թագաւորը թող շատ ապրի, մրջիւնները թակարդ են սարքել, փիղն ընկել է մէջը սատկել:

Սողոմոն իմաստունը ողբաց իր փղի մահը, ափսոսաց, բայց եւ մտածեց իրենից յետոյ եկողների համար.

— Թշնամիդ թէկուզ մրջիւն լինի՝ մի արհամարհիր:

Համագործակցություն և յարատև աշխատանք (Cooperation and Perseverance)

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ **Առաջին և երկրորդ** _____ Տեսողություն _____

Նպատակ (Objective) – Աշակերտները պիտի կարողանան ըմբռնել յարատև աշխատանք (perseverance) և համագործակցություն (cooperation) յղացքները (concepts), որոնք կարևոր են, օրինակ՝ մի նպատակի հասնելու համար:

Նիւթեր և միջոցներ (Materials) – «Ուս ուսի որ տանք, սարեր շուռ կտանք» ժողովրդական գրոյցը:

Հետաքրքրություն ստեղծելու համար (Motivation) – «Ուս ուսի որ տանք, սարեր շուռ կտանք» ժողովրդական գրոյցը դասարանի առջև կարդալ կամ համակարգչով սփռել պատմությունը:

Դասաւանդման հերթականություն (Directed Lesson Sequence) – Ուսուցիչը բացատրում է յարատև աշխատանք (perseverance) և համագործակցություն (cooperation) բառերի իմաստը և յղացքը բացատրող զանազան օրինակներ բերում: Վարը բերուած օրինակները կարող են օգտակար լինել:

- Մի շատ դժուար ու նոր մարզանք փորձել ու յաջողել:
- Հիւանդութեան պատճառով աշակերտը բացակայում է դպրոցից և դասերից յետ է մնում. բայց յարատև աշխատանքով և ամէն երեկոյ մի քիչ աւելի երկար աշխատելով կարողանում է հասնել դասարանին:
- Մէկը դրամ է խնայում, ամէն ինչից կտրում և գոհողութիւններ է կատարում, որպէսզի դրամ հաւաքի և իր շատ ցանկացած մէկ իրը գնի:
- Աշակերտը երկար ժամեր վարժութիւն է անում, խաղից ու հաճոյքից զրկւում, որպէսզի կարողանայ դպրոցի նուագախմբի մէջ ջութակ նուագել:
- Աշակերտը երկար ժամեր ու յարատևօրէն աշխատում է որեւէ առարկայից ստացած իր ցածր թուանշանը (նիշը) բարելաւելու համար:
- Աշակերտը համագործակցում է մէկ այլ աշակերտի հետ և միասին պատրաստում են մասնակցելու դպրոցի գիտական ցուցահանդէսին:
- Մէկը օգնում է տան աշխատանքներին, որպէսզի տան մէջ ամէն ինչ սահուն ընթանայ:
- Աշակերտները միասին դասարանում որոշուած մի տօնակատարութեան համար միասնական աշխատանք են կատարում և նպատակ իրագործում:

- Երեխաները միասին համագործակցում են՝ մաքրելու իրենց հարեւան զբօսայգին կամ մօտիկ ծովափը:

- **Վերջում շեշտել այն իրողությունը, որ հայերը իրենց հայրենիքից կամ ծննդավայրից դուրս ինչպես կարողացան յարատևել, բոլոր դժուարությունները յաղթահարել եւ նոր կեանք ստեղծել:** (Այստեղ կարելի է յիշել 1915-ի ջարդերից ու տեղահանությունից ազատուած եւ օտար երկրներում յաջողած հայեր)

Ուսուցչի այս օրինակները լսելուց յետոյ, աշակերտները իրենք են օրինակներ քերում, ուր իրենք՝

ա. յարատև աշխատել են տնում կամ դպրոցում: Բացատրում են, թէ ինչ զգացում են ունեցել, երբ երկար ու դժուարին աշխատանքից յետոյ վերջապէս յաջողել են եւ իրենց նպատակին հասել:

բ. համագործակցել են ընտանիքի այլ անդամների հետ մի գործ գլուխ քերելու համար:

գ. համագործակցել են դպրոցում այլ աշակերտների հետ եւ մի դժուարին պարտականութիւն յաջողութեամբ կատարել:

Անհատական աշխատանք (Independent Practice) – Աշակերտները բեմադրում են «Ուս ուսի որ տանք, սարեր շուռ կտանք» պատմութիւնը, ցոյց տալու համար, թէ ինչպէս մրջիւնները իրար հետ համագործակցելով կարողացան փղին յաղթել:

Յաւելեալ աշխատանք (Supplemental Activities)

- Աշակերտները հարցազրոյց են կատարում իրենց ընտանիքի մի չափահաս անձի հետ, որ պատմում է իր մանկութիւնից մի դէպք, ուր ինքը արտակարգ յարատևութիւն է ցուցաբերել կամ մէկի հետ համագործակցելով մի յաջողութեան է հասել: Ապա, այս պատմածի վրայ հիմնուած, աշակերտները մի կարճ պատմութիւն են գրում կամ աւելի ճիշտ՝ նկարում են: (Երկրորդ դասարանի աշակերտները կարող են այս հարցազրոյցը անց կացնել նիւթ ունենալով օտար երկրներում գաղթական ընկած հայերի կեանքը, թէ ինչպէս ջարդից յետոյ վերապրող հայ գաղթականները կարողացան իրար օգնելով յարատևել, նոր կեանք սրտեղծել ու յաջողել):

- Յարատև աշխատանք–համագործակցութիւն (perseverance and/or cooperation) կոլաժ (collage) պատրաստել. Աշակերտները հին թերթերից կտրատում են բառեր, նախադասութիւններ ու նկարներ, որոնք այդ երկու յղացքներն են խորհրդանշում եւ դասարանում դրանք միացնելով կոլաժ են պատրաստում:

Գնահատում/Արժեւորում (Evaluation/Assessment) – Զանազան աշխատանքներին աշակերտների մասնակցութիւնը չափելով ուսուցիչը արժեւորում է, թէ որքանով են նրանք ըմբռնել տուեալ յղացքները:

Համագործակցություն և յարատև աշխատանք (Cooperation and Perseverance)

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Teacher(s): _____

School: _____

Level/Grades: _____ **first and second** _____ Length _____

Objective: Students will be able to understand concepts of perseverance and co-operation for the achievement of a goal.

Materials: The story «Ուս ուսի որ տանք, սարեր շուռ կտանք».

Motivation: Read the story «Ուս ուսի որ տանք, սարեր շուռ կտանք» or make a projection of the story in your online guidebook.

Directed Lesson Sequence: The teacher discusses the meaning of the words perseverance and cooperation. S/he provides several examples of perseverance and co-operation:

- A person tries a new sport that's very difficult.
- Someone misses a week of school because of illness but s/he works a little longer and harder each night to make up the schoolwork that was missed.
- A person saves money and makes sacrifices for a long time in order to buy something s/he really wants.
- A person spends afternoons and weekends practicing on his/her violin so s/he can play well in the school band.
- A student studies and works hard to raise his/her grade in a certain subject at school.
- A student works with a partner on a science fair project for school.
- Someone pitches in at home doing chores so everything runs smoothly.
- Students plan a party with their peers for a special celebration in achievement of a classroom goal.
- Children work together with their friends to help clean up a beach or a neighborhood park.
- **At the end, emphasize the fact that Armenians persevered and survived after they were driven out of their homeland (Western Armenia) by the Turks in 1915. (Here, the teacher can bring the examples of a few famous successful Armenian survivors in different fields of art and science in the Western world.)**

After these examples the students describe:

- a. A time they showed perseverance at home or school. They describe how they felt after reaching a difficult goal that took a long time to achieve.
- b. A time they worked cooperatively with other family members to accomplish a task at home.
- c. A time they worked cooperatively with their classmates to accomplish a task at school.

Independent Practice: Students role-play the story of «Ուս ուսի որ տանք, սարեր շուն կտանք», showing how with perseverance and cooperation the ants achieved their goal and destroyed the elephant.

Supplemental Activities:

- Students interview an adult in their family. Ask him/her to share a story about growing up. Students ask this person to talk about examples of perseverance and cooperation from his/her childhood. Then they write a short story based on these incidents. (In the second grade this interview can be conducted on the topic of how Armenians survived, persevered, cooperated, and achieved as refugees in the new world.)
- Make a perseverance and/or cooperation collage by going through old newspapers and magazines and cutting out words and pictures that they think symbolize perseverance and/or cooperation. Then they arrange and overlap the words and pictures on a poster to display in class (on a bulletin board).

Evaluation/Assessment: The teacher assesses the students' understanding of the concepts perseverance and cooperation through their participation in the discussions, role-play activity and the product of the follow up activities.

Անուն _____

Թուական _____

Հարցազրոյց ծնողքիս հետ

(Բ. Կարգի համար)

1. Պատմէ՛ ինծի երբ կը մեծնայիր՝ բանի մը մէջ յաջողեցար կամ նպատակիդ հասար քանի որ յարատեւօրէն աշխատեցար եւ ուրիշներու հետ գործակցեցար:

2. Նպատակիդ հասնիլը որքան տեւեց:

3. Քանի՞ հոգի աշխատեցան քեզի հետ:

4. Ի՞նչ ըրիր նպատակիդ հասնելու համար:

Հարցազրոյցիդ մասին նկար մը գծէ եւ ներկէ:

Անուն _____

Թուական _____

Հարցազրոյց ծնողներիս հետ

(Երկրորդ դասարանի համար)

1. Պատմիր ինձ երբ մեծանում էիր՝ մի բանի մէջ յաջողեցիր կամ նպատակիդ հասար քանի որ յարատեւօրէն աշխատեցիր եւ ուրիշների հետ գործակցեցիր:

2. Նպատակիդ հասնելը որքան տեւեց:

3. Քանի՞ հոգի աշխատեցին քեզ հետ:

4. Ի՞նչ արեցիր նպատակիդ հասնելու համար:

Հարցազրոյցիդ մասին մի նկար նկարիր եւ ներկիր:

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՍԵՂԱՆ

Մէկ այլ օրինակ համագործակցութեան կարելորութիւնը երեխաներուն ըմբռնել տալու համար

Օգնենք իրարու, որ գործը կանուխ աւարտենք

Ուսուցիչը նախ կը բացատրէ համագործակցութիւն բառին իմաստը եւ օրինակ կը բերէ, թէ ինչպէս մրջիւնները «Ուս ուսի որ տանք, սարեր շուռ կտանք» պատմութեան մէջ համագործակցեցան, իրարու օգնեցին: Յետոյ, ուսուցիչը հարցում կու տայ երեխաներուն եւ հարցումը կը գրէ գրատախտակին վրայ.

Եթէ համագործակցիք, կրնա՞նք աւելի արագ սորվիլ կամ յանձնարարուած աշխատանք մը աւելի կանուխ աւարտել.

Ուսուցիչը գրատախտակը երկու մասի կը բաժանէ՝ Այո կամ Ոչ: Երեխաները երկու բաժանումներուն ներքոյ կը գրեն իրենց անունը՝ արտայայտելով իրենց կարծիքը.

Եթէ համագործակցիք, կրնա՞նք աւելի արագ սորվիլ կամ յանձնարարուած աշխատանք մը աւելի կանուխ աւարտել.

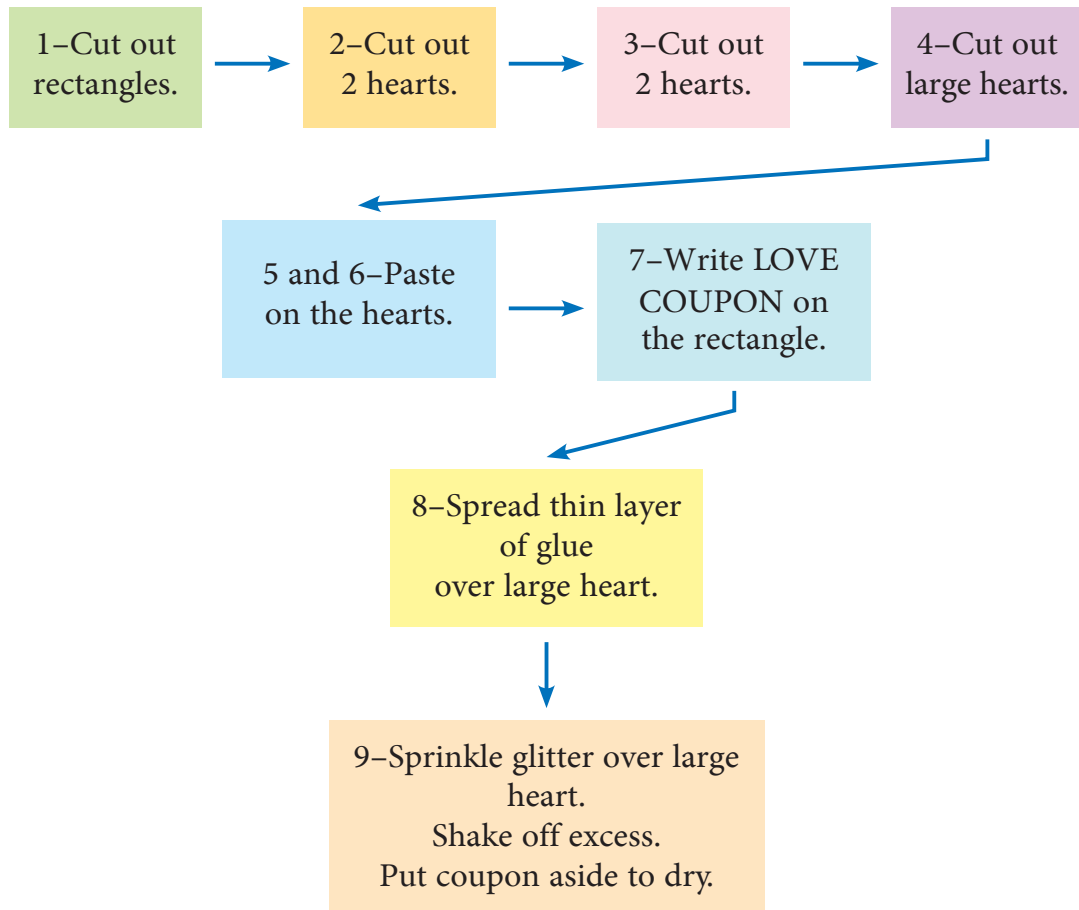
ԱՅՈ

Նայիրա
Թալին
Անի
Արման

ՈՉ

Ալինա
Գէորգ
Կարօ
Դաւիթ

Այժմ կը սկսինք աշխատանքը: Պէտք է շինենք սիրտիկներով զարդարուած կտրոններ: Խումբ մը Երեխաներ առանձինն պիտի աշխատին. իսկ 9 հոգի պիտի մտնեն համագործակցութեան մէջ: Առանձինն աշխատողները ամբողջ գործը կը կատարեն մենակ. իսկ համագործակցութեան խումբին մէջ իւրաքանչիւր երեխայ կը կատարէ իրեն տրուածը միայն եւ կը յանձնէ յաջորդին՝ գործը շարունակելու (assembly line): Այսպէս՝

1. թիւ 1 աշակերտը 13-ով 8 սանտիմետր քառանկիւնիներ կը կտրատէ.
2. թիւ 2 աշակերտը երկու փոքր սիրտիկ կը կտրատէ.
3. թիւ 3 աշակերտը երկու փոքր սիրտիկ կը կտրատէ.
4. թիւ 4 աշակերտը մէկ մեծ սիրտիկ կը կտրատէ.
- 5-6. թիւ 5 եւ 6 աշակերտները սիրտիկները քառանկիւնիին վրայ կը սոսնձեն.
7. թիւ 7 աշակերտը ստացուած կտրոնին վրայ «**Սիրոյ Կտրոն**» կը գրէ.
8. թիւ 8 աշակերտը մեծ սիրտիկին վրայ սոսինձ կը քսէ.
9. թիւ 9 աշակերտը սոսնձած սիրտիկին վրայ փայլ շաղ կու տալ.

Աշխատանքը կը կրկնուի 10 վայրկեան: Ուսուցիչը կը հաւաքէ կտրոնները եւ կը հաշուէ, թէ նոյն ընթացքին քանի կտրոն շինած են առանձինն աշխատողները եւ քանի կտրոն շինած է խումբը:

Ի հարկէ, ուսուցիչը աշակերտներուն պէտք է տրամադրէ ձերմակ եւ կարմիր թուղթեր (սովորական թուղթէն հաստ, խաւաքարդէն բարակ), մեծ եւ պզտիկ սիրտիկներու մոդել, մկրատ, սոսինձ, սել մատիտ, շաղ տալու փայլ:

COOPERATION STATION (cont.)

Materials:

White construction paper (which will be cut by station 1 into 5" x 3"/13 cm x 8 cm rectangles); scissors for stations 1–4; red construction paper containing heart patterns, below—small hearts for stations 2, 3/large hearts for station 4; paste—stations 5, 6; thin-tipped black felt pens – stations 7; glue—station 8; glitter—station 9.

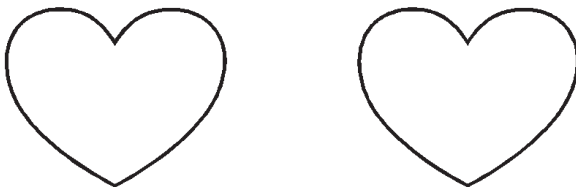
Directions:

Layout the necessary materials at each station area. Provide the same materials for each individual student, who will be making the Love Coupons with no help from classmates. Set a timer for five or ten minutes and let the cooperation station and individual coupon makers begin. At the end of the designated time, compare how many coupons were completed by the cooperation station team compared to those students working individually. Look back at the hypothesized question. The cooperation station activity should have proven that when we do work together to help complete a project or learn, we can get more accomplished! Collect finished coupons to be used for a later activity. Make sure there are at least 2 coupons per student.

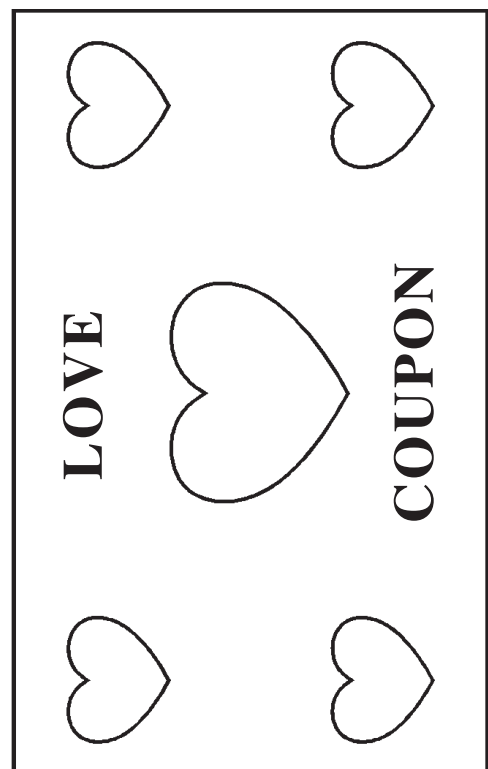
Remember: Supplies will also be needed by each individual student who will be assembling Love Coupons without help!

Small Heart Patterns

Large Heart Patterns

Completed Coupon

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՍԵՂԱՆ

Մէկ այլ օրինակ համագործակցութեան կարելորութիւնը երեխաներին ըմբռնել տալու համար

Օգնենք իրար, որ գործը շուտ վերջացնենք

Ուսուցիչը նախ բացատրում է համագործակցութիւն բառի իմաստը եւ օրինակ բերում, թէ ինչպէս մրջինները «Ուս ուսի որ տանք, սարեր շուտ կտանք» պատմութեան մէջ համագործակցեցին, իրար օգնեցին: Յետոյ, ուսուցիչը հարց է տալիս երեխաներին եւ հարցումը գրում է գրատախտակին.

Եթէ համագործակցենք, կարո՞ղ ենք աւելի արագ սովորել կամ յանձնարարուած մի աշխատանք աւելի շուտ աւարտել.

Ուսուցիչը գրատախտակը երկու մասի է բաժանում՝ Այո կամ Ոչ: Երեխաները երկու բաժանումների տակ գրում են իրենց անունը՝ արտայայտելով իրենց կարծիքը.

Եթէ համագործակցենք կարո՞ղ ենք աւելի արագ սովորել կամ յանձնարարուած մի աշխատանք աւելի շուտ աւարտել.

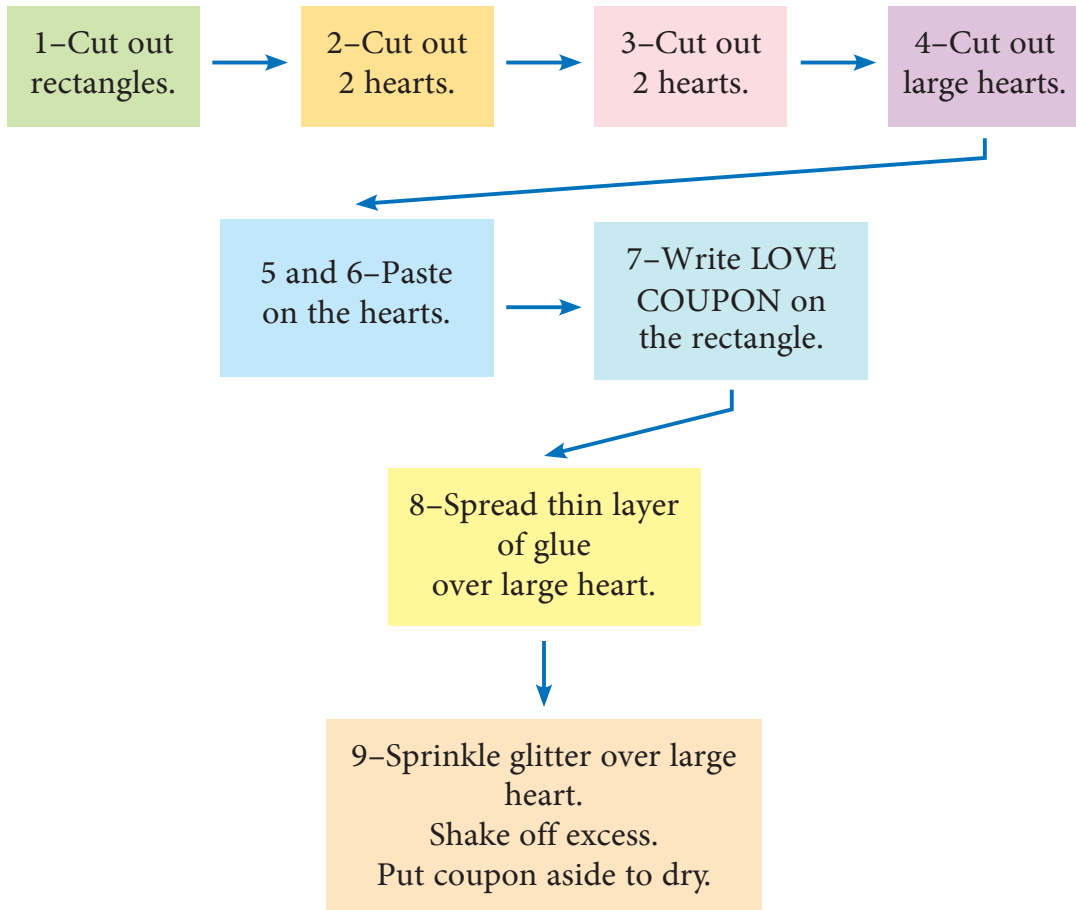
ԱՅՈ

Նայիրա
Թալին
Անի
Արման

ՈՉ

Ալինա
Գեորգ
Կարօ
Դաւիթ

Հիմա սկսում ենք աշխատանքը: Պիտի սարքենք սրտիկներով զարդարուած կտրոններ: Երեխաների մի խումբը մենակ են աշխատելու. իսկ 9 հոգի մտնելու են համագործակցութեան մէջ: Մենակ աշխատողները ամբողջ գործը կատարում են մենակ. իսկ համագործակցութեան խմբի ամէն մի երեխայ կատարում է իրեն տրուածը միայն եւ յանձնում յաջորդին՝ գործը շարունակելու (assembly line): Այսպէս՝

1. թիւ 1 աշակերտը 13-ով 8 սանտիմետր քառանկիւնիներ է կտրում.
2. թիւ 2 աշակերտը երկու փոքր սրտիկ է կտրում.
3. թիւ 3 աշակերտը երկու փոքր սրտիկ է կտրում.
4. թիւ 4 աշակերտը մէկ մեծ սրտիկ է կտրում.
- 5-6. թիւ 5 եւ 6 աշակերտները սրտիկները սոսնձում են քառանկիւնու վրայ.
7. թիւ 7 աշակերտը ստացուած կտրոնի վրայ գրում է «Սիրոյ Կտրոն».
8. թիւ 8 աշակերտը մեծ սրտիկի վրայ սոսինձ է քսում.
9. թիւ 9 աշակերտը սոսնձած սրտիկի վրայ փայլ է շաղ տալիս.

Աշխատանքը կրկնում է 10 րոպէ: Ուսուցիչը հաւաքում է կտրոնները եւ հաշւում թէ նոյն ընթացքում քանի կտրոն են սարքել առանձին աշխատողները եւ քանի կտրոն է սարքել խումբը:

Ի հարկէ, ուսուցիչը աշակերտներին պիտի տրամադրի սպիտակ եւ կարմիր թղթեր (սովորական թղթից հաստ, խաւաքարդից բարակ), մեծ եւ փոքր սրտիկների մոդել, մկրատ, սոսինձ, սեւ մատիտ, շաղ տալիք փայլ:

COOPERATION STATION (cont.)

Materials:

White construction paper (which will be cut by station 1 into 5" x 3"/13 cm x 8 cm rectangles); scissors for stations 1–4; red construction paper containing heart patterns, below—small hearts for stations 2, 3/large hearts for station 4; paste—stations 5, 6; thin-tipped black felt pens – stations 7; glue—station 8; glitter—station 9.

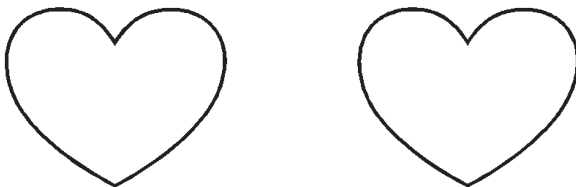
Directions:

Layout the necessary materials at each station area. Provide the same materials for each individual student, who will be making the Love Coupons with no help from classmates. Set a timer for five or ten minutes and let the cooperation station and individual coupon makers begin. At the end of the designated time, compare how many coupons were completed by the cooperation station team compared to those students working individually. Look back at the hypothesized question. The cooperation station activity should have proven that when we do work together to help complete a project or learn, we can get more accomplished! Collect finished coupons to be used for a later activity. Make sure there are at least 2 coupons per student.

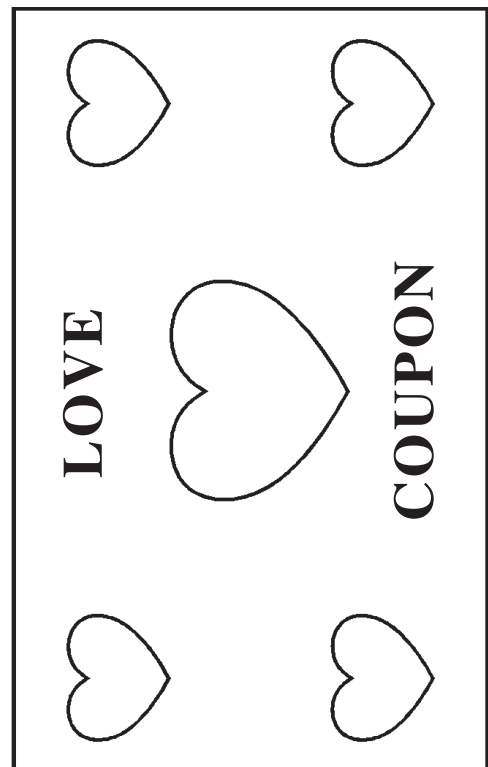
Remember: Supplies will also be needed by each individual student who will be assembling Love Coupons without help!

Small Heart Patterns

Large Heart Patterns

Completed Coupon

COOPERATION CENTER

Helping each other learn or complete a project.

Write the definition of cooperation on chart paper. Discuss the meaning with the students. Ask, for example, how ants cooperated in the story «Ուս ուսի որ տանք, սարեր շուր կտանք».

Pose the following question:

If we cooperate, can we learn faster or finish projects quicker?

On chart paper or the blackboard have the students write their names under their hypothesized choice to the posed question. Then proceed with the following activity to discover the correct answer.

Explain that you want the class to create Love Coupons (next page) to be used for an upcoming activity. Tell them that you are going to have some of the students assemble the coupons individually, while a group of students will form a “cooperation station” and put the coupons together in an assembly-line fashion. Emphasize that the cooperation station will have to cooperate to complete the making of their coupons!

If we cooperate, can we learn faster
or finish projects quicker?

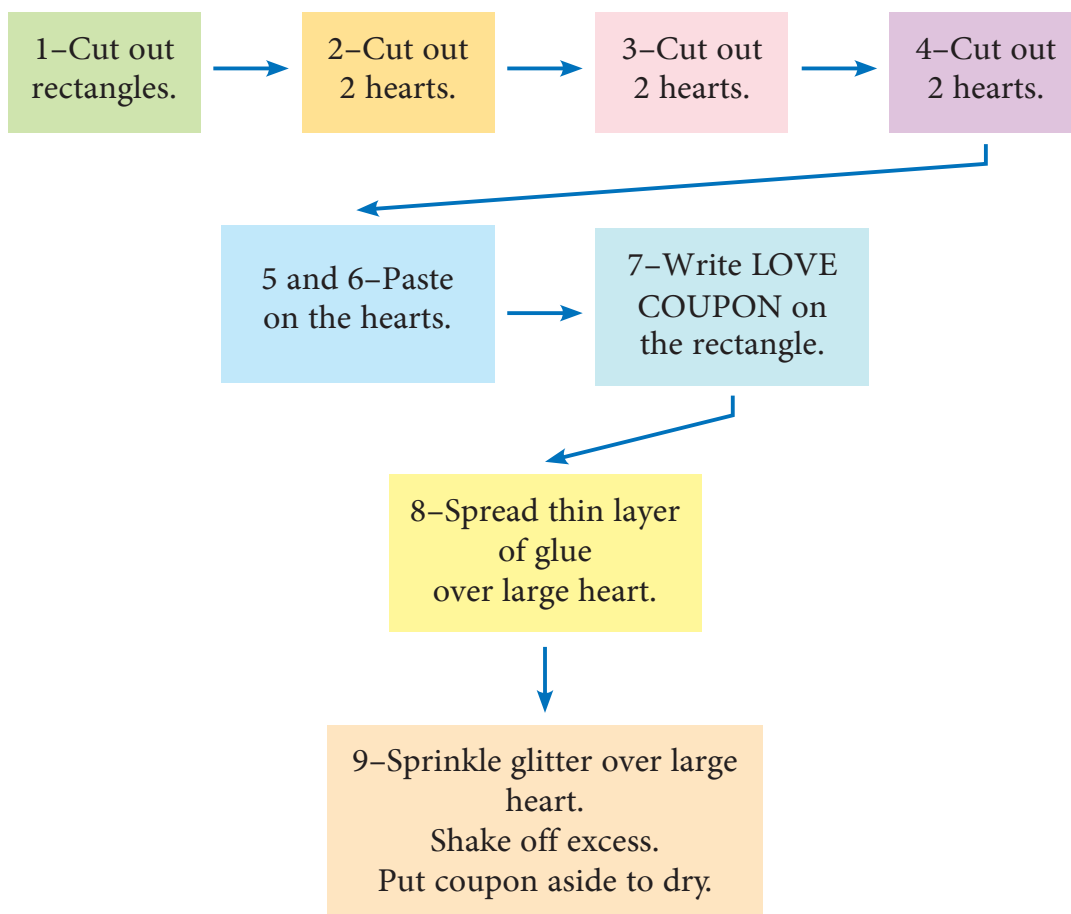
YES

Նայիրա
Թալին
Անի
Արման

NO

Ալինա
Գեորգ
Կարո
Դալիթ

Assign a student to each cooperation station job listed below. Create the assembly-line layout in the classroom. When a student is assigned a job, he is to sit in the appropriate area.

COOPERATION STATION (cont.)

Materials:

White construction paper (which will be cut by station 1 into 5" x 3"/13 cm x 8 cm rectangles); scissors for stations 1–4; red construction paper containing heart patterns, below—small hearts for stations 2, 3/large hearts for station 4; paste—stations 5, 6; thin-tipped black felt pens – stations 7; glue—station 8; glitter—station 9.

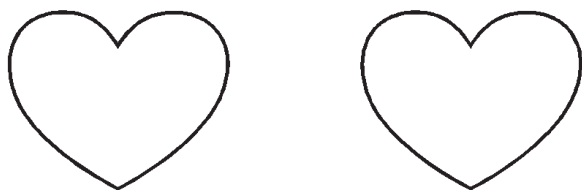
Directions:

Layout the necessary materials at each station area. Provide the same materials for each individual student, who will be making the Love Coupons with no help from classmates. Set a timer for five or ten minutes and let the cooperation station and individual coupon makers begin. At the end of the designated time, compare how many coupons were completed by the cooperation station team compared to those students working individually. Look back at the hypothesized question. The cooperation station activity should have proven that when we do work together to help complete a project or learn, we can get more accomplished! Collect finished coupons to be used for a later activity. Make sure there are at least 2 coupons per student.

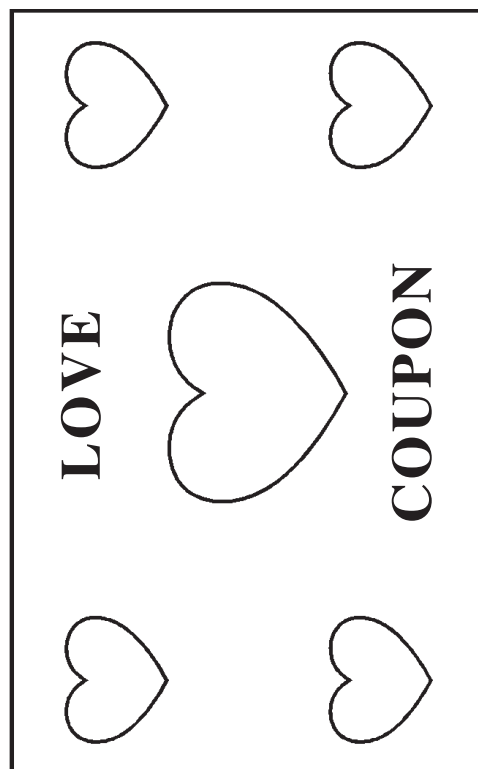
Remember: Supplies will also be needed by each individual student who will be assembling Love Coupons without help!

Small Heart Patterns

Large Heart Patterns

Completed Coupon

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

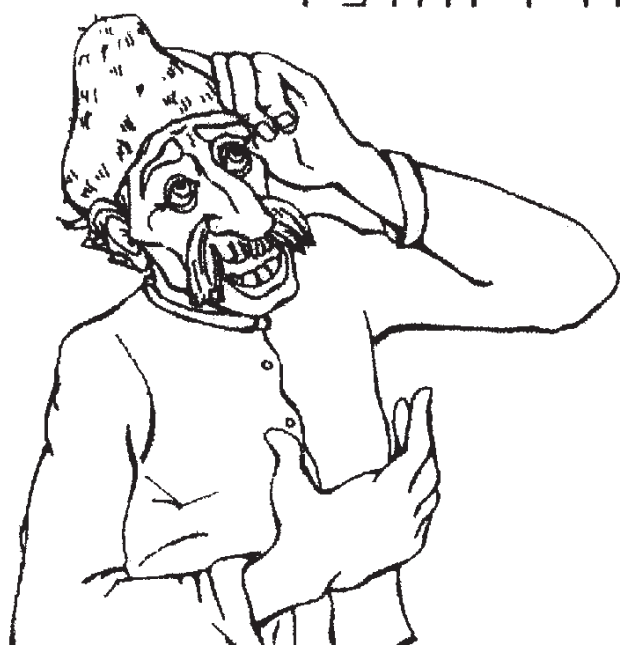
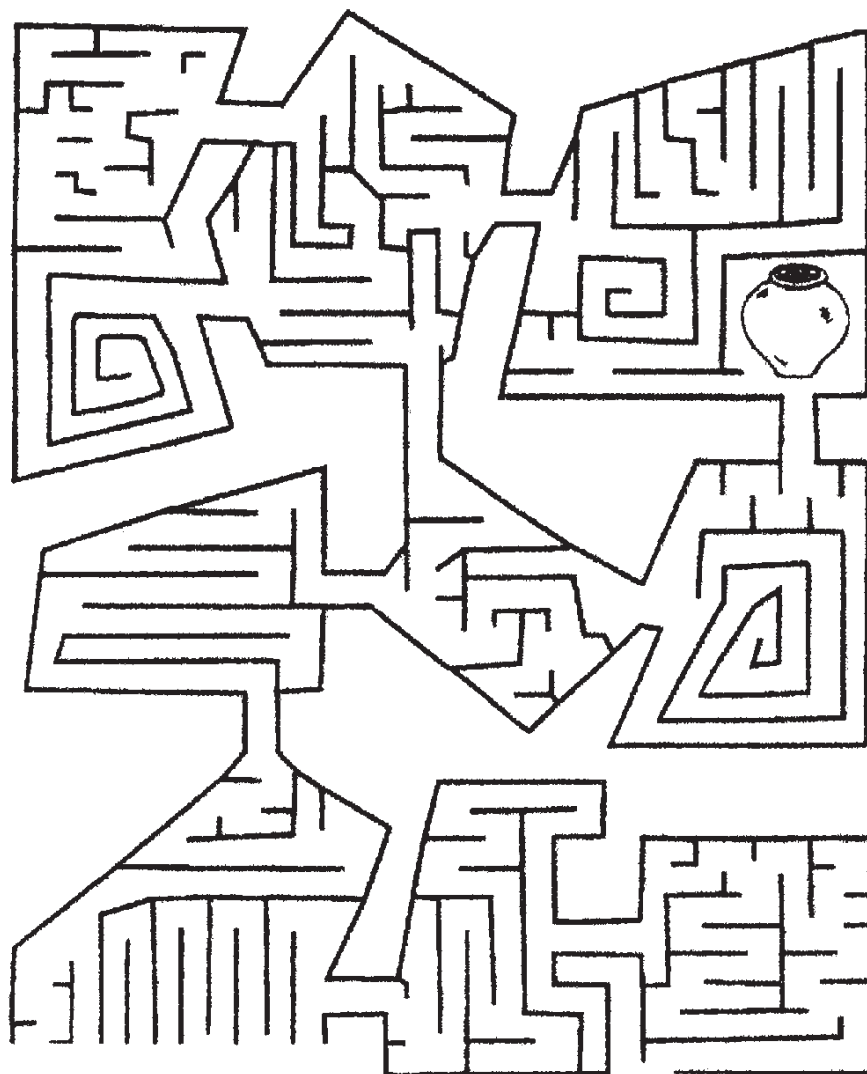
Ա. ԽՈՒՄԸ

(Առաջին եւ երկրորդ դասարաններ)

Արդարութիւն

(Fairness)

*Օգն՛ գիտացիին, որ գրն՛
նսկիի կարասը:*

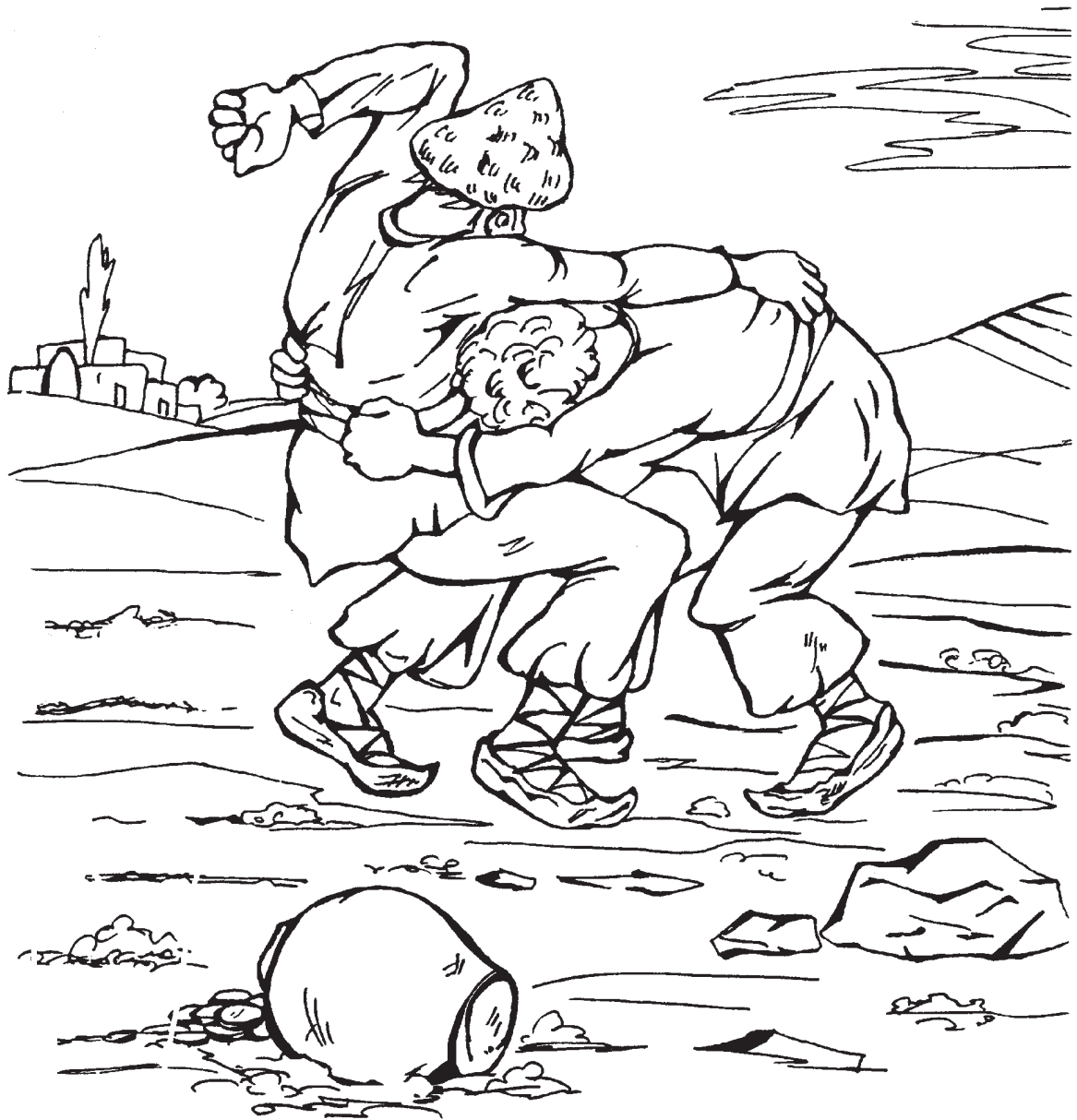
Ժամանակին աղքատ հողագործ մը կար, որ ունէր փոքր արտ ու գոյգ մը եգ: Ձմեռը այս հողագործին եզները կը սատկին: Գարնան ան հողը վարձու կու տա իր դրացիին: Այս դրացին արտը հերկելու ընթացքին հողին մեջէն կարաս մը ոսկի կը գտնէ:

Եզները կը ձգէ եւ կը վազէ հողատիրոջ մօտ:

— Հողիդ մէջէն կարասս մը ոսկի դուրս եկաւ, եկո՛ւր տար,— կ’ըսէ արտը հերկող գիւղացին:

— Ո՛չ, այդ իմս չէ, հողին վարձքը դուն տուեր ես, ուրեմն ոսկին ալ քուկդ է:

Գիւղացիները կը սկսին վիճիլ. մէկը կ'ըսէ՝ ոսկին քուկդ է, միւսը՝ ո՛չ, քուկդ է: Վէճը կը տաքնայ, զիրար կը ծեծեն: Կ'երթան թագաւորին քով գանգատելու:

Թագաւորը հագիւ ոսկիի անունը կը լսէ, կ'ըսէ.

— Ո՛չ քուկդ է, ոչ ալ՝ իրը: Իմ հողիս մէջէն կարասով ոսկի գտնուած է, ուրեմն իմս է:

Թագաւորը իր մարդոց հետ արտ կ'երթայ, որպէսզի ոսկին պալատ բերէ: Կը հրամայէ, որ կարասին բերանը բանան. ան ոսկիի փոխարէն ի՞նչ տեսնէ, կարասը լեցուն է օձերով: Սակայն երբ հողագործները կ'երթան, կարասը կը գտնեն ոսկիով լեցուն:

Թագաւորը իր իմաստուններուն կը հրամայէ, որ բացատրեն այս հրաշքը:

Իմաստունները այս ձեւով կը բացատրեն թագաւորին.

— Կարասով ոսկին աղքատ հողագործներուն մուէր է իրենց ազնուութեան եւ արդար աշխատանքին համար: Երբ դուն կ'երթաս իրենց արդար բախտը յափշտակելու, ոսկին օձի կը վերածուի:

Այս հողագործներէն մէկը աղջիկ մը ունէր, իսկ միւսը՝ տղայ մը:
Իմաստունները կ'որոշէն, որ հողագործները իրենց աղջիկն ու տղան իրարու հետ
պսակեն եւ արտէն գտնուած կարաս մը ոսկին ալ անոնց նուէր տան:

Բարի գիտացիները այս առաջարկը կ'ընդունին ու կը համաձայնին, կ'ուրախանան, եւ կռիւը վերջ կը գտնէ: Կը սկսի հարսանիքը: Ոսկիի կարասն ալ կու տան իրենց զաւակներուն:

Այս էջին վրայ մանրացուած եւ փակցուած են պատմութեան նկարները: Ուսուցիչը կրնայ էջը աշակերտներու թիով բազմացնել, ապա՝ նկարները կտրատել եւ աշակերտներուն տրամադրել ներկելու եւ պատմութեան հերթականութեամբ յաջորդ էջին աղիւսակներուն մէջ փակցնելու համար:

1.	2.
3.	4.
5.	6.
7.	8.

Ես մեր ծերերից եմ լսել, մեր ծերերը իրենց պապերից, նրանց պապերն էլ իրենց մեծերից, թէ մի ժամանակ մի աղքատ հողագործ է լինում, ունենում է մի օրավար հող ու մի լուծ եզ:

Ձմեռը էս աղքատ հողագործի եզները սատկում են: Գարունը, վար ու ցանքի ժամանակը որ գալիս է, եզ չի ունենում թէ վարի, հողը վարձով տալիս է իր հարեւանին:

Էս հարեւանը վարելու ժամանակ խոփը մի տեղ դէմ է ընկնում, դուրս է գալի մի կարաս, մէջը լիքը ոսկի: Եզները լծած թողնում է, վագում է գիւղը հողատիրոջ մօտ:

— Զէ՛յ, աչքդ լուս,— ասում է,— քու հողումը մի կարաս ոսկի դուրս եկաւ, արի տար:

— Չէ՛, ախպէ՛ր, էդ իմը չի,— պատասխանում է հողատէրը: — Զողի վարձը դու տուել ես, դու վարում ես, էն հողում ինչ էլ դուրս գայ, քունն է. ոսկի է դուրս եկել, թող ոսկի լինի, էլի քունն է:

Սկսում են վիճել. սա ասում է՝ քունն է, նա թէ չէ՝ քունը: Վեճը տաքանում է, իրար ծեծում են: Գնում են թագաւորի մօտ գանգատ:

Թագաւորը մի կարաս ոսկու անունը լսում է թէ չէ, աչքերը չորս է բաց անում: Ասում է.

— Ոչ քունն է, ոչ դրանը, իմ հողում կարասով ոսկի է դուրս եկել՝ իմն է:

Իր մարդկանցով գնում է, որ հանի բերի: Գնում է կարասի բերանը բաց անել է տալի, տեսնում է ինչ ոսկի, կարասը լիքը օձ...

Ջարհուրած ու կատաղած ետ է գալի: Զրամայում է պատժեն անգէտ ռանչպարներին, որ համարձակուել են իրեն խափել:

— Չէ՛, թագաւորն ապրած կենայ,— գոռում են խեղճերը,— մեզ ինչո՞ւ ես սպանում. լաւ չես տեսել, օձ չկայ էնտեղ, ոսկի է, ոսկի...

Թագաւորը նոր մարդիկ է ուղարկում, որ գնան ստուգեն: Մարդիկը գնում են, ետ գալի, թէ՛ ճշմարիտ, ոսկի է:

— Վա՛հ, զարմանում է թագաւորը: Ասում է,— երեւի լաւ չտեսայ, կամ տեսածս էն կարասը չէր:— Վեր է կենում մին էլ գնում:

Կարասը բաց է անում, դարձեալ մէջը լիքը օձ:

Էս ինչ հրաշք է, ինչ միտք ունի, չէն հասկանում:

Թագաւորը հրամայում է, հաւաքում է երկրի իմաստուններին:

— Բացատրեցէ՛ք,— ասում է,— ո՞վ իմաստուններ, ի՞նչ հրաշք է սա: Էս հողագործները իրենց հողում կարասով ոսկի են գտել: Ես եմ գնում, կարասը լիքը օձ է դառնում, սրանք են գնում ոսկի է: Էս ի՞նչ կը նշանակի:

— Դրա բացատրութիւնը էս է, թագաւոր, եթէ չես բարկանալ,— ասում են իմաստունները:— Կարասով ոսկին աղքատ հողագործներին պարգեւ է

դրկած իրենց ազնուութեան ու արդար աշխատանքի համար: Երբ նրանք են գնում, իրենց արդար վարձին են գնում ու միշտ էլ ոսկի գտնում, իսկ երբ դու ես գնում, գնում ես ուրիշի բախտը յափշտակես, նրա համար էլ ոսկու տեղ օձ ես գտնում:

Թագաւորը ցնցւում է, խօսք չի գտնում պատասխանելու:

— Լա՛ւ,— ասում է,— դէ հիմի էն որոշեցէք, թէ էդ երկուսից որի՞ն է պատկանում գտած ոսկին:

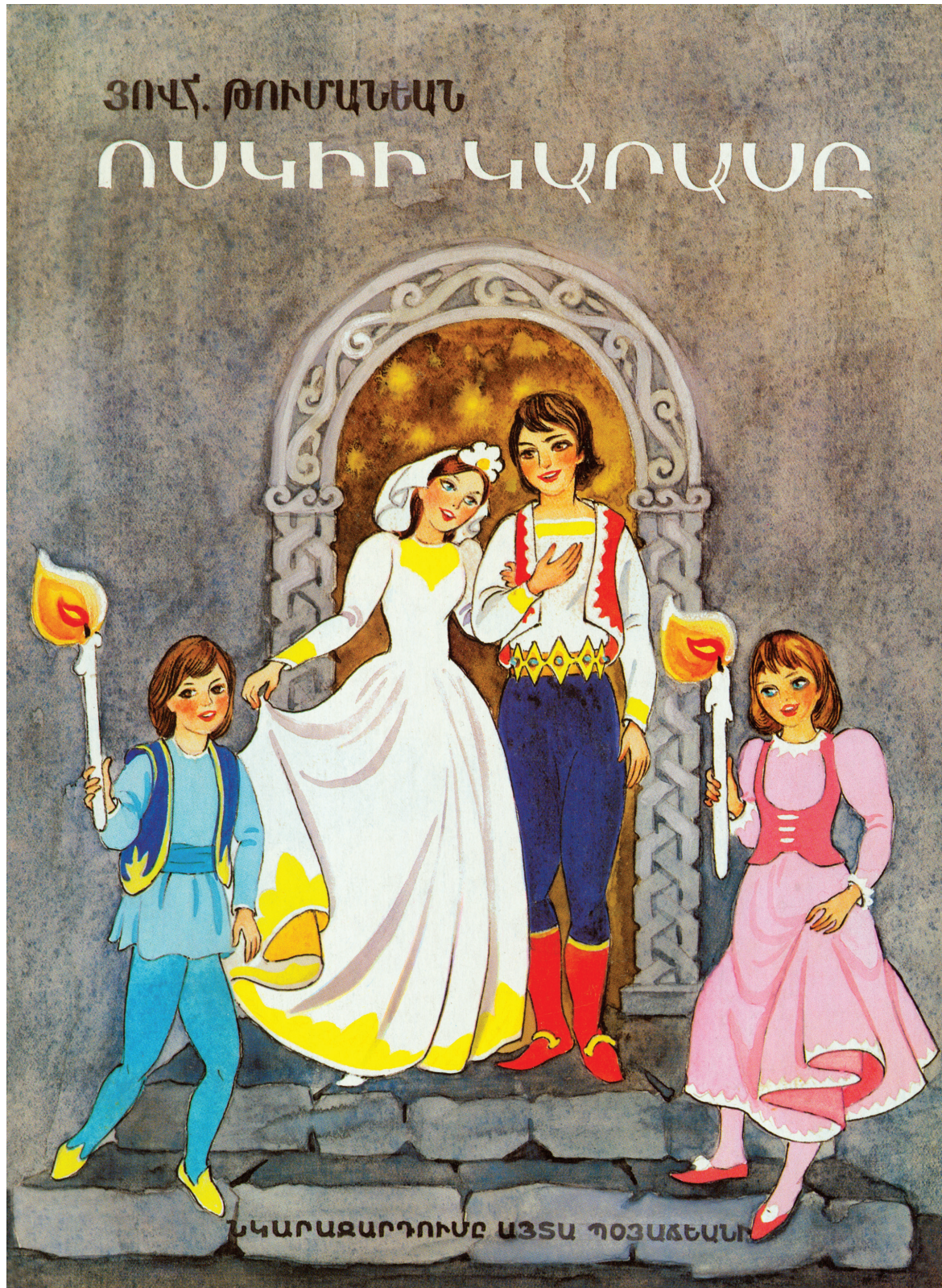
— Իհարկէ, հողատիրոջը,— ձայն է տալի վարող գիւղացին:

— Չէ, վարողինն է,— մէջ է մտնում հողատէրը: Ու նորից սկսում են կռուել:

— Լա՛ւ, լա՛ւ, կացէ՛ք,— կանգնեցնում են իմաստունները,— ի՞նչ ունէք դուք՝ տղայ կամ աղջիկ:

Դուրս է գալի, որ մէկը մի տղայ ունի, միւսը՝ մի աղջիկ: Իմաստունները վճռում են, որ սրանք գնան իրենց աղջիկն ու տղէն իրար հետ պսակեն, էն գտած ոսկին էլ տան նրանց: Էստեղ համաձայնում են բարի մարդիկը. ուրախանում են, ու կռիւը վերջանում է, սկսում է հարսանիքը: Օխտն օր, օխտը գիշեր հարսանիք են անում, կարասով ոսկին էլ, որ պարգեւ էր դրկած իրենց ազնուութեան ու արդար աշխատանքի համար, տալիս են իրենց զաւակներին:

Բարին Էստեղ, չարն էն ագահ թագաւորի մօտ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՈՍԿԻԻ ԿՂՐՎՍԸ

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

ԿԱՐԱՍ — Թրծուած կաւէ մեծ աման (ջուրի, գինիի) :

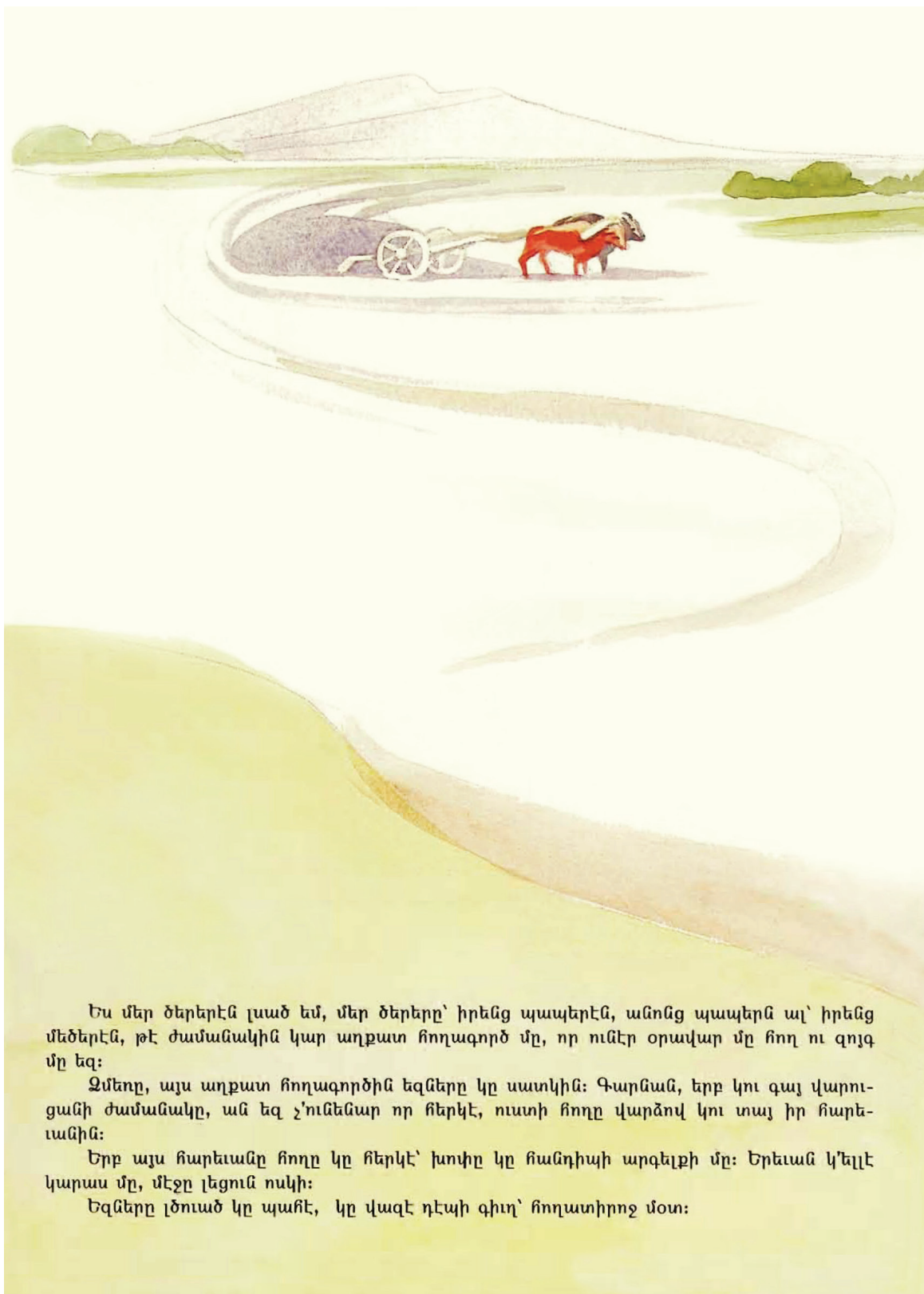
ՕՐԱՎԱՐ — Օրուան մը աշխատանքով հերկուող արտ :

ՎԱՐՈՒՑԱՆ — Հերկելու եւ ցանելու գործողութիւն :

ՀԱՐԵԻԱՆ — Դրացի :

ԽՈՓ — Արօրին ալիօս բացող երկաթը :

ՊԱՐԳԵԻ — Նուէր :

Ես մեր ծերերեն լսած եմ, մեր ծերերը՝ իրենց պապերեն, անոնց պապերն ալ՝ իրենց մեծերեն, թէ ժամանակին կար աղքատ հողագործ մը, որ ունէր օրավար մը հող ու գոյգ մը եզ:

Ձմեռը, այս աղքատ հողագործին եզները կը սատկին: Գարնան, երբ կու գայ վարուցանի ժամանակը, ան եզ չ'ունենար որ հերկէ, ուստի հողը վարձով կու տայ իր հարեւանին:

Երբ այս հարեւանը հողը կը հերկէ՝ խոփը կը հանդիպի արգելքի մը: Երեսան կ'ելլէ կարաս մը, մէջը լեցուն ոսկի:

Եզները լծուած կը պահէ, կը վազէ դէպի գիւղ՝ հողատիրոջ մօտ:

— Հէ՛յ, աչքդ լոյս, - կ'ըսէ հարեւանը, - հողիդ մէջէն կարաս մը ոսկի դուրս ելաւ, եկո՛ւր տար:

— Չէ՛, եղբա՛յր, այդ իմն չէ, - կը պատասխանէ հողատէրը, - հողի վարձը դուն տուած ես, դուն կը հերկես, այդ հողէն ի՛նչ ալ ելլէ, քուկդ է. ոսկի ելած է, թող ոսկի ըլլայ, դարձեա՛լ քուկդ է:

Ասոնք կը սկսին վիճիլ. մէկը կ'ըսէ «քո՛ւկդ է», միւսը՝ «չէ՛, քո՛ւկդ»: Վէճը կը տաք-նայ, զիրար կը ծեծեն: Կ'երթան թագաւորին մօտ գանգատելու:

Թագաւորը հազիւ լսած կարասւ մը ոսկիի անունը՝ աչքերը չորս կը բանայ: Կ'ըսէ.
— Ո՛չ քուկդ է, ոչ անորը. իմ հողիս մէջէն կարասով ոսկի ելած է՝ ի՛մս է:

Թագաւորը իր մարդերով կ'երթայ, որ հանէ ոսկին ու բերէ: Կ'երթայ, կարասին բերանը բանալ կու տայ. զարմանքով կը տեսնէ որ կարասը լեցուած է ո՛չ թէ ոսկիով, այլ՝ օձերով...:

Ջարհուրած ու կատղած ետ կու գայ, կը հրամայէ, որ պատժեն տգէտ գիւղացիները, որոնք համարձակած էին զինք խաբել:

— Չէ՛, թագաւորը ողջ մնայ, - կը գոռան խեղճերը, - ինչո՞ւ մեզ կը սպաննես. լա չես տեսած, այնտեղ օձ չկայ, ոսկի է, ոսկի՛...:

Թագաւորը նոր մարդիկ կը դրկէ, որ երթան ստուգեն: Մարդիկը կ'երթան, ետ կու գան, կ'ըսեն թէ իսկապէս ոսկի է:

— Վա՛հ, - կը զարմանայ թագաւորը ու կ'ըսէ, - կ'երեւի լա չտեսայ, կամ տեսածս ա՛յդ կարասը չէր: Ոտքի կ'ելլէ ու կը մեկնի արագ:

Կարասը կը բանայ, կը տեսնէ դարձեալ, որ օձերով լեցուն է:

— Այս ի՞նչ հրաշք է, ի՞նչ է ասոր իմաստը, չեմ հասկնար:

Թագաւորը կը հրամայէ որ հաւաքեն իր երկրի իմաստունները:

— Ո՛վ իմաստուններ, - կ'ըսէ անոնց, - բացատրեցէ՛ք ինձի, սա ի՞նչ հրաշք է: Այս հողագործները իրենց հողին մէջ կարասով ոսկի գտած են: Երբ ես երթամ, կարասը բերնէ բերան օձ կը դառնայ, մինչ ասոնք որ երթան՝ ոսկիով լեցուն կ'ըլլայ: Այս ի՞նչ կը նշանակէ:

— Ատոր բացատրութիւն կրնանք տալ, - կ'ըսեն իմաստունները, - եթէ չես բարկանար. կարասով ոսկին աղբատ հողագործներուն պարգեւ է՝ դրկուած իրենց ազնուութեան եւ արդար աշխատանքին համար: Երբ իրենք կ'երթան, իրենց արդար վարձը գանձելու կ'երթան ու միշտ ալ ոսկի կը գտնեն: Իսկ երբ դուն կ'երթաս, կ'երթաս ուրիշին բախտը յափշտակելու, այս պատճառով ալ ոսկիի փոխարէն օձ կը գտնես:

Թագաւորը կը ցնցուի, խօսք չի գտներ պատասխանելու:

— Լա՛ւ, - կ'ըսէ, - ուրեմն հիմա որոշեցէ՛ք, թէ այդ երկուքէն որո՞ւն կը պատկանի գտնուած ոսկին:

— Ի հարկէ, հողատիրոջը, - ձայն կու տայ հերկող գիղացին:

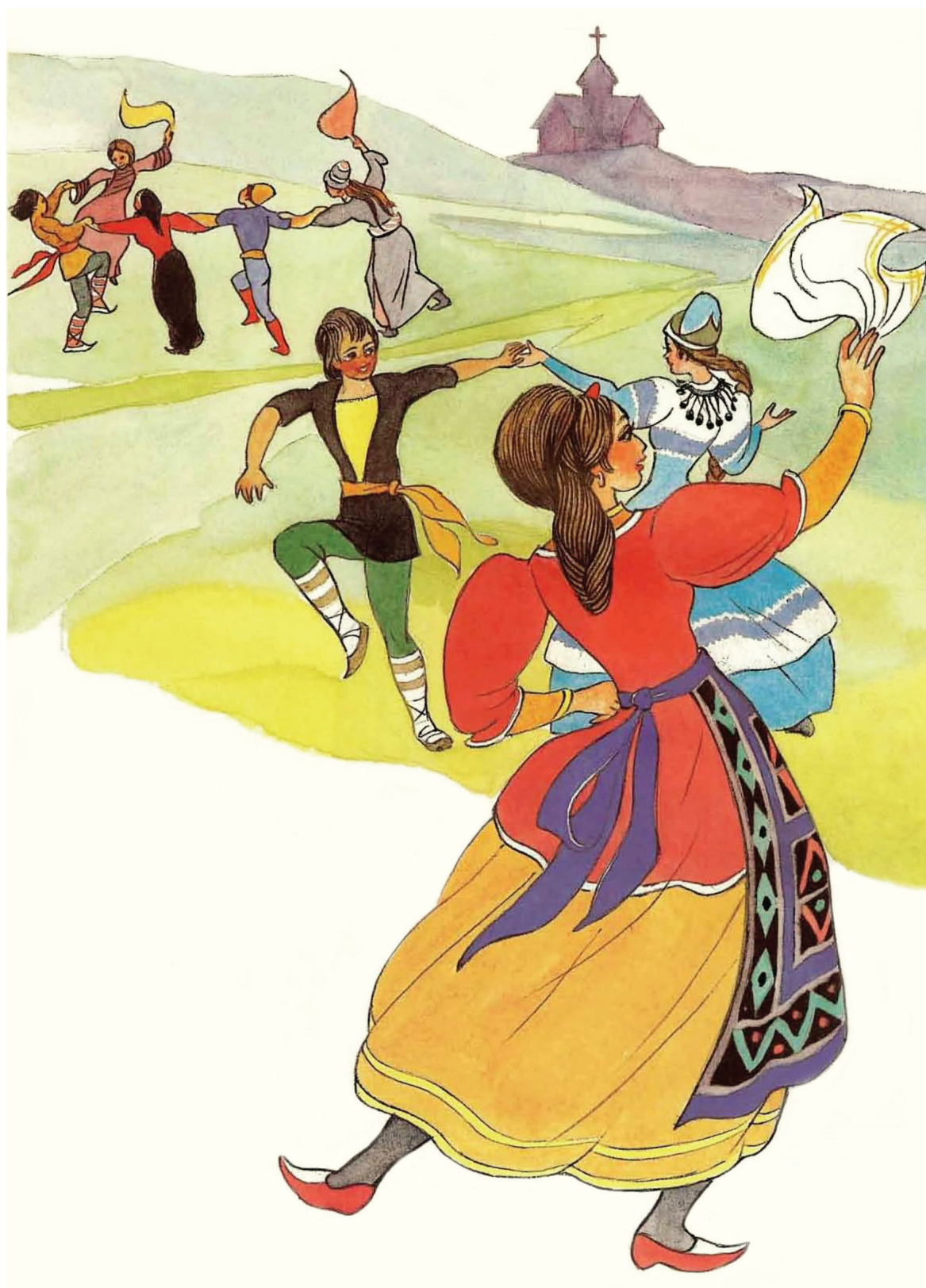
— Չէ՛, հերկողին է, - կը միջամտէ հողատէրը: Ու դարձեալ կը սկսին կռուիլ:

— Լա՛ւ, լա՛ւ, կեցե՛ք, - կը միջամտեն իմաստունները, - ի՞նչ ունիք դուք՝ տղայ կամ աղջիկ:
Երեսան կու գայ, որ մէկը տղայ մը ունի, միւսը՝ աղջիկ մը:

Իմաստունները կը վճռեն, որ կոտողները իրենց աղջիկն ու տղան իրարու հետ պսակեն, եւ անոնց տան աշդ գտնուած ոսկին: Այս կարգադրութեան համաձայն կ'ըլլան բարի մարդիկը եւ կ'ուրախանան: Կոիւր վերջ կը գտնէ, կը սկսի հարսանիքը:

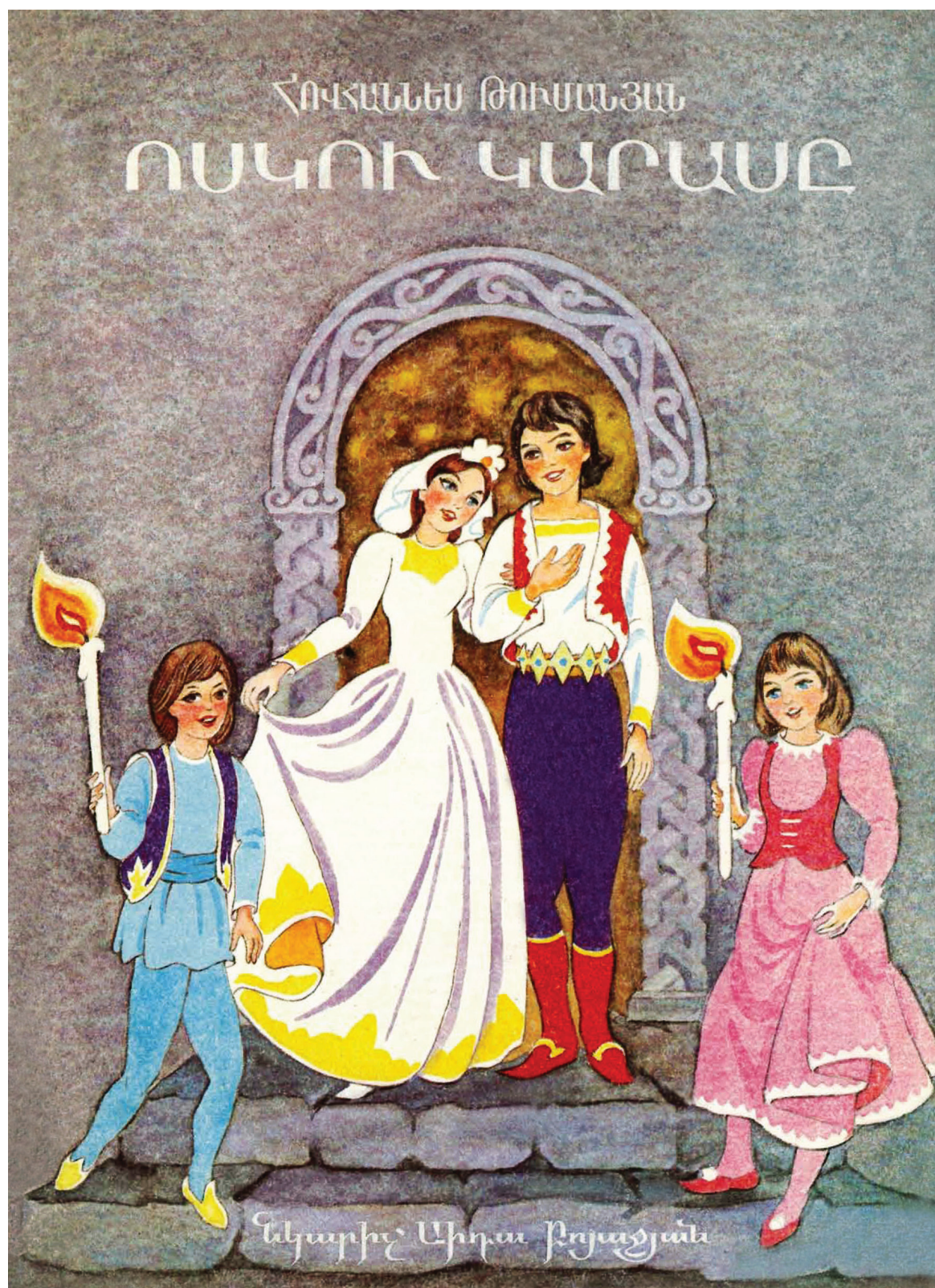

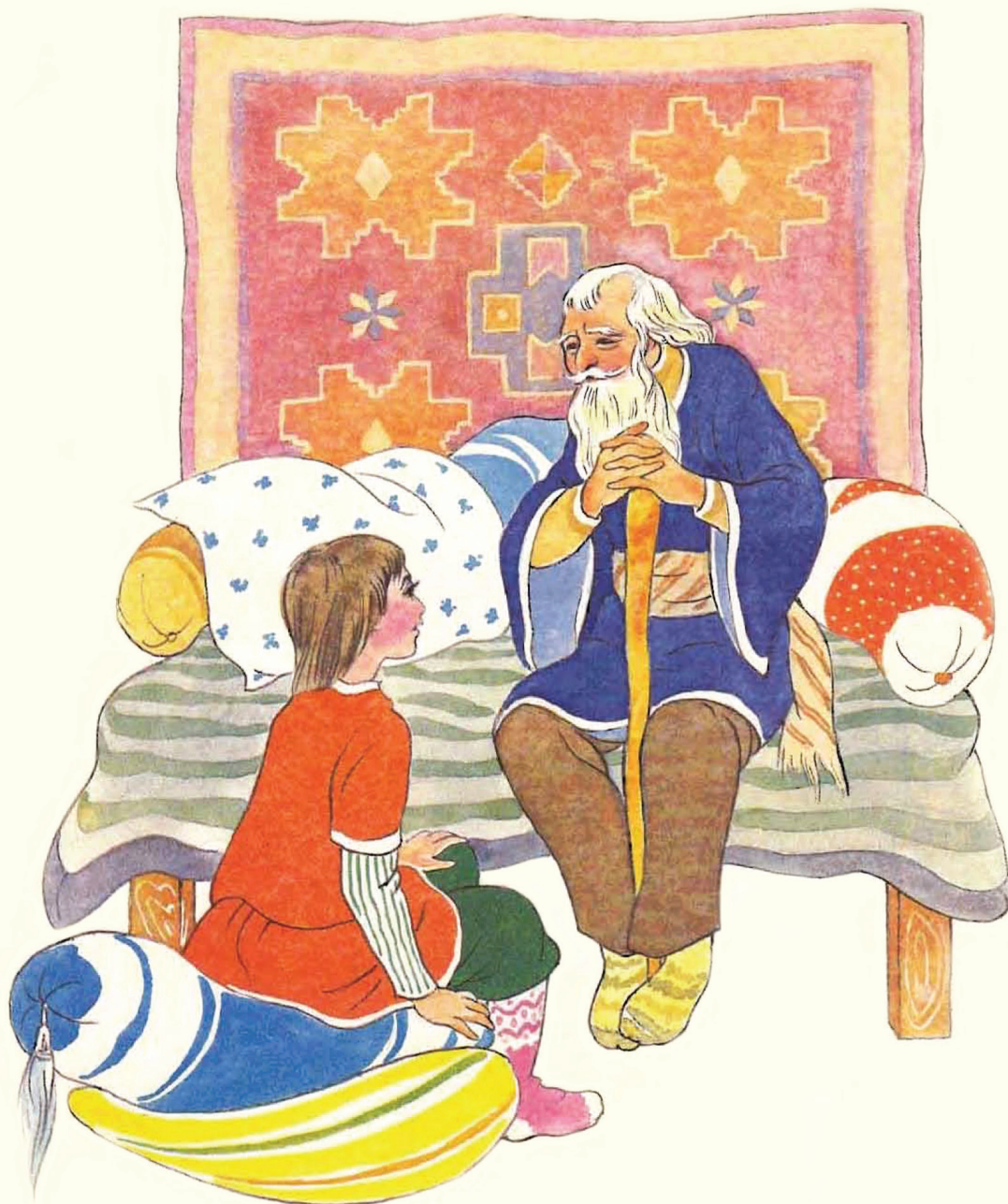
Եթըր օր, եթըր գիշեր կը տեւէ հարսանիքը: Կարասով ոսկին ալ, որ իբր պարգև
դրկուած էր իրենց ազնուութեան ու արդար աշխատանքին համար, կու տան իրենց
զաւակներուն:

Բարին մեզի հետ ըլլալ, իսկ չարը՝ այդ ազան թագաւորին:

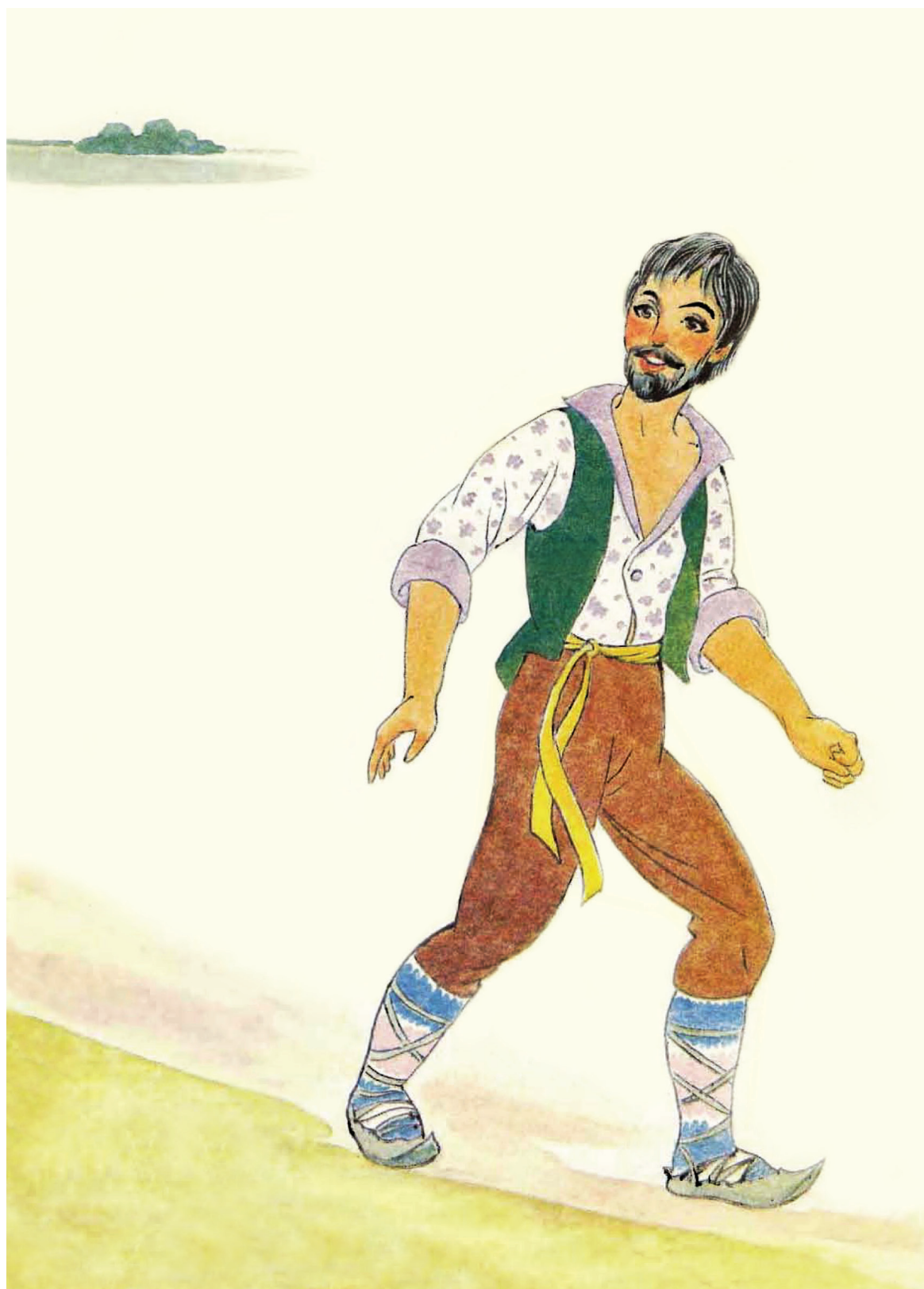

Ես մեր ծերերիցն եմ լսել, մեր ծերերը իրենց պապերից, նրանց պապերն էլ իրենց մեծերից, թե մի ժամանակ մի աղքատ հողագործ է լինում, ունենում է մի օրավար հող ու մի լուծ եզր:

Ձմեռը եւ աղքատ հողագործի եզները սատկում են: Գարունքը, վար ու ցանքի ժամանակը
որ գալիս է, եզը չի ունենում թե վարի, հողը վարձով տալիս է հարևանին:

Էս հարևանը վարելու ժամանակ խոփը մի տեղ դեմ է ընկնում, դուրս է գալի մի կարաս.
մեջը լիքը ոսկի: Եզները լծած թողնում է, վազում է գյուղը՝ հողատիրոջ մոտ:

— Հէյ, աչքդ լուս, — ասում է, — քու հողումը մի կարաս ոսկի դուրս եկավ, արի տար:
— Չէ, ախպէր, եդ իմը չի, — պատասխանում է հողատերը: — Հողի վարձը դու տվել ես, դու վարում ես, էս հողումն ինչ էլ դուրս գա, քունն է. ոսկի է դուրս եկել, թող ոսկի լինի, էլի քունն է:

Սկսում են վիճել. սա ասում է՝ քունն է, նա թե չէ՝ քունը: Վեճը տաքանում է, իրար ծեծում են: Գնում են թագավորի մոտ զանգատ:

Թագավորը մի կարաս ոսկու անուկը լսում է թե չէ՝ աչքերը չորս է բաց անում: Ասում է
— Ոչ քունն է, ոչ դրանը, իմ հողում կարասով ոսկի է դուրս եկել, իմն է:

Իր մարդկանցով գնում է, որ հանի բերի: Փնում է կարասի բերանը բաց անել է տալի, տեսնում ինչ ոսկի, կարասը լիքը օձ...

Ջարիուրած ու կատաղած հետ է գալի: Հրամայում է պատժեն անգետ ռանչպարներին, որ համարձակվել են իրեն խաբել:

— Չէ, թագավորն ապրած կենա, — գոռում են խեղճերը, — մեզ ինչո՞ւ ես սպանում. լավ չես տեսել, օձ չկա էնտեղ, ոսկի է, ոսկի...

Թագավորը նոր մարդիկ է ուղարկում, որ գնան ստուգեն: Մարդիկը գնում են, ետ գալի, թե՛ ճշմարիտ, ոսկի է:

— Վահ, — զարմանում է թագավորը: Ասում է. — Երևի լավ չտեսա կամ տեսածս էն կարասը չէր: — Վեր է կենում մին էլ գնում:

Կարասը բաց է անում, դարձյալ մեջը լիքը օձ:

Էս ինչ հրաշք է, ինչ միտք ունի, չեն հասկանում:

Թագավորը հրամայում է իր երկրի իմաստուններին:

— Բացատրեցեք, — ասում է, — ի՞նչ իմաստուններ, ինչ հրաշք է սա: Էս հողագործներն իրենց հողում կարասով ոսկի են գտել: Ես եմ գնում — կարասը լիքն օձ է դառնում, սրանք են գնում — ոսկի: Էս ինչ կնշանակի:

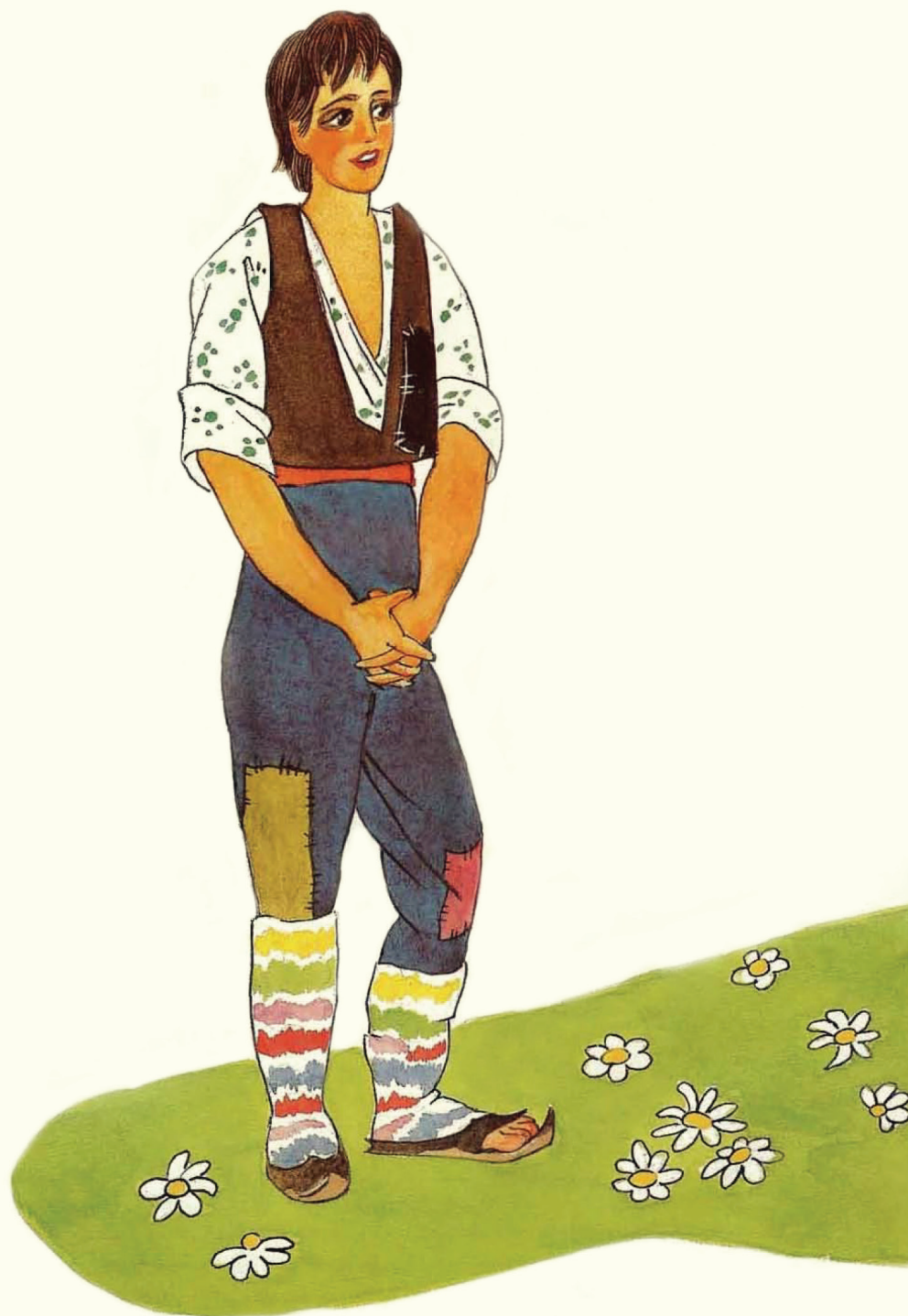
— Դրա բացատրությունն էս է, թագավոր, եթե չես բարկանալ, — ասում են իմաստունները: — Կարասով ոսկին աղքատ հողագործներին պարգև է դրկած իրենց ազնվության ու արդար աշխատանքի համար: Երբ որ նրանք են գնում, իրենց արդար վարձին են գնում ու միշտ էլ ոսկի գտնում, իսկ երբ որ դու ես գնում, գնում ես ուրիշի բախտը հափշտակես, նրա համար էլ ոսկու տեղ օձ ես գտնում:

Թագավորը ցնցվում է. խոսք չի գտնում պատասխանելու:

— Լավ, — ասում է, — դե հիմի են որոշեցեք, թե էդ երկուսից որին է պատկանում գտած ոսկին:

— Իհարկե հող-տիրոջը, — ձայն է տալիս վարող գյուղացին:

— Չէ, վարողինն է, — մեջ է մտնում հողատերը: Ու նորից սկսում են կռվել:

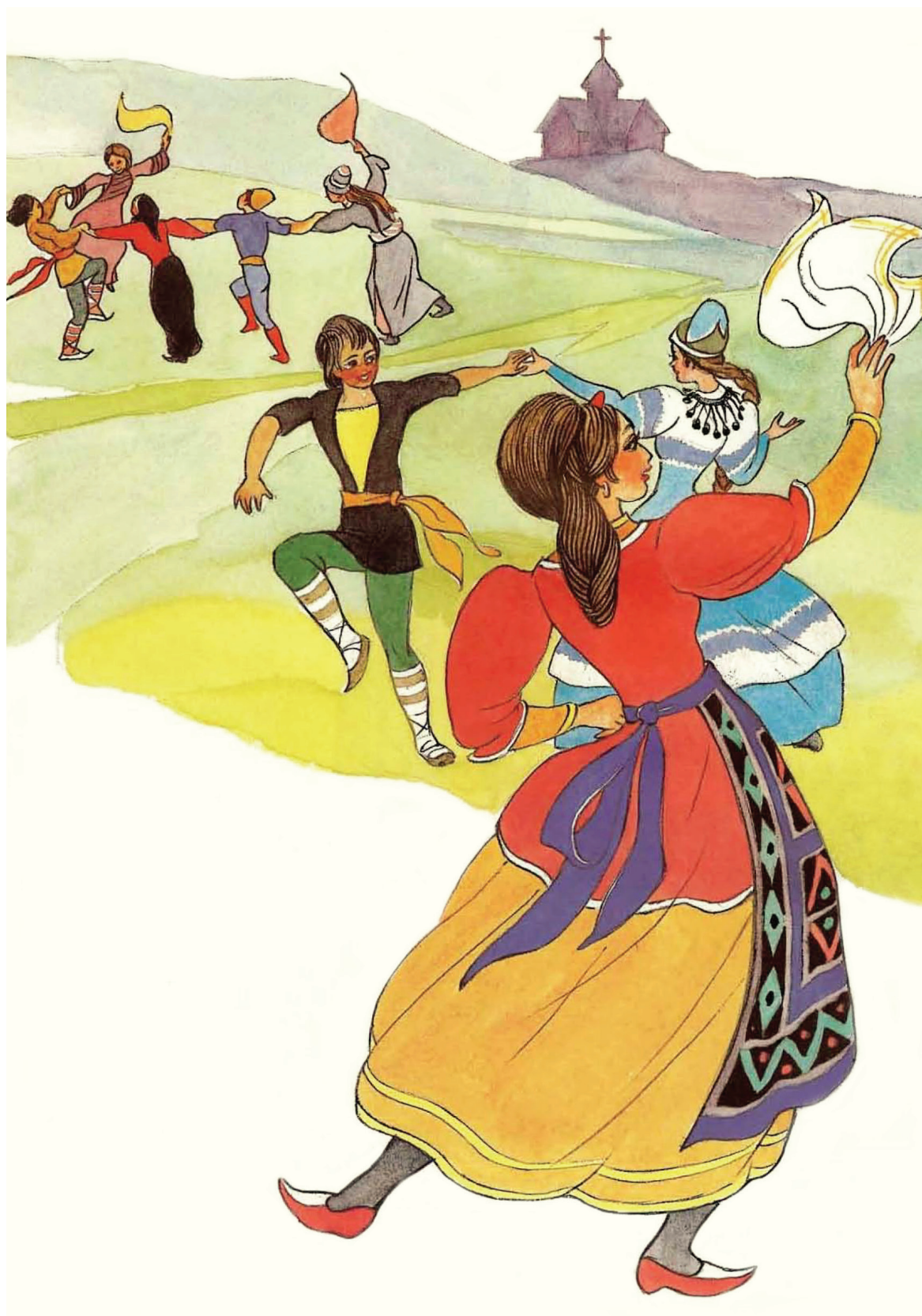

— Լավ, լավ, կացեք, — կանգնեցնում են իմաստունները, — հնչ ունեք դուք — տղա կամ աղջիկ:

Դուրս է գալիս, որ մեկը մի տղա ունի, մյուսը մի աղջիկ: Իմաստունները վճռում են, որ

սրանք գնան իրենց աղջիկն ու տղեն իրար հետ պսակեն, էն գտած ոսկին էլ տան նրանց:
Էստեղ համաձայնում են բարի մարդիկը, ուրախանում են, ու կռիվը վերջանում է, սկսում է

հարսանիքը: Օխտն օր, օխտը գիշեր հարսանիք են անում, կարասով ոսկին էլ, որ պարզև էր
դրկած իրենց ազնվության ու արդար աշխատանքի համար, տալիս են իրենց զավակներին:

Բարին էստեղ, չարը էն ագահ թագավորի մոտ:

Արդարություն (Fairness)

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ Առաջին եւ Երկրորդ _____ Տեղություն _____

Նպատակ (Objective) – Աշակերտները պիտի կարողանան ըմբռնել արդարության գաղափարը՝ գիրքը կարդալով եւ վերապատմելով եւ պատմության յաջորդականությունը պահելով:

Նիւթեր եւ միջոցներ (Materials) – Պատմության գիրքը՝ Յովհաննէս Թումանեանի «Ոսկու կարասը», նաեւ արեւմտահայերէնի վերածուած «Ոսկիի կարաս» տարբերակը, եւ գործնական աշխատանքի թղթեր, գունաւոր մատիտներ եւ սոսինձ:

Հետաքրքրություն ստեղծելու համար (Motivation) – Երկրորդ դասարանի պառագայում, ուսուցիչը կարդում է գիրքը (անհասկանալի բառերը բացատրելով) կամ աշակերտներն են կարդում հերթականօրէն. իսկ առաջինում՝ ուսուցիչը պատմում է պատմությունը, կամ համակարգչով ցրում:

Դասաւանդման հերթականություն (Directed Lesson Sequence) – Ուսուցիչը հարց է տալիս թէ ինչ հասկացան «արդարություն» գաղափարից եւ աշակերտները իրենց կարծիքներն են յայտնում:

Երբ ուսուցիչը արդէն վստահ է, թէ աշակերտները գիտեն ինչ է նշանակում արդարություն, առաջարկում է՝

- Աշակերտները օրինակներ պատմեն իրենց փորձառութիւնից:
- Երբ մէկը արդար չի եղել իրենց հանդէպ:
- Եթէ իրենք մի բան գտնեն, ինչպէ՛ս կը վերաբերուն:
- **Ուսուցիչը օրինակ է տալիս. եթէ մի երկրում կառավարութիւնը որոշի որոշ մարդկանց իրենց տներից դուրս հանել եւ հեռու ճամբաներ ուղարկել, դա անարդար է: Այստեղ ուսուցիչը կարող է օրինակ բերել հայերի տեղահանութեան մասին:**

Անհատական աշխատանք (Independent Practice) – Պատմության յաջորդականությունը սերտելու համար, աշակերտները կը ներկեն բաժան–բաժան եղած եւ փոքրացրած թերթերը, ապա հերթականութեամբ կը փակցնեն քառակուսի տուփերով թղթի վրայ:

Յավելելալ աշխատանք (Supplemental Activities) – Ուսուցիչը դասարանի համար կարդում է կամ պատմում է «**Շուշանը**» պատմությունը եւ հարցնում է աշակերտներին, թե այս պատմության մէջ ո՞ր է կատարուած անարդարութիւնը: Ուսուցիչը նիւթը պիտի օգտագործի բացատրելու համար, թե պատմողը ո՞ր էր ապրում, ինչո՞ւ պատերազմի ժամանակ (1915–ին) ամէն ինչ փոխուեց, միայն իրենք թողեցին տուն ու ունեցուածք եւ գաղթեցին, թէ բոլոր հայերը, եւ այլն:

Գնահատում/Արժեւորում (Evaluation/Assessment) – Ուսուցիչը ստուգում է, թե իւրաքանչիւր աշակերտ որքանով է հասկացել պատմութիւնը եւ նրա առթած գաղափարները՝ դատելով թէ Գործնական առաջադրանքի կատարման եւ թե Դասաւանդման հերթականութեան բաժնի առաջադրանքների ընթացքում աշակերտի մասնակցութիւնից եւ տուած պատասխաններից:

Տարիներ առաջ, երբ փոքրիկ աղջիկ մըն էի, պուպրիկ մը ունէի, անունը՝ Շուշան: Այնքան կը սիրէիք իրար, որ ամէն բան միասին կ'ընէիք: Նոյն անկողին մէջ կը պառկէիք եւ նոյն պնակէն կը ճաշէիք: Նոյն ընկերները ունէիք, ինչպէս քեռիիս տուած աղանիս եւ շուսա Կայծը, չարագործ եւ անհամբեր Կայծը: Օր մը Կայծը Շուշանին թելը խածաւ եւ քաշեց, որպէսզի հետը խաղայ: Խեղճ Շուշան: Շուտով վազեցի հայրիկիս քով, որ բժիշկ էր եւ գրասենեակ մը ունէր մեր տունին մէջ: Միասին Շուշանին վերքը կապեցիք:

Երբ ութ տարեկան էի, ամէն ինչ փոխուեցաւ:

Պատերազմը սկսաւ: Մեր դրացի թուրքերը մեր հետ սկսան գէշ վարուիլ: Դպրոցը, երբ ձեռքս բարձրացնէի, թուրք ուսուցչուհին ինծի կարեւորութիւն չէր տար: Թուրք դասընկերներս «հայ անհաւատ» կը կոչէին զիս:

Օր մը թուրք ոստիկանները հայրս առին ու տարին, որպէսզի վիրաւոր թուրք զինուորներ բուժէ: Այլեւս չտեսանք զինք:

Առտու մը, դեռ արեւը բոլորովին չծագած, մայրս անթնցուց զիս: Վախ կար անոր ծայնին մէջ: «Արագ, պէտք է երթանք»: «Յետո՛ւ բան մը մի՛ առներ», փսփսաց:

Ես շատ լաւ չէի հասկնար՝ ինչ կը պատահէր: Մեր բոլոր ունեցածները տունը ձգեցիք, ամէն բան, նոյնիսկ Շուշանը:

Ճամբան, կառքին մէջ, լացի: Ի՞նչ պիտի ըլլար Շուշանը, առանց ինծի: Կը մտածէի՝ ի՞նչ պիտի ըսեն դասընկերներս, քանի այդպէս կը բացակայէի դպրոցէն: Արփին, ամենէն մտերիմ ընկերուհիս, արդեօք դեռ հո՞ն էր, թէ՞ ինք ալ ստիպուած ձգած գացած էր: Երբ դրացի Տէրտէրեաններուն աղջիկը մեր տունը գար հետս խաղալու, պիտի գիտնա՞ր, որ ստիպուած մեկնած էի:

Նախ Լիբանան փախանք: Ամիսներ ապրեցանք վրաններու տակ: Հոն նոր դասընկերներ ունեցայ, ինծի պէս գաղթական հայ պզտիկներ: Շատ գէշ էր մեր վիճակը. կտոր մը հաց նոյնիսկ չունէիք ուտելու: Երբեմն հայ կիներ ծաւար կու տային, որ կը թրջէիք եւ կ'ուտէիք, առանց եփելու:

Յաջորդ տարին Ֆրանսա գացինք, անկէ ետք Ամերիկա: Ամերիկա շատ հայեր չկային, հայկական դպրոց ալ չկար: Սկիզբը շատ դժուար էր կեանքը, անգլերէն չէի գիտեր: Դպրոցը չէի սիրեր, որովհետեւ միշտ անգլերէն պէտք է խօսէինք:

Տարիներ անցան, ալ չվերադարձանք: Կ'ապրէի ծննդավայրէս շատ հեռու, ովկիանոսին միւս կողմը:

Երբ իմ աղջիկս ութ տարեկան եղաւ, տարեդարձին համար պուարիկ մը ուզեց:

Պտտեցայ խանութէ խանութ, բայց ո՛չ մէկ պուարիկ կը հաւնէի: Յետոյ, օր մը հին ապրանքներ ծախող խանութի մը առջեւէն անցած ատենս, աչքիս զարկաւ պուարիկ մը, ապակիին ետեւը նստած: Ներս մտայ: Անմիջապէս գրկեցի պուարիկը. ինչ զարմանք... որքան կը նմանէր իմ պուարիկիս... Անմիջապէս գնեցի ու տարի տուն:

Աղջիկս պուարիկին անունը դրաւ Շուշան:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍԴԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

Ա. ԽՈՒՄԲ

(Առաջին եւ երկրորդ դասարաններ)

3

Բարեկամութիւն (ընկերասիրութիւն)
եւ փոխադարձ յարգանք

(Friendship and Respect)

ԵՐԿՈՒ ԱՅԾ

Ղազարոս Աղայեան

Գետակի վրայ որպէս կամուրջ մի նեղ գերան էր դրուած: Մէկ անգամ երկու կամակոր այծ իրար հանդիպեցին այդ նեղ կամուրջի վրայ: Երկուսը մէկ անգամից չէին կարող անցնել այդ նեղ կամուրջի վրայով. պէտք է նրանցից մէկը յետ կանգնէր եւ միւսին ճանապարհ տար:

— Դու ետ գնայ, որ ես անցնեմ,— ասաց մէկը:

— Ինչո՞ւ դու ետ չես քաշուում եւ ինձ ես առաջարկում,— պատասխանեց միւսը:

— Քեզ ասում եմ ետ քաշուիր, առաջ ես եմ բարձրացել կամուրջի վրայ:

— Ներողութիւն, բարեկամս, գիտե՞ս ում հետ ես խօսում եւ դեռ բարկանում էլ ես:

Այծերը ճակատ–ճակատի զարկեցին, իրար գլուխ պատռեցին եւ վերջը երկուսն էլ կամրջից սայթաքեցին, ջուրը գլորուեցին:

ԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

Ղազարոս Աղայեան

Երկու ընկերներ իրիկնապահին, հրացան առած՝ որսի գնացին, որ մի բան որսան, շուտով ետ դառնան: Յանկարծ անտառից մի արջ դուրս պրծաւ ու կատաղութեամբ նրանց վրայ վազեց: Մէկը շտապով ծառը բարձրացաւ, միւսն անճարացած, գետնի վրայ պառկեց, շունչն իրեն քաշեց ու անշարժ մնաց, որ արջը կարծէ՛թէ նա մեռած է:

Արջը մոռալով մօտեցաւ նրան, ականջը կամաց դրաւ բերնի վրան: Ականջ դրեց, հոտ քաշեց: Վերջապէս նրան մեռած կարծելով, հեռացաւ, գնաց դուռնը լիզելով:

Փախած ընկերը ծառից իջաւ ցած, ընկերին հարցրեց, թէ արջն ի՞նչ ասաց.

— Արջն ինձ պատուիրեց, որ մէկ էլ անգամ քեզ պէս մարդու հետ որսի չգնամ, որ մի վտանգ, բան պատահելիս՝ մենակ չթողնես ու ինքդ փախչես հեռանաս:

Բարեկամութիւն (ընկերասիրութիւն) եւ Փոխադարձ յարգանք (Friendship and Respect)

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ Ա. Խումբ _____ Տեսողութիւն _____

Նպատակ (Objective) – Առաջարկուած երկու կարճ զրոյցների միջոցով, աշակերտները պիտի կարողանան ըմբռնել ընկերասիրութեան եւ փոխադարձ յարգանքի գաղափարները: «Իմ Ընկերը» յաւելեալ աշխատանքը գործնականօրէն կօգնի նրանց իրացնելու թեման:

Նիւթեր եւ միջոցներ (Materials) – Ղազարոս Աղայեանի «Երկու այծ» եւ «Երկու ընկերներ» զրոյցները, թուղթ, գունաւոր մատիտներ եւ «Իմ Ընկերը» առաջադրանքի կրկնօրինակները. (թերթիկները առաջադրուած են արեւելահայերէնով եւ արեւմտահայերէնով)

Հետաքրքրութիւն ստեղծելու համար (Motivation) – Ուսուցիչը դասարանի առջեւ կարդում է Ղազարոս Աղայեանի «Երկու այծ» եւ «Երկու ընկերներ» եւ կամ համակարգչով ցուցադրում:

Դասաւանդման հերթականութիւն (Directed Lesson Sequence)

- Աշակերտները իրենց կարծիքն են յայտնում, թէ որո՞նք են լաւ ընկերոջ յատկութիւնները.

- Օգնել աշակերտներին հասկանալու, թէ համադասարանցի երեխաները, ընտանիքի անդամները, հարեւան երեխաները եւ նոյնիսկ կենդանիներ կարող են նրանց ընկերները համարուել. երեխաների արտայայտութիւնները այս նիւթի շուրջ գրել գրատախտակին.

- Աշակերտները բացատրում են, թէ ի՞նչ են հասկանում «յարգանք» բառից. օրինակ են բերում, թէ երբ են յատկապէս մէկի յարգել. աշակերտները կարող են դերակատարել մի քանի նման դէպքեր.

- Քննարկել, թէ ինչպէս երկու զրոյցների «հերոսները» պիտի փոխեն իրենց բնաւորութիւնն ու ընթացքը, ընկերներ լինեն եւ յարգեն իրար.

- Այս բոլորից յետոյ, «Իմ Ընկերս» թերթիկը եւ մի քանի միացուած թերթիկներից կազմած գիրքը առիթ կտայ աշակերտներին գրաւոր արտայայտուելու իրենց ընկերների մասին: Իրաքանչիւր ընկերոջ մասին աշակերտը կը լրացնի մէկ թերթիկ: Գիրքը կը կազմի գունաւոր թղթով եւ կը վերնագրի «Իմ Ընկերները»: Աշակերտները կը փոխանակեն գրքերը եւ կը ծանօթանան միւսների աշխատանքի հետ.

- Յարմար նկատելու դեպքում, ուսուցիչը կարող է ուսուցում զաղափարները կապել 1915–ի ընթացքում հայ եւ թուրք յարաբերութիւններին եւ բացատրել, որ թուրքերը ընդհանրապէս չէին յարգում իրենց հայ հպատակներին. ուրեմն եւ նրանց սպանելը կամ երկրից քշելը դիւրին միջոց էր թուրք կառավարութեան համար՝ իր ստոր նպատակին հասնելու:

Անհատական աշխատանք (Independent Practice)

- Աշակերտներին տալ 22 սանտ. x 5 սանտ. գունաւոր թղթեր՝ իրենց մէկ սիրելի ընկերոջ մասին մի նախադասութիւն գրելու համար: Աշակերտները դասարանում կը կարդան իրենց նախադասութիւնները:
- Կարելի է այդ գունաւոր թղթերը կլորացնել, տօնածառի շղթաների պէս իրար միացնել եւ կախել դասարանում:

Յաւելեալ աշխատանք (Supplemental Activities)

- Աշակերտներին պարտականութիւն տալ իրար օգնելով մի աշխատանք լրացնելու.
- Կարելի է ներքեւի անգլերէն երգը սովորեցնել (եղանակը վերցնել “Row, Row, Row Your Boat” երգից): Երգը կարելի է նոյնիսկ երկձայն կատարել. այսպէս, որ առաջին խումբը սկսում է երգը. երբ հասնում է առաջին տողի վերջին, երկրորդ խումբը սկսում է սկզբից:

Love, love, love your friends,
Different as they seem.
Playing, laughing, joking, helping,
True friends are in our dreams!

Այս տողերի հայերէն մօտաւոր թարգմանութիւնը կարող է լինել՝

Արեւմտահայերէն

Սիրենք մեր ընկերները
Որքան ալ տարբեր,
խաղանք, խնդանք, օգնենք զիրար
Ըլլանք լաւ ընկեր:

Արեւելահայերէն

Սիրենք մեր ընկերներին
Որքան էլ տարբեր,
խաղանք, խնդանք, օգնենք իրար
Լինենք լաւ ընկեր:

- Աշակերտները ակորդեոնի գիրք են պատրաստում եւ այն անուանում են «Ես Կարող եմ Տարբեր Լինել»: 30x45 սանտիմետրով չորս գունաւոր թղթեր կէսի ծալել եւ ակորդեոնի նման կպցնել իրար: Իւրաքանչիւր ծալքի վրայ երեխաները գրում են նախադասութիւններ, օրինակ՝ «Դաւիթը սիրում է միջատներին. իսկ ես՝ ո՛չ. բայց մենք դարձեալ ընկերներ ենք», «Մարիամը սիրում է սպաս (կամ մի այլ ուտելիք). իսկ ես՝ ո՛չ. բայց մենք դարձեալ ընկերներ ենք» եւ նկարում ու ներկում:

Գնահատում/Արժեւորում (Evaluation/Assessment)

Ուսուցիչը ստուգում է, թէ իւրաքանչիւր աշակերտ որքանով է հասկացել առաջադրուած գաղափարները՝ բարեկամութիւն (ընկերասիրութիւն) եւ փոխադարձ յարգանք, դատելով քնարկումներին նրանց մասնակցութիւնից եւ «Իմ Ընկերը» գրքի աշխատանքի արդիւնքից:

Աւելի շեշտելու համար նմանութիւնների ու տարբերութիւնների անկարելորդութիւնը, եւ թէ ընկերութեան եւ բարեկամութեան մէջ իրօք որ արժէք չունեն տարբերութիւնները, անգլերէն հետեւեալ բանաստեղծութիւնը կարող է օգտակար լինել.

No Difference

Small as a peanut,
Big as a giant,
We're all the same size
When we turn off the light.

Rich as a sultan,
Poor as a mite,
We're all worth the same
When we turn off the light.

Red, black, or orange,
Yellow or white,
We all look the same
When we turn off the light.

So, maybe the way
To make everything right
Is for God to just reach out
And turn off the light.

Բարեկամութիւն (ընկերասիրութիւն) եւ Փոխադարձ յարգանք
(Friendship and Respect)

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Teacher(s): _____

School: _____

Level/Grades: _____ **first and second** _____ Length _____

Objective: Students will be able to understand the concepts of friendship and respect by reading two short stories about the topic and making their own “My Friends” books in the classroom.

Materials: Chart paper or butcher paper, copies of the writing sheet, construction paper, crayons and markers.

Motivation: The teacher will read the two short stories: «Երկու այծ» and «Երկու ընկերներ» by Ghazaros Aghayan to the students or will make a projection of the story in the online guidebook.

Directed Lesson Sequence:

- Brainstorm with the students what they believe the qualities of a friend are.
- Encourage students to recognize that classmates, family members, people in their neighborhood, and even animals can be their friends. Write their ideas on a chart paper.
- Students then describe what they think the word respect means and they discuss a time when they were especially respectful to someone. Have the students role-play a few of those situations.
- Discuss how in the two stories that you just read the main characters should change their behavior to become friends and to show respect for one another.
- After discussing the concept of friendship and respect, a “My Friends” book will give the students an opportunity to tell about their friends in a written form. Use the writing sheet and reproduce five or six copies per students. Hand out and allow students to complete. When finished, give each student two sheets of colored construction paper for a cover and back page. Allow them to decorate the cover as desired, being sure to include the title “My Friends.” Have the class share their books orally, and place them in a reading area for all to enjoy.
- If appropriate, the teacher can tie this concept to the Turkish–Armenian relationship at the time of the Genocide, and explain that the Turkish government had no respect for its Armenian subjects; there was no friendship among the two. There-

fore, killing Armenians or driving them out of their homeland was an easy method the government chose to reach its evil goal.

Independent Practice:

- Provide each student with a strip of colored construction paper that has been cut to 8 1/2" x 2" (22cm x 5cm) size. Have each student write a sentence about a special friend on his/her strip. Allow students to share their sentences.
- Curl and staple each strip into a growing chain of friends. Hang the completed chain around a doorway or across the wall.

Supplemental Activities:

- Have students help each other learn or complete a project.
- Teach the students the song below (set to the tune of "Row, Row, Row Your Boat"). After students become familiar with the lyrics, divide the class into two teams. Teach the song as a round (second team begins singing after the first team finishes the first line).

Love, love, love your friends,
Different as they seem.
Playing, laughing, joking, helping,
True friends are in our dreams!

Below is a rough translation of the song.

Արեւմտահայերէն

Սիրենք մեր ընկերները
Որքան ալ տարբեր,
խաղանք, խնդանք, օգնենք զիրար
Ըլլանք լաւ ընկեր:

Արեւելահայերէն

Սիրենք մեր ընկերներին
Որքան էլ տարբեր,
խաղանք, խնդանք, օգնենք իրար
Լինենք լաւ ընկեր:

- Have students make an accordion book of “I Can Be Different”. Fold four 12” x 18” (30x45 cm) pieces of colored paper in half. Tape middle edges to four accordion pages. Completed books can be folded for easy storage. To complete the book, have the students write sentences like “Billy likes bugs, but I don’t, and we are still friends. Mary Jane likes spaghetti, but I don’t, and we are still friends.” Have students illustrate each page. For younger students (Kindergarten), write the text they recite and allow them to illustrate.

Evaluation/Assessment:

The teacher will assess students’ understanding of the concept of friendship and respect by the students’ participation in the classroom discussions and the quality of work they produced in their “My Friends” books.

To further emphasize the triviality of similarities and differences in friendship, read the following poem to the students, and make them think about it.

No Difference

Small as a peanut,
Big as a giant,
We’re all the same size
When we turn off the light.

Rich as a sultan,
Poor as a mite,
We’re all worth the same
When we turn off the light.

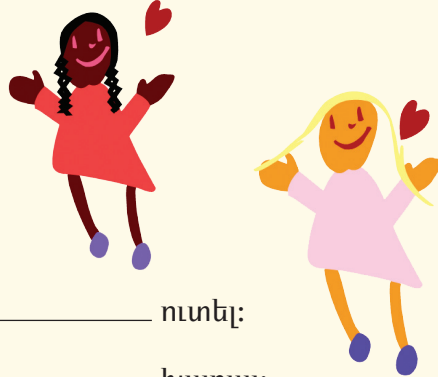
Red, black, or orange,
Yellow or white,
We all look the same
When we turn off the light.

So, maybe the way
To make everything right
Is for God to just reach out
And turn off the light.

ԻՄ ԸՆԿԵՐԸ

(Բ. Կարգի համար)

_____ -ը
Իմ ընկերս է

Իմ ընկերը կը սիրէ _____ ուտել:

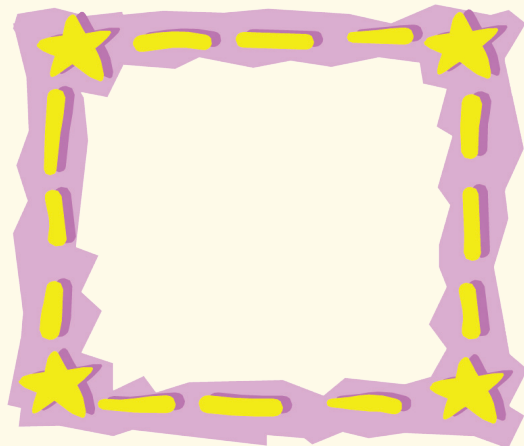
Իմ ընկերը կը սիրէ _____ խաղալ:

Երբ միասին ենք, կը սիրենք _____

Ես կը սիրեմ ընկերոջս օգնել. ես կ'օգնեմ _____

Իմ ընկերը _____ տարեկան է:

Իմ ընկերը _____ քոյր եւ _____ եղբայր ունի:

Ես Ընկերս Կը սիրեմ

Ահա՛ ընկերս

ԻՄ ԸՆԿԵՐԸ

(Երկրորդ դասարանի համար)

_____ -ը
Իմ ընկերն է

Իմ ընկերը սիրում է _____ ուտել:

Իմ ընկերը սիրում է _____ խաղալ:

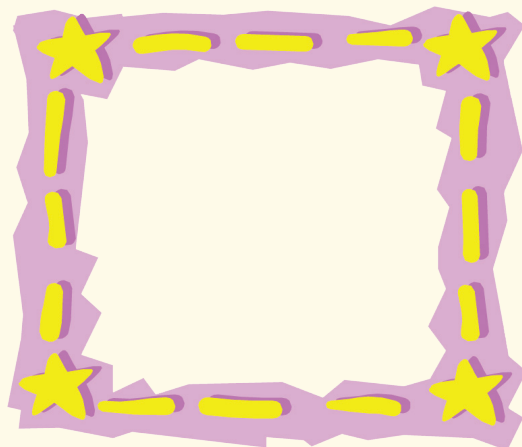
Երբ միասին ենք, սիրում ենք _____

Ես սիրում եմ ընկերոջս օգնել. ես օգնում եմ _____

Իմ ընկերը _____ տարեկան է:

Իմ ընկերը _____ քոյր եւ _____ եղբայր ունի:

Ես Սիրում եմ Ընկերոջս

Ահա՛ ընկերս

Բարեկամության եւ փոխադարձ յարգանքի թեմաները անցնելուց յետոյ, ուրեմն, ինչպէս յիշուեց նախապէս, ուսուցիչը բացատրում է՝

(Յանձնարարութեան տեկստը բերուած է էջ 8 եւ 11, արեւմտահայերէնով եւ արեւելահայերէնով: Դիւրութեան համար կրկնում է այստեղ արեւելահայերէնով:)

...շատ երկար տարիներ առաջ մեր հայրենիք Հայաստանը ազատ էր: Թուրքերը իրենց հզօր բանակներով եկան ու տիրեցին մեր երկրի եւ մեր ժողովրդի վրայ: Թուրքերը ընդհանրապէս չէին յարգում հայերին, բարեկամութիւն չկար նրանց միջեւ:

Թուրքերը խլում էին հայերի ունեցուածքը, թուրք եւ քուրդ խմբակներ յարձակում էին հայկական գիւղերի վրայ ու սպանութիւններ կատարում, երեխաներին խլում ու տանում: Հայերին իրաւունք չէր տրուում պաշտպանուել: Այս վիճակը տեւեց շատ երկար տարիներ, ու երբ հայերը սկսեցին դիմադրել այս յարձակումներին, այս անգամ թուրքերը հայերին պատժելու ելան: 1915–ին կառավարութիւնը հրաման տուեց, որ բոլոր հայերը իրենց տունն ու ունեցուածքը թողնեն եւ հեռանան: Ոստիկանները նրանց դէպի հեռու անապատները տարան առանց հացի ու ջրի. շատերին էլ հենց իրենց գիւղերում սպանեցին: Թուրքերը գրաւեցին հայերի տները եւ ունեցուածքը, հայերի հայրենիքն էլ իրենցը յայտարարեցին: Հայերը այսօր մի փոքրիկ հայրենիք ունեն, մեծ Հայաստանի մի մասը: Մենք ուրախ ենք մեր հայրենիքով, բայց գիտենք, որ պիտի ազատենք նաեւ մեր հայրենիքի այն մասը, որ թուրքերն են գրաւել եւ հայերին հանել են այդ տեղերից: Մասիսը այդ հողերի վրայ է գտնուում: Երբ մենք Հայաստանում ենք, ամէն օր Մասիսին ենք նայում, բայց Մասիսը մերը չէ: Մենք պիտի մի օր նրան հայրենիք վերադարձնենք:

Յետոյ ուսուցիչը կը կարդայ Մուշեղ Իշխանի «Նամակ Կաղանդ Պապային» բանաստեղծութիւնից վերցուած մէկ հատուածը, որ բերուած է այստեղ եւ այդպիսով կը վերջացնի դասը:

ՆԱՄԱԿ ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՅԻՆ

Մուշեղ Իշխան

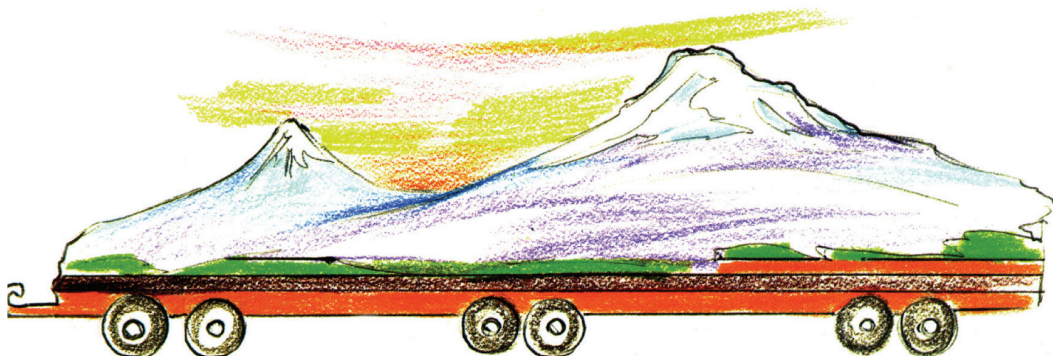
Կաղանդ պապա,
իմ այս նամակս առաջին
քեզ կը գրեմ ես ահա
եւ կարօտով կը յանձնեմ քու սուրբ աջին:
Ո՛ր ալ ըլլաս
պիտի անշուշտ գայն կարդաս
ու անհամբեր պիտի բռնես դուն կրկին
մեր տան ծանօթ հին ուղին:

...

Կաղանդ պապա,
որքան կրնաս շուտ եկուր.
ալ չեմ վախնար, ես կը սիրեմ քեզ հիմա.
դուն մի՛ նայիր բառերուս կցկտուր,
դեմքիս գոյնին եւ քայլերուս դողահար:
Հայրս կ'ըսէ Մասիսն է լոկ մեծ ընծան,
որ դուն կրնաս օր մը բերել հայ տղոց,
որուն մէջ կայ ամէն բան—
աստղ ու լուսին ոսկեզօծ
կրակ ու բոց,
հսկայ շուներ պահապան,
շղթայակապ հին քաջեր եւ հրեղէն նժոյգներ...

...

Կաղանդ պապիկ, ես այդ Մասիսը կ'ուզեմ,
դի՛ր անիւներ ոտքին տակ
ու համարձակ քշէ՛ մեր տունը շիտակ,
բեր ինձ նուէրն այդ վսեմ:
Օ՛, մի վախնար, չեմ կոտորեր,
գայն կը պահեմ սրտիս դեմ:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

Ա. ԽՈՒՄԲ

(Առաջին և երկրորդ դասարաններ)

Եղեռն

Յորենի հասկերը չորութիւնից խշշում էին, եւ այդ խշշոցը վախեցնում էր արտի մէջ ցրուած կակաչներին: Նրանք գիտէին, որ շուտով կը գան մարդիկ, կը հնձեն արտը, իսկ երբ հնձում են արտը՝ մեռնում են կակաչները:

— Մենք չենք ուզում հնձուել,— բողոքում էին կակաչները,— որովհետեւ մենք ցորեն չենք, այլ՝ կակաչ: Մենք ի՞նչ մեղք ունենք, որ մեր սերմը ընկել է ոչ թէ քարքարոտ ժայռերի վրայ, այլ՝ այստեղ, արտում:

— Քամի էլ չկայ,— հառաչում էին կակաչները, որ մեր սերմը տանի գցի արտից հեռու: Գոնէ մեզանից յետոյ եկող կակաչները ապահով ապրեն: Մրջիւն, այ՛ մրջիւն, չէ՛ս հասցնի մեր սերմը քարքարոտ ժայռերը:

Մրջիւնը զբաղուած էր. հասուն հասկերից ցորենի հատիկներ էին կաթում՝ պէտք էր հաւաքել, մրջնանոց տանել:

— Մեղու՛, այ՛ մեղու, չէ՛ս հասցնի մեր սերմը քարքարոտ ժայռերը:

Օ՛ֆ, մեղուն չի սիրում կակաչների հոտը: Կակաչների հոտից մեղուն արբում է, շշմում է, քնում: Հիմա քնելու ժամանա՛կ է: Դեռ այնքան նեկտար է մնացել ծաղկապսակներում:

Ի՞նչ անէին խեղճ կակաչները:

— Ծղրի՛դ, այ՛ ծղրի՛դ, չէ՛ս հասցնի մեր սերմը քարքարոտ ժայռերը:

Գոնէ մեր յետնորդները ապահով ապրեն: Գոնէ մեզանից յետոյ եկողները չհնձուեն:

Ծղրիդը ոչ գործ ուներ եւ ոչ էլ արբում էր կակաչների հոտից: Առաւօտից իրիկուն նա ջութակ էր նուագում արտում: Մի ծածուկ տեղ պազած նա փակում էր աչքերը ու նուագում էր այն բոլոր մեղեդիները, որ լսել էր ջութակահար հորից, խոտերից, ծտերից, ծաղիկներից:

— Կը տանեմ,— համաձայնուեց ծղրիդը:

Ուրախացան կակաչները, բացեցին իրենց թերթիկները եւ հատիկ-հատիկ սերմերը պարզեցին ծղրիդին:

Մինչեւ երեկոյ ծղրիդը հաւաքեց արտում ցրուած կակաչների բոլոր սերմերը ու թաքցրեց կոտրած ընկոյզի կճեպների մէջ: Ու երբ սակուեցին հասկերը, երբ կտրուեց կակաչների լացը, ծղրիդը սերմերով լցուած ընկոյզի կճեպները շալակն առած, ճանապարհ ընկաւ դէպի քարքարոտ ժայռերը:

Երբ թռչում էր ջրաղացի վրայով, նա յիշեց իր հին բարեկամին, ծեր ջրաղացպանին, որի համար մի ժամանակ ամէն գիշեր ջութակ էր նուագում: Նա ջրաղաց մտաւ եւ տեսաւ, որ ջրաղացպանը քնել է պարապութիւնից: Ջրաղացում ցորեն չկար:

Ծղրիդը լարեց ջութակը, նստեց լուսամուտի ալրոտ գոգին ու սկսեց նուագել այն բոլոր մեղեդիները, որ լսել էր ջութակահար հօրից, խոտերից, ծտերից, ծաղիկներից: Նա նուագում էր, եւ քնած ջրաղացպանը երազում տեսնում էր հասուն հասկեր, վառվռուն կարմիր կակաչներ, եւ կակաչների լացն էր լսում, եւ ցորենի հատիկների կաթոցն էր լսում, եւ մրջիւնների ոտնաձայներն էր լսում, եւ մեղունների բզզոցը:

Առաւօտեան ծեր ջրաղացպանը գիւղ գնաց ու ասաց մարդկանց.

— Արտը հասել է: Հնձելու ժամանակ է:

Յետոյ հնձուորների հետ արտ գնաց, որ տեսնի այն բոլորը ինչ նրա համար նուագել էր ծղրիդը: Նա տեսաւ, որ ծանրացել, հագիւ են օրօրում հասկերը, նա տեսաւ ցորենի հատիկներ փախցնող մրջիւններ եւ նրանց ոտնաձայնը լսեց, նա տեսաւ ծաղկապսակներից նեկտար քամող մեղուների կնջիթները եւ մեղունների բզզոցը լսեց, նա տեսաւ վառվռուն կարմիր կակաչներին ու զարմացաւ, որ նրանք ոչ լալիս են եւ ոչ էլ բողոքում: Կակաչները հպարտութեամբ էին պահում իրենց գլխիկները գերանդիների առաջ:

Շատ զարմացաւ ծեր ջրաղացպանը, որ կակաչները մեռնում են հպարտութեամբ, առանց դողի:

Իսկ այդ պահին ծղրիդը կակաչների սերմը տանում էր դէպի քարքարոտ ժայռերը:

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ Առաջին և երկրորդ _____ Տեսողություն _____

Նպատակ (Objective) – Այս դասի արդիւնքում աշակերտները կը ծանօթանան մի խմբի անարդար կերպով բնաջնջելու գաղափարին ինչպէս նաեւ կը սովորեն չյուսահատուելու, ձիգ թափելու եւ յարատեւելու մասին:

Նիւթեր եւ միջոցներ (Materials) – Ռուբէն Յովսէփեանի «ԿԱԿԱՉՆԵՐԸ» կարճ պատմուածքը, կարմիր եւ կանաչ թղթեր կակաչներ նկարելու եւ կտրելու համար: Օգնական նիւթ է նաեւ «Շուշանը» պատմութիւնը, որի մէջ շեշտը դրուած է կատարուած անարդարութեան ինչպէս նաեւ գոյատեւման ու յարատեւման վրայ:

Հետաքրքրութիւն ստեղծելու համար (Motivation) – Ուսուցիչը աշակերտներին ցոյց է տալիս մի ծաղկաման մէջը լեցուն կակաչներ եւ հարցնում է աշակերտներին, թէ ինչ են կոչուում այդ ծաղիկները: Յետոյ ցոյց է տալիս մի ծղրիդի (cricket) նկար եւ բացատրում այդ միջատի մասին: Ապա, ուսուցիչը աշակերտներին ծանօթացնում է «**Կակաչները**» պատմուածքի մէջ դասարանին անծանօթ բառերին: Յետոյ, երեխաների համար կարդում է «Կակաչները» պատմութիւնը կամ ցուցադրում համակարգչի միջոցով:

Դասաւանդման հերթականութիւն (Directed Lesson Sequence) – Պատմութիւնը կարդալուց յետոյ, ուսուցիչը հետեւեալ հարցումներն է ուղղում աշակերտներին.

- Ջրաղացպանը եւ հնձուորները ինչո՞ւ էին ուզում հնձել ցորենի արտը. (որովհետեւ ցորենը հասել էր.)

- Արդեօք արդա՞ր էր, որ կակաչներն էլ ցորենի հետ հնձուէին.

(ո՞չ, որովհետեւ իրենց մեղքով չէր, որ իրենց սերմերը ընկել էին արտի մէջ փոխանակ՝ դուրսը, ազատ դաշտերի ու ժայռերի վրայ.)

- Կակաչները ինչո՞ւ չէին լալիս եւ հպարտ էին. (որովհետեւ գիտէին, որ իրենց մահից յետոյ էլ, նոր կակաչներ պիտի աճեն ուրիշ տեղերում եւ կակաչների կեանքը պիտի այդպէս շարունակուի.)

– Այստեղ ուսուցիչը աշակերտներին բացատրում է, թէ շատ տարիներ առաջ թուրքերը հայերին այս կակաչների պէս կոտորեցին կամ իրենց տներից եւ երկրից տեղահան արին: Ապա հարց է տալիս աշակերտներին.

- Ի՞նչ նմանութիւններ կան հայերի եւ այս կակաչների մէջ. (հայերն էլ այդ կակաչների պէս կարողացան իրենց սերմերը ցրել ուրիշ երկրներում եւ յարատեւել, պահպանել իրենց գոյութիւնը մինչեւ այսօր: Թուրքերը չկարողացան, չյաջողեցին հայերին բնաջնջել.)

– Ուսուցիչը բացատրում է, թե հայերը ապրում էին իրենց հայրենիքում երբ թուրքերը գրավեցին այն եւ նեղեցին հայերին եւ յետոյ էլ փորձեցին կոտորել նրանց եւ իրենց հայրենիքից դուրս հանել հայերին: Հայերը ձիգ թափեցին, որ դիմանան: Տեղահան եղած, անապատներում, ի հարկէ շատերը չկարողացան ցրտին, տաքին, քաղցին, ծարաւին ու վատ հիւանդութիւններին դիմանալ. բայց շատերն էլ կարողացան դիմանալ, ձիգ թափեցին, չյուսահատուեցին, իրարու օգնելով, մի տեսակ ապրեցին մինչեւ որ թուրքերի ձեռքից ազատուելու համար դուրս եկան այդ երկրից, որ իրենց հայրենիքն էր եւ թուրքերը տիրացել էին այդ հայրենիքին: Հայերը ուրիշ երկրներում շարունակեցին ապրել՝ հպարտ որպէս հայ:

Ապա ուսուցիչը հարց է տալիս.

- Կակաչների եւ հայերի մէջ ինչ նմանութիւն կայ. իրենց մեղքով էր որ այդտեղ էին. (ո՛չ, ձիշտ ինչպէ՛ս կակաչները իրենց յանցանքով չէր, որ իրենց սերմերը արտում էր ընկել, հայերն էլ իրենց մեղքով չէր, որ թուրքերը եկել ու տիրացել էին այն երկրին ուր հայերն էին ապրում եւ որ Հայաստան էր կոչում.)

- Հայերը ինչ արեցին, որ ազատուեն եւ ինչո՞ւ կակաչների պէս հպարտ էին. (հայերը չյուսահատուեցին, օգնեցին իրար, դիմացան դժուարութիւններին, որպէսզի ազատուեն եւ շարունակեն ապրել: Հայերը հպարտ էին որովհետեւ իրենք էլ կակաչների պէս գիտէին, որ հայերի կեանքը շարունակուելու է ուրիշ երկրներում.)

Անհատական աշխատանք (Independent Practice)

Գրաւոր եւ ձեռքի աշխատանք – Աշակերտները իրենց ընտանիքի թուի համաձայն նկարում եւ կտրտում են կակաչներ եւ տեղաւորում են թղթի վրայ նկարուած ծաղկամանի մէջ: Աւելի բարձր դասարանում, ծաղկամանի վրայ քաշուած տողերի վրայ աշակերտները գրում են, թէ ինչ միջոցներով են իրենց հայ պահել: Եթէ հնարաւոր լինի, աշակերտները կարող են կակաչների վրայ փակցնել իրենց ընտանիքի անդամների նկարները:

Յաւելեալ աշխատանք (Supplemental Activities)

- «Կակաչները» պատմութիւնը ներկայացնել տիկնիկախաղով կամ բեմադրութեամբ.

- Յարատեւութեան Quilt պատրաստել. իւրաքանչիւր աշակերտ ներկում է մի կտոր Quilt–ից: Ապա ուսուցիչը թելերով կապում է այդ թղթի կտորները եւ Quilt–ը պատրաստում: Ուսուցիչը բացատրում է, որ այս Quilt–ը ցոյց է տալիս, թէ ինչպէս հայերը ձեռք–ձեռքի տուած միասնաբար աշխատեցին եւ իրենց հայութիւնը պահեցին՝ 1915–ից միջեւ այսօր:

- Կարելի է աշակերտներին սովորեցնել Յովհաննէս Շիրազի այս թեմայով գրուած մէկ բանաստեղծութիւնը, որ կցուած է այստեղ:

- Ուսուցիչը օրինակներ է բերում իրար օգնելու մասին եւ խօսում՝ ծղիրդի մասին, որ ինչպէս օգնեց կակաչներին՝ իրենց նպատակին հասնելու:

- Բնագիտութեան դասի ընթացքում, ուսուցիչը խօսում է ծաղիկների տարբեր մասնիկների, մանաւանդ՝ սերմի մասին եւ բացատրում է, թէ ինչպէս են կակաչները աճում սերմից:

- Աշխարհագրութեան դասի ընթացքում աշակերտները ծանօթանում են այն բոլոր երկրների հետ ուր հայերը ապաստան գտան 1915–ից յետոյ եւ համայնքներ կազմեցին:

Գնահատում/Արժեւորում (Evaluation/Assessment) – Ուսուցիչը աշակերտների գիտելիքը արժեւորում է որոշելով թե՛ աշակերտը որքա՞ն է ըմբռնել տրուածը, որքա՞նով է մասնակցել դասարանային քննարկումներին եւ ձեռքի աշխատանքները ի՞նչ որակով է կատարել:

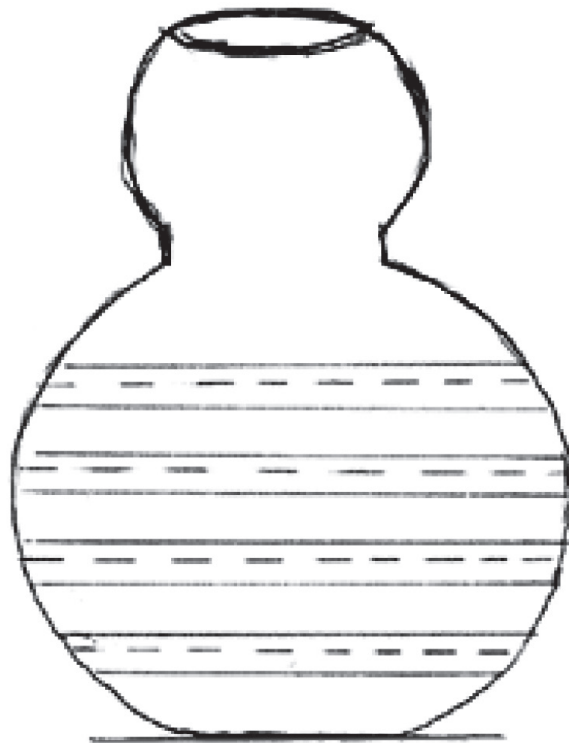
Մենք խաղաղ էինք մեր լեռների պէս,
Դուք հողմերի պէս խուժեցի՛ք վայրագ:

Մենք ձեր դէմ ելանք մեր լեռների պէս,
Դուք հողմերի պէս ոռնացի՛ք վայրագ:

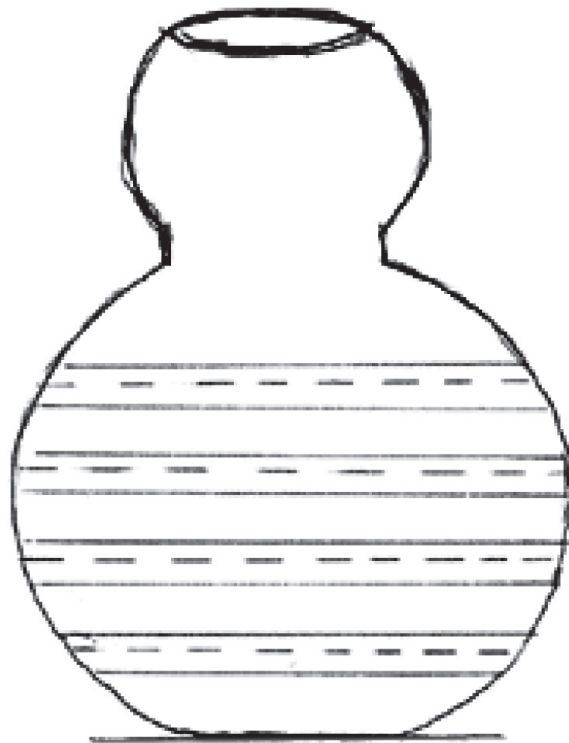
Բայց մենք յաւերժ ենք մեր լեռների պէս,
Դուք հողմերի պէս կը կորչէք վայրագ:

Յովհաննէս Շիրազ

Ձեր ընտանիքի անդամներուն թիով կակաչներ նկարեցէք, ներկեցէք, կտրատէք եւ վարի ծաղկամանին մէջ տեղաւորեցէք: Կրնաք կակաչներու վրայ ձեր ընտանիքի անդամներուն անունները գրել կամ նկարները փակցնել:

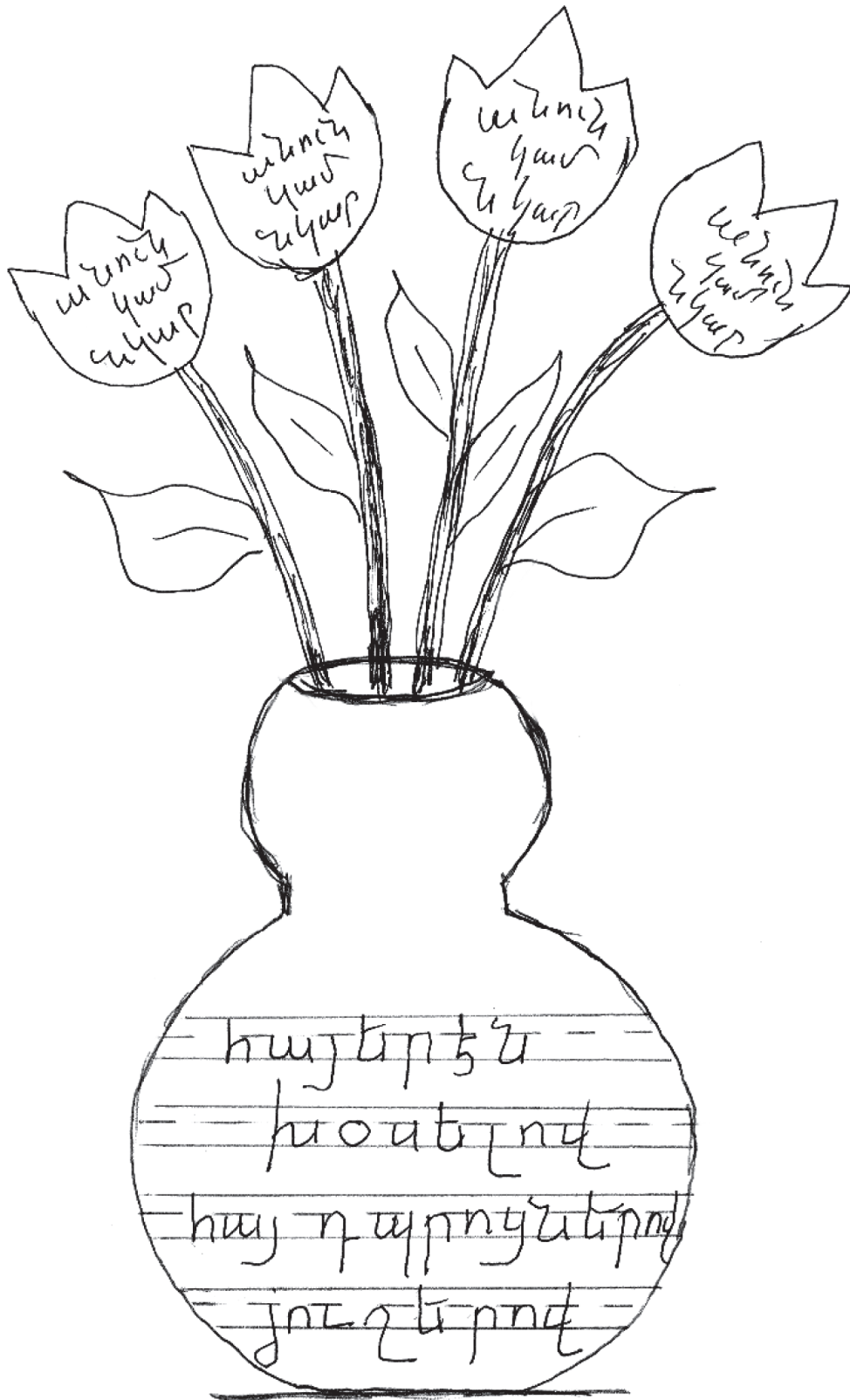

Ձեր ընտանիքի անդամների թուով կակաչներ նկարէք, ներկէք, կտրտէք եւ ներքեւի ծաղկամանի մէջ տեղաւորէք: Կարող էք կակաչների վրայ ձեր ընտանիքի անդամների անունները գրել կամ նկարները փակցնել:

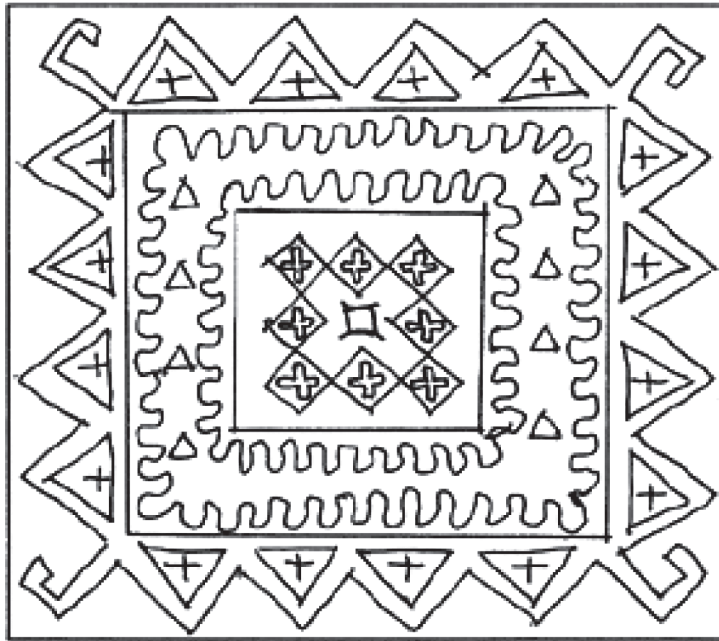
Օրինակ ուսուցչի համար:

Մենք հայ ենք մնում՝

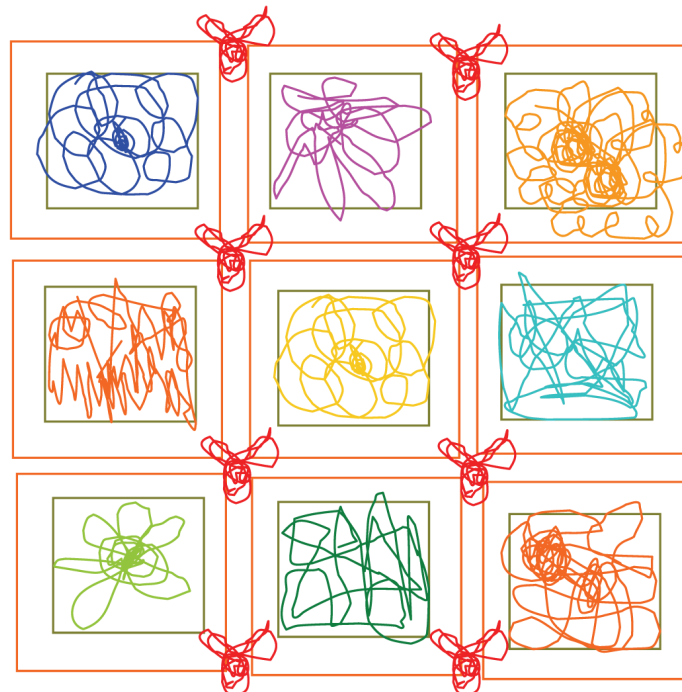

Մի կտոր Quilt-ից

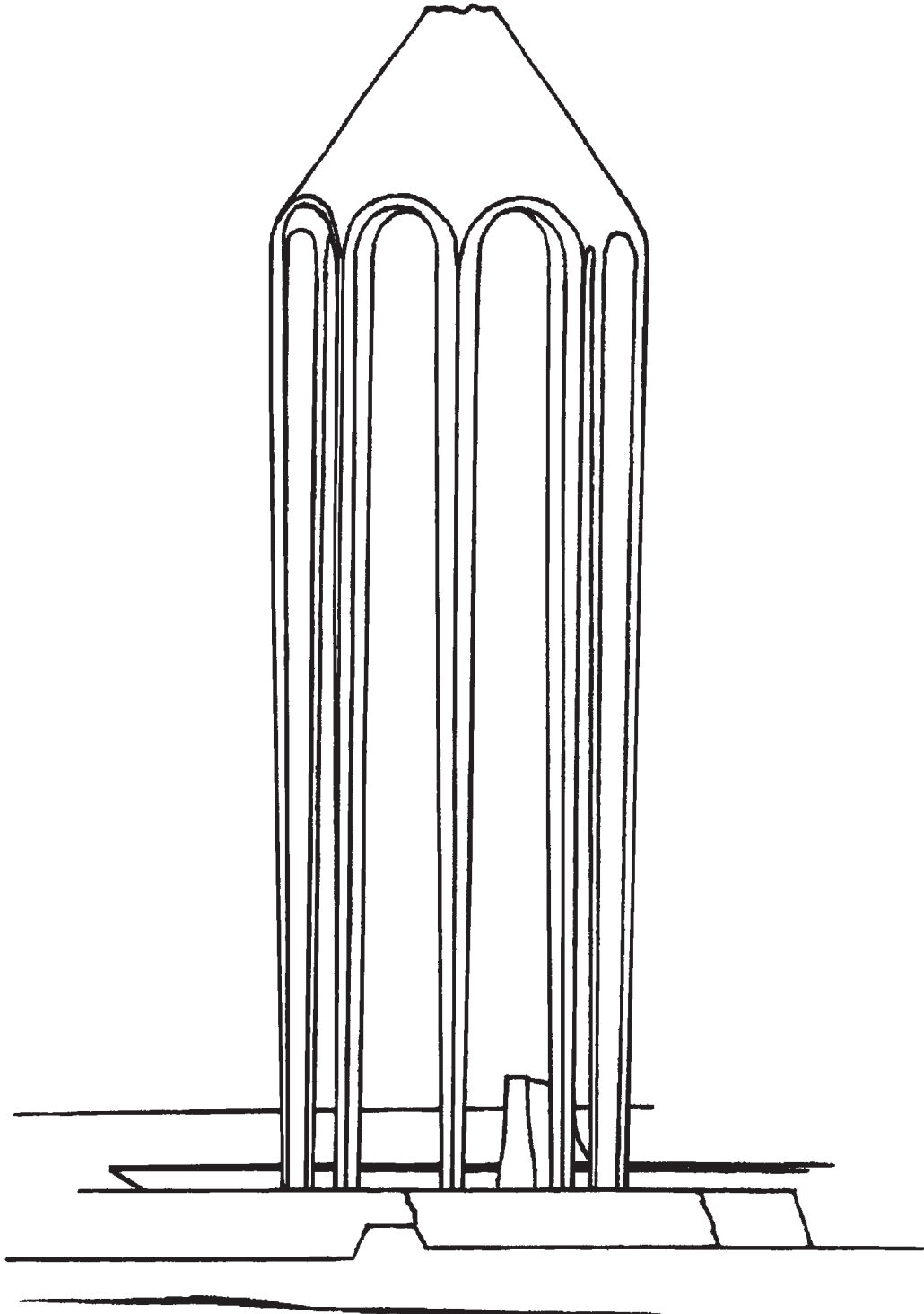
Ուսուցիչը աշակերտների թուով կը բազմացնի այս կտորը եւ աշակերտները կը ներկեն:

Ապա՝ ներկուած կտորները ժապաւեններով իրար կը միացնի եւ պատից կը կախի՝ բացատրելով, որ երբ ընտանիքներ իրար են միանում համայնք են դառնում եւ այդպէս աւելի հզօր են, կարող են իրար օգնել, դժուարութիւններին յաղթել եւ իրենց հայութիւնը պահել:

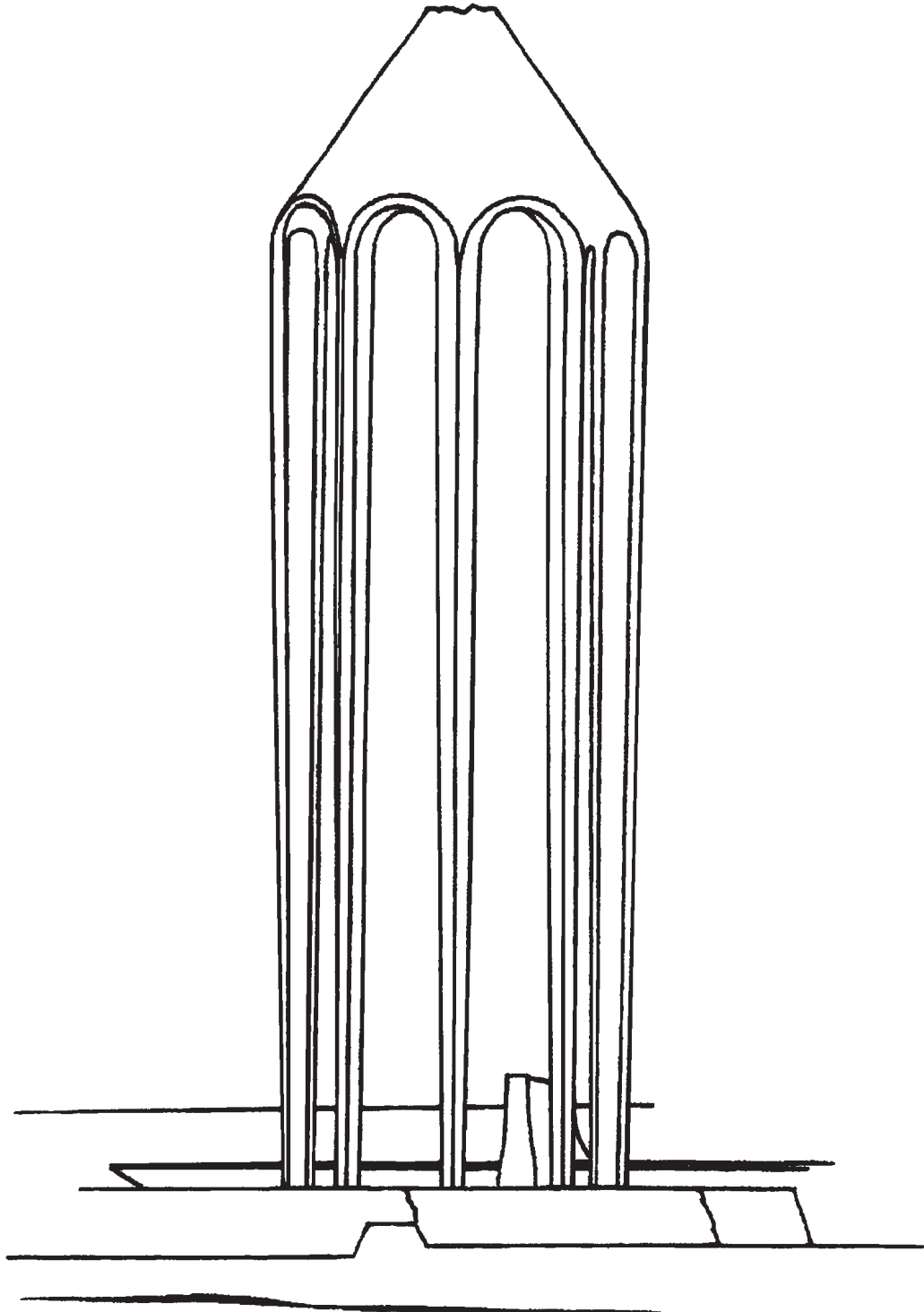
Ներկէ՛ նկարը, որ կոթող մըն է:
Ո՞ր տեսած ես այս կոթողը:
Կրնա՞ս ըսել, թէ ի՞նչ կը նշանակէ:

Ներկիր նկարը, որ մի կոթող է:

Ո՞ր ես տեսել այս կոթողը:

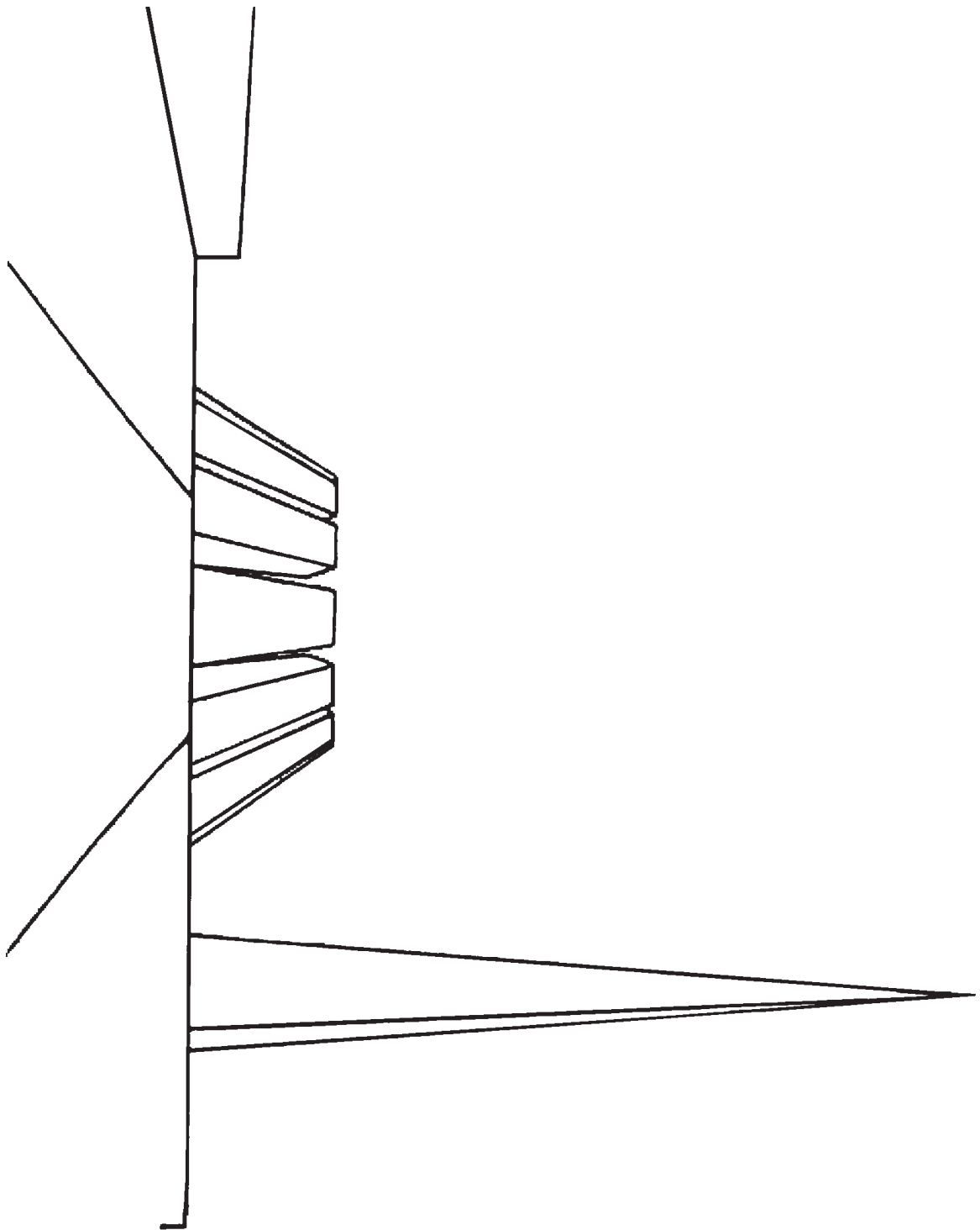
Կարո՞ղ ես ասել, թե ի՞նչ է նշանակում:

Ներկէ՛ նկարը, որ կոթող մըն է:

Ո՞ր տեսած ես այս կոթողը:

Կրնաս ըսել, թե ի՞նչ կը նշանակէ (կը խորհրդանշէ):

ՀԱՅՈՑ ՅԵՂԱՍԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր կարգերուն համար

Բ. ԽՈՒՄԸ

(Երրորդէն հինգերորդ դասարաններ)

Այս կարգերուն յարմար նկատուած են հետեւեալ թեմաները, որոնց իւրաքանչիւրին համար մատուցուած է նիւթ եւ դասածրագիր:

- Ազատութիւն (Freedom)
- Գթասիրտութիւն (Compassion) եւ Համագործակցութիւն (Cooperation)
- Ազնւութիւն (Honesty)
- Կորուստ (Loss) եւ Քաջութիւն կորուստը դիմագրաւելու (Courage to overcome the loss)
- Ինքնագիտակցութիւն (Self-awareness)
- Անսովոր կացութիւններու մէջ դժուարութիւնները հարթել (Problem solving)
- Յարատեւ ճիգ, վերապրելու կամք (Survival and perseverance)
- Նմանութիւններ եւ տարբերութիւններ (Similarities and differences)
- Արդարութիւն (Justice)
- Մարդու իրաւունքներ, բռնադատում եւ պաշտպանում (Human rights – violation and protection)

Կտորները ընտրուած եւ դասածրագիրները պատրաստուած են առաջին չորս թեմաներուն շուրջ: Մնացեալ թեմաները կ'արծարծուին Եղեռնին առնչուող կտորներուն մէջ:

Ուսուցիչը ժամանակ ունի վերոնշեալ թեմաները ձշդուած հերթականութեամբ դասաւանդելու՝ տարուան սկիզբէն մինչեւ Ապրիլ ամիս: Հաւանաբար **Կորուստ** (Loss) եւ **Քաջութիւն կորուստը դիմագրաւելու** (Courage to overcome the loss) թեման նպատակայարմար ըլլայ Ե. կարգի աշակերտներուն միայն մատուցելու համար: Կը ձգենք ուսուցիչին հայեցողութեան:

Ապրիլին դասարանը պատրաստ պիտի ըլլայ ընկալելու եւ ըմբռնելու այն կտորները, որոնք ընտրուած են 3–5 կարգերուն համապատասխան՝ Եղեռնի հետ ունեցած որոշ առնչութեամբ: Իւրաքանչիւր պատմուածք առիթ մըն է աշակերտի համար իւրացնելու Հայոց Ցեղասպանութեան մէկ երեսակը՝ իր պարփակած թեմաներով: Այսպիսով, աստիճանաբար Ե. կարգին հասած աշակերտները՝ 10–11 տարեկան արդէն որոշ գաղափար մը կ'ունենան հայ ժողովուրդի պատմութեան այս տխուր ու աննկարագրելի Դէպքին մասին, որ հետագայ կարգերուն մէջ իրենք արդէն ցեղասպանութիւն պիտի կոչեն՝ բառին լայն իմաստը լիովին ըմբռնելով:

Կարեւոր – ուսուցիչը ազատ է վերը յիշուած թեմաներուն փոխարէն կամ անոնց կողքին նաեւ առնելու թեմաներ Ա. Խումբին համար նախատեսուածներէն: Ատիկա կապուած է դասարանի մակարդակէն, կամ եթէ աշակերտները առիթ չեն ունեցած նախորդ խումբին համար բերուած նիւթերուն ծանօթանալ:

Ազատություն (Freedom)

Դասածրագիրը (lesson plan) պատրաստուած է Աւետիք Իսահակեանի «**Կեանքից թանկ բանը**» բանաստեղծութեան վրայ: Կատարուած են առաջադրանքներ՝ դասարանային աշխատանքներու համար: Ուսուցիչը զանոնք կրնայ օգտագործել ամբողջութեամբ կամ մասնակի՝ ըստ դասարանի մակարդակին եւ պահանջին: Այս կարգերուն մէջ արդէն աշակերտները ի վիճակի են իրենք կարդալու առաջադրուած կտորը: Ուրեմն ուսուցիչը զայն կրնայ բազմացնել եւ ցրուիլ աշակերտներուն:

Բանաստեղծութեան մէջ անհասկնալի բառեր կրնան ըլլալ հետեւեալները, որ ուսուցիչը կը բացատրէ դասը սկսելէ առաջ.

վիրաւոր	պարիկ	խնդագին
ծորալ	թանկագին	սրտաբեկ
բոսոր	սրսկել	ստրուկ

Այս բանաստեղծութեան դասածրագիրին մէջ շեշտուած է թեմայի առնչութիւնը մեր ազատագրական պայքարին հետ: Ուրեմն, թեման անցնելէ ետք, ուսուցիչը կը բացատրէ, թէ ազատութեան ձգտումը գոյութիւն ունի ո՛չ միայն իւրաքանչիւր մարդ էակին մէջ այլ հաւաքաբար, իւրաքանչիւր ժողովուրդ կը ցանկայ ազատ ըլլալ, իր կառավարութիւնը ունենալ, իր երկրի նախագահը (պրեզիդենտը) ունենալ, ինչպէս այսօր Հայաստանի մէջ ունինք մեր հայ նախագահը: Ուսուցիչը կը բացատրէ, թէ ինչպէս սորված ենք հայ ժողովուրդի պատմութեան դասագիրքերուն մէջ, մեր ժողովուրդի նախահայրը, Հայկ Նահապետը, ազատութեան եւ անկախութեան համար կռուեցաւ Բաբելոնի թագաւոր Բէլին հետ: Երբ Բէլը մեծ զօրքով Հայկի վրայ կ'արշաւէր, Հայկը իր քաջերը հաւաքեց ու ըսաւ «*Մենք թիւով քիչ ենք, բայց բարի եւ արդար ենք: Քաջաբար կռուինք մեր երկիրը պաշտպանելու համար: Վարսահ եղէք, որ մենք պիտի յաղթենք*»:

Ուսուցիչը ապա կը շարունակէ պատմել, թէ ինչպէս շատ երկար տարիներ առաջ մեր հայրենիք Հայաստանը անկախ էր: Թուրքերը իրենց հզօր բանակներով եկան ու տիրեցին մեր երկրին եւ մեր ժողովուրդի վրայ: Հայերը կորսնցուցին իրենց ազատութիւնը, ու միշտ թուրքերուն անարդար ճնշումներուն տակ ապրեցան: Թուրքերը կը խլէին հայերուն ունեցուածքը, թուրք եւ քիւրտ խումբեր կը յարձակէին հայկական գիւղերուն վրայ ու սպանութիւններ կը կատարէին, երեխաները կը խլէին ու կը տանէին: Հայերուն իրաւունք չէր տրուած իրենք զիրենք պաշտպանելու: Այս վիճակը տեւեց շատ երկար տարիներ: Բայց աստիճանաբար հայերն ալ քաջութիւն գտան թուրքերուն դէմ ելլելու եւ իրենք զիրենք պաշտպանելու: Ֆիդայիներու խումբեր կազմուեցան: Քաջ երիտասարդներ գիւղէ գիւղ կ'երթային եւ թուրքերու յարձակումներէ կը պաշտպանէին ամբողջ գիւղը: Ֆիդայիները հայ ժողովուրդի ազատութեան համար կը կռուէին:

Թուրք կառավարութիւնը չուզեց հայերուն ազատութիւն տալ, պարզ մարդկային իրաւունքներ՝ ապրելու իրաւունք, իր հողին վրայ ազատ աշխատելու իրաւունք, կեանքի եւ ունեցուածքի ապահովութիւն: Հակառակը՝ որոշեց պատժել հայերը, որ

ազատութիւն կ'ուզէին, որ իրենց իրաւունքները կը պաշտպանէին: 1915–ին հրաման տուաւ, որ բոլոր հայերը իրենց տունն ու ունեցուածքը թողուն եւ հեռանան: Ոստիկանները զանոնք դէպի հեռու անապատները քշեցին առանց հացի ու ջուրի. շատերուն ալ իրենց գիւղերուն մէջ սպաննեցին: Թուրքերը գրաւեցին հայերուն տուները եւ ունեցուածքը, հայերուն հայրենիքն ալ իրենցը յայտարարեցին: Հայերը այսօր փոքրիկ հայրենիք մը ունին, մեծ Հայաստանի մէկ մասը, որ ազատեցաւ թուրքերէն: Մենք ուրախ ենք մեր հայրենիքով, բայց գիտենք, որ պիտի ազատենք նաեւ մեր հայրենիքին այն մասը, որ թուրքերն են գրաւած եւ հայերը հանած են այդ տեղերէն:

2

Գթասիրտութիւն եւ Համագործակցութիւն (Compassion and Cooperation)

Դասածրագիրը (lesson plan) պատրաստուած է Նունէ Գրիգորեանի «**Եղջերուն ու ծառը**» պատմութիւն–գրոյցի վրայ: Գ. կարգի աշակերտները արդէն պիտի կարենան կարդալ պատմութիւնը մանաւանդ՝ որ հոս բերուած է բաւական մեծ գիրերով:

Պատմութեան մէջ անհասկնալի բառեր կրնան ըլլալ հետեւեալները, որ ուսուցիչը կը բացատրէ դասը սկսելէ առաջ.

եղջիւր	բացատ	ցախաւել
վիուկ	տապալել	սպառնալ
յապաղել	յենել	արհաւիրք

Այս պատմութիւն–գրոյցին վրայ գրուած դասածրագրին մէջ շեշտուած է գթասիրտութիւնը եւ համագործակցութիւնը, որ հայերը իրարու հանդէպ ցուցաբերեցին տեղահանութեան ճամբաներուն վրայ: Ուսուցիչը պէտք է բացատրէ, թէ որքան շատ են այն դէպքերը, երբ տարագիր հայեր, իրենք թոյլ ու հիւանդ, սոված ու ծարաւ, օգնած են իրենցմէ աւելի գէշ վիճակի մէջ գտնուողները, որք մնացած երեխաներ վերցուցած ու պաշտպանած են՝ որքան որ իրենց ուժը կը ներեր, օգնած են անոնց, որոնք այլեւս ուժ չունէին քայլելու: Եւ յետոյ, թէ ինչպէս ջարդէն ազատուածները զիրար օգնած են՝ դիմադրելու սովին, աղքատութեան, հիւանդութեան, որոնք աւելի զօրաւոր տարրեր էին քան այդ մի բոլոր անօգնական հայերը:

Համագործակցութեան թեմային մէջ, ինչպէս դասածրագրին մէջ շեշտուած է, ուսուցիչը պէտք է բացատրէ, թէ հայերը ինչպէս ջարդին ատեն, որոշ վայրերու մէջ զիրար օգնելով խումբեր կազմեցին եւ փորձեցին թուրքերուն դէմ իրենց գիւղը կամ քաղաքը պաշտպանել: Ամենէն գեղեցիկ օրինակներէն է Վանի պաշտպանութիւնը, որուն մասին վկայութիւններ շատ կան: Ուսուցիչի տրամադրութեան տակ դրուած է Օննիկ Մխիթարեանի յիշողութիւնները Վանի Հերոսամարտին մասին: Այս հատուածը ուսուցիչը պիտի պատմէ աշակերտներուն հասկնալի լեզուով, քանի որ գրութեան լեզուն եւ ոճը վեր է սոյն կարգերու աշակերտներուն մակարդակէն: Հատուածին մէջ յիշուած է նաեւ 1896–ի Վանի դիմադրութեան մասին: Ուսուցիչը կրնայ առիթը օգտագործելով խօսիլ նաեւ 1894–96–ի ջարդերուն եւ Վանի դիմադրութեան մասին:

Ազնուութիւն (Honesty)

Դասաձրագիրը (lesson plan) պատրաստուած է Յարութիւն Յովնաթանի «Ազնիւ տղան» չափածոյ պատմուածքին վրայ: Կատարուած են առաջադրանքներ՝ դասարանային աշխատանքներու համար: Ուսուցիչը զանոնք կրնայ օգտագործել ամբողջութեամբ կամ մասնակի՝ ըստ դասարանի մակարդակին եւ պահանջքին:

Պատմուածքին մէջ անհասկնալի բառեր կրնան ըլլալ հետեւեալները, որ ուսուցիչը կը բացատրէ դասը սկսելէ առաջ.

թափուր	խաւար	օծուել
բերկրութիւն	սրընթաց	արդարամիտ
տապ	հողմ	

Այս թեման առերեւոյթ միայն բարոյագիտական կը թուայ ըլլալ, սակայն կայ հնարաւորութիւնը՝ զայն օգտագործելու եւ աշակերտներուն միտքը Հայոց Յեղասպանութեան նիւթին շուրջ կեդրոնացնելու: Այսպէս՝

Դասաձրագրին մէջ առաջադրանքներէն մէկը աշակերտները կը մղէ մտածելու, թէ եթէ տղան ազնիւ չըլլար, պատմութիւնը ինչպէս կ'աւարտուէր: Ուսուցիչը նախորդ իր բացատրութիւններու հիման վրայ կրնայ աւելցնել, որ եթէ Թուրքիոյ ղեկավարները ազնիւ ըլլային եւ հայերուն որոշ չափով ազատութիւն տային, անոնց վրայ յարձակող թուրք եւ քիւրտ ցեղախմբերուն արգիլէին, անոնցմէ ծանր հարկեր չգանձէին, ինչ կ'ըլլար արդիւնքը: Երեխաները կրնան մտածել, որ ջարդը տեղի չէր ունենայ. հայերը կը շարունակէին ապրիլ եւ ստեղծագործել Թուրքիայի մէջ. Թուրքիան հայերուն ունենալով աւելի կը զարգանար եւ այլն:

Կորուստ եւ քաջութիւն՝ պատճառած ցաւը դիմագրաւելու (Loss and the courage to cope with it)

Դասաձրագիրը (lesson plan) պատրաստուած է Susanna Pitzer-ի *Grandfather Hurant Lives Forever* (Omaha: Centering Corporation, 2001) պատմուածքին վրայ: Կատարուած են առաջադրանքներ՝ դասարանային աշխատանքներու համար: Ուսուցիչը զանոնք կրնայ օգտագործել ամբողջութեամբ կամ մասնակի՝ ըստ դասարանի մակարդակին եւ պահանջքին: Պատմութիւնը պահուած է ըստ բնագրի՝ անգլերէնով, մատուցուած է նաեւ հայերէն տարբերակը:

Ապրիլ ամսուն ընթացքին ուսուցիչը կը դասաւանդէ հետեւեալ կտորները, որ ընտրուած են ըստ տարիքի:

Գ. կարգ

1

«ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՄԻ ՕՐ»

Մկրտիչ Արմէնի «Գարնանային մի օր» պատմուածքի աւելի պարզեցուած եւ դիւրացուած տարբերակը ներկայացուած է այստեղ: Պատրաստուած է Գ. կարգին համապատասխանող դասաձրագիր: Եթէ ուսուցիչը յարմար չնկատէ զայն աշակերտներուն բաժնել՝ իրենք կարդալու համար, ըստ դասարանի կարողութեան կրնայ որոշել՝ զայն կարդալ աշակերտներուն, կամ պարզապէս պատմել: Կրնայ նաեւ պատմել նկարագրական բաժինները եւ աշակերտներուն կարդալ տալ խօսակցութիւններուն մասը: Այս դասանիւթը Եղեռնի հետեւանքը կը նկարագրէ. բայց անոր ընդմէջէն աշակերտը կը ծանօթանայ **կորուստի** գաղափարին եւ թէ ինչպէս կրնայ **քաջութեամբ** յաղթահարել կորուստի պատճառած ցաւը:

Պատմութեան մէջ անհասկնալի բառեր կրնան ըլլալ հետեւեալները, որ ուսուցիչը կը բացատրէ դասը սկսելէ առաջ.

աւան
ներգաղթ

կառուցել
հայրենակից

թափօր
հեծկլտալ

Գ. կարգ

2

«ՇՈՒՇԱՆԸ»

Աշակերտները արդէն ծանօթ են «Շուշանը» պատմուածքին, որ մատուցուած էր նախորդ տարիներուն: Գ. կարգին յարմար այս նիւթին համար պատրաստուած է յատուկ դասաձրագիր: Դասաձրագիրին մէջ շեշտուած են կորուստի, նմանութիւններու եւ տարբերութիւններու եւ արդարութեան թեմաները:

Դ. կարգ

1

«ԱՆՊԱՐՏԵԼԻ ՈԳԻՆ»

Անտիք Իսահակեանի «Անպարտելի ոգին» այստեղ բերուած աւելի պարզեցուած տարբերակը յարմար նկատուած է Դ. կարգի համար: Այս դասանիւթի ընդմէջէն աշակերտը կը ծանօթանայ նաեւ ինքնագիտակցութեան գաղափարի եւ թէ ինչպէս կարելի է անսովոր պայմաններու մէջ հարցեր լուծել եւ դժուարութիւններ յաղթահարել:

Այս պատմութեան մէջ անհասկնալի բառեր կրնան ըլլալ հետեւեալները, որ ուսուցիչը կը բացատրէ դասը սկսելէ առաջ.

անպարտելի
ապաստան
ցնցոտի

թափառաշրջիկ
կծկուիլ
երդիք

մրմնջել
յարութիւն

Դ. կարգ

2

«ԾԱԼԱՊԱՏԻԿ»

Այս կարգի համար կ'առաջարկուի յաւելեալ նիւթ մը եւս՝ Ալիծ Աղբաբեանի «Ծալապատիկ»ը: Գիրքը իր նկարներով եւ բացատրութիւններով այնքան խօսուն է, որ կարիք չտեսնուեցաւ դասածրագիր պատրաստել: Պատմութիւնը կը կարդայ ուսուցիչը կամ դասարանը խումբերու բաժնելով՝ իւրաքանչիւր խումբին կը յանձնարարէ կարդալ մաս մը պատմութենէն եւ հասկցածը պատմել դասարանի մէջ: Այս պատմութեան մէջ շեշտուած են ինքնագիտակցութեան, վերապրելու ձիգին, եւ համագործակցութեան ճամբով առաջանալու թեմաները:

Ե. կարգ

1

«ՏԱՆՏԱՆ»Ը

Յակոբ Օշականի այս պատկերը պարզեցուած, խտացուած եւ յարմարեցուած է Ե. կարգի համար: Այս պատկերը Եղեռնի մասին գաղափար կու տայ աշակերտին: Անոր ընդմէջէն աշակերտը կը ծանօթանայ նաեւ այն իրողութեան թէ ինչպէս հնարաւոր է զօրաւոր կամքով եւ յարատեւ ձիգով յաղթահարել դժուարութիւնները եւ աղէտը վերապրել:

Այս պատմութեան մէջ անհասկնալի բառեր կրնան ըլլալ հետեւեալները, որ ուսուցիչը կը բացատրէ դասը սկսելէ առաջ.

խորհրդաւոր
վայելք
բրիշ
հոսանք

ակօս
կարաւան
կոկոզել
բուրվառ

ճաղատ
ժամկոչ
գուրգուրոտ

Ե. կարգ

2

«ՊԶՏԻԿ ԶԵՐՈՍԸ»Ը

Այս կարգի համար կ'առաջարկուի յաւելեալ նիւթ մը եւս՝ Արամ Հայկազի «Պզտիկ հերոսը», որ հատուած մըն է Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի նկարագրութեանէն առնուած: Ընթերցումը դիւրացնելու համար, գրութիւնը պարզեցուած եւ տպուած է խոշոր տառերով: Ուսուցիչը նախապէս որոշ տեղեկութիւն պիտի փոխանցէ այդ հերոսամարտի մասին, այդ բերումով ալ ուսուցիչին համար ներփակուած է Արամ Հայկազի բացատրութիւնը այդ մասին: Այս նիւթին մէջ ի հարկէ շեշտուած են կորուստի ու քաջութեան ինչպէս նաեւ ազատութեան ձգտումի թեմաները:

Ե. կարգ

3 եւ 4

«ՅԵՌԱՒՈՐ ԲԱՅՑ ՍՐՏԱԿԻՑ ԲԱՐԵԿԱՍԸ»

Եւ

«ԴԵՐԵՆԻԿԸ»

«Հեռաւոր բայց սրտակից բարեկամը» եւ «Դերենիկը», թէ առիթ են Հայոց Ցեղասպանութեան մասին գիտելիքներ փոխանցելու եւ թէ՛ յարմար են այդ հասկացողութեան մաս կազմող որոշ յղացքները բացատրելու համար: Առաջինին մէջ կարելոր է գթասիրտութեան գաղափարը եւ ընդհանրապէս ինչպէս որոշ հայ որբեր ապաստան գտան արաբ ընտանիքներուն քով: Մատուցուած դասածրագիրը այդ կը շեշտէ:

«Դերենիկը» բանաստեղծութիւնը թէ՛ բարդ է եւ թէ՛ որոշ չափով հեռու ներկայ մտայնութենէն: Բանաստեղծութեան գլխաւոր թեման Վրէժն է. բայց պատրաստուած դասածրագիրը, շեշտը դնելով մարդու իրաւունքի պաշտպանութեան վրայ, առիթ կու տայ աշակերտին՝ իր իրաւունքը պաշտպանելու կամ իր ժողովուրդի իրաւունքներուն համար պայքարելու այլ ձամբաներ փնտռելու: Այս դասածրագիրը կրնայ ծառայել ուսուցչին՝ զինեալ եւ խաղաղ պայքարի ձեւերը համեմատութեան դնելու եւ աշակերտներու միտքը այդ ուղղութեամբ եւս բացելու համար:

ՀԱՅՈՑ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

Բ. ԽՈՒՄԲ

(Երրորդ-հինգերորդ դասարաններ)

Այս դասարանների համար յարմար են նկատուել հետեւեալ թեմաները, որոնց իւրաքանչիւրի համար մատուցուած է նիւթ եւ դասածրագիր:

- Ազատութիւն (Freedom)
- Գթասարտութիւն (Compassion) եւ Համագործակցութիւն (Cooperation)
- Ազնւութիւն (Honesty)
- Կորուստ (Loss) եւ Քաջութիւն կորուստը դիմագրաւելու (Courage to overcome the loss)
- Ինքնագիտակցութիւն (Self-awareness)
- Անսովոր կացութիւններում դժուարութիւնները հարթել (Problem solving)
- Յարատեւ ճիգ, վերապրելու կամք (Survival and perseverance)
- Նմանութիւններ եւ տարբերութիւններ (Similarities and differences)
- Արդարութիւն (Justice)
- Մարդու իրաւունքներ, բռնադատում եւ պաշտպանում (Human rights – violation and protection)

Կտորները ընտրուած եւ դասածրագիրները պատրաստուած են առաջին չորս թեմաների շուրջ: Մնացեալ թեմաները արծարծում են Եղեռնին առնչուող կտորներում:

Ուսուցիչը ժամանակ ունի վերոնշեալ թեմաները ձշտուած հերթականութեամբ դասաւանդելու՝ տարուայ սկզբից մինչեւ Ապրիլ ամիս: Հաւանաբար **Կորուստ** (Loss) եւ **Քաջութիւն կորուստը դիմագրաւելու** (Courage to overcome the loss) թեման նպատակայարմար լինի մատուցել հինգերորդ դասարանի աշակերտներին միայն: Սա թողնուում է ուսուցչի հայեցողութեանը:

Ապրիլին դասարանը պատրաստ պիտի լինի ընկալելու եւ ըմբռնելու այն կտորները, որոնք ընտրուած են 3–5–րդ դասարանների համապատասխան՝ **Եղեռնի** հետ ունեցած որոշ առնչութեամբ: Իւրաքանչիւր պատմուածք աշակերտի համար մի առիթ է իւրացնելու Հայոց Ցեղասպանութեան մէկ երեսակը՝ իր պարփակած թեմաներով: Այսպիսով, աստիճանաբար Ե. դասարան հասած աշակերտները՝ 10–11 տարեկան, արդէն որոշ գաղափար կունենան հայ ժողովրդի պատմութեան այս տխուր ու աննկարագրելի Դէպքի մասին, որ հետագայ դասարաններում իրենք արդէն ցեղասպանութիւն պիտի կոչեն՝ բառի լայն իմաստը լիովին ըմբռնելով:

Կարեւոր – ուսուցիչը ազատ է վերը յիշուած թեմաների փոխարէն կամ նրանց կողքին նաեւ վերցնելու թեմաներ Ա. Խմբի համար նախատեսուածներից: Դա կապուած է դասարանի մակարդակից, կամ եթէ աշակերտները առիթ չեն ունեցել նախորդ խմբի համար բերուած նիւթերին ծանօթանալ:

Ազատություն (Freedom)

Դասածրագիրը (lesson plan) պատրաստում է Ալենտիք Իսահակեանի «**Կեանքից թանկ բանը**» բանաստեղծության վրայ: Կատարում են առաջադրանքներ՝ դասարանային աշխատանքների համար: Ուսուցիչը դրանք կարող է օգտագործել ամբողջությամբ կամ մասնակի՝ ըստ դասարանի մակարդակին եւ պահանջին: Այս դասարաններում արդեն աշակերտները ի վիճակի են իրենք կարդալու առաջադրումը կտորը: Ուրեմն ուսուցիչը կարող է նիւթը բազմացնել եւ ցրել աշակերտներին:

Բանաստեղծության մէջ անհասկանալի բառեր կարող են լինել հետեւեալները, որ ուսուցիչը կը բացատրի նախքան դասը սկսելը.

վիրաւոր	պարիկ	խնդագին
ծորալ	թանկագին	սրտաբեկ
բոսոր	սրսկել	ստրուկ

Այս բանաստեղծության դասածրագրում շեշտում է թեմայի առնչութիւնը մեր ազատագրական պայքարի հետ: Ուրեմն, թեման անցնելուց յետոյ, ուսուցիչը բացատրում է, թէ ազատութեան ձգտումը գոյութիւն ունի ո՛չ միայն իւրաքանչիւր մարդ էակի մէջ այլ հաւաքաբար, իւրաքանչիւր ժողովուրդ ցանկանում է ազատ լինել, իր կառավարութիւնը ունենալ, իր երկրի նախագահը (պրեզիդենտը) ունենալ, ինչպէս այսօր Հայաստանի մէջ ունենք մեր հայ նախագահը: Ուսուցիչը բացատրում է, թէ ինչպէս սովորել ենք հայ ժողովրդի պատմութեան դասագրքերում, մեր ժողովրդի նախահայրը, Հայկ Նահապետը, ազատութեան եւ անկախութեան համար կռուեց Բաբելոնի թագաւոր Բէլի հետ: Երբ Բէլը մեծ զօրքով Հայկի վրայ արշաւեց, Հայկը իր քաջերին հաւաքեց ու ասաց «*Մենք թուով քիչ ենք, բայց բարի եւ արդար ենք: Քաջաբար կռուենք մեր երկիրը պաշտպանելու համար: Վարահ եղէք, որ մենք պիտի յաղթենք*»:

Ուսուցիչը ապա շարունակում է պատմել, թէ ինչպէս շատ երկար տարիներ առաջ մեր հայրենիք Հայաստանը անկախ էր: Թուրքերը իրենց հզօր բանակներով եկան ու տիրեցին մեր երկրին եւ մեր ժողովրդի վրայ: Հայերը կորցրեցին իրենց ազատութիւնը, ու միշտ թուրքերի անարդար ճնշումների տակ ապրեցին: Թուրքերը խլում էին հայերի ունեցուածքը, թուրք եւ քուրդ խմբերը յարձակում էին հայկական գիւղերի վրայ ու սպանութիւններ էին կատարում, երեխաներին խլում ու տանում էին: Հայերին իրաւունք չէր տրուած իրենք իրենց պաշտպանել: Այս վիճակը տեւեց շատ երկար տարիներ: Բայց աստիճանաբար հայերն էլ քաջութիւն գտան թուրքերի դէմ ելլելու եւ իրենք իրենց պաշտպանելու: Ֆիդայիների խմբեր կազմուեցին: Զինուած քաջ երիտասարդներ գիւղից գիւղ էին գնում եւ թուրքերի յարձակումներից պաշտպանում էին ամբողջ գիւղը: Ֆիդայիները հայ ժողովրդի ազատութեան համար էին կռում:

Թուրք կառավարութիւնը չուզեց հայերին ազատութիւն տալ, պարզ մարդկային իրաւունքներ՝ ապրելու իրաւունք, իր հողի վրայ ազատ աշխատելու իրաւունք, կեանքի եւ ունեցուածքի ապահովութիւն: Հակառակը՝ որոշեց պատժել հայերին, որ ազատութիւն էին ուզում, որ իրենց իրաւունքներն էին պաշտպանում: 1915–ին հրա-

ման տուեց, որ բոլոր հայերը իրենց տունն ու ունեցուածքը թողնեն եւ հեռանան: Ոստիկանները նրանց դէպի հեռու անապատները քշեցին առանց հացի ու ջրի. շատերին էլ իրենց գիւղերում սպանեցին: Թուրքերը գրաւեցին հայերի տներն ու ունեցուածքը, հայերի հայրենիքն էլ իրենցը յայտարարեցին: Հայերը այսօր մի փոքրիկ հայրենիք ունեն, մեծ Հայաստանի մէկ մասը, որ ազատուեց թուրքերից: Մենք ուրախ ենք մեր հայրենիքով, բայց գիտենք, որ պիտի ազատենք նաեւ մեր հայրենիքի այն մասը, որ թուրքերն են գրաւել եւ հայերին հանել են այդ տեղերից:

2

Գթասրտութիւն եւ Համագործակցութիւն (Compassion and Cooperation)

Դասածրագիրը (lesson plan) պատրաստուած է Նունէ Գրիգորեանի «**Եղջերուն ու ծառը**» պատմութիւն–գրոյցի վրայ: Երրորդ դասարանի աշակերտները արդէն պիտի կարողանան պատմութիւնը կարդալ, մանաւանդ՝ որ այստեղ բերուած է բաւական մեծ տառերերով:

Պատմութեան մէջ կարող են անհասկանալի բառեր լինել հետեւեալները, որ ուսուցիչը կը բացատրի նախքան դասը սկսելը.

եղջիւր	բացատ	ցախաւել
վիուկ	տապալել	սպառնալ
յապաղել	յենել	արհաւիրք

Այս պատմութիւն–գրոյցի վրայ գրուած դասածրագրում շեշտուած է գթասրտութիւնը եւ համագործակցութիւնը, որ հայերը ցուցաբերեցին իրար հանդէպ տեղահանութեան ճամբաների վրայ: Ուսուցիչը պէտք է բացատրի, թէ որքան շատ են այն դէպքերը, երբ տարագիր հայերը, իրենք թոյլ ու հիւանդ, սոված ու ծարաւ, օգնել են իրենցից աւելի վատ վիճակի մէջ գտնուողներին, որք մնացած երեխաներ են վերցրել ու պաշտպանել են՝ որքան որ իրենց ուժն էր ներում, օգնել են նրանց, ովքեր այլեւս ուժ չունէին քայլելու: Եւ յետոյ, թէ ինչպէս ջարդից ազատուածները օգնել են իրար՝ դիմադրելու համար սովին, աղքատութեան, հիւանդութեան, որոնք աւելի հզօր տարրեր էին քան այդ մի բոլոր անօգնական հայերը:

Համագործակցութեան թեմայի մէջ, ինչպէս դասածրագրում շեշտուած է, ուսուցիչը պէտք է բացատրի, թէ հայերը ինչպէս ջարդի ժամանակ, որոշ վայրերում իրար օգնելով խմբեր կազմեցին եւ փորձեցին թուրքերի դէմ իրենց գիւղը կամ քաղաքը պաշտպանել: Ամենից գեղեցիկ օրինակներից է Վանի պաշտպանութիւնը, որի մասին վկայութիւններ շատ կան: Ուսուցչի տրամադրութեան տակ դրուած է Օննիկ Մխիթարեանի յիշողութիւնները Վանի Հերոսամարտի մասին: Այս հատուածը ուսուցիչը պիտի պատմի աշակերտներին հասկանալի լեզուով, քանի որ գրութեան լեզուն եւ ոճը վեր է սոյն դասարանների աշակերտների մակարդակից: Հատուածում յիշուած է նաեւ 1896–ի Վանի դիմադրութեան մասին: Ուսուցիչը կարող է առիթը օգտագործելով խօսել նաեւ 1894–96–ի ջարդերի եւ Վանի դիմադրութեան մասին:

3

Ազնուություն (Honesty)

Դասաձրագիրը (lesson plan) պատրաստուած է Յարութին Յովնաթանի «Ազնիւ տղան» չափածոյ պատմուածքի վրայ: Կատարուած են առաջադրանքներ՝ դասարանային աշխատանքների համար: Ուսուցիչը կարող է դրանք օգտագործել ամբողջութեամբ կամ մասնակի՝ ըստ դասարանի մակարդակի եւ պահանջի:

Պատմուածքում կարող են անհասկանալի բառեր լինել հետեւեալները, որ ուսուցիչը կը բացատրի նախքան դասը սկսելը.

թափուր	խաւար	օծուել
բերկրութիւն	սրընթաց	արդարամիտ
տապ	հողմ	

Այս թեման առերեւոյթ միայն բարոյագիտական է երեւում, սակայն կայ հնարաւորութիւնը՝ այն օգտագործելու եւ աշակերտների միտքը Հայոց Յեղասպանութեան նիւթի շուրջ կենտրոնացնելու: Այսպէս՝

Դասաձրագրում առաջադրանքներից մէկը աշակերտներին մղում է մտածելու, թէ եթէ տղան ազնիւ չլինէր, պատմութիւնը ինչպէս կաւարտուէր: Ուսուցիչը իր նախորդ բացատրութիւնների հիման վրայ կարող է աւելացնել, որ եթէ Թուրքիայի ղեկավարները ազնիւ լինէին եւ հայերին որոշ չափով ազատութիւն տային, նրանց վրայ յարձակուող թուրք եւ քուրդ ցեղախմբերին արգիլէին, նրանցից ծանր հարկեր չգանձէին, ինչ կը լինէր արդիւնքը: Երեխաները կարող են մտածել, որ ջարդը տեղի չէր ունենայ. հայերը կը շարունակէին ապրել եւ ստեղծագործել Թուրքիայում. Թուրքիան հայերին ունենալով աւելի կը զարգանար եւ այլն:

4

Կորուստ եւ քաջութիւն՝ պատճառած ցաւը դիմագրաւելու (Loss and the courage to cope with it)

Դասաձրագիրը (lesson plan) պատրաստուած է Susanna Pitzer-ի *Grandfather Hurant Lives Forever* (Omaha: Centering Corporation, 2001) պատմուածքի վրայ: Կատարուած են առաջադրանքներ՝ դասարանային աշխատանքների համար: Ուսուցիչը դրանք կարող է օգտագործել ամբողջութեամբ կամ մասնակի՝ ըստ դասարանի մակարդակին եւ պահանջին: Պատմութիւնը պահուած է ըստ բնագրի՝ անգլերէնով, մատուցուած է նաեւ հայերէն տարբերակը:

Ապրիլ ամսուայ ընթացքում ուսուցիչը կը դասաւանդի հետեւեալ կտորները, որ ընտրուած են ըստ տարիքի:

Երրորդ դասարան

1

«ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՄԻ ՕՐ»

Մկրտիչ Արմէնի «Գարնանային մի օր» պատմուածքի աւելի պարզեցուած եւ դիւրացուած տարբերակը ներկայացուած է այստեղ: Պատրաստուած է երրորդ դասարանին համապատասխանող դասածրագիր: Եթէ ուսուցիչը յարմար չնկատի աշակերտներին բաժանել այն՝ իրենք կարդալու համար, ըստ դասարանի կարողութեան կարող է որոշել՝ այն կարդալ աշակերտներին, կամ պարզապէս պատմել: Կարող է նաեւ պատմել նկարագրական բաժինները եւ աշակերտներին կարդալ տալ խօսակցութիւնների մասը: Այս դասանիւթը Եղեռնի հետեւանքն է նկարագրում. բայց նրա ընդմիջից աշակերտը ծանօթանում է կորստի գաղափարին եւ թէ ինչպէս է կարող քաջութեամբ յաղթահարել կորստի պատճառած ցաւին:

Պատմութեան մէջ կարող են անհասկանալի բառեր լինել հետեւեալները, որ ուսուցիչը կը բացատրի նախքան դասը սկսելը.

աւան
ներգաղթ

կառուցել
հայրենակից

թափօր
հեծկլտալ

Երրորդ դասարան

2

«ՇՈՒՇԱՆԸ»

Աշակերտները արդէն ծանօթ են «Շուշանը» պատմուածքին, որ մատուցուած էր նախորդ տարիներին: Երրորդ դասարանին յարմար այս նիւթի համար պատրաստուած է յատուկ դասածրագիր: Դասածրագրում շեշտուած են կորստի, նմանութիւնների եւ տարբերութիւնների եւ արդարութեան թեմաները:

Չորրորդ դասարան

1

«ԱՆՊԱՐՏԵԼԻ ՈԳԻՆ»

Եղեռնի գրականությունից առնուած եւ աւելի պարզեցուած այս փոքրիկ պատկերը յարմար է նկատուել *չորրորդ դասարանի* համար: Այս դասանիւթի ընդմիջից աշակերտը ծանօթանում են նաեւ **ինքնագիտակցութեան գաղափարին** եւ թէ ինչպէս կարելի է անսովոր պայմաններում հարցեր լուծել եւ **դժուարութիւններ յաղթահարել**:

Այս պատմութեան մէջ կարող են անհասկանալի բառեր լինել հետեւեալները, որ ուսուցիչը կը բացատրի նախքան դասը սկսելը.

անպարտելի ապաստան ցնցոտի	թափառաշրջիկ կծկուել երդիք	մրմնջել յարութիւն
--------------------------------	---------------------------------	----------------------

Չորրորդ դասարան

2

«ԾԱԼԱՊԱՏԻԿ»

Այս դասարանի համար առաջարկուում է մի յաւելեալ նիւթ եւս՝ Ալիծ Աղբաբեանի «Ծալապատիկ»ը: Գիրքը իր նկարներով եւ բացատրութիւններով այնքան խօսուն է, որ կարիք չտեսնուեց դասածրագիր պատրաստել: Պատմութիւնը կը կարդայ ուսուցիչը կամ դասարանը խմբերի բաժանելով՝ իւրաքանչիւր խմբին կը յանձնարարի կարդալ պատմութեան մի մասը եւ հասկացածը պատմել դասարանում: Այս պատմութեան մէջ շեշտուած են **ինքնագիտակցութեան**, վերապրելու ձիգին եւ համագործակցութեան ճամբով առաջանալու թեմաները:

Հինգերորդ դասարան

1

«ՏԱՆՏԱՆ»Ը

Յակոբ Օշականի այս պատկերը պարզեցուած, խտացուած եւ յարմարեցուած է *հինգերորդ դասարանի* համար: Այս պատկերը աշակերտին գաղափար է տալիս Եղեռնի մասին: Դրա ընդմիջից աշակերտը ծանօթանում է նաեւ այն իրողութեան թէ ինչպէս հնարաւոր է հզօր կամքով եւ **յարատեւ ձիգով յաղթահարել դժուարութիւնները** եւ **աղէտը վերապրել**:

Այս պատմուածքում կարող են անհասկանալի բառեր լինել հետեւեալները, որ ուսուցիչը կը բացատրի նախքան դասը սկսելը.

խորհրդաւոր	ակօս	ճաղատ
վայելք	կարաւան	ժամկոչ
բրիչ	կոկոզել	գուրգուրոտ
հոսանք	բուրվառ	

Հինգերորդ դասարան

2

«ՊԵՏԻԿ ԶԵՐՈՍԸ»Ը

Այս դասարանի համար առաջարկում է եւս մի յաւելեալ նիւթ՝ Արամ Հայկազի «Պզտիկ հերոսը», որ մէկ հատուած է Շապին Գարահիսարի հերոսամարտի նկարագրութիւնից առնուած: Ընթերցումը դիւրացնելու համար, գրութիւնը պարզեցուած եւ տպուած է խոշոր տառերով: Ուսուցիչը նախապէս որոշ տեղեկութիւն պիտի փոխանցի այդ հերոսամարտի մասին, այդ բերումով էլ ուսուցչի համար ներփակուած է Արամ Հայկազի բացատրութիւնը այդ մասին: Այս նիւթի մէջ ի հարկէ շեշտուած են կորստի ու քաջութեան ինչպէս նաեւ ազատութեան ձգտումի թեմաները:

Հինգերորդ դասարան

3 եւ 4

«ԶԵՌԱՒՈՐ ԲԱՅՑ ՍՐՏԱԿԻՑ ԲԱՐԵԿԱՍԸ» ԵՒ «ԴԵՐԵՆԻԿԸ»

«Հեռաւոր բայց սրտակից բարեկամը» եւ «Դերենիկը», թէ՛ առիթ են Հայոց Ցեղասպանութեան մասին գիտելիքներ փոխանցելու եւ թէ՛ յարմար են այդ հասկացողութեան մաս կազմող որոշ յղացքները բացատրելու համար: Առաջինում կարելի է գթասրտութեան գաղափարը եւ ընդհանրապէս ինչպէս որոշ հայ որբեր ապաստան գտան արաբ ընտանիքներում: Մատուցուած դասածրագիրը այդ է շեշտում:

«Դերենիկը» բանաստեղծութիւնը թէ՛ բարդ է եւ թէ՛ որոշ չափով հեռու ներկայ մտայնութիւնից: Բանաստեղծութեան գլխաւոր թեման Վրէժն է. բայց պատրաստուած դասածրագիրը, շեշտը դնելով մարդու իրաւունքի պաշտպանութեան վրայ, առիթ է տալիս աշակերտին՝ իր իրաւունքը պաշտպանելու կամ իր ժողովրդի իրաւունքների համար պայքարելու այլ ձամբաներ փնտռելու: Այս դասածրագիրը կարող է ուսուցչին ծառայել՝ զինեալ եւ խաղաղ պայքարի ձեւերը համեմատութեան դնելու եւ աշակերտների միտքը այդ ուղղութեամբ եւս բացելու համար:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

Բ. ԽՈՒՄԸ

(Երրորդ-հինգերորդ դասարաններ)

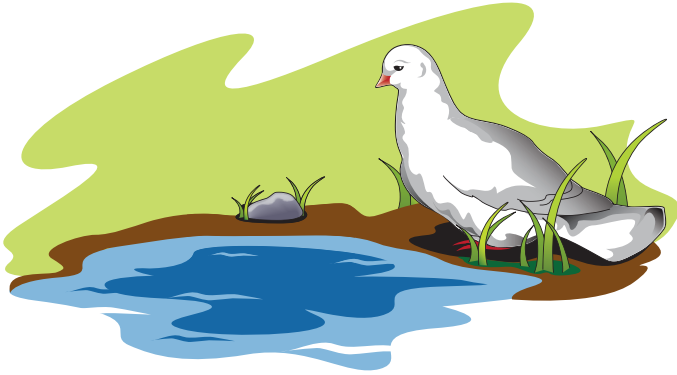

Ազատութիւն

(Freedom)

ԿԵԱՆՔԻՑ ԹԱՆԿ ԲԱՆՈ

Անդրիք Իսահակեան

Վայրի աղանին կուրծքը վիրաւոր
Ընկել էր մենակ աղբիւրի եզրին,
Ծորում էր շիթ–շիթ արիւնը բոսոր,
Մեռնում էր աչքը ջրի երագին:

Քնքոյշ պարիկը տեսաւ դալկահար
Մեռնող աղանուն ու խօսեց այսպէս.
— Տուր ինձ այն, ինչ որ թանկ է քեզ համար,
Էն թանկագինը, կեանք տամ իսկոյն քեզ:

Մեռնող աղանին խորհում էր ինքնին.
— Էն թանկագինը՝ կեանքն է անպատճառ.
Ախ, ծաղրում է ինձ աղբիւրի ոգին:
— Էհ, թող լինի, տուր եւ նորից առ:

Պարիկը ցօղեր սրսկեց վերքին,
Աղանին բացեց աչքերը ոսկի,
Ու թելին տալով ծափեց խնդագին.
— Ե՛րբ կուզես կեանքս, նազելի ոգի:

— Թելերդ կուզեմ, կեանքդ քեզ լինի:
— Թելե՛րս... ինչպե՛ս, ո՛հ, երբե՛ք, երբե՛ք.
Առանց թռիչքի կեանքը գին չունի.
Կեանքս առ,— թռչունն ասաց սրտաբեկ:

— Թռի՛ր, սիրելիս, ազատ ու վայրի.
Թռի՛ր ու ասա ստրուկ աշխարհին,
Թէ ինչն է թանկը կեանքից աւելի,—
Ասաց ջրերի լուսեղէն ոգին:

Ազատութիւն (Freedom)

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ 3-5 _____ Տեսողութիւն _____

Նպատակ (Objective) – Աշակերտները պիտի կարողանան ըմբռնել եւ իւրացնել ազատութեան յղացքը (concept) եւ կարողանան շարադրութիւն գրել նկարագրելով մի դէպք երբ իրենք կամ իրենց ծանօթ մէկ ուրիշը պաշտպանել է իր իրաւունքներն ու ազատութիւնը:

Նիւթեր եւ միջոցներ (Materials) – թուղթ, բառարան եւ օրինակներ բանաստեղծութիւնից.

Հետաքրքրութիւն ստեղծելու համար (Motivation) – Աշակերտները մի քանի անգամ կարդում են Աւետիք Իսահակեանի «Կեանքից թանկ բանը», կամ ուսուցիչը այն ցրում է համակարգիչով:

Դասաւանդման հերթականութիւն (Directed Lesson Sequence) – Ուսուցիչը գրատախտակին գրում եւ բացատրում է անծանօթ բառերի իմաստը եւ թէ հեղինակը ինչ է ուզում ասել: Աշակերտները իրենց բառերով բացատրում են թէ ազատութիւն ասելով ինչ են հասկանում: Աշակերտները բառը գտնում են բառարանում եւ ուսուցիչը այդ բացատրութիւնը գրում է գրատախտակին: Բերում են ազատութեան օրինակներ մեր կեանքից: Խօսւում է բանաստեղծութեան մէջ արտայայտուած ազատութեան մասին եւ թէ ինչ է ազատութեան արժէքը աղանու համար: Պատրաստում է մի ցանկ այն բաների որ մեր համայնքում կամ երկրում ազատութիւն ունենք կատարելու: Պատրաստում է մի երկրորդ ցանկ՝ այն բաների, որ մարդիկ ազատութիւն չունեն անելու այլ տեղերում:

Անհատական աշխատանք (Independent Practice) – Աշակերտները շարադրութիւն են գրում եւ նկարագրում մի իրական դէպք երբ իրենք կամ իրենց ծանօթ մէկ ուրիշը պաշտպանել է իր իրաւունքներն ու ազատութիւնը: Շարադրութիւնը ամբողջացնելու համար աշակերտը պիտի պատասխանած լինի հետեւեալ հարցերին.

ա. Ի՞նչ էր բուն հարցը.

բ. Ի՞նչ դիրք բռնեցիր դու կամ այդ անձը որին ձանաչում ես.

գ. Քո կարծիքը ինչպէ՞ս արտայայտեցիր այդ հարցի մասնակիցներին.

- դ. Այդ մարդիկ ի՞նչ էին մտածում այդ մասին.
- ե. Դու կամ այդ ուրիշ անձը ի՞նչ քայլեր առաք.
- զ. Ի՞նչ էր արդիւնքը.
- է. Մէկ այլ անգամ դրանից տարբեր ի՞նչ կանէիր.
- ը. Դու կամ այդ ուրիշ անձը ի՞նչ էր զգում.
- թ. Այս փորձառութիւնից ի՞նչ սովորեցիր.

Յանելեալ աշխատանք. (Supplemental Activities)

- Աշակերտները Ազատութեան քարթուն են պատրաստում (Freedom Cartoon strip), այսինքն, քառակուսիների մէջ նկարում են մի պատմութիւն, որի մէջ տարեկից մի աղջիկ կամ տղայ ցոյց է տալիս թէ որքան կարեւոր է ազատութիւնը իր կեանքում.
- Աշակերտները զեկոյց են պատրաստում նկարագրելով մի անձ, որը պայքարել է իր ժողովրդի ազատութեան համար: Կարող էք օրինակ բերել քաջ հայ մարտիկների կամ ֆեդայիների, որոնք պատմութեան ընթացքում պաշտպանել են հայոց երկիրն ու ժողովուրդը:
- Աշակերտները հարցազրոյց են կատարում ընտանիքի մէկ անդամի հետ, որ պատմում է այդ նիւթի մասին՝ իբրեւ ընտանիքում սերնդից սերունդ անցնող յիշողութիւն: Ուսուցիչը կարող է տրամադրել տրուելիք հարցումները կամ աշակերտները դասարանում իրար օգնելով կը ցանկագրեն դրանք:
- Աշակերտների դերակատարութեամբ բամադրում են քննարկուած պատմութիւններից մի քանիսը:

Գնահատում/Արժեւորում (Evaluation/Assessment) – ուսուցիչը արժեւորում է Ազատութեան գաղափարի իւրացումը աշակերտի կողմից նրա շարադրութեան միջոցով եւ զանազան աշխատանքներին նրա մասնակցութիւնը չափելով:

Ազատութիւն (Freedom)

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Teacher(s): _____

School: _____

Level/Grades: _____ 3-5 _____ Unit # _____ Length _____

Objective: Students will be able to understand and internalize the concept of freedom by writing an essay describing a real life incident where they or someone they know stood up for their rights and freedom.

Materials: paper, dictionaries, copies of the poem «Կեանքից թանկ բանը».

Motivation: Students will read the poem «Կեանքից թանկ բանը» by Avetik Isahakian several times, or it will be broadcasted for them through this online guide-book.

Directed Lesson Sequence: Define and list the new vocabulary in the poem. Brainstorm and discuss what the author means by this poem. In their own words students describe what they think freedom means. Have the students find the word freedom in the dictionary and you write its definition on the chalkboard. Discuss some examples of freedom in our lives. Discuss freedom in the context of the poem read before and what the value of freedom is for the pigeon.

Make a list of things we are free to do in our community and in this country.

Make a second list of what people are not free to do in some other countries or places in the world.

Independent Practice: On a piece of paper, students describe a real life incident where they or someone they know fought or stood up for freedom. Students complete this assignment by answering the following questions in their writing:

- a. What was the main issue?
- b. What stand did you or the person you know take? Why?
- c. How did you make your views about freedom known to the other people involved?
- d. How did the other people feel?
- e. What actions did you or the person you know take?
- f. What was the outcome?
- g. What would you do differently next time?

- h. How did you or the person you know feel?
- i. What did you learn from this experience?

Supplemental Activities:

- Have students create a Freedom Cartoon strip illustrating a situation where a boy or a girl their age exhibits the importance of freedom in their lives.
- Have students do a report on someone who fought for the freedom of their country and their people. You can give examples of some courageous Armenian freedom fighters (fedayees) who defended their people and their country throughout the history.
- Have students interview someone in their family on the subject of freedom and on personal stories that have been handed down to each family member through generations. The teacher can provide the questions for the interview or the students can brainstorm and create a list of questions.
- Have students role-play several scenarios in which the value of freedom is displayed.

Evaluation/Assessment:

The teacher assesses the students' understanding of the concept of freedom by the depth of the information that they included in their writing assignment (essays) and their participation in classroom discussions.

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

Բ. ԽՈՒՄԲ

(Երրորդ-հինգերորդ դասարաններ)

2

Գթարտութիւն եւ Համագործակցութիւն

(Compassion and Cooperation)

Հին ժամանակներում եղջերուն եղջիրներ չունէր եւ նրա միակ օգնականը՝ ոտքերն էին: Թշնամիներից ազատում էր միայն փախուստով:

Եղջերուի կեանքը ծանր էր:

Մի անգամ, երբ եղջերուն իր համար անտառում արածում էր, լսեց մի զրոյց: Զրուցում էին չար Վհուկը եւ Քամին: Վհուկը Քամուն ասաց.

— Քամի, Քամի, իմ չար Քամի, դու իմ բարեկամն ես չե՞:

— Այո, իհարկէ,— ասաց Քամին:

— Դէ, ուրեմն, օգնիր ինձ:

— Ինչո՞վ:

— Այն բացատի մեծ ծառը ինձ խանգարում է. այնպէս ուժեղ փչիր, որ գետին տապալուի:

— Է՛ նա քեզ ի՞նչ է արել:

— Շատ բան: Երբ ես իմ ցախաւելը հեծած թռչում եմ իր վրայով, բռնում է իմ փէշերից, ցախաւելից, խանգարում է, չի թողնում, որ գնամ իմ գործին: Ես էլ զայրանում եմ ու էլ չեմ կարողանում իմ չար գործերն անել: Էլ ի՞նչ Վհուկ, որ չար գործեր չանեմ: Այ, եթէ դու այդ ծառը գետին տապալես, ինձ շատ օգնած կը լինես:

— Լա՛ւ,— ասաց Քամին,— այս գիշեր ես այնպէս կը փչեմ, որ մի րոպէում կը տապալեմ ծառը:

— Իսկ ինչո՞ւ այս գիշեր:

— Հիմա շատ զբաղուած եմ, իսկ գիշերը կազատուեմ, որից յետոյ պէտք է թռչեմ գնամ ուրիշ երկրներ:

— Ինչ լաւ է, ուրեմն վաղ առաւօտեան այդ ծառը այլեւս չի լինի եւ ինձ չի խանգարի,— ուրախացաւ չար Վհուկը:

Եղջերուն շատ տխրեց ու վազեց գնաց բացատի մեծ ծառի մօտ:

— Ծառ, ծառ,— ասաց եղջերուն,— այս գիշեր քեզ վտանգ է սպառնում:

— Ի՞նչ վտանգ,— զարմացաւ ծառը:

— Ես լսեցի չար Վհուկի ու Քամու զրոյցը: Չար Վհուկը ասում էր, որ երբ ինքը ցախաւելը հեծած գնում է իր չար գործերը կատարելու, դու իրեն խանգարում ես: Բռնում ես իր փէշից, ցախաւելից ու չես թողնում, որ գնայ:

— Ճիշտ է,— հառաչեց ծառը, ես չեմ ուզում, որ Վհուկը վատ-վատ բաներ անի:

— Այդ պատճառով էլ Քամուն խնդրեց այնպէս ուժեղ փչել, որ դու գետին տապալուես:

— Էհ, ի՞նչ կարող եմ անել: Ինչպէ՛ս կարող եմ պաշտպանուել այդ Քամուց:

— Բայց Քամին ասաց, որ միայն այս գիշեր է ազատ: Յետոյ պէտք է թռչի—գնայ հեռաւոր երկրներ, որովհետեւ շատ գործ ունի:

— Էհ,— նորից հառաչեց ծառը,— թէկու՞զ մի գիշեր, բայց ի՞նչ կարող եմ անել, ինչպէ՛ս կարող եմ պաշտպանուել:

— Մի մտածիր,— քիչ յապաղելով ասաց եղջերուն, ես քեզ կօգնեմ:

— Ինչպէ՛ս կօգնես,— զարմացաւ ծառը,— դու փոքր ես եւ թոյլ, ինչպէ՛ս կարող ես դիմադրել Քամուն:

— Գուցէ կարողանամ քեզ պահել, չթողնեմ, որ գետին տապալուես:

— Շնորհակալ եմ քո բարութեան համար,— յուզուեց ծառը,— բայց չեմ կարծում, որ դրանից բան դուրս կը գայ:

— Դէ, գիշերը կերելայ,— ասաց եղջերուն,— փորձեմ, գուցէ կարողանամ օգնել: Իսկ հիմա գնամ մի քիչ հանգստանամ:

— Եղջերուն գնաց բացատ, կուշտ խոտ կերաւ, յետոյ գնաց անտառի գետակի մօտ, կուշտ ջուր խմեց, ուժեղացաւ ու երեկոյեան նորից եկաւ ծառի մօտ:

Ծառը տխուր էր: Նա կարծում էր եղջերուն այլեւս չի գայ: Երբ եղջերուն տեսաւ, շատ ուրախացաւ ու ինքն էլ ուժեղացաւ:

Գիշերը Քամին սկսեց փչել:

Եղջերուն կանգնեց ծառի տակ, Քամու հակառակ կողմը, ոտքերը ամուր յենեց գետին, մէջքը դէմ տուեց ծառին եւ ամբողջ ուժերը լարեց:

Քամին մինչեւ լուսաբաց ուժեղ փչեց: Նրան յաջողուեց կոտրատել հսկայ ծառի ճիւղերը, բայց չկարողացաւ գետին տապալել, զայրացած հեռացաւ:

Եղջերուն ուժասպառ պառկեց ծառի տակ ու քնեց: Ծառը նոյնպէս լուռ հանգստանում էր:

Եղջերուն հանգստացաւ, ու երբ արեւը ծագեց, վեր կացաւ, ծառն էլ արթնացաւ:

— Շնորհակալ եմ,— յուզուած ասաց ծառը: — Դու ինձ փրկեցիր մեծ արհաւիրքից:

— Դէ ինչ անենք,— ասաց եղջերուն,— ով էլ իմ տեղը լինէր, կօգնէր:

Ո՛չ, դու ինձ համար շատ մեծ բան արեցիր, փրկեցիր իմ կեանքը, եւ ի նշան շնորհակալութեան, ես ուզում եմ քեզ նուիրել իմ ճիւղերից երկուսը, որոնք թագի նման կամրանան քո գլխին: Ու քանի որ իմ ճիւղերը կոտրատուած են, ապա ամէն տարի դրանց վրայ մի—մի ճիւղիկ կաւելանայ:

— Շնորհակալ եմ,— ասաց եղջերուն,— բայց այդ ճիւղերը իմ ինչի՞ն են պէտք:

— Դրանք կը դառնան քո զենքերը,— ասաց ծառը,— դու դրանցով կը կարողանաս պաշտպանուել քո թշնամիներից:

— Շնորհակալ եմ,— ուրախացաւ եղջերուն:

Ծառը իր ամենահաստ ու գեղեցիկ ճիւղերից երկուսը ամրացրեց եղջերուի գլխին ու եղջերուն ուրախ–ուրախ հեռացաւ:

Գթասրտութիւն եւ Համագործակցութիւն (Compassion and Cooperation)

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ 3-5 _____ Տեղեկութիւն _____

Նպատակ (Objective) – Աշակերտները պիտի կարողանան ըմբռնել եւ իւրացնել գթասրտութիւն (compassion) եւ համագործակցութիւն (cooperation) յղացքները (concepts) եւ դրանց կարեւորութիւնը որեւէ նպատակի իրագործման համար:

Նիւթեր եւ միջոցներ (Materials) – «Եղջերուն ու ծառը» պատմութիւնը.

Հետաքրքրութիւն ստեղծելու համար (Motivation) – Ուսուցիչը կը կարդայ «Եղջերուն ու ծառը» պատմութիւնը, կամ կը ցրի համակարգիչով:

Դասաւանդման հերթականութիւն (Directed Lesson Sequence) – Ուսուցիչը քննարկում է գթասրտութիւն (compassion) եւ համագործակցութիւն (cooperation) հասկացութիւնների իմաստը եւ օրինակներ է գրում գրատախտակին:

Դասարանային աշխատանք «գթասրտութիւն»ի համար.

- Աշակերտները բեմադրում են մի արար, որ ցոյց է տալիս մարդիկ մի հիւանդ կենդանու օգնելիս.
- Աշակերտները առողջութեան մաղթանքների քարդ են գրում մի հիւանդ դասընկերոջ.
- Աշակերտները նամակներ են գրում, օրինակ՝ մի ծերանոցի եւ իրենք իրենց ծանօթացնում.
- Ուսուցիչը քաջալերում է աշակերտներին նուէրներ հաւաքել եւ նուիրել մի բարեսիրական ընկերութեան կամ անտուն աղքատներին.

Դասարանային աշխատանք «համագործակցութիւն»ի համար.

- Աշակերտները իրենց կարծիքն են յայտնում, թէ ինչ է համագործակցութիւնը դասարանում.
- Աշակերտները խմբային ծրագիր են մշակում մէկ ամսուայ համար, օրինակ՝ աշխատանքները խմբի մէջ բաժանել, բոյսեր աճեցնել, աղքատների համար ուտելիք հաւաքել.
- Ծառի եւ եղջերուի օրինակը նկատի ունենալով ցոյց տալ, թէ ինչպէս այդ համագործակցութեամբ կարելի եղաւ յաղթել մի շատ աւելի ուժեղ տարրի որ քամին է.

Երբ աշակերտները արդեն լիովին իրացրին գթասրտություն (compassion) եւ համագործակցություն (cooperation) հասկացությունների իմաստը, ուսուցիչը բացատրում է, թէ ինչպէս՝

- Տեղահանութեան ճամբաների վրայ հայերը օգնեցին իրար: Իրենց մօտ վերցրին այն երեխաներին, որոնք կորցրել էին իրենց ընտանիքներին: Իրենց մի կտոր հացը սոված տարագիրների հետ կիսեցին: Հարեւանի հիւանդ փոքրիկին իրենք գրկեցին ու տարան՝ երբ այդ հարեւանը ինքը այնքան հիւանդ էր, որ երեխային գրկած քայլելու ուժը չունէր: Տարագիրների ցուցաբերած գթասրտութիւնն ու համագործակցութիւնը օգնեց շատերին վերապրելու աքսորը.

- Որոշ վայրերում հայերը համագործակցեցին եւ զէնք վերցրած դիմադրեցին տեղահանութեանը որ անարդար էր: Թոյլերի համագործակցութիւնը, ինչպէս ծառի եւ եղջերուի, կամ հայերի համագործակցութիւնը թուրք բանակի դէմ, միջոց էր չարի դէմ կռուելու (վիուկը եւ թուրքերը)

- Որոշ թուրքեր գթասրտութիւն ցուցաբերեցին եւ տեղահանուող հայ հարեւանի երեխային իրենց տունն առան. կամ ամբողջ մի ընտանիքի իրենց տան մէջ թաքցրին եւ այդպէս ազատեցին նրանց:

Անհատական աշխատանք (Independent Practice)

- Աշակերտները շարադրութիւն են գրում եւ բացատրում են ծառի եւ եղջերուի համագործակցութեան մասին, որ մի նպատակ էր հետապնդում.

- Աշակերտները գթասրտութեան մասին մի կարճ արար են գրում, որ ցոյց է տալիս հասկանալ ուրիշների կարիքներն ու զգացումները, ուրիշների մասին հոգ տանել.

- Աշակերտները գրում են թէ որն է հաշմանդամների հետ վարուելու ձիշտ ձեւը:

Յանելեալ աշխատանք. (Supplemental Activities)

- Աշակերտները վերապատմում են պատմութիւնը, ամփոփում եւ նկարագարում.

- Գնահատում է այն աշակերտը, որ ամսուայ ընթացքում բոլորից աւելի գթասրտութիւն եւ համագործակցութիւն է ցուցաբերել.

- Աշակերտների անուններով կամ նկարներով մի պաստառ սարքել եւ իւրաքանչիւր անուան կամ նկարի տակ մի ծրար միացնել: Երբ մի աշակերտ տեսնում է մի ուրիշ աշակերտի՝ գթասրտութիւն եւ համագործակցութիւն ցուցաբերելիս, մի երկտող է գրում եւ դնում է այդ աշակերտի ծրարի մէջ (օրինակ Արամը ինձ օգնեց թուաբանութեան հարցում):

Գնահատում/Արժեւորում (Evaluation/Assessment) – Ուսուցիչը արժեւորում է գթասրտութիւն եւ համագործակցութիւն գաղափարի իւրացումը աշակերտի կողմից՝ զանազան աշխատանքներին նրա մասնակցութիւնը եւ նրա գրաւոր ներկայացումները չափելով:

Գթասրտութիւն եւ Համագործակցութիւն (Compassion and Cooperation)

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Teacher(s): _____

School: _____

Level/Grades: _____ 3-5 _____ Unit # _____ Length _____

Objective: Students will be able to understand concepts of compassion (գթասրտութիւն) and cooperation (համագործակցութիւն) and their importance to achieve a goal.

Materials: The story «Եղջերուն ու ծառը».

Motivation: Read aloud the story «Եղջերուն ու ծառը».

Directed Lesson Sequence:

Brainstorm the meaning of compassion and cooperation. Write examples of co-operation and compassion on the chalkboard.

Suggested classroom activities for **compassion**:

- Have students perform a skit showing people caring for a sick animal.
- Have the class write a get-well soon card to a sick classmate.
- Have students write letters to elder care facilities (Ծերանոց) telling about themselves and their lives.
- Encourage students to bring in gifts to donate to a charity, or the homeless.

Suggested classroom activities for **cooperation**:

- Brainstorm what cooperation looks like in the classroom, at home, or in the community.
- Plan a group project for the month – such as sharing work, growing a garden, bringing in food for the needy, etc.
- Showing the example of the deer and the tree, demonstrate how with that co-operation they were able to withstand a much stronger element, the wind.

After these examples, as the students begin to understand the concepts of compassion and cooperation,

- **Describe, how on the roads of deportation Armenians helped each other. They took in children who had lost their family. They shared the piece of bread**

they had with a starving fellow refugee. They carried the sick child of their neighbor who was sick and weak herself unable to walk with the child in her back. The compassion and cooperation between the deportees helped many to survive the calamities.

- Describe how in some places Armenians cooperated with each other, took arms and resisted the deportation which was unjust. Cooperation of the weak, like the tree and the deer, or the Armenian people against the Turkish army, was a means to fight the evil (the witch, and the Turks).

- Describe, how some Turks showed compassion and took in the child of an Armenian neighbor being deported. Or they gave refuge to Armenian families and saved their lives hiding them.

Independent Practice:

- Students write a story about the deer and the tree cooperating to achieve a goal (goal: do not let the wind to destroy the tree).
- Students write a short skit about compassion—understanding the needs and feelings of others, caring about other people.
- Students will write about proper ways to behave toward people with disabilities.

Supplemental Activities:

- Retell the story, summarize, and illustrate.
- Recognize the student who best demonstrated compassion this month.
- Create a bulletin board with students' names or pictures and an envelope under each picture. When a student sees another student showing cooperation or compassion, the student writes a note to that student and posts it on the bulletin board/ puts it in the envelope. (i.e.: Aram helped me learn a math fact.)

Evaluation/Assessment:

The teacher will assess the students' understanding of the concepts of compassion and cooperation by observing their participation in the discussions and other activities, and also by showing their stories and skits.

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

Բ. ԽՈՒՄԲ

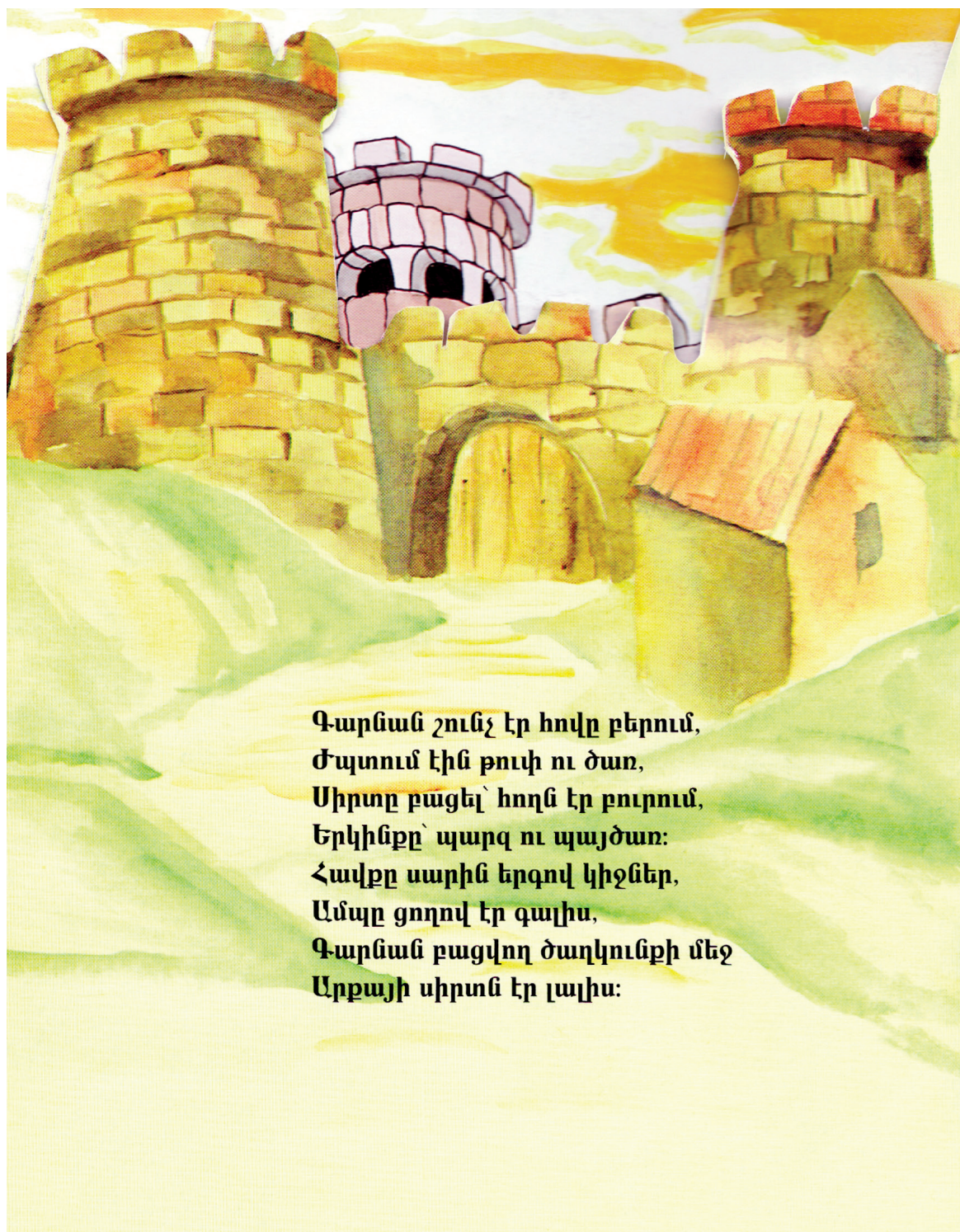
(Երրորդ-հինգերորդ դասարաններ)

3

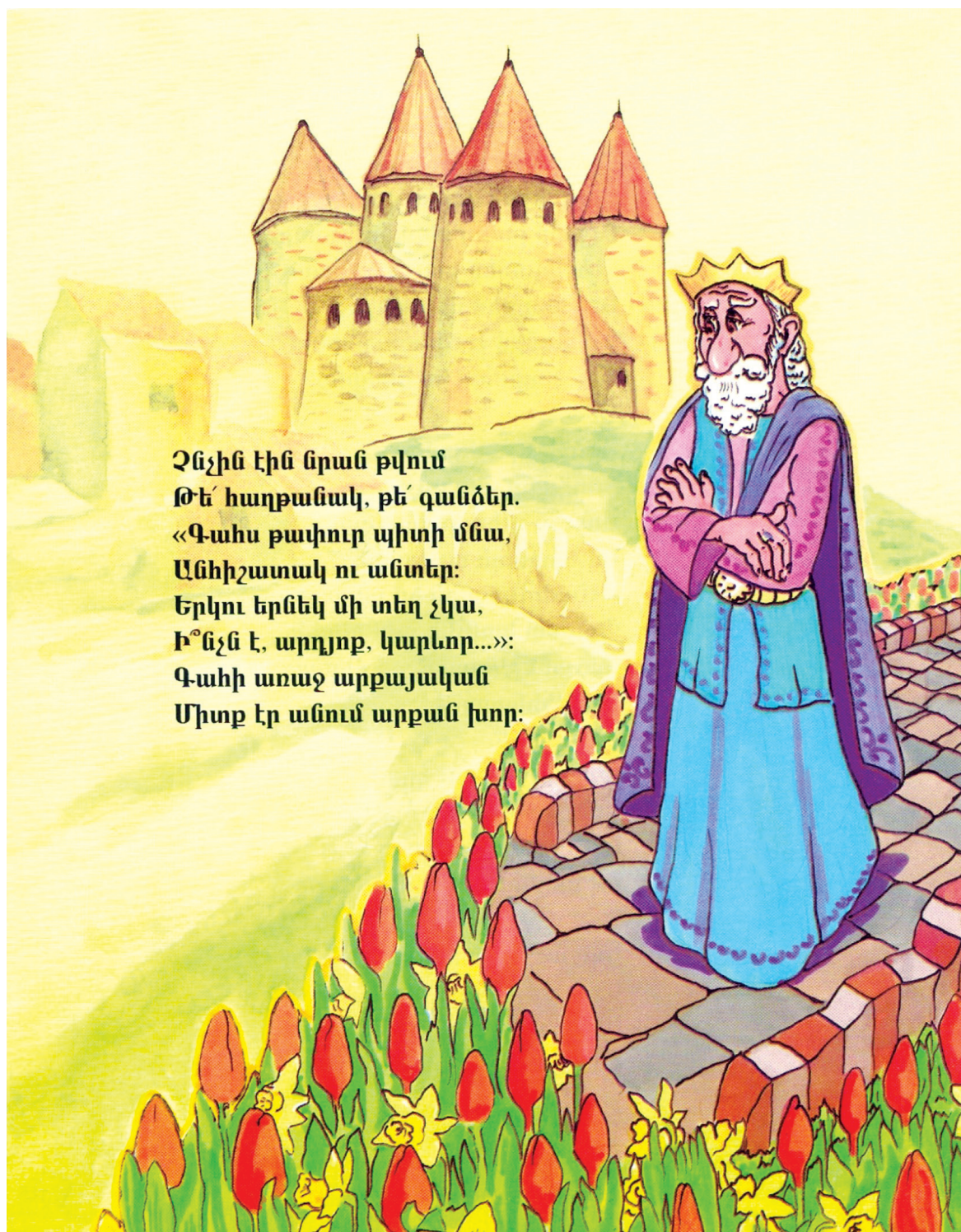
Ազնուութիւն, Արդարամտութիւն

(Honesty)

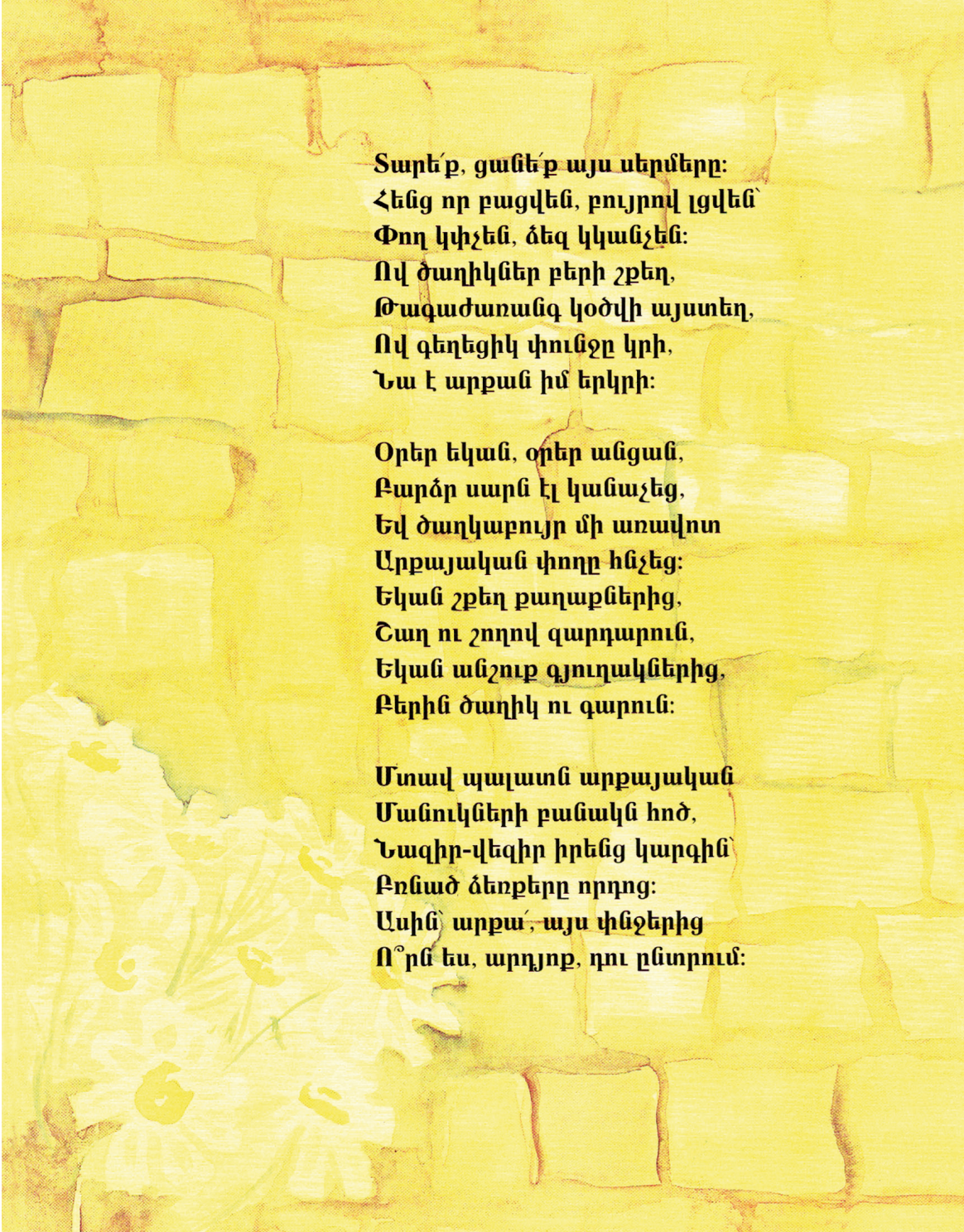

Գարնան շունչ էր հովը բերում,
Ժպտում էին թուփ ու ծառ,
Միրտը բացել՝ հողն էր բուրում,
Երկինքը՝ պարզ ու պայծառ:
Հավքը սարին երգով կիջներ,
Ամպը ցողով էր գալիս,
Գարնան բացվող ծաղկունքի մեջ
Արքայի սիրտն էր լալիս:

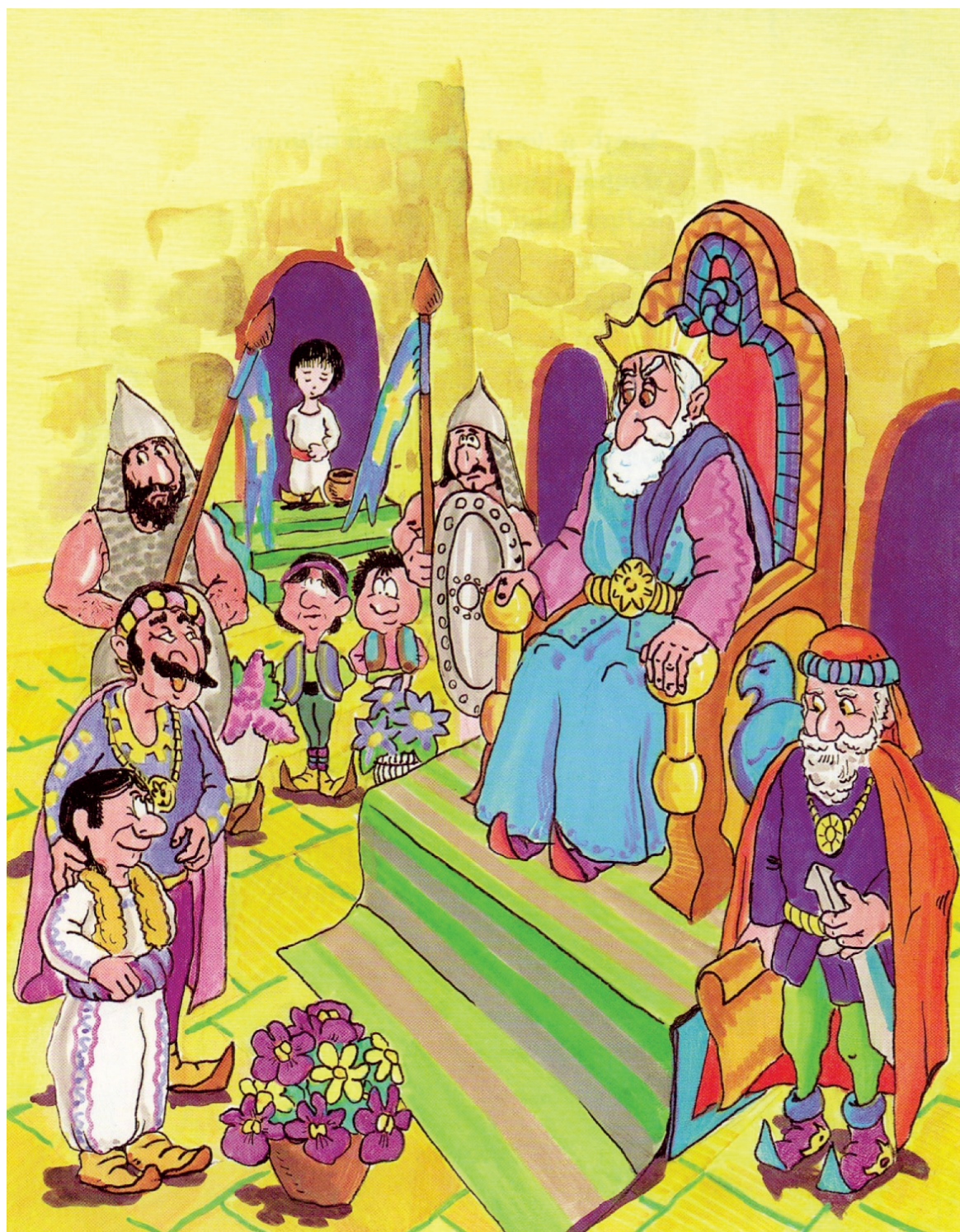
Չնչին էին նրան թվում
Թե՛ հաղթանակ, թե՛ զանձեր.
«Գահս թափուր պիտի մնա,
Անհիշատակ ու անտեր:
Երկու երնեկ մի տեղ չկա,
Ի՞նչն է, արդյոք, կարևոր...»:
Գահի առաջ արքայական
Միտք էր անում արքան խոր:

Տարե՛ք, ցանե՛ք այս սերմերը:
Հենց որ բացվեն, բույրով լցվեն՝
Փող կփչեն, ձեզ կկանչեն:
Ով ծաղիկներ բերի շքեղ,
Թագաժառանգ կօծվի այստեղ,
Ով գեղեցիկ փունջը կրի,
Նա է արքան իմ երկրի:

Օրեր եկան, օրեր անցան,
Քարձր սարն էլ կանաչեց,
Եվ ծաղկաբույր մի առավոտ
Արքայական փողը հնչեց:
Եկան շքեղ քաղաքներից,
Շաղ ու շողով զարդարուն,
Եկան անշուք գյուղակներից,
Բերին ծաղիկ ու զարուն:

Մտավ պալատն արքայական
Մանուկների բանակն հոծ,
Նազիր-վեզիր իրենց կարգին՝
Բռնած ձեռքերը որդոց:
Ասին՝ արքա՛, այս փնջերից
Ո՞րն ես, արդյոք, դու ընտրում:

Նայեց արքան բաց երկնքին,
Ասաց՝ «Աստված, փառքդ մեծ,
Այս մանուկն է արդարամիտ,
Իր արքային չխաբեց:
Չուր մի՛ տխրիր, փոքրիկ տղա՛,
Քեզ են վայել գահ ու թագ,
Իմ տվածը խաշած սերմ էր,
Դո՛ւ ես ազնիվը միակ:

– Բարձր պահիր գլուխը քո,
Քեզնով հաղթել են մահին:
Արդարամիտ, ազնիվ տղա,
Ահա՛, բազմի՛ր իմ գահին:
Օրհնանքով են թագս տալիս,
Թե՛ հոգնած են ու թե՛ ծեր,
Տիրոջ կամքով, իմ ժողովուրդ,
Այս մանուկն է արքան ձեր:

ԱԶՆԻՒ ՏՂԱՆ

Յարութիւն Յովնաթան

Գարնան շունչ էր հովը բերում,
Ժպտում էին թուփ ու ծառ,
Սիրտը բացել՝ հողն էր բուրում,
Երկինքը՝ պարզ ու պայծառ:
Հաւքը սարին երգով կիջներ,
Ամպը ցօղով էր գալիս,
Գարնան բացուող ծաղկունքի մէջ
Արքայի սիրտն էր լալիս:

Չնչին էին նրան թւում
Թէ՛ յաղթանակ, թէ՛ գանձեր.
«Գահս թափուր պիտի մնայ,
Անյիշատակ ու անտէր:
Երկու երնեկ մի տեղ չկայ,
Ի՞նչն է արդեօք կարելորդ...»
Գահի առաջ արքայական
Միտք էր անում արքան խոր:

Ու դուրս ելաւ նա մռայլուած,
Աչքերի մէջ՝ մշուշ–ամպ,
Բայց երբ անցաւ ծաղկանոցով,
Սիրտը լցուեց բերկրութեամբ.
«Ես կը գտնեմ թագաժառանգ
Ու կը յաղթեմ սեւ մահին:
Ով ազնիւ է ճշմարտախօս՝
Նա՛ է արժան իմ գահին»:

Անձրեւ իջաւ ամռան տապին,
Խաւարի մէջ լոյս ծագեց.
Արքան շքեղ գահին դարձաւ
Եւ հրաման արձակեց.

— Մանուկներին իմ տէրութեան
Պալատ կանչէք այս պահին,
Յայտնէք նրանց, որ ձեր արքան
Տէր է փնտրում իր գահին...

Փող փչեցին ու կանչեցին
Երկրի բոլոր կողմերից.
Լուրը լոյսից արագ գնաց
Եւ սրընթաց՝ հողմերից:

Եկան շքեղ քաղաքներից,
Մութ ու լոյսով հա՛ եկան,
Եկան անշուք գիւղակներից,
Հաւատ–յոյսով հա՛ եկան...

Տարէք, ցանէք այս սերմերը:
Հենց որ բացուեն, բոյրով լցուեն՝
Փող կը փչեն, ձեզ կը կանչեն:
Ով ծաղիկներ բերի շքեղ,
Թագաժառանգ կօծուի այստեղ,
Ով գեղեցիկ փունջը կրի,
Նա է արքան իմ երկրի:

Օրեր եկան, օրեր անցան,
Բարձր սարն էլ կանաչեց,
Եւ ծաղկաբոյր մի առաւօտ,
Արքայական փողը հնչեց:
Եկան շքեղ քաղաքներից,
Շաղ ու շողով զարդարուն,
Եկան անշուք գիւղակներից,
Բերին ծաղիկ ու գարուն:

Մտաւ պալատն արքայական
Մանուկների բանակն հոժ,
Նազիր–վեզիր իրենց կարգին՝
Բռնած ձեռքերը որդոց:

Ասին՝ Արքայ, այս փնջերից
Ո՞րն ես, արդեօք դու ընտրում:

Նայե՛ց, նայե՛ց արքան տխուր,
Ժպիտ չեկաւ երեսին.

«Չկայ մէկը, ոչ մի ազնիւ,
Որ մասնակցի հանդէսին»:
Ասաց՝ «Փունջը ինչի՞ս է պէտք,
Ազնիւ հոգի եմ փնտրում»:
Ասաց, նայեց բարձր գահից
Եւ ի՛նչ տեսաւ նա յանկարծ.
Հեռում կանգնած մի մանուկի,
Դէմքին ժպիտը հանգած:
Շքեղ գահից իջաւ արքան
Ու մօտեցաւ տղային,
Իսկ փոքրիկը խոնարհաբար
Գլուխ տուեց արքային:

— Ռ՛վ ես մանկիկ, սիրուն տղայ,
Այդ ինչո՞ւ ես դու լալիս,
Ծաղկամանով հո՞ղ ես բերել,
Դու ինձ ծաղիկ չե՞ս տալիս:

Խօսեց տղան սրտի դողով.
— Թող ինձ ների արքան մեծ.
Ցանեցի ես սերմն այս հողում,
Ոչ մի ծաղիկ չծլեց...

Նայեց արքան բաց երկնքին,
Ասաց՝ »Աստուած, փառքդ մեծ,
Այս մանուկն է արդարամիտ,
Իր արքային չխաբեց:
Զուր մի՛ տխրիր, փոքրիկ տղայ,
Քեզ են վայել գահ ու թագ,
Իմ տուածը խաջած սերմ էր,
Դո՛ւ ես ազնիւը միակ:

— Բարձր պահիր գլուխը քո,
Քեզնով յաղթել եմ մահին:
Արդարամիտ, ազնիւ տղայ,
Ահա՛, բազմիր իմ գահին:
Օրհնանքով եմ թագս տալիս,
Թե՛ յոգնած եմ ու թե՛ ծեր,
Տիրոջ կամքով, իմ ժողովուրդ,
Այս մանուկն է արքան ձեր:

Ազնուութիւն (Honesty)

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ 3-5 _____ Տեսողութիւն _____

Նպատակ (Objective) – «Ազնիւ Տղան» պատմութեան միջոցով, աշակերտները քննարկում են Ազնուութիւն հասկացողութիւնը եւ ազնիւ գործ նկարագրող նախադասութիւններ են գրում:

Նիւթեր եւ միջոցներ (Materials) – «Ազնիւ Տղան» պատմութիւնը, flip book–ի օրինակներ, զունաւոր մատիտներ, թուղթ, խաւաքարդ, գիրքը կարելու կամ կազմելու ասեղ:

Հետաքրքրութիւն ստեղծելու համար (Motivation) – Աշակերտները նստում են գետին եւ կրկնում հետեւեալ ոտանաւորը միասին.

Այբ, Այբ, Զա, Զա
Նու, Նու, Ո, Ո, Իիւն,
Ո, Ո, Իիւն, Թօ,
Թօ, Ինի, Ինի,
Իիւն, Իիւն, Նու, Նու
ԱԶՆՈՒՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման հերթականութիւն (Directed Lesson Sequence) – Ուսուցիչը դիտել է տալիս, որ այսօր պիտի սովորեն ազնուութեան եւ նրա կարեւորութեան մասին:

- Ուսուցիչը հարցնում է աշակերտներին, թէ ինչ գիտեն ազնուութեան մասին եւ մի կարճ քննարկում է սկսում.

- Ուսուցիչը կարդում է «Ազնիւ Տղան» եւ բացատրում նրա տարրերը (օրինակ՝ կերպարները, միջավայրը, հանգույցը, լուծումը): Բացատրում է նաեւ պատմութեան անձանօթ բառերը: Ապա՝ աշակերտները օրինակներ են բերում իրենց կեանքում հանդիպած ազնիւ մարդկանցից եւ ազնիւ գործերից:

- Ուսուցիչը բացատրում է եւ ներկայացնում է «Անհատական աշխատանք»ի օրինակը, որ լինելու է ազնիւ մարդիկ եւ ազնիւ գործեր նկարագրող նախադասութիւններ. նիւթերը կարող են լինել նաեւ մտածածին՝ աշակերտի մէջ երեւակայութիւնը զարգացնելու համար:

Անհատական աշխատանք (Independent Practice)

- flip book–ի տուած օրինակին հետեւելով, աշակերտները ազնիւ մարդիկ եւ ազնիւ գործեր նկարագրող նախադասութիւններ են գրում: նախադասութիւններից գոնէ մէկը պիտի լինի պատմութեան տղայի մասին (օրինակ՝ չափազանց ազնիւ տղան իրականութիւնը ծաղիկների մասին ասաց թագաւորին, կամ երեկ առաւօտ դարոցում Արա անունով մի երիտասարդ մարդիկ գողացած գնդակը վերադարձրեց տիրոջը): Նախադասութիւնները պիտի ունենան մանրամասնութիւններ ու հարուստ բառապաշար:

- Երբ աշակերտները մի քանի այսպէս էջեր պատրաստեցին եւ նկարներ փակցրին, ուսուցիչը կազմում է գիրքը եւ աշակերտները տեսնում են իրենց կազմած նախադասութիւնների համատեղումը:

Յաւելեալ աշխատանք. (Supplemental Activities)

- Ցոյց տալու համար, որ հասկացել են Ազնութեան իմաստը, աշակերտները Ազնութիւն՝ բառով ակրոստիկ բանաստեղծութիւն են գրում՝ տողերը Ա, Զ, Ն, ՈՒ, ՌԻ, Թ, ԻԻ, Ն, տառերով սկսելով:

- Աշակերտները կարող են գրքի ժամանակագրութիւնը կազմել:

- Աշակերտների կարող են գրքի վերջաւորութիւնը փոխել եւ փոխուած վերջաւորութիւնը նկարել կամ գրել: (օրինակ՝ պատմութիւնը ինչպէ՞ս կը փոխուէր, եթէ տղան ազնիւ չլիներ):

- Աշակերտները կարող են պատմութիւնը անփոփոխ կամ որեւէ այլ վերջաւորութիւնով բեմադրել, կամ ներկայացնել մի տեսարան ուր ազնիւ մի գործ է կատարւում:

Գնահատում/Արժեւորում (Evaluation/Assessment) – Ուսուցիչը ի նկատի է ունենում, թէ աշակերտը դասարանային քննարկումներից եւ աշխատանքներից որքանն է իւրացրել եւ ինչ որակի նախադասութիւններ է գրել flip book–ում:

Ազնուութիւն (Honesty)

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Teacher(s): _____

School: _____

Level/Grades: _____ 3-5 _____ Unit # _____ Length _____

Objective: The students will discuss the concept of honesty through «Ազնիւ Տղան» and write some detailed, descriptive sentences about honest acts. The students will create a Flip Book with all of their sentences.

Materials: pencil, colored pencils, crayons, «Ազնիւ Տղան», several copies of flip book page reproducible, construction paper for book cover, something to bind the books with (i.e. stapler, brads, string etc.).

Motivation: The students will sit on the rug in front of the room and recite the following verse several times:

H, H, H, O, N
N, N, N, E, S,
S, S, S, T, Y,
HONESTY!!

The Armenian version of this verse can be:

Այբ, Այբ, Ջա, Ջա
Նու, Նու, Ո, Ո, Իիւն,
Ո, Ո, Իիւն, Թօ,
Թօ, Ինի, Ինի,
Իիւն, Իիւն, Նու, Նու
ԱԶՆՈՒԹԻՒՆ

Directed Lesson Sequence: Teacher will relay to the students that today they will be learning about honesty and its importance.

- Teacher will ask what the kids already know about honesty and engage in a brief discussion.

- Teacher will read «Ազնիւ Տղան» and discuss story elements (i.e. characters, setting, problem, solution) and theme. All unknown vocabulary will also be

explained. A more detailed discussion will ensue about honest people and honest happenings and students will bring up examples from their daily lives.

- Teacher will explain to students and model the independent practice, which will be to write sentences about honest people and honest deeds. Fantastic, fictional sentences might also be written to bolster the imagination.

Independent Practice:

- On reproducible Flip Book pages, students will write detailed sentences about honest instances following the examples laid out in the directions. Each sentence should highlight an honest deed and at least one sentence should be about the honest boy from the book (i.e. The extremely honest boy told the king the truth about the flowers or a young, athletic boy named Ara returned the stolen ball to the rightful owner yesterday morning at school). Sentences need to be detailed and rich vocabulary must be encouraged.

- When students have done several pages and added pictures, teacher can bind each student's book and have the kids share all the different combinations of their sentences.

Supplemental Activities:

- Students can write an acrostic poem with HONESTY to demonstrate their understanding of the concept. Այս աշխատանքը նախընտրելի է կատարել հայերենով՝ քանաստեղծութեան տողերը Ա, Զ, Ն, ՌԻ, ՈԻ, Թ, ԻԻ, Ն, տառերով սկսելով:

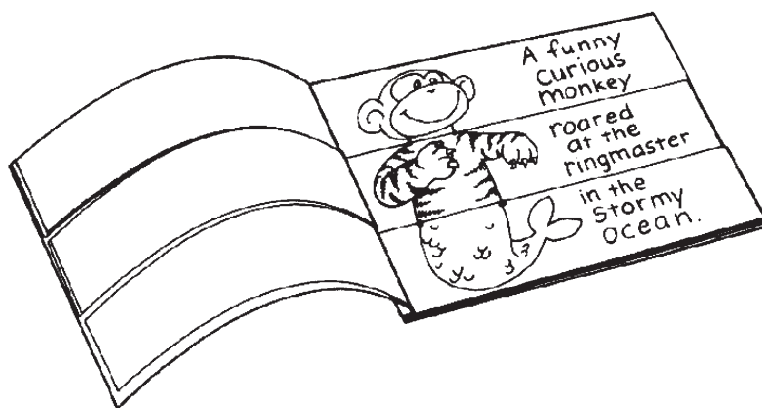
- They may draw and write a timeline of the book
- They may write and illustrate a different ending to the book (i.e. how would the story have changed if the boy was not honest?).
- The students may act out the story or role-play a different ending or even situations where honesty is demonstrated.

Evaluation/Assessment: Teacher assesses what children have retained from classroom discussion and examples they talk about and the types of sentences they have written in their flip book.

Flip Book

Materials

- reproducible page 64
- scissors
- crayons, markers
- stapler

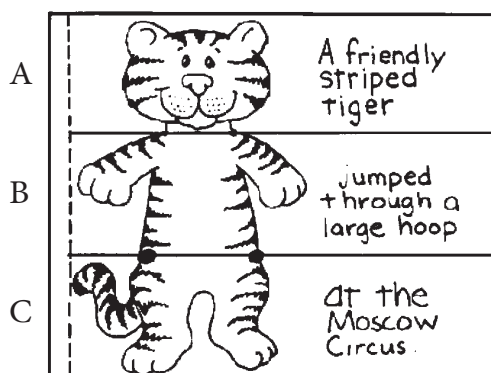
Instructions for Making the Book

1. Following the directions below, draw an animal on reproducible page 64. The body will be divided into three sections.

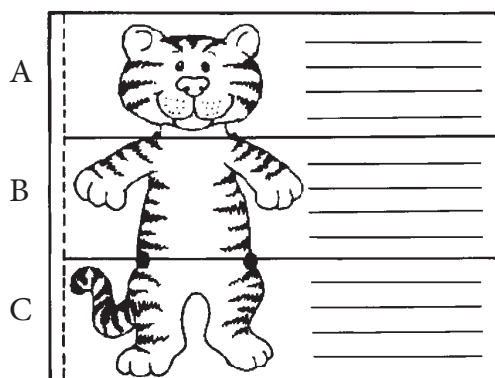
A. Draw the head in section A, starting the neck at the two small dots.

B. Draw the torso in section B, starting at the small dots and ending at the large dots.

C. Draw the rest of the body in section C, starting at the large dots.

3. To make a class book, staple all the student pages together with a cover. Then cut through all the pages as shown.

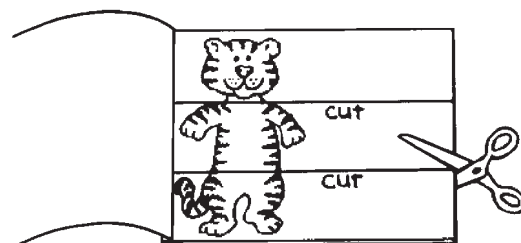

2. Write a sentence in the following format:

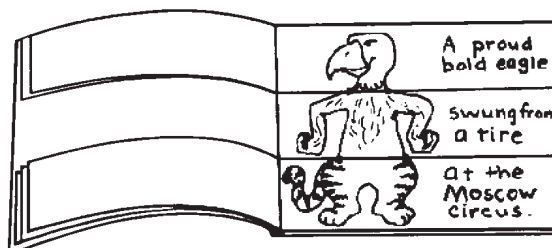
A. In section A, name and write a description of the character.

B. In section B, tell about the action taking place.

C. In section C, tell where and when the action happened.

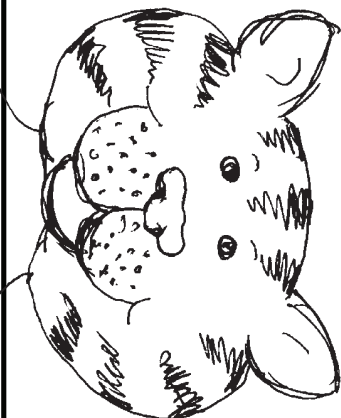
4. The reader can make humorous new pictures and stories by flipping pages at random.

Դժուար չէ Flip Book պատրաստելը: Պարզապես ուսուցիչը բազմացնում է աշակերտներին է բաժանում միւս էջի վրայ բերուած թերթիկը: Աշակերտները գծուած տողերի վրայ (թղթի աջ կողմում) գրում են մէկ-մէկ նախադասութիւն՝ Ա. մասում՝ անձի անունը եւ անձի նկարագրութիւնը, Բ. մասում՝ նկարագրում են ազնիւ գործը, Գ. մասում՝ ուր եւ երբ է կատարուել դէպքը: Թղթի ձախ կողմում աշակերտները մի կենդանի են նկարում: Մի օրինակ ուսուցչի համար կցուած է այստեղ: Ուսուցիչը հաւաքում է թերթիկները, միացնում եւ գիրք է կազմում. յետոյ, երկու սեւ, լայն գծերի վրայով մկրատելով թերթերը երեք մասի է բաժանում (թերթերը մինչեւ վերջ չեն կտրուում որպէսզի գիրքը կազմուած մնայ): Գիրքը թերթում են աշակերտները այնպէս որ երեք կտրուածքները միասին չթերթուեն եւ ստացւում է տարբեր մարդկանց մասին տարբեր նկարագրութիւններ՝ պատահական իրար միացուած: Այսինքն՝ աշակերտների գրած նախադասութիւնները խառնւում են իրար եւ ստեղծում նոր մարդիկ որոնք ազնիւ գործեր են արել. ի հարկէ խառնւում էն նաեւ կենդանիների զլուխը, իրանը եւ ոտքերը: Այսպէս, հետաքրքիր խաղ է ստացւում եւ նիւթը աւելի է տպաւորւում աշակերտների մէջ:

ՄԵՐ ԵՐԶ	ԴՈՅՆ ԳՈՐԾ 5 ԿԱՐԳԱՐԻՆ	ՆԱԽՈՆԵՐ ԵՆ ՈՉ 5 ԱՆՅՆԵ
----------------	-----------------------------	------------------------------

Կնիունը և ռիչ 5 անըը

Կնիունը

Գրքիկը անընի

Դասարանի կուռ անընի

Դուռ Գործ 5 Կարգի

Դուռ Գործ անընի: Կնիունը
 Կնիունը Կնիունը Կնիունը Կնիունը
 Կնիունը Կնիունը Կնիունը Կնիունը
 Կնիունը Կնիունը Կնիունը Կնիունը
 Կնիունը Կնիունը Կնիունը Կնիունը

Դուռ և Կնիուն

Կնիունը Կնիունը
 Կնիունը Կնիունը

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

Բ. ԽՈՒՄԲ

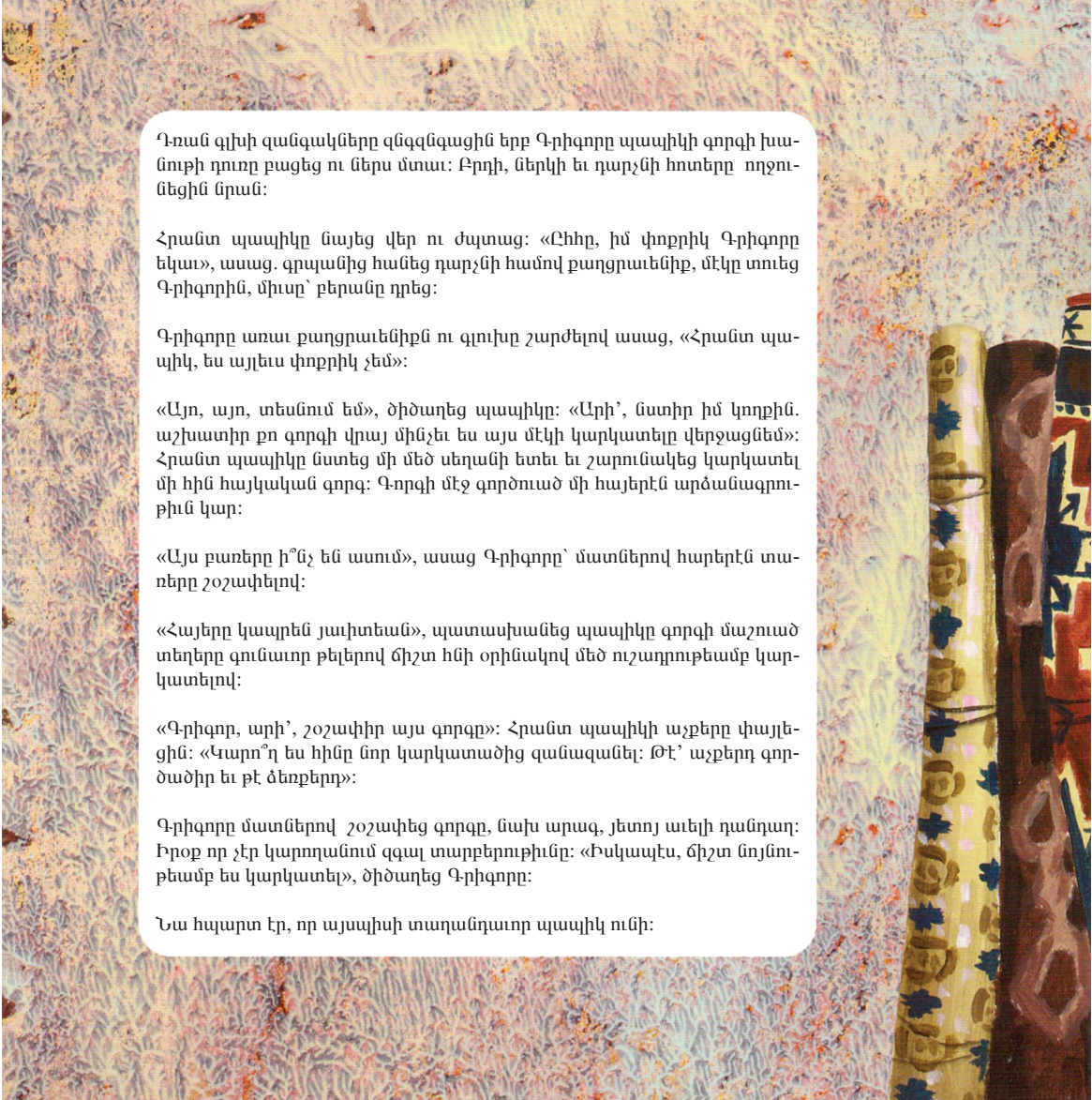
(Երրորդ-հինգերորդ դասարաններ)

4

Կորուստ, Դիմագրաւելու քաջութիւն

(Loss, Courage to cope)

Դռան գլխի զանգակները զնգզնգացին երբ Գրիգորը պապիկի գորգի խանութի դուռը բացեց ու ներս մտաւ: Բրդի, ներկի եւ դարչնի հոտերը ողջունեցին նրան:

Հրանտ պապիկը նայեց վեր ու ժպտաց: «Ըհիւր, իմ փոքրիկ Գրիգորը եկաւ», ասաց. գրպանից հանեց դարչնի համով քաղցրաւենիք, մէկը տուեց Գրիգորին, միւսը՝ բերանը դրեց:

Գրիգորը առաւ քաղցրաւենիքն ու գլուխը շարժելով ասաց, «Հրանտ պապիկ, ես այլեւս փոքրիկ չեմ»:

«Այո, այո, տեսնում եմ», ծիծաղեց պապիկը: «Արի՛, նստիր իմ կողքին. աշխատիր քո գորգի վրայ մինչեւ ես այս մէկի կարկատելը վերջացնեմ»: Հրանտ պապիկը նստեց մի մեծ սեղանի ետեւ եւ շարունակեց կարկատել մի հին հայկական գորգ: Գորգի մէջ գործուած մի հայերէն արձանագրութիւն կար:

«Այս բառերը ի՞նչ են ասում», ասաց Գրիգորը՝ մատներով հարերէն տառերը շօշափելով:

«Հայերը կապրեն յաւիտեան», պատասխանեց պապիկը գորգի մաշուած տեղերը գունատոր թելերով ճիշտ հին օրինակով մեծ ուշադրութեամբ կարկատելով:

«Գրիգոր, արի՛, շօշափիր այս գորգը»: Հրանտ պապիկի աչքերը փայլեցին: «Կարող ես հիմը նոր կարկատածից զանազանել: Թէ՛ աչքերդ գործածիր եւ թէ՛ ձեռքերդ»:

Գրիգորը մատներով շօշափեց գորգը, նախ արագ, յետոյ ատելի դանդաղ: Իրօք որ չէր կարողանում զգալ տարբերութիւնը: «Իսկապէս, ճիշտ նոյնութեամբ ես կարկատել», ծիծաղեց Գրիգորը:

Նա հպարտ էր, որ այսպիսի տաղանդաւոր պապիկ ունի:

Գրիգորը կէսօրից յետոները պապիկի խանութում էր անցկացնում: Նայում էր թէ պապիկը ինչպէս է գորգերը կարկատում եւ վաճառում: Նրանք յաճախ պապիկի երկրի՝ Հայաստանի մասին էին խօսում:

«Մեր գիւղը շատ հարագատ էր: Բոլորն էլ շատ տարբեր մարդիկ էին, բայց խաղաղ ապրում էին իրար հետ: Մեր ընտանիքը շատ հնուց գորգագործներ էին: Բայց ժամանակները փոխուեցին: Թուրքերը չէին ուզում հայերին ու մեզ դուրս շարժեցին»:

«Դուք բոլորդ Ամերիկա եկա՞ք», հարցրեց Գրիգորը:

«Ո՛չ», պատասխանեց պապիկը տխուր: «Շատ ընտանիքներ սպանուեցին»:

«Բայց դու փրկուեցիր», պապիկի թեին հպելով ասաց Գրիգորը:

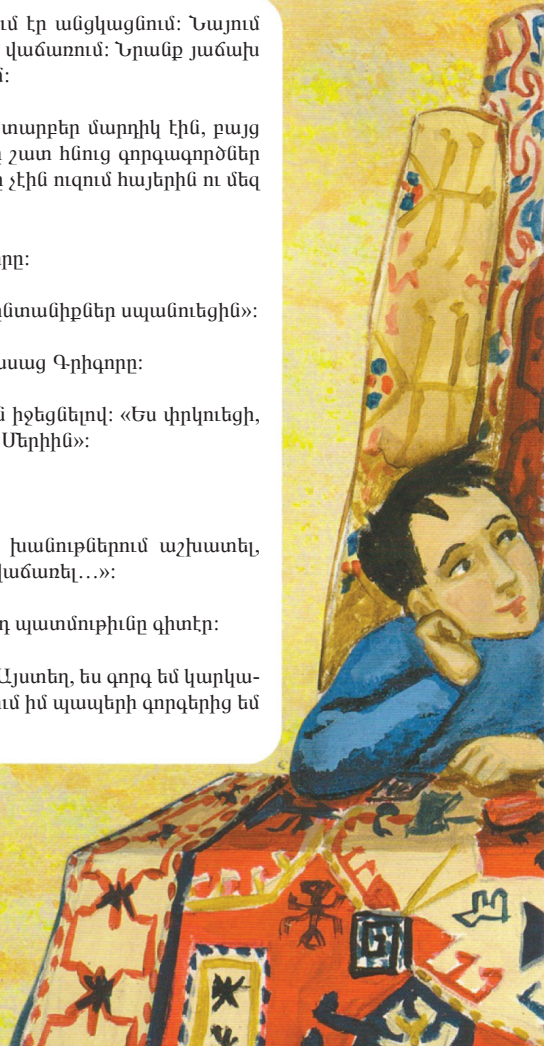
«Այո», ասաց Հրանտ պապիկը գլուխը ծանրօրէն իջեցնելով: «Ես փրկուեցի, Ամերիկա եկայ եւ հանդիպեցի մի գեղեցիկ կնոջ՝ Մերիին»:

«Տատիկը», ասաց Գրիգորը:

«Այո, քո տատիկը: Ես սկսեցի գորգավաճառի խանութներում աշխատել, որովհետեւ դա գիտեմ անել, գորգ կարկատել եւ վաճառել...»:

«Յետոյ, դու քո խանութը ունեցար»: Գրիգորը այդ պատմութիւնը գիտէր:

«Այո, ես դրամ խնայեցի եւ այս խանութը գնեցի: Այստեղ, ես գորգ եմ կարկատում, գորգ եմ ծախում եւ երբ ժամանակ եմ գտնում իմ պապերի գորգերից եմ գործում»: Ասաց պապիկը:

«Հրանտ պապիկ, դու քո գործած գորգերում ինչո՞ւ միշտ հայկական նախշեր ես դնում ես արձանագրութիւններդ էլ հայկական տառերով ես գործում», հարցրեց Գրիգորը: «Չե՞ս ուզում ուրիշ նախշեր գործածել եւ անգլերէնով գրել քո պատգամները»:

Հրանտ պապիկը գլուխը շարժեց, «Ո՛չ, իմ գործած գորգերում իմ ընտանիքն ու իմ ժողովուրդն են ապրում: Երբ ես հայկական գորգեր եմ գործում, ես տեսնում եմ իմ ընտանիքին ինձ հետ աշխատելիս: Ես զգում եմ իմ մօր թխած, համեմունքով կարկանդակների հոտը, ես տեսնում եմ իմ ընդերքին որ ներս ու դուրս են վազվզում, վազել-բռնել են խաղում: Այս գորգերից գործելով, ես իմ ընտանիքին կենդանի եմ պահում իմ սրտում, եւ հայերէն արձանագրութիւններով ես Հայաստանն եմ պահում իմ մէջ»:

Գրիգորը շատ էր սիրում դիտել իր պապիկին աշխատելիս, պատկերացնել նրան Հայաստանում, իր ընտանիքով շրջապատուած:

Գրիգորը ինքը մի փոքրիկ հաստոց ուներ պապիկի հաստոցի կողքին: Այս հաստոցի վրայ էր, որ միասին Գրիգորի առաջին գորգը կործեցին: Գորգի մէջ նրանք անպայման օգտագործեցին երկու բան՝ հայկական կարմիր ներկ եւ հայերէն արձանագրութիւն: Գրիգորի գորգի վրայ արձանագրուած էր «Գրիգոր եւ Հրանտ Կետիկեան: Գորգագործներ»:

Գրիգորը իր այս գորգը դրել էր իր մահճակալի կողքին, որպէսզի նայի նրան ամէն գիշեր քնելուց առաջ եւ ամէն առաւօտ արթնանալիս:

Հիմա, Գրիգորը իր երկրորդ գորգի վրայ էր աշխատում: Այս մեկը նա մենական էր գործում: Նա իր գորգի նախշը ընտրել էր պապիկի հայկական գորգերի ալբոմից, ուշադրությամբ ընդօրինակել էր այն իր գործելիք գորգի մեծությամբ թղթի վրայ. ապա՝ բրդե թելերի միջից ընտրել էր նախշին համապատասխան թելերը իրենց գոյնով ու որակով:

Գրիգորը մի երկար կանաչ բրդե թել վերցրեց ու գործեց գորգի մեջ:

«Լաւ ուրեմն, արձանագրութիւնդ ի՞նչ է լինելու», Հրանտ պապիկը հարցրեց Գրիգորին:

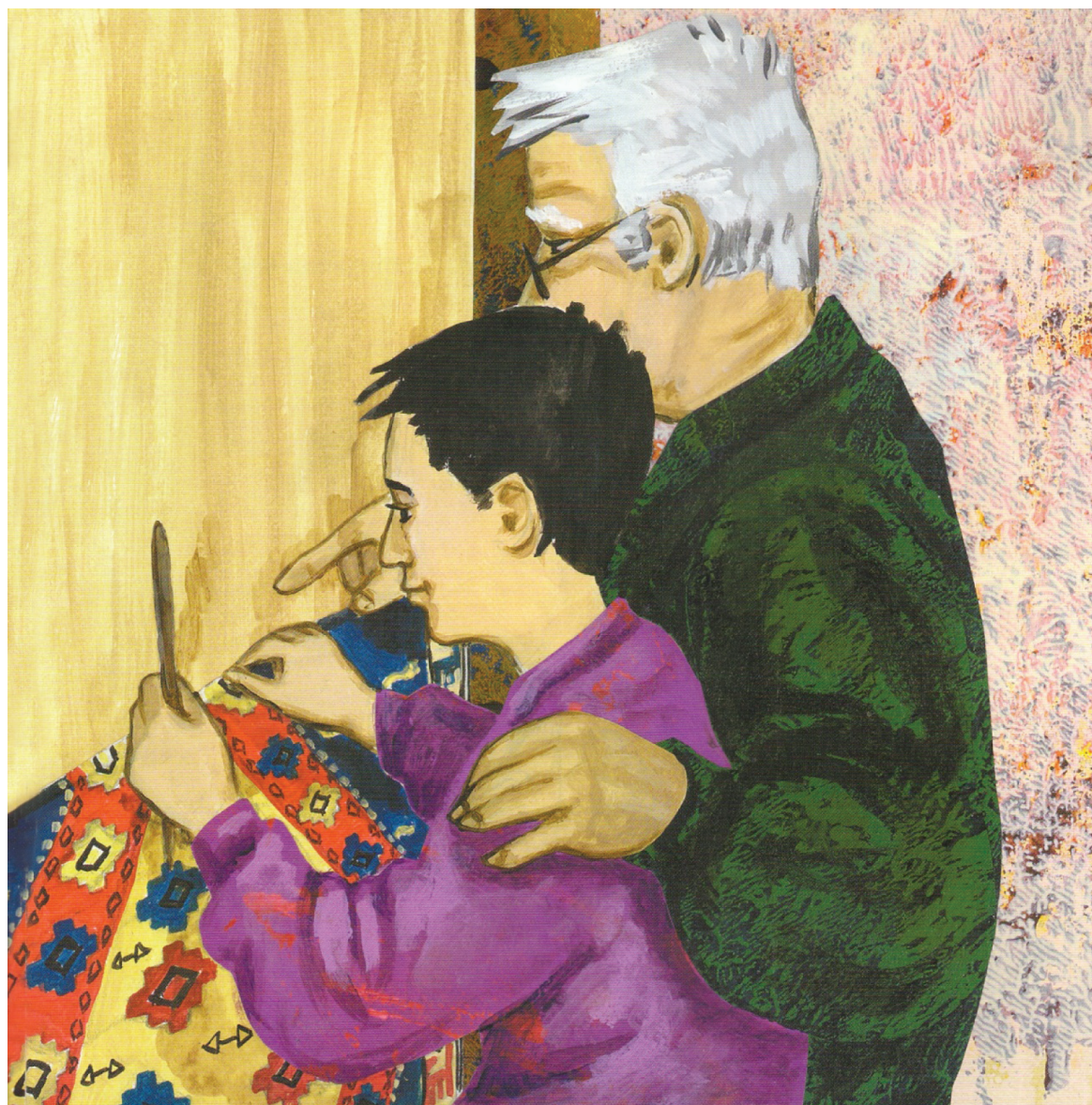
«Դեռ չգիտեմ: Գուցէ իմ տարեդարձի կամ գորգը վերջացնելուս թուականը»: Հիմա դեռ ոչ մի պատգամ մտքիս չի գալիս»:

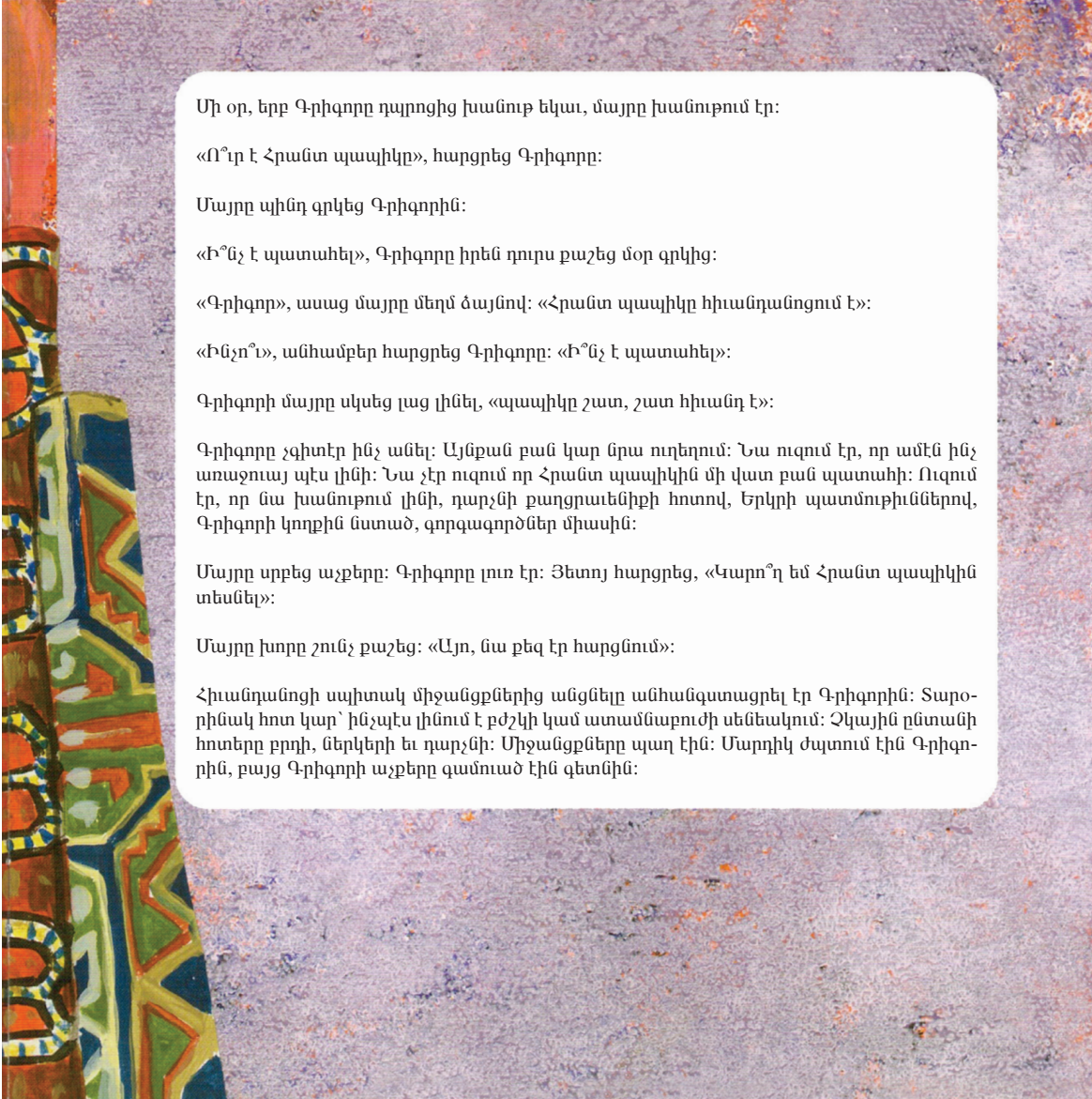
«Հայերէն արձանագրութիւնները մի լաւ բան ունեն», ասաց պապիկը: «Դրանք յատուկ օրէնք չունեն. կարող են լինել ուրախ, տխուր, կարճ, երկար, թուականներ, տառեր կամ բանաստեղծութիւն»: Գրիգորը գլխի շարժումով հաստատեց:

Գրիգորը մի քանի թել էլ գործեց, նայեց պապիկին ու ասաց, «Հրանտ պապիկ, ես ուզում եմ քեզ նման գորգագործ դառնալ»:

Պապիկը շոյեց Գրիգորի գլուխն ու ասաց, «Դու արդէն գորգագործ ես. մենք գորգագործներ ենք միասին»:

Գրիգորը այնքան ուժեղ ժպտաց, որ այտերը ցաւացին:

Մի օր, երբ Գրիգորը դպրոցից խանութ եկաւ, մայրը խանութում էր:

«Ո՞ր է Հրանտ պապիկը», հարցրեց Գրիգորը:

Մայրը պինդ գրկեց Գրիգորին:

«Ի՞նչ է պատահել», Գրիգորը իրեն դուրս քաշեց մօր գրկից:

«Գրիգոր», ասաց մայրը մեղմ ձայնով: «Հրանտ պապիկը հիւանդանոցում է»:

«Ինչո՞ւ», անհամբեր հարցրեց Գրիգորը: «Ի՞նչ է պատահել»:

Գրիգորի մայրը սկսեց լաց լինել, «պապիկը շատ, շատ հիւանդ է»:

Գրիգորը չգիտէր ինչ անել: Այնքան բան կար նրա ուղեղում: Նա ուզում էր, որ ամէն ինչ առաջուայ պէս լինի: Նա չէր ուզում որ Հրանտ պապիկին մի վատ բան պատահի: Ուզում էր, որ նա խանութում լինի, դարչնի քաղցրաւենիքի հոտով, Երկրի պատմութիւններով, Գրիգորի կողքին նստած, գորգագործներ միասին:

Մայրը սրբեց աչքերը: Գրիգորը լուռ էր: Յետոյ հարցրեց, «Կարո՞ղ եմ Հրանտ պապիկին տեսնել»:

Մայրը խորը շունչ քաշեց: «Այո, նա քեզ էր հարցնում»:

Հիւանդանոցի սպիտակ միջանցքներից անցնելը անհանգստացրել էր Գրիգորին: Տարօրինակ հոտ կար՝ ինչպէս լինում է բժշկի կամ ատամնաբուժի սենեակում: Չկային ընտանի հոտերը բրդի, ներկերի եւ դարչնի: Միջանցքները պաղ էին: Մարդիկ ժպտում էին Գրիգորին, բայց Գրիգորի աչքերը գամուած էին գետնին:

Գրիգորը զգուշօրէն մտաւ պապիկի սենեակը: Նրա մահճակալի գլխին մի պլաստիկ պարկ էր կախուած, որի միջի անգոյն հեղուկը մի խողովակով միանում էր պապիկի թեւին: Տատիկը նստած էր պապիկի անկողնու մօտ՝ պապիկի ձեռքն իր ձեռքում: Նրա աչքերն էլ Գրիգորի մայրիկի աչքերի պէս կարմիր էին:

Հրանտ պապիկը նկատեց Գրիգորին եւ ազատ թեւի շարժումով մօտ կանչեց Գրիգորին: Գրիգորը տատանուեց:

Մայրը կռացաւ դէպի նա ու ասաց, «Ոչինչ, կարելի է, մօտեցի՛ր պապիկիդ»:

Գրիգորը դանդաղօրէն մօտեցաւ մահճակալին, «Հրանտ պապիկ» շշնջաց: «Դու կը լաւանա՞ս»:

Ժապիկը պինդ գրկեց Գրիգորին: «Գրիգոր», պապիկի ձայնը մեղմ էր: «Ես միշտ քեզ հետ կլինեմ»:

Գրիգորը գրկեց պապիկին, «Շատ լաւ է: Մենք միասին գորգագործներ կլինենք»:

«Այո» շշնջաց պապիկը եւ Գրիգորին պինդ սեղմեց իր կրծքին:

Յաջորդ առաւօտեան Գրիգորը արթնացաւ հեռախօսի զանգից: Նա լսեց մօր լացը: «Մա՛մ, ի՞նչ է պատահել», սենեակից դուրս գալով հարցրեց:

«Գրիգոր, ես...ես վատ լուր ունեմ»: Մայրը մօտեցաւ, «Պապիկը...» կանգ առաւ, ու նրա աչքերը արցունքով լեցուեցին:

«Ի՞նչ է պատահել», Գրիգորը շունչը բռնեց: Չէր ուզում պատասխանը լսել:

«Պապիկը երէկ գիշեր մահացաւ»:

Գրիգորին թուաց թէ մէկը բռունցքով հարուածեց իր կրծքին: «Ո՛չ», ասաց: «Նա կգայ»:

Մայրը գլուխը շարժեց, «Միրելիս, նա չի գայ: Նա մահացաւ», եւ նա փորձեց գրկել Գրիգորին:

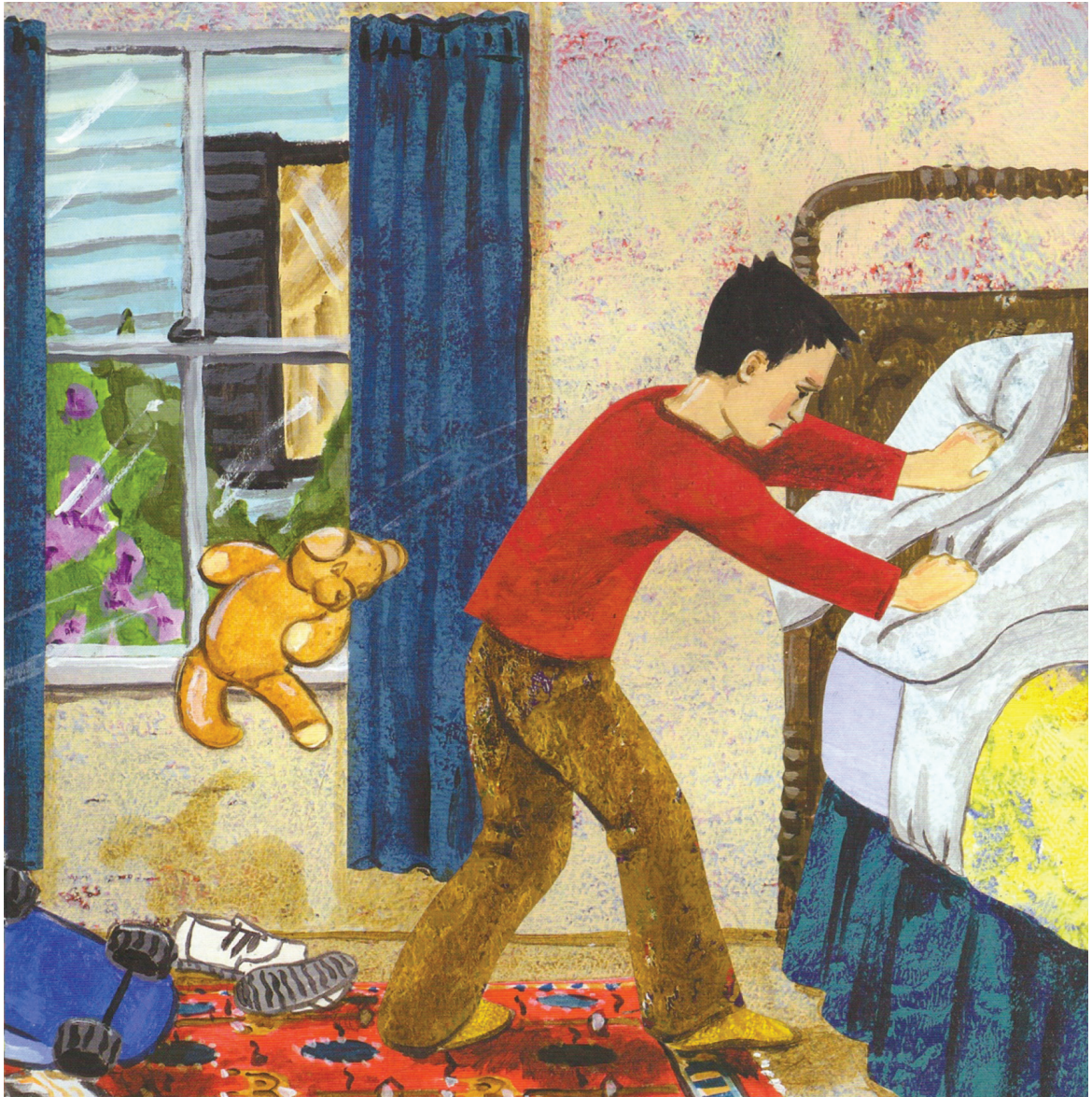
«Ո՛չ», Գրիգորը հրեց նրան: «Նա չի կարող մեռնել: Չի կարող: Նա ասաց միշտ ինձ հետ կլինի»:

Մայրը լաց եղաւ, «Գրիգոր, նա չէր ուզում քեզ թողնել: Նա ուրիշ կերպ չէր կարող»:

Գրիգորը խղճաց մօրը. բայց նրա բարկութիւնը շատ հզօր էր: Պապիկը լքել էր նրան: Նա խաբել էր: Նա ասել էր որ միշտ իր հետ կլինի եւ հիմա չկար: Գրիգորը վազեց իր սենեակը եւ դուռը շխկոցով փակեց:

Նա իր անկողնու բոլոր բարձերը շարտեց: Բոլոր խաղալիքները պահարանից դուրս բափեց: Բոլոր գրքերը գետին շարտեց: Կռացաւ որ իր մի արջուկը վերցնի որ շարտի ու յանկարծ տեսաւ այն փոքրիկ գորգը, որ ինքն ու պապիկն էին գործել:

Գրիգորը շարտեց արջուկը, յետոյ վերցրեց գորգը, որ շարտի. բայց չարեց, ցած գցեց միայն: Շուգում էր ու քրտնել էր: Պատուիւհանը բացեց: Դուրսը բալկոն տեսաւ ծաղիկները, որ ինքը պապիկի հետ էր ցանել: Գրիգորը վարագոյրները քաշեց եւ նստեց մութի մէջ:

Յուդարկատրութեան ընթացքում, Գրիգորը իր մօր եւ մեծմօր մէջտեղն էր նստել: Նրանք լաց էին լինում: Համարեա բոլորն էին լաց լինում, բացի Գրիգորը: Մայրը գրկեց նրա ուսերն ու ասաց, «Լաւ կլինի որ դու էլ լաց լինես բալիկս. այդպէս, քեզ աւելի լաւ կզգաս»:

Գրիգորը իրեն յետ քաշեց: «Լացս չի գալիս»: Եւ չլացեց: Նա զայրացած էր: Պապիկը քել էր նրան:

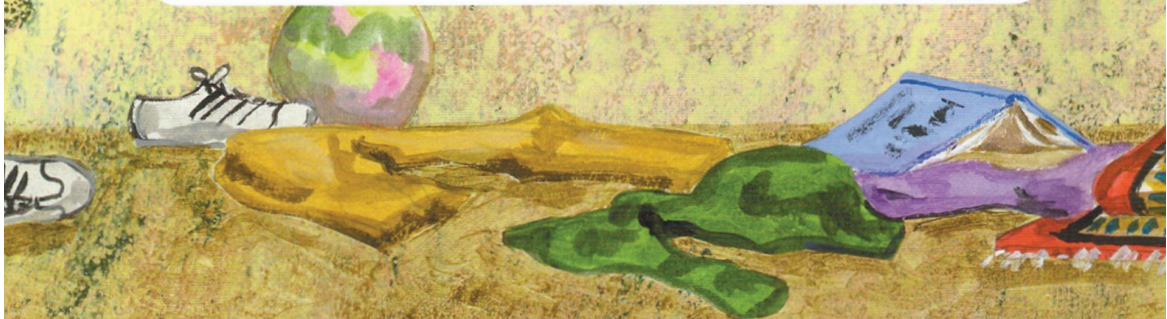
Գրիգորի խաղալիքները, գրքերն ու հագուստները մի շաբաթից աւելի սենեակում ցվրտուած մնացին: Մայրը մի քանի անգամ հաւաքել էր դրանք, բայց Գրիգորը նորից շարտում էր: Մայրը նոյնիսկ զայրացել եւ ճչացել էր նրա վրա, բայց Գրիգորի հոգը չէր:

«Գրիգոր», մի գիշեր ասաց մայրն: «Պարոն Քաշեանը պապիկի խանութը պիտի գնի: Նա երկար տարիներ աշխատել է այնտեղ: Կարծում եմ, որ դա ճիշտ կլինի: Նա ասաց որ քո հաստոցը կթողնի խանութում: Դու երբ որ ուզես կարող ես գնալ եւ քո գորգի վրայ աշխատել»:

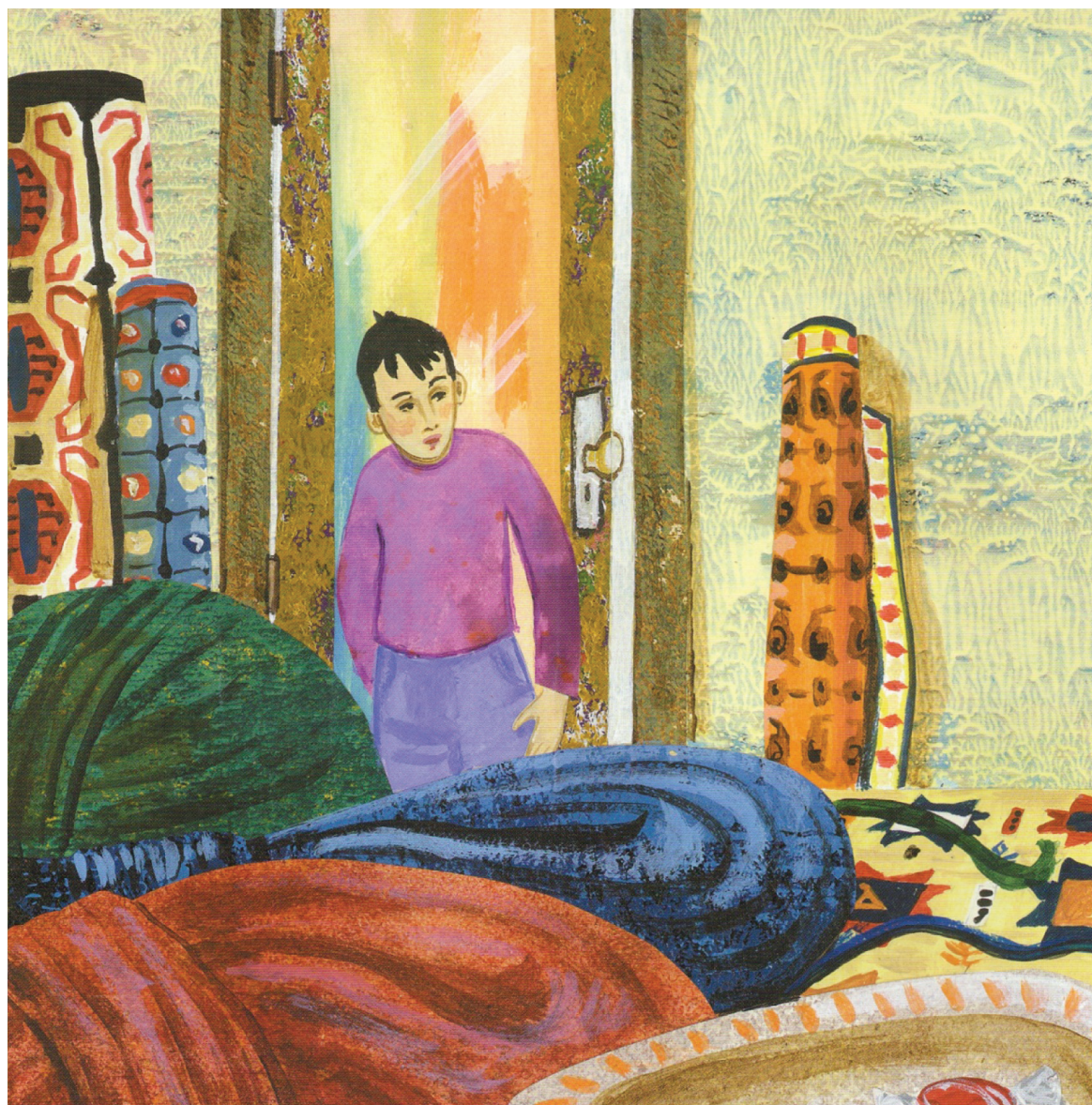
Գրիգորը երկար նայեց մօրը հասկանալու համար թէ ինչ է կատարում. յետոյ, ջղային ճչաց. «Ես չեմ ուզում որեւէ մէկը պապիկի խանութը վերցնի»: Գրիգորը վազեց իր սենեակն ու դուռը շրխկոցով փակեց ետեւից:

Գրիգորը գետնից վերցրեց խաղալիքներն ու շարտեց. գետնից վերցրեց գրքերն ու շարտեց. վերցրեց գորգը, որ պապիկի հետ էր գործել. «Ես էլ երբեք չեմ ուզում գորգ գործել», եւ գորգը շարտեց: Գորգը կպաւ պատին ու մի նկար ընկաւ գետին: «Ես չեմ ուզում գորգագործ լինել»: Գրիգորի աչքերը այրում էին եւ այտերը թաց էին:

Գրիգորը նետուեց գետին ընկած գորգի վրայ: Պառկեց վրան ու ծայրերը հաւաքելով փաթաթուեց գորգի մէջ, աչքերը փակեց եւ լաց եղաւ:

Յաջորդ օրը Գրիգորը սկսեց հաւաքել թափուած խաղալիքները, գրքերն ու հագուստները: Շատ զգուշութեամբ վերցրեց գորգը եւ դրեց տեղը, իր անկողնու կողքին:

Մի շաբաթ յետոյ, դպրոցից վերադառնալիս, Գրիգորը գորգի խանութից անցաւ: Ներս չմտաւ: Յիշեց թէ ինչպէս պատուհանից տեսնում էր պապիկին յաճախորդի հետ խօսելիս եւ գորգ գործելիս: Քանի ըստէ կանգնած մնաց դռանը, ապա՝ աճապարեց տուն:

Մի օր էլ Գրիգորը խանութի ուղղութեամբ քայլեց: Սիրտը արագ խփում էր: Խորը շունչ քաշեց եւ հրեց զնգզնգան դուռը: Պարոն Քաշեանը նայեց վեր ու ժպտաց: «Հէյ Գրիգոր»: Գրիգորը յիշեց, թէ պապիկը ինչպէս էր ժպտում իրեն՝ երբ ինքը դռնից ներս էր մտնում:

«Բարեւ», ասաց Գրիգորը եւ մօտեցաւ իր հաստոցին: Նա շօշափեց գորգի թելերը, յետոյ նայեց պապիկի դատարկ աթոռին: Յիշեց թէ որքան հպարտ էր զգում իրեն երբ աշխատում էր պապիկի կողքին, գորգագործներ միասին:

«Պարոն Քաշեան», ասաց Գրիգորը, «Եթէ կարելի է, ես կուզենայի գորգիս աշխատանքը շարունակել»:

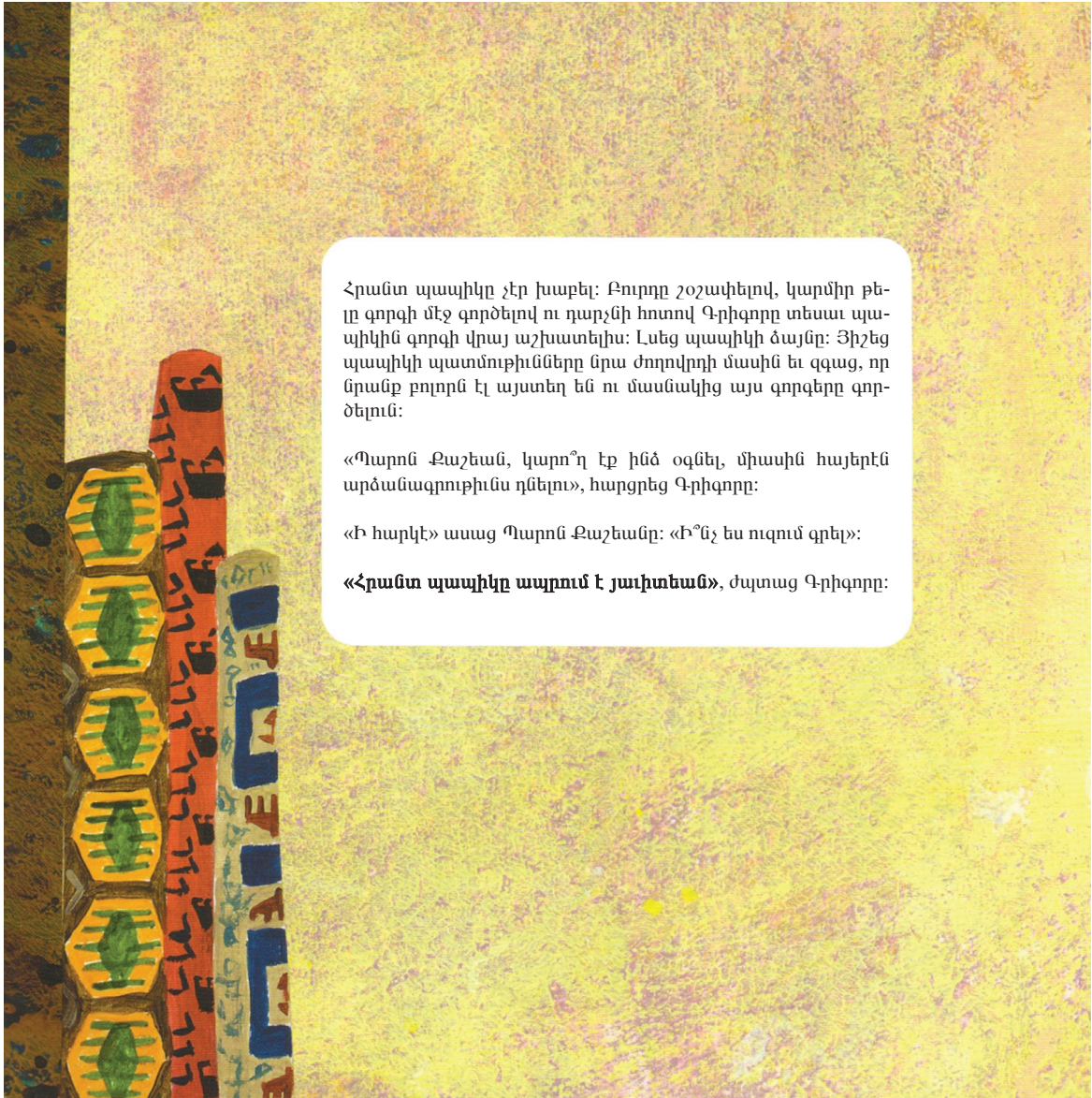
«Ի՛ հարկէ, ես շատ կսիրեմ որ դու այստեղ լինես»: Պարոն Քաշեանը պապիկի աթոռը քաշեց Գրիգորի գորգի հաստոցի մօտ եւ ասաց, «Ես կարծում եմ, որ դու պիտի այս աթոռը գործածես: Դեռ պատկանում էր մի հիւանալի գորգագործի, որը անգամներ ասել է ինձ, թէ դու էլ այդպիսին ես դառնում»:

Գրիգորը ժպտաց. նրա երեսը տաք էր: «Ես ուզում եմ պապիկիս պէս գորգագործ դառնալ»:

«Այս գորգին նայելով կարող եմ ասել, որ դու այդ ճամբին ես», ասաց Պարոն Քաշեանը՝ մատնեւորով գորգի վերջացած մասը շօշափելով: «Դու ժառանգել ես քո պապիկի տաղանդը»:

Գրիգորը նստեց աթոռին եւ սկսեց սկուտեղի վրայ շարուած թելերին նայել: Մի կարմիր թել վերցրեց եւ յիշեց պապիկի խօսքը. «Դարեր շարունակ, հայկական գորգերը յայտնի էին իրենց կաշուն կարմիր գոյնով»: Գրիգորը թելը գործեց գորգի մէջ, ապա՝ վերցրեց մի կտոր դարչնի քացրաւենիք, որ պապիկն էր թողել սկուտեղի վրայ: Դարչնի համն ու հոտը նրան պապիկին յիշեցրեց:

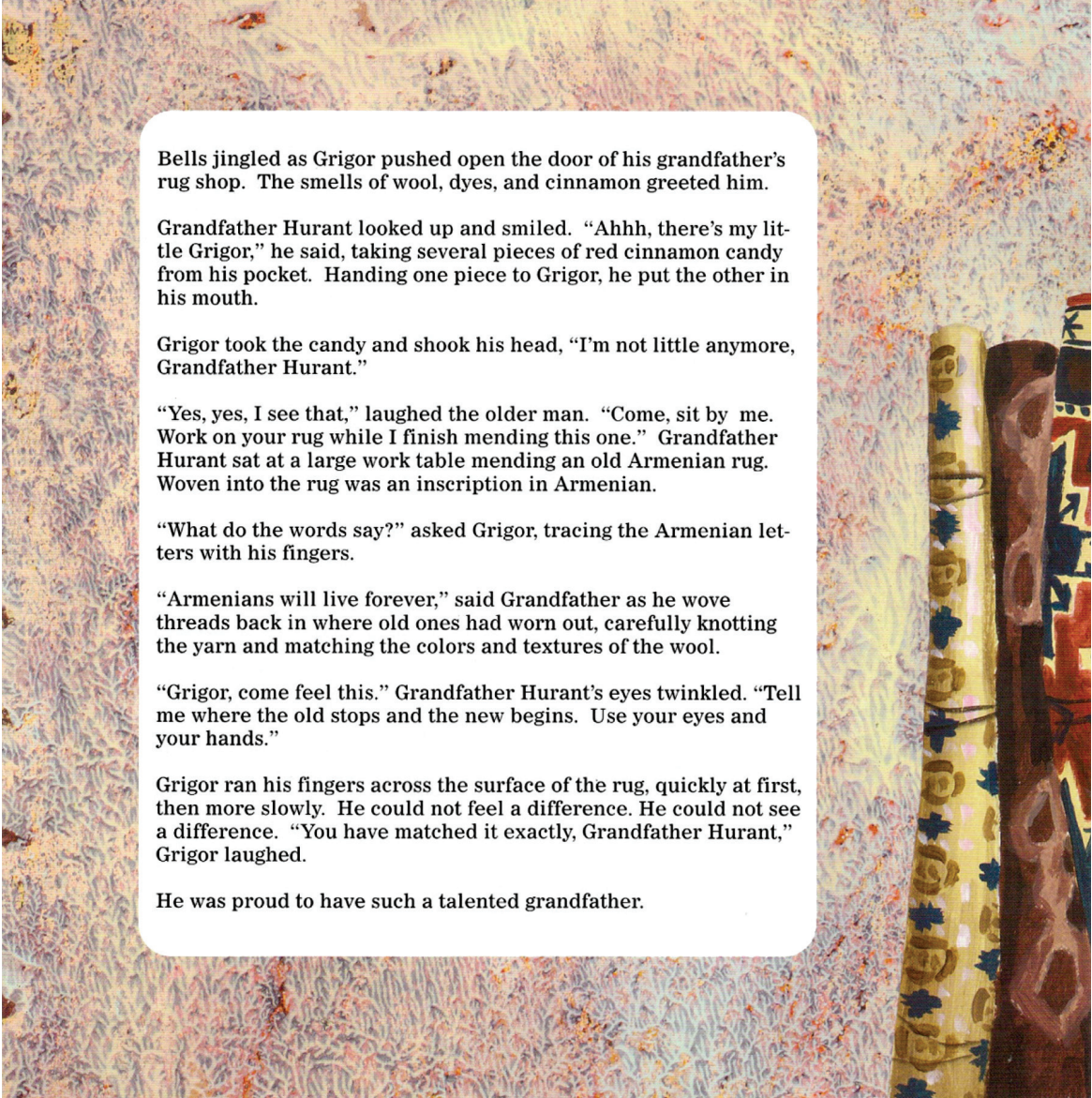
Հրանտ պապիկը չէր խաբել: Բուրդը շօշափելով, կարմիր թելը գորգի մէջ գործելով ու դարչնի հոտով Գրիգորը տեսաւ պապիկին գորգի վրայ աշխատելիս: Լսեց պապիկի ձայնը: Յիշեց պապիկի պատմութիւնները նրա ժողովրդի մասին եւ զգաց, որ նրանք բոլորն էլ այստեղ են ու մասնակից այս գորգերը գործելուն:

«Պարոն Քաշեան, կարո՞ղ էք ինձ օգնել, միասին հայերէն արձանագրութիւնս դնելու», հարցրեց Գրիգորը:

«Ի հարկէ» ասաց Պարոն Քաշեանը: «Ի՞նչ ես ուզում գրել»:

«Հրանտ պապիկը ապրում է յաւիտեան», ժպտաց Գրիգորը:

Bells jingled as Grigor pushed open the door of his grandfather's rug shop. The smells of wool, dyes, and cinnamon greeted him.

Grandfather Hurant looked up and smiled. "Ahhh, there's my little Grigor," he said, taking several pieces of red cinnamon candy from his pocket. Handing one piece to Grigor, he put the other in his mouth.

Grigor took the candy and shook his head, "I'm not little anymore, Grandfather Hurant."

"Yes, yes, I see that," laughed the older man. "Come, sit by me. Work on your rug while I finish mending this one." Grandfather Hurant sat at a large work table mending an old Armenian rug. Woven into the rug was an inscription in Armenian.

"What do the words say?" asked Grigor, tracing the Armenian letters with his fingers.

"Armenians will live forever," said Grandfather as he wove threads back in where old ones had worn out, carefully knotting the yarn and matching the colors and textures of the wool.

"Grigor, come feel this." Grandfather Hurant's eyes twinkled. "Tell me where the old stops and the new begins. Use your eyes and your hands."

Grigor ran his fingers across the surface of the rug, quickly at first, then more slowly. He could not feel a difference. He could not see a difference. "You have matched it exactly, Grandfather Hurant," Grigor laughed.

He was proud to have such a talented grandfather.

Grigor spent afternoons in his grandfather's shop watching the older man mend and sell rugs. They often talked about Grandfather's old country, Armenia.

"Our village was friendly," said Grandfather, "people from different backgrounds, all getting along. My family made rugs as they had for generations. But times changed, and the Turks wanted the Armenians out, so we were driven away."

"Did you all come to America?" asked Grigor.

"No," said Grandfather sadly. "Many families were killed."

"But you survived," said Grigor, touching the old man's arm.

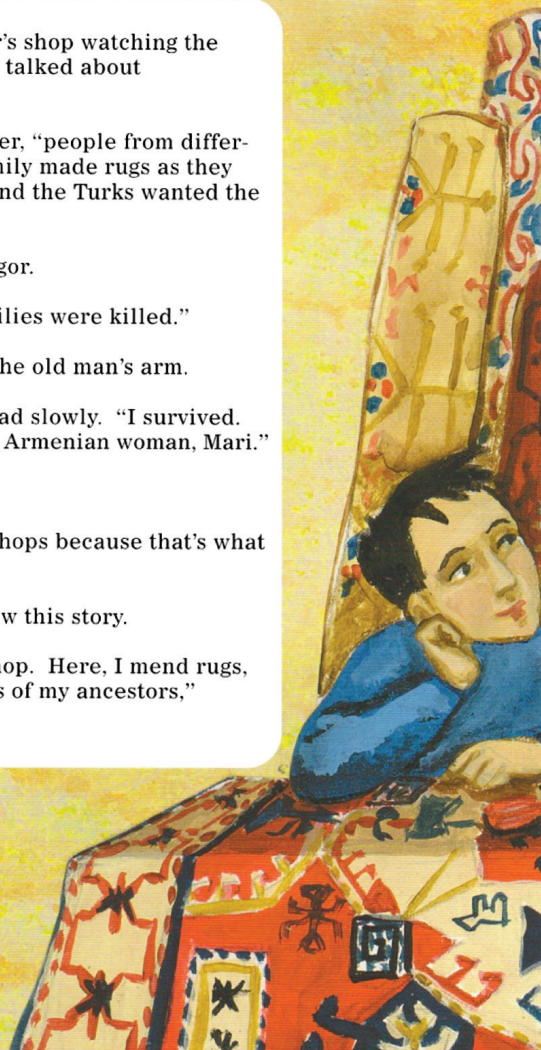
"Yes." Grandfather Hurant nodded his head slowly. "I survived. I came to America, where I met a beautiful Armenian woman, Mari."

"Grandmother!" Grigor said.

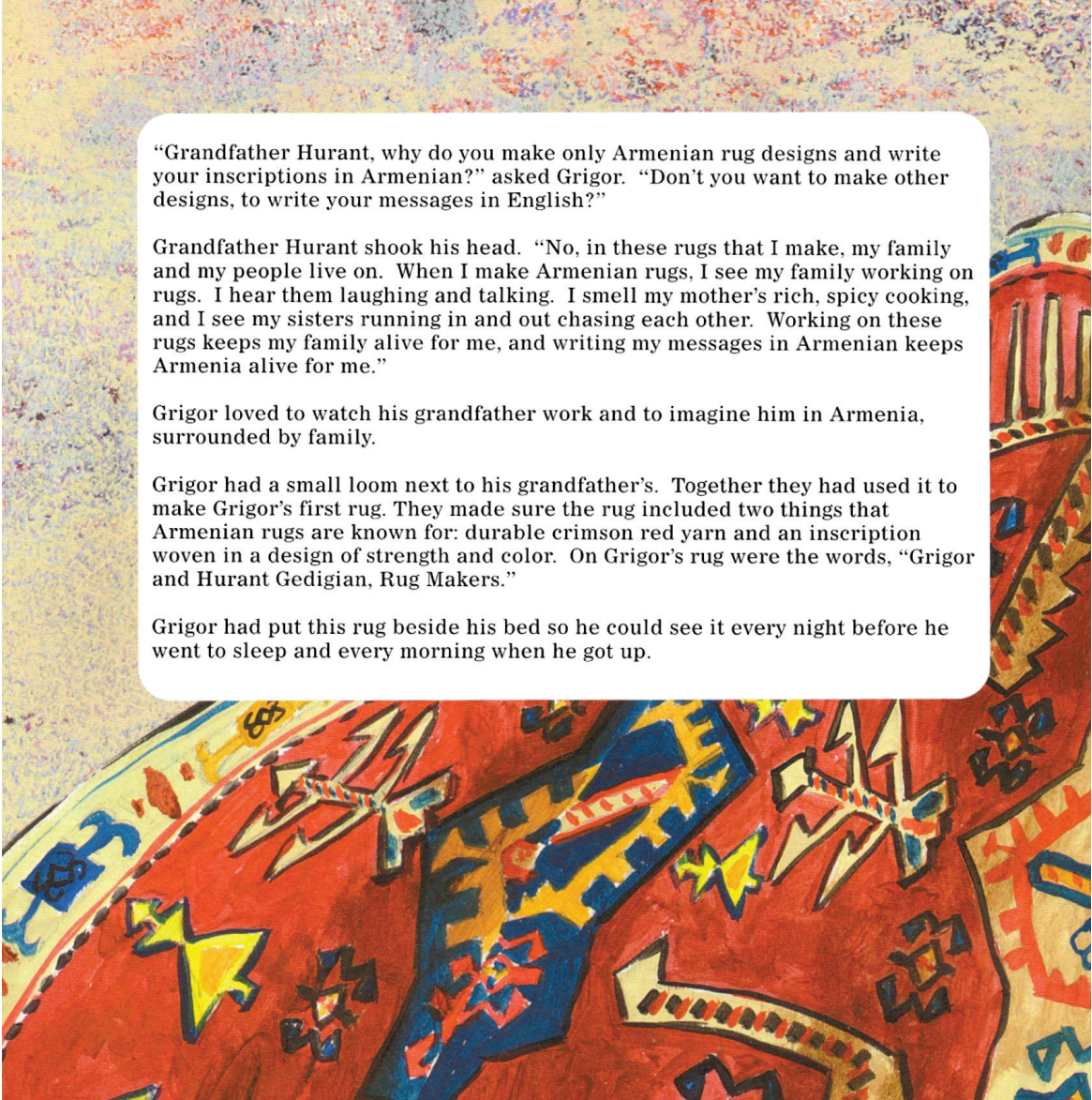
"Yes, your grandmother. I worked in rug shops because that's what I knew. I mended rugs, I sold rugs . . ."

"Then you got your own shop!" Grigor knew this story.

"Yes, I saved the money and bought this shop. Here, I mend rugs, I sell rugs, and when I can, I make the rugs of my ancestors," said Grandfather.

“Grandfather Hurant, why do you make only Armenian rug designs and write your inscriptions in Armenian?” asked Grigor. “Don’t you want to make other designs, to write your messages in English?”

Grandfather Hurant shook his head. “No, in these rugs that I make, my family and my people live on. When I make Armenian rugs, I see my family working on rugs. I hear them laughing and talking. I smell my mother’s rich, spicy cooking, and I see my sisters running in and out chasing each other. Working on these rugs keeps my family alive for me, and writing my messages in Armenian keeps Armenia alive for me.”

Grigor loved to watch his grandfather work and to imagine him in Armenia, surrounded by family.

Grigor had a small loom next to his grandfather’s. Together they had used it to make Grigor’s first rug. They made sure the rug included two things that Armenian rugs are known for: durable crimson red yarn and an inscription woven in a design of strength and color. On Grigor’s rug were the words, “Grigor and Hurant Gedigian, Rug Makers.”

Grigor had put this rug beside his bed so he could see it every night before he went to sleep and every morning when he got up.

Now Grigor was working on his second rug. This one he was doing by himself. He had looked through his grandfather's catalogue books of Armenian rug shows. He had picked out a design and carefully copied it onto a large piece of butcher's paper the same size that the rug would be. Grigor had felt carefully through different textures of yarns and picked out colors to match his design.

Grigor picked up a length of green wool and tied it into his rug.

"So, what will your inscription read?" Grandfather Hurant asked Grigor.

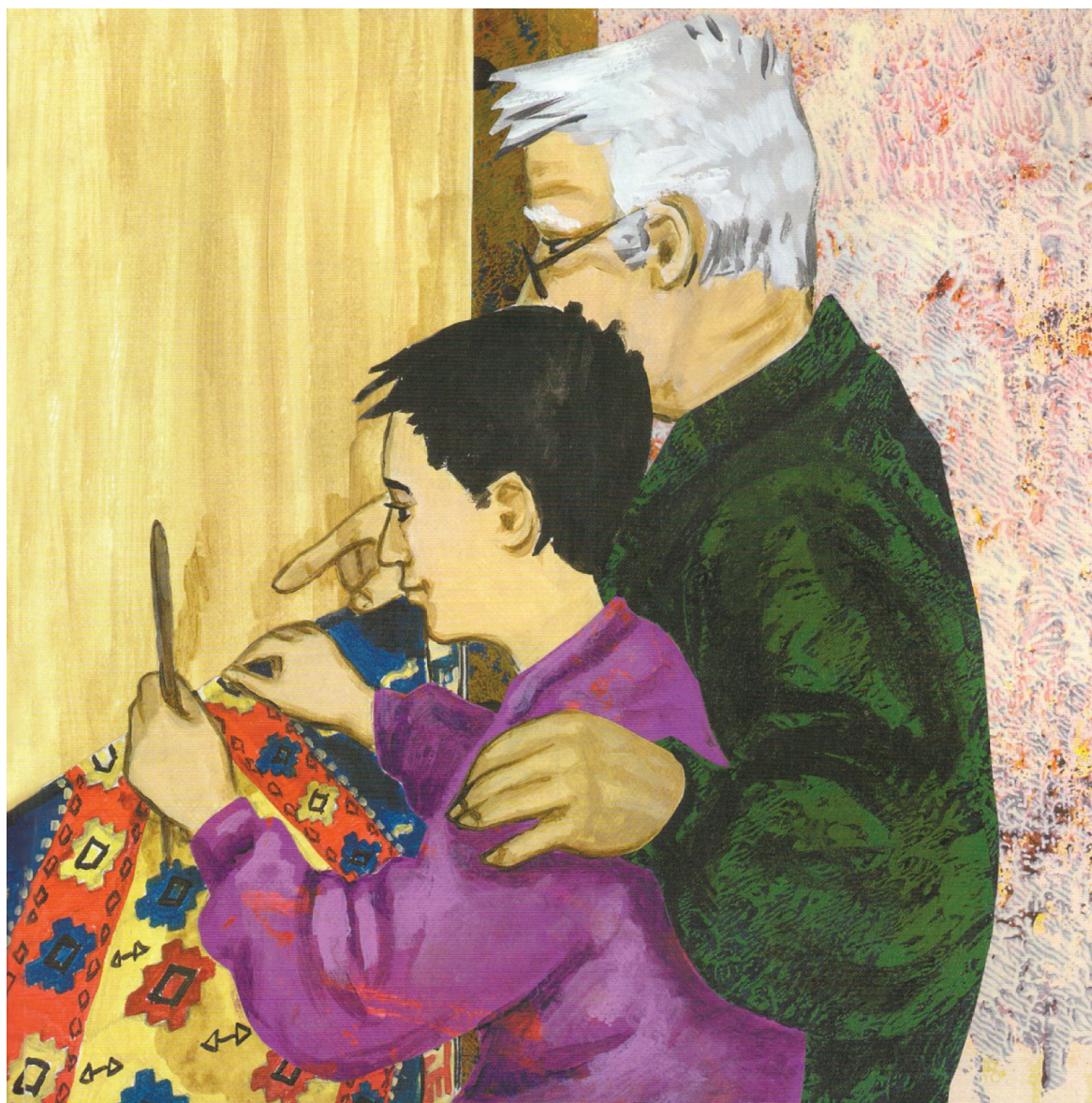
"I don't know yet," said Grigor. "Maybe my birthday or the date it is finished. I can't think of a message right now."

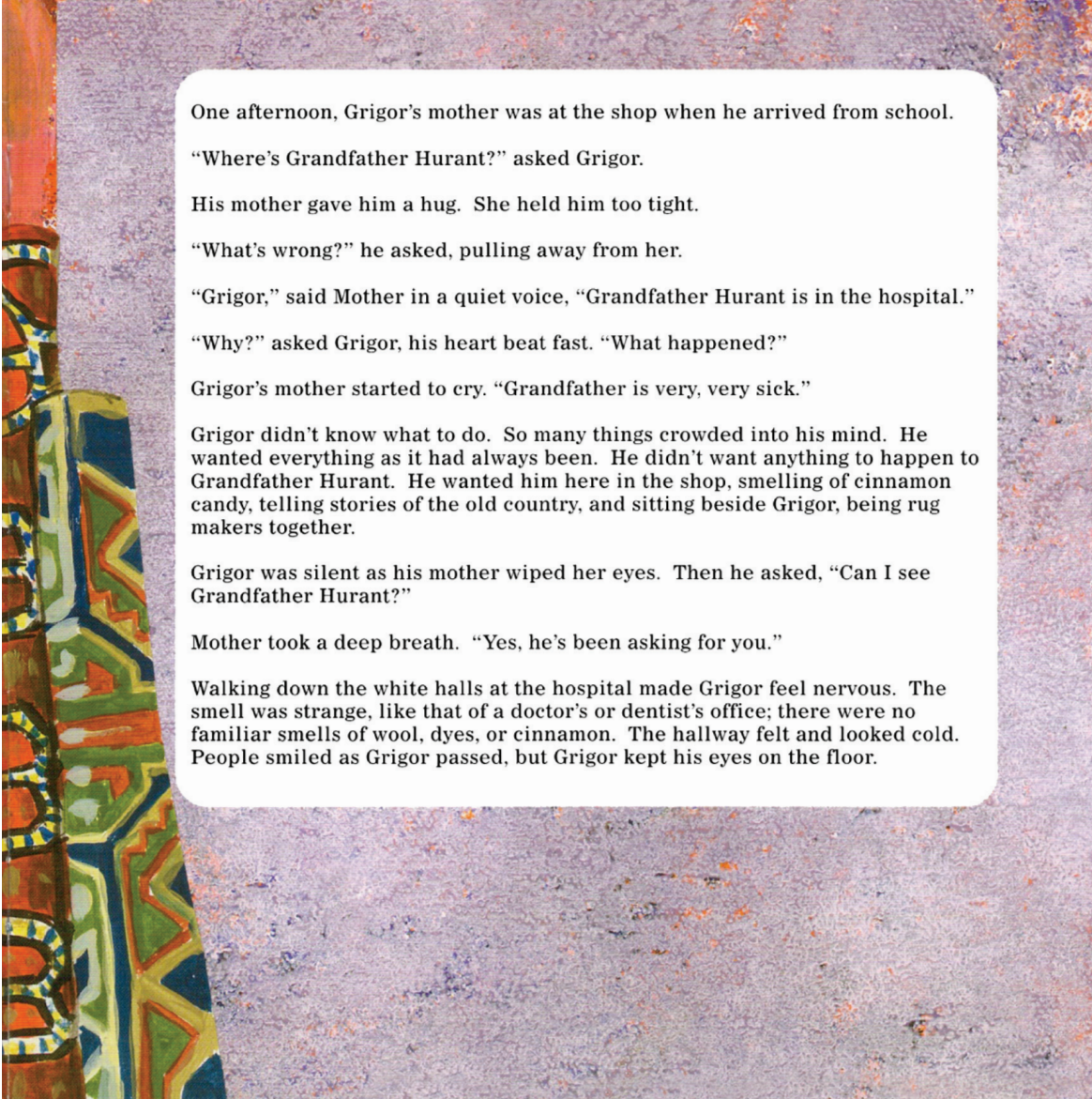
"The wonderful thing about an Armenian inscription," said Grandfather, "is that there are no rules. It can be happy, sad, long, short, dates, letters or poetic." Grigor nodded.

Grigor tied a few pieces of yarn to his rug, then looked at his grandfather. "I want to be a rug maker like you, Grandfather Hurant."

Grandfather ruffled Grigor's hair. "You are," said Grandfather. "We are rug makers together."

Grigor smiled so hard, his cheeks hurt.

One afternoon, Grigor's mother was at the shop when he arrived from school.

"Where's Grandfather Hurant?" asked Grigor.

His mother gave him a hug. She held him too tight.

"What's wrong?" he asked, pulling away from her.

"Grigor," said Mother in a quiet voice, "Grandfather Hurant is in the hospital."

"Why?" asked Grigor, his heart beat fast. "What happened?"

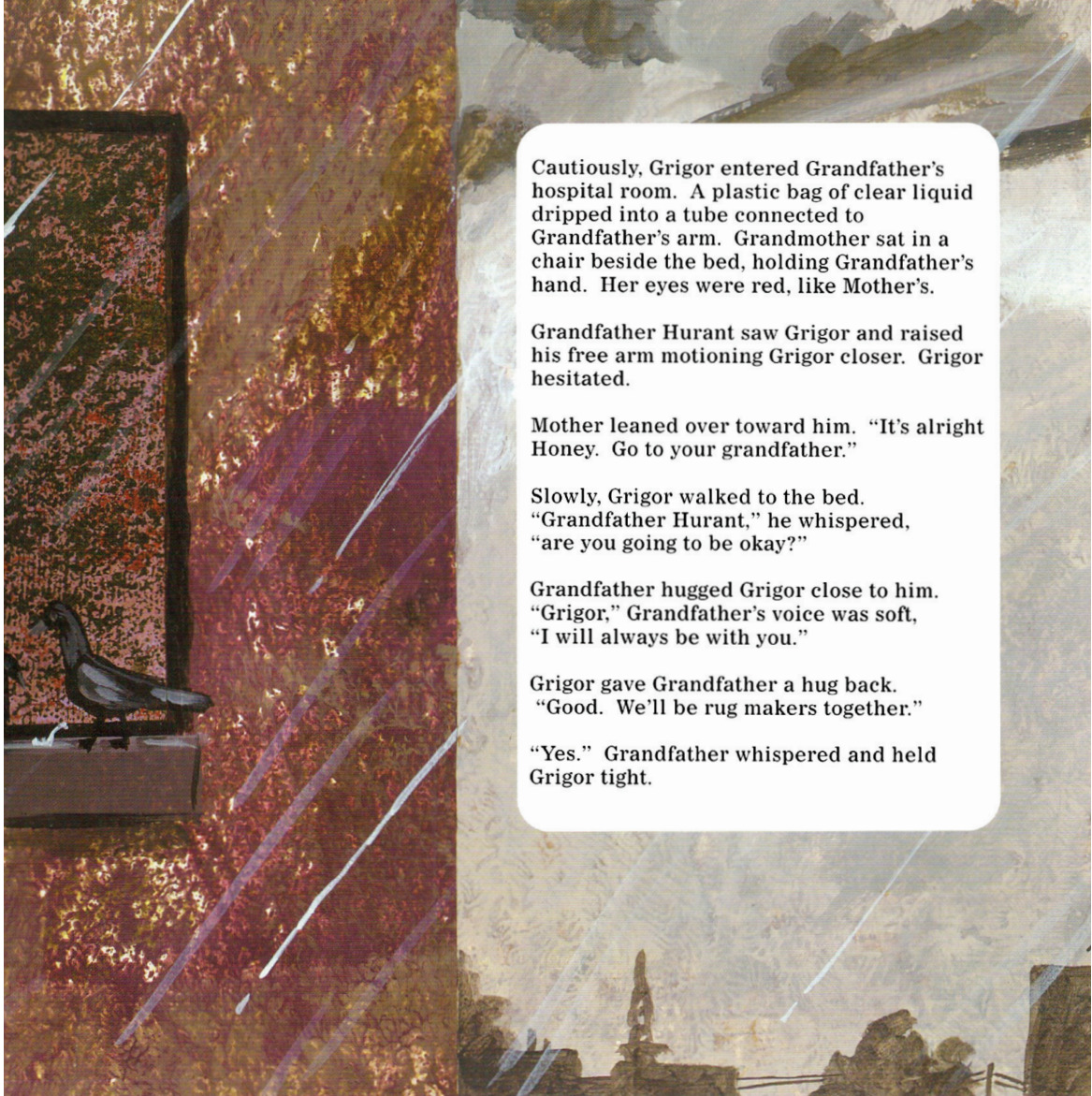
Grigor's mother started to cry. "Grandfather is very, very sick."

Grigor didn't know what to do. So many things crowded into his mind. He wanted everything as it had always been. He didn't want anything to happen to Grandfather Hurant. He wanted him here in the shop, smelling of cinnamon candy, telling stories of the old country, and sitting beside Grigor, being rug makers together.

Grigor was silent as his mother wiped her eyes. Then he asked, "Can I see Grandfather Hurant?"

Mother took a deep breath. "Yes, he's been asking for you."

Walking down the white halls at the hospital made Grigor feel nervous. The smell was strange, like that of a doctor's or dentist's office; there were no familiar smells of wool, dyes, or cinnamon. The hallway felt and looked cold. People smiled as Grigor passed, but Grigor kept his eyes on the floor.

Cautiously, Grigor entered Grandfather's hospital room. A plastic bag of clear liquid dripped into a tube connected to Grandfather's arm. Grandmother sat in a chair beside the bed, holding Grandfather's hand. Her eyes were red, like Mother's.

Grandfather Hurant saw Grigor and raised his free arm motioning Grigor closer. Grigor hesitated.

Mother leaned over toward him. "It's alright Honey. Go to your grandfather."

Slowly, Grigor walked to the bed. "Grandfather Hurant," he whispered, "are you going to be okay?"

Grandfather hugged Grigor close to him. "Grigor," Grandfather's voice was soft, "I will always be with you."

Grigor gave Grandfather a hug back. "Good. We'll be rug makers together."

"Yes." Grandfather whispered and held Grigor tight.

The next morning the phone rang, waking Grigor up. He could hear his mother crying. "Mom? What's wrong?" asked Grigor, coming from his room.

"Grigor, I . . . I have bad news." She stepped toward Grigor. "Grandfather . . ." Mother stopped, her eyes filling with tears.

"What happened?" Grigor held his breath. He didn't want to know the answer.

"Grandfather died last night."

Grigor felt like someone punched him in the chest. "No," said Grigor. "No, he'll be back."

Mother shook her head, "Sweetheart, he won't be back. He died." She tried to put her arms around Grigor.

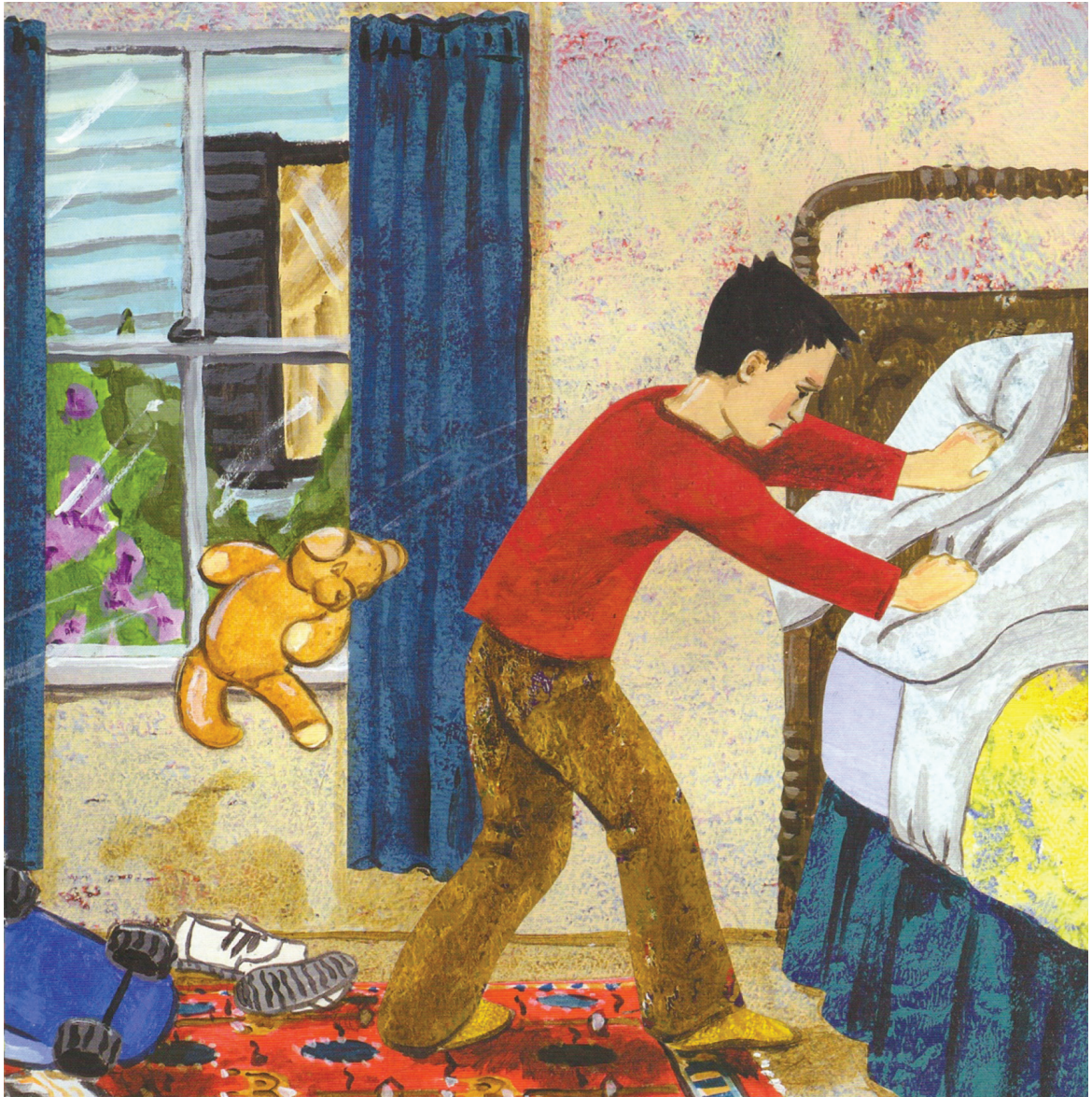
"No!" Grigor pushed her away. "No, he can't be dead! He can't! He said he would always be with me."

Mother cried, "Grigor, he didn't want to leave you. He didn't have a choice."

Grigor felt sorry for his mother, but his anger was strong. Grandfather had left him. He had lied to him. He said he would always be there and now he was gone. Grigor ran into his room and slammed the door.

He threw all the pillows from his bed. He threw the toys off the dresser. He threw books off shelves. He bent over to pick up an old bear to throw again when he saw the small rug he and Grandfather had made.

Grigor threw the bear, then he picked up the rug. He started to throw the rug, but dropped it instead. Feeling hot and sweaty, he opened a window. Outside, he saw the flowers he and Grandfather had planted in the front yard. Grigor pulled the curtains together and sat alone in the dark.

At the funeral, Grigor sat between his mother and grandmother. They cried. Almost everyone cried, except Grigor. His mother put her arm around him and whispered, "It's OK to cry Honey. It will make you feel better."

He pulled away from her. "I don't feel like crying." And he didn't. He was mad. Grandfather had left him.

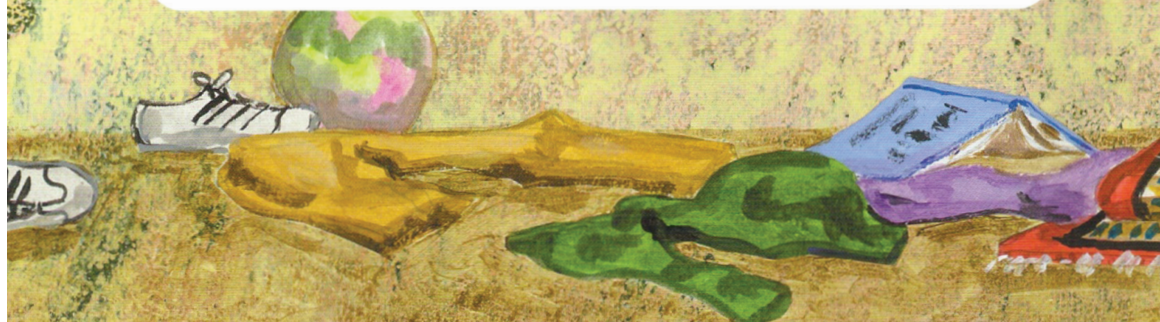
For over a week, toys, books, and clothes lay strewn around Grigor's room. His mother had picked them up several times, but Grigor just threw everything again. She even got mad and yelled at him about the mess. He didn't care.

"Grigor," said Mother one night, "Mr. Kashian is going to buy Grandfather's rug shop. He's worked there for many years. I think it's right that he have the shop. He said he'd leave your loom up and you can drop by any time to work on your rug."

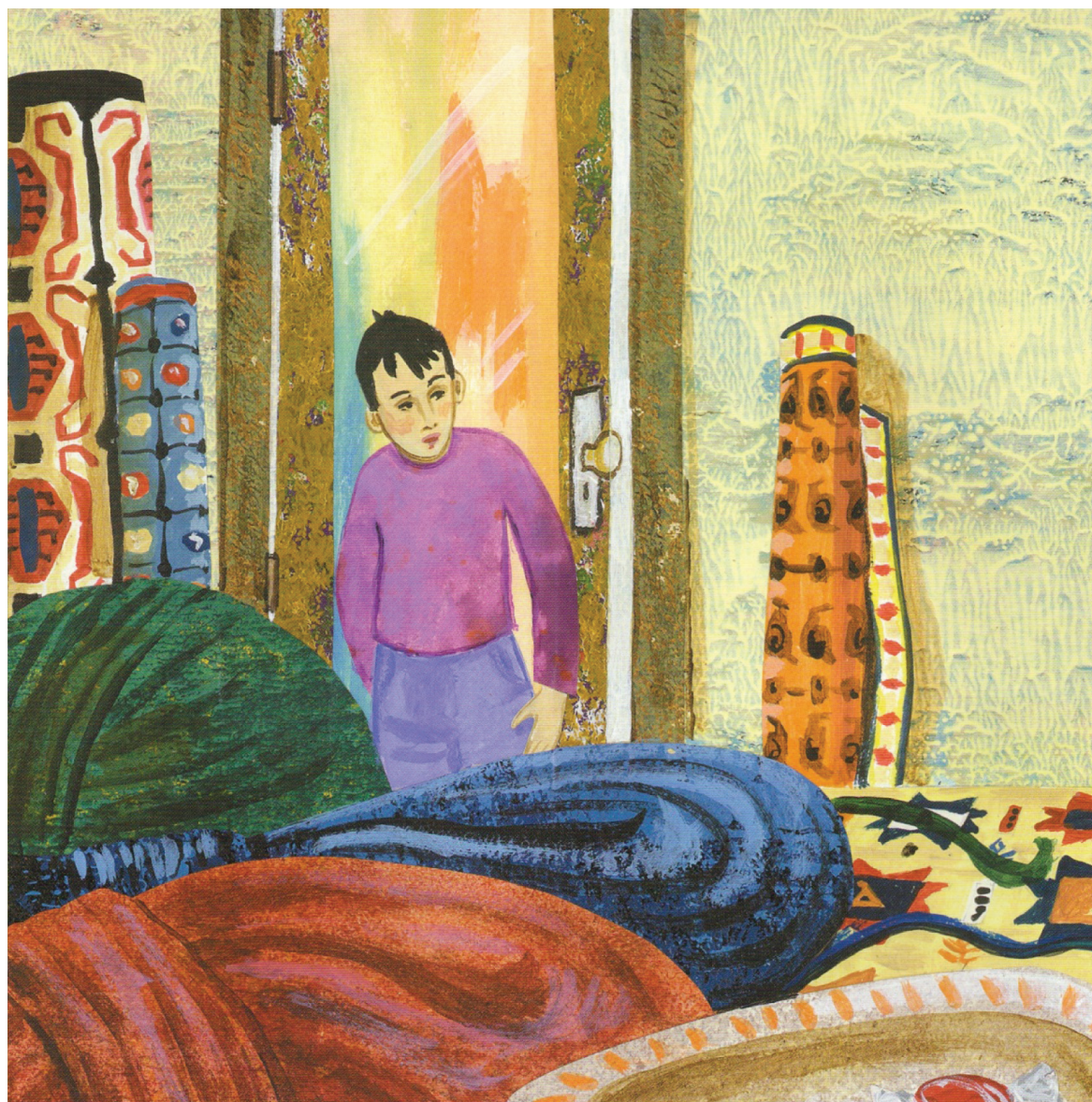
Grigor stared at his mother while this message sank in, then in an outburst he yelled, "I don't want anyone to take over Grandfather's shop!" Grigor ran into his room and slammed the door.

Grigor picked up the toys off the floor and threw them. He picked up books off the floor and threw them. He picked up the rug Grandfather had made with him. "I don't ever want to make another rug!" He threw the rug. It hit the wall and knocked a picture down as it fell. "And I don't want to be a rug maker!" Grigor's eyes were burning and his cheeks were wet.

Grigor dropped onto the fallen rug. He lay across it. Then, holding one end of the rug, he rolled up in it, closed his eyes and cried.

The next afternoon, Grigor began to pick up his toys, books, and clothes. He very carefully put the rug back in its place beside his bed.

A week later, Grigor walked by the rug shop after school. He didn't go in. He remembered seeing Grandfather through the shop window, talking to customers and working on rugs. Grigor stood outside the shop for several minutes, then hurried home.

One day, Grigor walked up to the shop door. His heart beat fast. He took a deep breath and pushed open the ringing door. Mr. Kashian looked up, then smiled, "Hey, Grigor." Grigor remembered the way his Grandfather had always smiled at him when he walked through the door.

"Hi," said Grigor, walking to his loom. He touched the yarn on his rug, then looked over at Grandfather's empty chair. He remembered how proud he felt working side by side with Grandfather, being rug makers together.

"Mr. Kashian," said Grigor, "I'd like to keep working on my rug if that's OK with you."

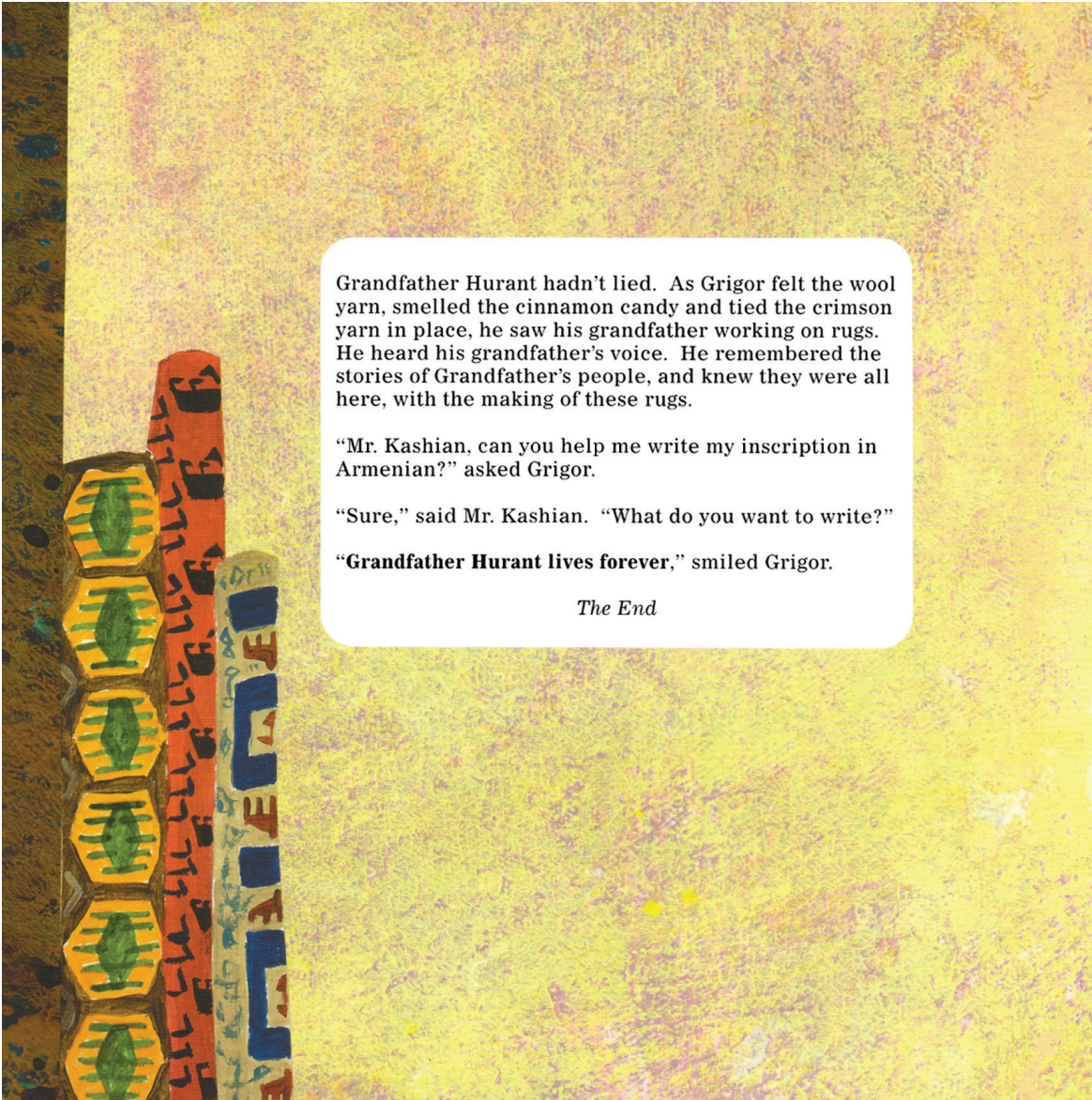
"Sure, I'd love your company." Mr. Kashian picked up Grandfather's chair, "Here," he said as he moved the chair to Grigor's loom, "I think you should use this chair. It belonged to a fine rug maker who told me on many occasions that you were becoming one yourself."

Grigor smiled, his face feeling warm. "I want to be a rug maker like my grandfather."

"From the looks of this rug, you're well on your way," said Mr. Kashian as he ran his hand over the finished part of Grigor's rug. "You've inherited your Grandfather's talent."

Grigor sat in his grandfather's chair and looked over the pieces of yarn lying in the tray. He picked up a strand of crimson yarn and remembered Grandfather's words, "For centuries Armenian rugs were known for their durable crimson dyes." Grigor tied the yarn into the rug, then picked up a piece of cinnamon candy Grandfather had left in the tray. The taste and smell of cinnamon reminded him of Grandfather.

Grandfather Hurant hadn't lied. As Grigor felt the wool yarn, smelled the cinnamon candy and tied the crimson yarn in place, he saw his grandfather working on rugs. He heard his grandfather's voice. He remembered the stories of Grandfather's people, and knew they were all here, with the making of these rugs.

"Mr. Kashian, can you help me write my inscription in Armenian?" asked Grigor.

"Sure," said Mr. Kashian. "What do you want to write?"

"Grandfather Hurant lives forever," smiled Grigor.

The End

Կորուստ եւ քաջութիւն՝ պատճառած ցաւը դիմագրաւելու (Loss and the courage to cope with it)

Հրահան Կապիկը ապրում է յափտեան

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ 5-րդ _____ Տեղողութիւն _____

Նպատակ (Objective) — Աշակերտները կարողում են պատմութիւնը եւ մտորում են «Վշտի փուլեր»ի մասին: Ապա՝ փորձում են զատորոշել Գրիգորի հակադարձութիւնները իր կրած կորստին եւ ցանկ են կազմում այն բոլոր դրական երեւոյթներից, որոնց կարելի է ապաւինել կորստից յետոյ:

Հետաքրքրութիւն ստեղծելու համար (Motivation) – Ուսուցիչը աշակերտներին մղում է յիշելու մի աղիտալի դէպք, որ լսել կամ կարդացել են լուրերում եւ կամ պատահել է իրենց հետ, եւ նրանք ինչ հակազդեցութիւն են ցոյց տուել այդ դէպքին: Հարց է տալիս, թէ արդե՞ծք բոլորը նոյնպիսի կը վարուէին, թէ՞ տարբեր է աղէտի ազդեցութիւնը տարբեր մարդկանց վրայ եւ մանաւանդ՝ երեխաների վրայ:

Դասաւանդման հերթականութիւն (Directed Lesson Sequence) – Միասին կարդալ պատմութեան, ապա՝

- Անցնել «Վշտի հինգ փուլեր»ի վրայով եւ այդ փուլերի հիման վրայ դատել մեծօր մահից յետոյ Գրիգորի ցոյց տուած հակազդեցութիւնները:

- Մեծօր բնաւորութեան եւ վերաբերմունքի դրական կողմերից մի ցանկ կազմել եւ շեշտել նրան յիշելու եւ չմոռանալու կարեւորութիւնը:

- Այստեղ նաեւ խօսել մեծօր պատմական անցեալի մասին, որ նոյնանում է հայ ժողովրդի աղիտալի անցեալի հետ:

- Աշակերտները խմբերի բաժանուելով բեմադրում են պատմութեան եւ եզրակացնում թէ մեծօր մահը ինչպիսի ազդեցութիւն կը թողնի Գրիգորի վրայ եւ ինչ դասեր կը քաղի նա այդ դէպքից:

Գնահատում/Արժեւորում (Evaluation/Assessment) – Քննարկումների եւ բեմադրութեան ընթացքում, ուսուցիչը արժեւորում է, թէ աշակերտը որքանով է իւրացրել նիւթը: Եթէ կարիք լինի ուսուցիչը կարող է յաւելեալ նիւթերով պարզաբանել կորուստը տարբեր տեսանկիւններից:

Վշտի հինգ փուլերը

1. Ուրացում եւ մեկուսացում

Սկզբում մենք կարծես փորձում ենք ուրանալ, որ կորուստ ենք ունեցել, եւ մենք մեզ մեկուսացնում ենք մարդկանց հետ շփուելուց.

2. Բարկություն

Ապա՝ հնարաւոր է որ վիշտը կրող անձնատրութիւնը մի հզօր բարկութեան զգացողութիւն ունենայ այն անձի դէմ որ այդ վիշտն է պատճառել կամ ընդդէմ աշխարհի: Նա կարող է բարկութիւն զգալ ինքն իր դէմ, որ թոյլ է տուել որ այդ դէպքը կատարուի, նրանով հանդերձ, որ իրականութեան մէջ ոչինչ չէր կարող դէպքը կասեցնել:

3. Սակարկութիւն

Հիմա, վշտակիր անձը սակարկութեան է սկսում Աստծու հետ՝ «եթէ ես այսպէս անեմ, դու կորուստը կը վերացնե՞ս»:

4. Ընկճուածութիւն

Անձը մի տեսակ անզգայ է դառնում, նրանով հանդերձ որ խորքում դեռ առկայ են բարկութիւնն ու տխրութիւնը:

5. Ընդունում

Սա այն փուլն է երբ բարկութիւնը, տխրութիւնը եւ սուգը մեղմացել է: Անձը պարզապէս ընդունում է կորուստը:

Կորուստ եւ քաջութիւն՝ պատճառած ցաւը դիմագրաւելու
(Loss and the courage to cope with it)

Grandfather Hurant Lives Forever

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Teacher(s): _____

School: _____

Level/Grades: _____ **5th** _____ Unit # _____ Length _____

Objective: The students will read *Grandfather Hurant Lives Forever* and contemplate The Stages of Grief. They will identify young Grigor's reactions to loss and generate a list of positives to relate to after a tragic loss.

Motivation: Teacher will ask students to recall a tragic event they heard on the news or which happened to them and how they reacted to it. Would everyone act the same way and how do tragedies affect people in general and kids in particular.

Directed Lesson Sequence and Independent Practice: Read together *Grandfather Hurant Lives Forever* and discuss.

- Go over the "Five Stages of Grief" and follow Grigor's reactions to the death of his grandfather in relation to the stages.
- Make a list of positives that Grigor could have taken away after the tragedy he had to deal with.
- Make sure to touch upon the historical significance of remembering grandfather and through him the history of the Armenian people.
- Students get into groups and role play the story and at the end, list the ways grandfather's death will impact Grigor and what lessons he will learn because of the event.

Evaluation and Assessment: Through the discussion and role play, teacher will discern the extent of student comprehension and devise follow up lessons if certain aspects of loss are unclear to students.

The Stages of Grief

Five Stages of Grief

+ 1. *Denial and isolation*

At first we tend to deny the loss has taken place, and may withdraw from our usual social contacts. This stage will last a few moments, or longer.

+ 2. *Anger*

The grieving person may then be furious at the person who inflicted the hurt or at the world, for letting it happen. He may be angry with himself for letting the event take place, even if, realistically, nothing could have stopped it.

+ 3. *Bargaining*

Now the grieving person may make bargains with God, asking “If I do this, will you take away the loss?”

+ 4. *Depression*

The person feels numb, although anger and sadness will remain underneath.

+ 5. *Acceptance*

This is when the anger, sadness, and mourning have tapered off. The person simply accepts the reality of the loss.

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

Բ. ԽՈՒՄԸ

(Երրորդ-հինգերորդ դասարաններ)

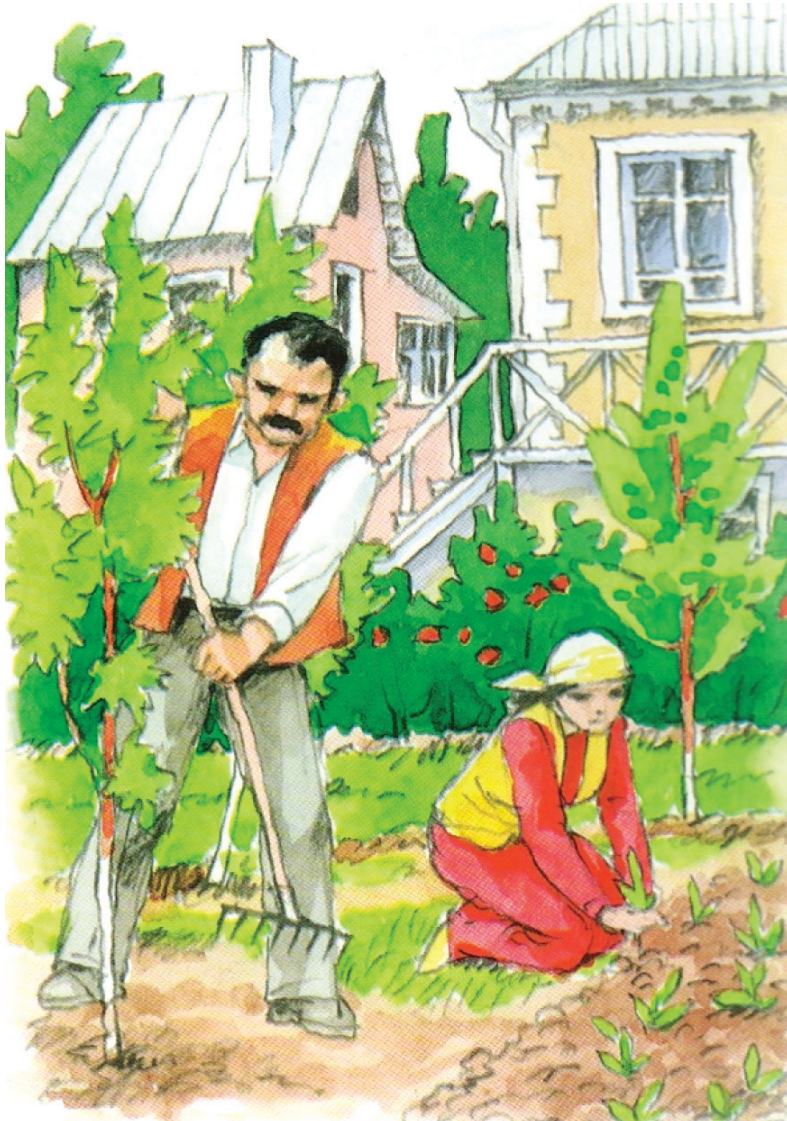
Եղեմ

«ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՄԻ ՕՐ»

Մկրտիչ Արմեն

Պարզեցուած տարբերակ (պարզաճեցուած է երրորդ դասարանին)

Գարնանային մի օր՝ տարիներ առաջ ես շրջում էի Երեւանին մօտիկ մի ավանում, ուր հայրենիք վերադարձած, ներգաղթած, հայերն էին ապրում: Գեղեցիկ էր ավանը: Այդ արհեստաւոր մարդիկ կառուցել էին տներ, պարտէզներ, փողոցներ: Կառուցել էին մեծ սիրով, գիտնալով, որ դա օտար հողում չէ, դա իրենց պապերի հայրենիքն է, որտեղ նրանք ապրելու էին միշտ:

Ուրախ էին, եւ երգում էին նրանք: Երգում էին ե՛ւ արաբերէն, ե՛ւ պարսկերէն, եւ յունարէն եւ այլ լեզուներով, որոնք լսել էին նախքան հայրենիք վերադարձը՝ երբ դեռ օտար երկրներում էին ապրում:

Փոքրիկ պարտէզներից մէկի մօտ կանգ առնելով ականջիս հասաւ դրան մօտ նստած կանանց զրոյցը:

— Դու որտեղացի՞ ես Սրբուհի քոյրիկ,— հարցրեց մի միջահասակ կին:

— Սելանիկից եմ, աղջիկս, իսկ դո՛ւ:

— Ես Բաղդադից եմ, բայց էրիկս Մարսէլից եկաւ ինձ առաւ:

— Մարսէլից ինչո՞ւ եկաւ Բաղդադ,— հետաքրքրուեց մի աղջիկ:

— Ուզում էր անպայման հայրենակցուհու հետ ամուսնանալ:

— Դո՛ւ որտեղացի ես մայրի՛կ...

Մի պառաւ կին՝ կլոր այտերով ու բարի, ասաց.

— Ես Վառնա կ'ապրէի, բայց սասունցի եմ:

Բաղդադցի կինն ասաց.

— Այսինքն՝ ես էլ Բաղդադում չեմ ծնուել, ես Կարին քաղաքից եմ...
Էրիկս, որ Մարսէլից եկաւ՝ Տիգրանակերտի շրջակայքից էր փախել այնտեղ...

Նորից հարցրեց սելանիկցի կնոջ.

— Դո՛ւ որտեղացի ես, Սրբուհի՛ քոյրիկ:

— Նմանապէս սասունցի...

— Սասունցի՞,— հետաքրքրուեց պառաւը,— իսկ ո՞ր գիւղից:

Կինը գիւղի անունը տուեց: Պառաւ լարուեց. այդ իրենց գիւղն էր:
— Կրպէենց կը յիշե՞ս,— հարցրեց նա,— ես մայրն եմ Կրպէենց Սմբատի,
որ Ստամբուլի մէջ սպանեցին...

Սրբուհին լարեց յիշողութիւնը: Ո՛հ, չէր յիշում:

— Մեր գիւղն ախր մեծ էր,— ասաց:

— Մեծ էր այո՛ւ,— համաձայնեց պառաւը, ու նորից հարցրեց.

— Դուք տասնհինգ թուի՞ն փախաք:

— Այո՛: Մեծ Կոտորածին: Սիհուն գետի վրայի սպանութիւնների ժա-
մանակ ես իմ ծնողներին ու ազգականներին կորցրի:

— Սիհունի ջարդին ես էլ կայի: Ասել է, մենք մի թափօրի մէջ ենք եղել:
Իսկ ձեր ազգանունը ինչպէ՞ս է,— հարցրեց պառաւը:

— Ես իմ ազգանունս չգիտեմ: Էրիկիս ազգանունով Մեսրոպեան ենք:

Պառաւը մտքով ընկաւ կոտորածների սարսափելի յիշողութիւնների մէջ:

— Ես էլ իմ զաւակներս այնտեղ կորցրի,— ասաց նա քիչ յետոյ:— Բոլո-
րին աչքիս առաջ մորթեցին կամ հեռու քշեցին... Գագիկ... Աշոտ... Սառա...
Անդրանիկ... Սրբուհի:

— Իմ անունս,— հառաչեց Սրբուհին:

— Այո: Մեր գիւղը Սրբուհի շատ կար: Բայց իմ Սրբուհիս ամենքից
աղուորն էր: Ողջ գիւղը նրան անուշ Սրբուհիկ էր ասում:

— Անուշ Սրբուհիկը ես եմ, կտաւի պէս սպիտակեց Սրբուհին:

Կանայք շփոթուած դէս ու դէն շարժուեցին, կարծես ռումբ ընկաւ
նրանց մէջտեղը: Պառաւը փորձեց ոտքի կանգնել, բայց ուժասպառ էր
եղել:

— Մօրդ անունը ի՞նչ էր,— հարցրեց նա սարսափած աչքերով Սրբու-
հուն նայելով:

— Մաքրուհի...

— Աղջիկս...

Պառաւը ուշաթափուեց: Կանայք սկսեցին գոռալով լաց լինել: Սրբու-
հին հեծկտում էր:

Հասկանալ եւ հաշտուել մահուան եւ կորստի հետ Comprehending and Coping with Death and Loss

Գարնանային մի օր

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ 3-րդ _____ Տեղեկություն _____

Նպատակ (Objective) — Աշակերտները պիտի կարողանան ըմբռնել եւ իւրացնել կորստի յղացքը (concept of loss) ինչ վերաբերում է մարդկանց (ժողովուրդներին) կամ վայրերին (հայրենի հողին):

Նիւթեր եւ միջոցներ (Materials) — խաղալիք լսափողներ, կամ բաներ որ դրանց նմանեն, գծագրութեան մեծ թուղթ, ակրոստիկ բանաստեղծութեան օրինակ, սովորական թուղթ, Tree Map.

Հետաքրքրություն ստեղծելու համար (Motivation) – Cooperative learning մեթոդով, աշակերտները պատմում են իրենց ունեցած մի մօտիկ անձի կամ առարկայի կորստի մասին, եւ թէ դա ինչպէս պատահեց: Այսպէս,

Դասարանը բաժանում է 4-6 հոգիւնց խմբերի, որոնք նստում են իրար շուրջ. Իւրաքանչիւր խումբ մէկ լսափող ունի: Կարող է խօսել այն աշակերտը միայն, որ լսափող ունի իր ձեռքում: Աշակերտը պատմում է իր կորստի մասին եւ լսափողը փոխանցում յաջորդին, մինչեւ վերջ: Ուսուցչի թոյլտւութեամբ, սա կարող է կրկնուել մի քանի անգամ: Եթէ մի աշակերտ լսափող ունի իր ձեռքում, բայց ոչինչ չունի պատմելիք, ասում է «pass» եւ լսափողը անցկացնում է յաջորդին:

Խմբերը գրի են առնում եւ ամբողջ դասարանի հետ բաժանում պատմուածները:

Դասաւանդման հերթականութիւն (Directed Lesson Sequence) — Ուսուցիչը յայտարարում է «Սա մի իւրայատուկ պատմութիւն է, որ մեզ կօգնի հասկանալու կորստի երկու կարեւոր տեսակները: Պատմութիւնը կարդալուց յետոյ ես ձեզ կը հարցնեմ այդ կորուստների մասին եւ թէ ինչպէս են պատմութեան հերոսները կարողացել համակերպուել այդ մեծ կորուստների հետ: Պատմութեան վերնագիրն է «Գարնանային մի օր», որ գրել է Մկրտիչ Արմէնը»:

Ուսուցիչը որոշ տեղեկութիւններ է տալիս հեղինակի մասին:

Կարևոր է բացատրել նաեւ թէ ինչ է ներգաղթը. եւ եթէ նախապէս առիթ չի եղել, ուսուցիչը հիմա կը բացատրի թէ երբ, ինչու եւ ինչպէս տեղի ունեցաւ ներգաղթը:

Կարդացում է պատմութիւնը... Ընթերցումը ընդհատում է երբ յղացքների լուսաբանութեան կարիք է գգացում:

Ընթերցումը աւարտելուց յետոյ, տալ հասկացողութեան հարցեր, որոնց պատասխանը «այո» կամ «ոչ» չլինի. օրինակ՝

- Մարդիկ ինչո՞ւ էին ուրախ պարում ու երգում.
- Ինչպէ՞ս է որ այս հայերը այսքան տարբեր տեղերից էին գալիս.
- Ձեր կարծիքով, Սրբուհին ինչո՞ւ իր ազգանունը (մականունը) չգիտէր.
- Ձեր կարծիքով, պատմութիւնը ինչո՞ւ է այսպէս վերջանում.
- Ինչո՞ւ հեղինակը չի ասում թէ յետոյ ինչ է լինում.
- Դուք չէի՞ք ուզի իմանալ, թէ յետոյ ինչ է լինում.
- Կարծում էք յետոյ ի՞նչ պատահեց.
- Այս պատմութեան ո՞ր մասն է խօսում կորստի մասին. բացատրէ՛ք, թէ ո՞վ է կորուստ ունեցել.

(Ուսուցիչը այնպէս պիտի առաջնորդի քննարկումը, որ աշակերտերը ըմբռնեն թէ միայն Սրբուհին եւ իր մայրը չէին, որ կորուստ էին ունեցել, այլ բոլորը այդ համայնքում կորցրել էին ընտանիք, տուն, տեղ, հող եւ ամեն ինչ եւ պիտի համակերպուէին դրա հետ.

Աշակերտների օգնութեամբ «կորստի ծառ»ն էք գծում մեծ թղթի կամ գրատախտակի վրայ: Ծառի կատարին գրում էք թէ ինչ է եղել մեծ կորուստը. ապա՝ ձիւղերի վրայ՝ այդ կորստի հետեւանքները (օրինակը կցուած է): Կորստի ծառը ամբողջացնելու ընթացքում եզրակացրէք, որ որոշ մարդիկ իրենց քաջութեամբ կարողացել են շրջել այդ հետեւանքները եւ ինչպէս են հակազդել այդ հետեւանքներին:

Հարց տուէք, թէ այս մարդիկ ինչպէ՞ս են քաջութիւն ցոյց տուել. (իրենց կեանքը շարունակելով եւ այլ վայրերում իրենց տունը վերաշինելով.)

Անհատական աշխատանք (Independent Practice)

• Աշակերտները իրենց «կորստի ծառ»ն են գծում՝ տեղադրելով իրենց կորուստը եւ դրա ազդեցութիւնները աւելացնելով, թէ ինչպէս են քաջութիւն գտել այն դիմագրաւելու.

Ուսուցչի հետ ստուգելուց յետոյ, պատրաստուած «կորստի ծառ»ը աշակերտի համար կը ծառայի իբրեւ ուղեցոյց՝ գրելու համար «Իմ կորուստը եւ ինչպէս հակազդեցի դրան» վերնագրով իր պատմութիւնը. Աշակերտները խմբերի բաժանուելով, իւրաքանչիւրը «հեղինակի աթոռ»ին նստած, իրենց գրածը կարդում են միւսների համար:

Յանդակ աշխատանք. (Supplemental Activities)

• Աշակերտները ակորդստիկով բանաստեղծութիւն են գրում (օրինակը կցուած է). Ուսուցիչը օրինակ է տալիս թէ ինչպէս: Աշակերտները միասին մտածում կամ բառարանի միջոցով գտնում են յարմար բառեր Քաջութիւն բառի իւրաքանչիւր տառի համար: Բանաստեղծութիւնները ցուցադրում են դասարանում:

- Նախապես խմբակների մէջ պատրաստուած կորուստների ցանկից օգտուելով, իւրաքանչիւր երկու աշակերտ միասին ցանկից մի աշակերտի անուն են որոշում եւ նամակ են գրում նրան, առաջարկներ կատարում՝ թէ նա ինչպէս կարող է կորստի հետ հաշտուել: Քաջալերում են նրան քաջ լինել՝ օրինակ բերելով պատմութեան հերոսների կեանքից:

- Դասարանի համար կարդացէք նոյն թեմայի շուրջ մի այլ պատմութիւն, օրինակ՝ «Գիքորը», որ արդէն գիտեն, եւ երկու պատմութիւնների համեմատութիւնն ու հակադրութիւնը կատարէք դասարանում:

- Աշակերտների հետ քննարկէք, թէ ինչպէս Հայոց Յեղասպանութիւնը կորստաբեր եղաւ հայերի համար որպէս մի ժողովուրդ (նոյնիսկ նրանց համար, որ այնտեղ չէին եւ ուղղակիօրէն չկրեցին կորուստը) եւ ինչպէս քաջութիւն ցուցաբերեցին եւ կարողացան վերապրել եւ բարգաւաճել:

Գնահատում/Արժեւորում (Evaluation/Assessment) – Ուսուցիչը արժեւորում է աշակերտի մասնակցութիւնը զանազան աշխատանքներին, նրա գրաւոր արտայայտութիւնը, նրա կազմած «կորստի ծառ»ը, որ պատճառ–հետեւանք է ցոյց տալիս:

Հասկանալ եւ հաշտուել մահուան եւ կորստի հետ
Comprehending and Coping with Death and Loss

Գարնանային մի օր

Դասածրագիր (Lesson-plan)

Teacher(s): _____

School: _____

Level/Grades: _____ **3 rd** _____ Unit # _____ Length _____

Objective: Students will comprehend the concept of loss as it may apply to people or places.

Say: “Today we will learn about the effects of loss and how people deal with it. We will also learn about courage and how sometimes people have to use courage to overcome or cope with their losses.”

Materials: Toy Microphones (or any other objects that looks like microphones), chart paper, format of the acrostic poem, writing paper, Tree Map

Motivation: Cooperative Learning Strategy Students share ideas about something or someone special that they have lost and how it happened.

Use the Microphone Strategy to help students share ideas. Groups of 4 to 6 students sit in a group. Each group has a microphone, which could be made out of a foam ball and TP roll. The purpose of the microphone is to give each child an opportunity to share his/her ideas. Only the student who holds the microphone can speak. Then she passes the microphone to the next person and they go around until every student in the group has had a chance to share his or her idea. With teachers discretions the microphone can go around two times or more. If a student has the microphone and does not have an idea to share, she or he will say “pass” and will give the microphone to the next student.

Have groups compile a list of discussed losses. Share with the whole group.

Direct Lesson Sequence: Say: “Here’ s a very special story which will help us understand two very important kind of losses. After reading the story I will ask you about these losses and about the courage of the characters after their big losses. It is titled «Գարնանային մի օր» which was written by Մկրտիչ Արմէն.”

The teacher shares more information about the author.

Important: Before reading the story, make sure that students understand the concept of repatriation (ներգաւոր) and if this has not been done before in a separate lesson, now is the time to discuss how, why and when the Armenian repatriation happened.

Read the story. Stop as needed to clarify concepts.

When reading is completed ask comprehension questions. Ask questions that make students go beyond the yes and no answers, such as:

- Why were people happy, singing and dancing?
- How come all these Armenians are coming from so many different places?
- Why do you think Srбуhi does not know her last name?
- Why do you think story ends like this?
- Why doesn't the author tell us what happens next?
- Wouldn't you want to know what happens next?
- What do you think happens next?
- Which part of this story talks about loss ? Explain Who has had a loss?

(Note: Lead the questions so that students realize that not only Srбуhi and her mother had great losses but that most people in that community had lost family members, home, land, farm and other belongings and had to cope with it.)

With students help make a big tree map together. Write at the top of the map what was lost and then show the effects of the loss on the branches. Sample attached.

While doing the Tree Map, conclude that some of the effects of loss are Changed by people's courage and how they react to loss.

Ask: How did this people show courage? (by trying to go on with their lives and rebuilding their houses in another place.)

Independent Practice:

• Students make their own Tree Map. Using their own loss and the effects of it. They should add how they used courage to overcome their loss or deal with it.

After checking their map with the teacher, they should use it as an organizer to write a story titled: My Loss and How I Dealt with It. Have students share their writings in Authors Chair or in small groups.

Supplemental Activities:

• Have students write an acrostic poem. Sample attached. Teacher should model writing the poem. Student should brainstorm together on words for each letter of **Քաջութիւն**. Students could use Armenian dictionaries to find fitting words. Share poems and display in the classroom.

• Students look at the chart of losses that was made during the Microphone activity. They each select one classmate, and write a letter to her/him and suggest ways to cope with the loss. They encourage her/him to use courage by offering examples from this story or another one.

- Read another story that deals with loss and courage. It could be a story that students know about already, like «Գիորի». Make a compare, contrast chart between two stories.
- Discuss how the Armenian Genocide caused a loss for Armenians as a nation (even for those who were not there and did not suffer a loss directly) and how they showed courage and were able to survive and prosper.

Evaluation and Assessment: Classroom observations, grading the writing samples for understanding and describing the loss and courage, reviewing the Tree Maps that show the cause and effects.

Անուն _____ Թուական _____

Ք _____

Ա _____

Ջ _____

Ու _____

Թ _____

Իւ _____

Ն _____

Օրինակ Ուսուցչի համար (1)

Ք *Քոյրեր, եղբայրներ,*

Ա *Անապարն անցած,*

Ջ *Ջարդին դիմացած,*

Ու *Ուղիներ գրան,*

Թ *Թեւեր առան՝*

Իւ *Իրայարուկ հայերին,*

Ն *Ներգաղթեցին հայրենիք,*

Օրինակ Ուսուցչի համար (2)

Ք Քարոտը ճամբայ,

Ա Արեւը վառ,

Ջ Ջուր չկայ:

Ու Ո՞ր ենք գնում,

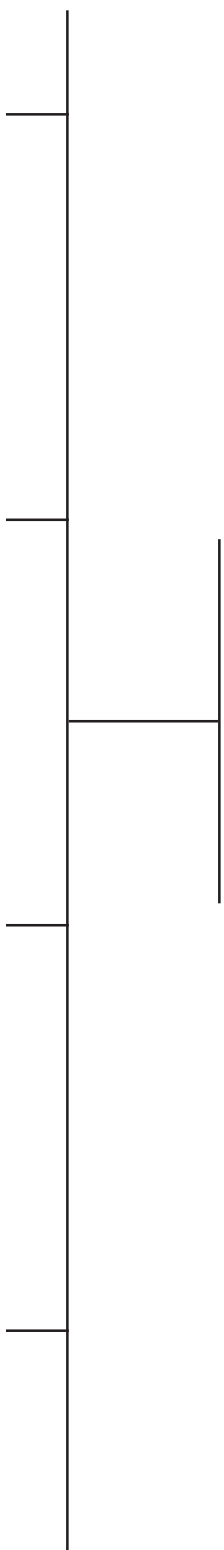
Թ Թափառական,

Իւ Իրաքանչիւր անձ

Ն Նուազ ու խեղճ:

Joseph Stun

Chen-z _____

Հորապահ ծառ

Չիտուհ

Օրհեստի համար
նստույթի համար

Առանց կորուստ

Կետերի փոխանցում

Արեւիկայի մանկիկ

Կապիտալի ծառ

Կապիտալի ծառ

Ընդամենը աշխատանքի
հարմար

Կոնկրետ փոխ 5 փոխ ծառ

Անհատական

Կարգավիճակ

Երեւանի ընդհանուր
փոխ ծառ

«ՇՈՒՇԱՆԸ»

Տարիներ առաջ, երբ փոքրիկ աղջիկ մըն էի, պուլարիկ մը ունէի, անունը՝ Շուշան: Այնքան կը սիրէիք իրար, որ ամէն բան միասին կ'ընէիք: Նոյն անկողնին մէջ կը պառկէիք եւ նոյն պնակէն կը ճաշէիք: Նոյն ընկերները ունէիք, ինչպէս քեռիիս տուած աղանիսն եւ շունս Կայծը, չարագործ եւ անհամբեր Կայծը: Օր մը Կայծը Շուշանին թելը խածաւ եւ քաշեց, որպէսզի հետը խաղայ: Խեղճ Շուշան: Շուտով վազեցի հայրիկիս քով, որ բժիշկ էր եւ գրասենեակ մը ունէր մեր տունին մէջ: Միասին Շուշանին վերքը կապեցինք:

Երբ ութ տարեկան էի, ամէն ինչ փոխուեցաւ:

Պատերազմը սկսաւ: Մեր դրացի թուրքերը մեր հետ սկսան գէշ վարուիլ: Դպրոցը, երբ ձեռքս բարձրացնէի, թուրք ուսուցչուհին ինծի կարեւորութիւն չէր տար: Թուրք դասընկերներս «հայ անհաւատ» կը կոչէին զիս:

Օր մը թուրք ոստիկանները հայրս առին ու տարին, որպէսզի վիրաւոր թուրք զինուորներ բուժէ: Այլեւս չտեսանք զինք:

Առտու մը, դեռ արեւը բոլորովին չծագած, մայրս անթնցուց զիս: Վախ կար անոր ծայնին մէջ: «Արագ, պէտք է երթանք»: «Յետոյ բան մը մի՛ առներ», փսփսաց:

Ես շատ լաւ չէի հասկնար՝ ինչ կը պատահէր: Մեր բոլոր ունեցածները տունը ձգեցինք, ամէն բան, նոյնիսկ Շուշանը:

Ճամբան, կառքին մէջ, լացի: Ի՞նչ պիտի ըլլար Շուշանը, առանց ինծի: Կը մտածէի՝ ի՞նչ պիտի ըսեն դասընկերներս, քանի այդպէս կը բացակայէի դպրոցէն: Արփին, ամենէն մտերիմ ընկերուիս, արդեօք դեռ հո՞ն էր, թէ՞ ինք ալ ստիպուած ձգած գացած էր: Երբ դրացի Տէրտէրեաններուն աղջիկը մեր տունը գար հետս խաղալու, պիտի գիտնա՞ր, որ ստիպուած մեկնած էի:

Նախ Լիբանան փախանք: Ամիսներ ապրեցանք վրաններու տակ: Հոն նոր դասընկերներ ունեցայ, ինծի պէս գաղթական հայ պզտիկներ: Շատ

գէշ էր մեր վիճակը. կտոր մը հաց նոյնիսկ չունէինք ուտելու: Երբեմն հայ կիներ ծաւար կու տային, որ կը թրջէինք եւ կ'ուտէինք, առանց եփելու:

Յաջորդ տարին Ֆրանսա գացինք, անկէ ետք Ամերիկա: Ամերիկա շատ հայեր չկային, հայկական դպրոց ալ չկար: Սկիզբը շատ դժուար էր կեանքը, անգլերէն չէի գիտեր: Դպրոցը չէի սիրեր, որովհետեւ միշտ անգլերէն պէտք է խօսէինք:

Տարիներ անցան, ալ չվերադարձանք: Կ'ապրէի ծննդավայրէս շատ հեռու, ովկիանոսին միւս կողմը:

Երբ իմ աղջիկս ութ տարեկան եղաւ, տարեդարձին համար պուարիկ մը ուզեց:

Պտտեցայ խանութէ խանութ, բայց ո՛չ մէկ պուարիկ կը հաւնէի: Յետոյ, օր մը հին ապրանքներ ծախող խանութի մը առջեւէն անցած ատենս, աչքիս զարկաւ պուարիկ մը, ապակիին ետեւը նստած: Ներս մտայ: Անմիջապէս գրկեցի պուարիկը. ինչ զարմանք... որքա՛ն կը նմանէր իմ պուարիկիս... Անմիջապէս գնեցի ու տարի տուն:

Աղջիկս պուարիկին անունը դրաւ Շուշան:

Անարդարություն եւ կամք տոկալու, չընկճուելու
(Injustice and Resiliency)

Շուշանը

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ 3-րդ _____ Տեսողություն _____

Նպատակ (Objective) – Աշակերտները կարողում են «Շուշանը» եւ իրենց կարծիքներն են յայտնում, թե այդ ընտանիքը ինչո՞ւ պիտի փախչէր: Աշակերտները նշում են օտար միջավայրում մեծանալու բոլոր դժուարությունները եւ անցեալի ազդեցությունը ներկայի իրականությանը բախուող: Աշակերտները, իբրեւ այդ պատմութեան աղջիկը, նամակ են գրում իրենց մի երեւակայական ընկերոջը եւ նկարագրում են այն դժուարությունները, որ դիմակայել են հայրենիքից գաղթելուց յետոյ:

Հետաքրքրություն ստեղծելու համար (Motivation) – Ուսուցիչը հարց է տալիս աշակերտներին, թե ի՞նչ դժուարությունների առջեւ կարող են կանգնել նրանք եթէ տեղափոխուեն մի նոր թաղ եւ նոր դպրոց: Յետոյ, քննարկումը կանցնի այն դժուարություններին, որ իրենց երկրից, տնից ու տեղից արմատախիլ եղած մարդիկ կարող են ունենալ օտար վայրերում մինչեւ մի տեղ բնակություն հաստատելը:

Դասաւանդման հերթականություն (Directed Lesson Sequence) –

- Բոլորը միասին դասարանում կարդում են «Շուշանը».
- Աշակերտները քննարկում են պատմութեան հետ առնչություն ունեցող յղացքները (յանկարծակի մի թշնամական միջավայրում ապրել, արմատախիլ լինել, որպէս գաղթական ապրել, «տնից» «տուն» տեղափոխուել, վերջապէս մի տեղ հաստատուել եւ կարօտել հինը, նախկինը, փորձել կապ ստեղծել անցեալի ու ներկայի միջեւ եւ ինքն իրեն տեսնել իբրեւ արդիւնքը այդ երկուսի):
- Աշակերտները օգտագործում են Flow Map—ը ժամանակագրական կարգով ցանկագրելու համար պատմութեան կարեւոր դէպքերը: Իւրաքանչիւր աղիւսակում մէկ նախադասութիւն են գրում, նկարում եւ ներկում (Flow Map—ը կցուած է):
- Վերջապէս, աշակերտները, իբրեւ պատմութեան աղջիկը, իրենց ճակատագրի մասին նամակ են գրում իրենց մէկ ընկերոջ կամ ընկերուհուն որ հայրենիքում է մնացել եւ նկարագրում են որպէս մանուկ—պատանի իրենց դէմ կատարուած

անարդարությունները, ցանկություն են յայտնում կառչած մնալ անցեալին որքան էլ որ հեռու են հիմա, արտայայտում են կարօտ, բայց նաեւ հայեացք դէպի ապագայ:

Գնահատում/Արժեւորում (Evaluation/Assessment) – Flow Map–ը ստուգելով, ուսուցիչը արժեւորում է, թէ աշակերտը որքանով է ըմբռնել աղջկան պատահած դէպքերի ժամանակագրությունը: Նաեւ, նամակները կարդալով, ուսուցիչը կարողանում է տեսնել, թէ աշակերտը որքանով է իւրացրել աղջկայ ճակատագիրը եւ արդեօք կարողացել է ինքն իրեն այդ աղջկայ տեղը դնել եւ կամ, երկու սերունդ անց դեռ զգալ անցեալում պատահած այդ դէպքերի ազդեցությունը մարդկանց կեանքի վրայ:

Անարդարություն և կամք տոկալու, չընկճուելու
(Injustice and Resiliency)

Շուշանը

Դասածրագիր (Lesson-plan)

Teacher(s): _____

School: _____

Level/Grades: _____ **3 rd** _____ Unit # _____ Length _____

Objective: The students will read «Շուշանը» and brainstorm reasons why the family had to flee. The students will enumerate hardships growing up in a new environment and the effects of the past conflicting with present reality. The students will write a letter to an imaginary friend pretending to be the girl in the story and relay what had happened to her since she fled the old country.

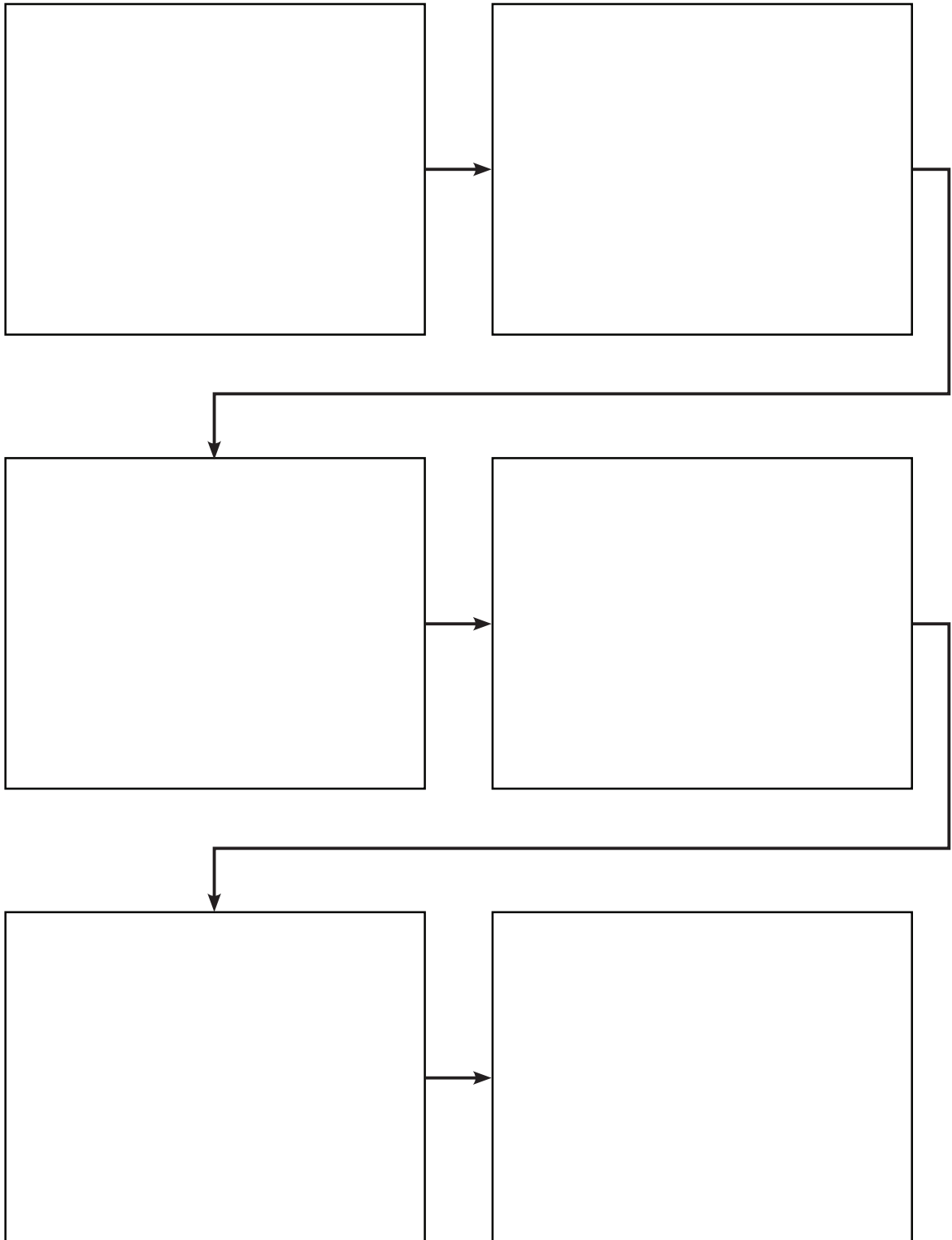
Motivation: Teacher asks students what hardships they might encounter if they moved to a new neighborhood and a new school. Then the conversation would move to the difficulties of totally uprooting from ancestral lands and moving to different countries before settling in one place.

Directed Lesson Sequence and Independent Practice:

- Together, class will read «Շուշանը».
- Students will discuss the relevant concepts of the story (suddenly living in hostile confines, uprooting, living as refugees, moving to different “homes,” finally settling down and yearning for what once was, trying to establish connections between the past and the present and them as a byproduct of what has transpired).
- Students will use a Flow Map to list the important events of the story in chronological order. They will write a sentence in each frame and illustrate (See Flow Map instructions).
- Finally, students will pretend they are the young girl in the story and write a letter to one of her friends she left in the old country and write of her fate, the injustices she faced as a youth and her desires to hold on to her past although she is now so far away from home. They should also express a yearning and a comment about the future.

Evaluation and Assessment: By checking Flow Maps, teacher will discern if students have understood the chronology of what happened to the young girl. By reading the letters, teacher will assess the extent of how much the students have internalized the young girl's fate and if they see themselves as either the young girl or a generation or two removed but still being effected by what happened in the past to their people.

Flow Map

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

Բ. ԽՈՒՄԲ

(Երրորդ-հինգերորդ դասարաններ)

ԵՂԵՈՆ

«ԱՆՊԱՐՏԵԼԻ ՈԳԻՆ»

Աւերիք Իսահակեան

(Պարզեցուած եւ Դ. Կարգին համար պարզաձեցուած)

Եփրատ գետէն շատ հեռու անապատին մէջ իրարու մօտ քանի մը խեղճուկ վրաններ կային: Այդ վրաններուն տակ ապաստան գտեր էին թրքական կոտորածներէն փախուստ տուած քանի մը տասնեակ հայեր՝ ծերեր, կիներ մանուկներ:

Իրենց ոսկրացած մերկութիւնը ծածկուած էր ցնցոտիներով: Ժպիտի նշոյլ անգամ չկար իրենց դէմքին վրայ: Իրենց նայուածքներուն մէջ սարսափն էր սառած:

Տերեկները, թափառաշրջիկ պետեւիները (արաբ ցեղ, որ մնայուն բնակավայր չունէր) կու գային, կը շրջէին վրաններու շուրջ, յափշտակելու համար թուրքերուն աչքերէն բախտով հեռու մնացած գեղեցիկ աղջիկները:

Ծերերն ու պառաւները, հիւանդ ու տժգոյն, կը կծկուէին վրաններուն մէկ անկիւնը, իրենց գոց աչքերուն առջեւ երազելով հայրենի երդիքներուն խաղաղ ծուխը եւ պարտէզներուն ծաղկած ծառերը: Օրէ օր կը մաշէր, կը փլէր իրենց չարչարուած հոգին:

Առաւօտ էր: Ժամանակէն առաջ ծերացած կիներ կար կը կարէին չորացած մատներով, կամ ուրիշ աշխատանքներ կ'ընէին՝ մօտերը գտնուող արաբներէն ձեռք բերուած, որ կարենային գոնէ չոր հաց մը հասցնել իրենց հարազատներուն:

Վրաններուն առջեւ, պզտիկ աղջիկներ ու տղաք, մանկութեան երազէ տարուած, մոռնալով իրենց խեղճութիւնը, խաղի փորձեր կ'ընէին, նոյնիսկ ուրախ ճիչեր արձակելով:

— Տղա՛ք, դասի՛ եկէ՛ք,— հնչէց մայրերուն ձայնը վրաններէն:

Մանուկները վազեցին դէպի վրանները: Երկու եղբայրներ, ձեռք ձեռքի բռնած, մտան վրաններէն մէկուն մէջ: Մէկը կար տասներկու տարեկան, փոքրը՝ հազիւ եօթը-ութ: Երկուքն ալ մօտեցան իրենց մօրը:

Աքսորի ճամբուն վրայ ան կորսնցուցեր էր իր ամուսինը ու երկու զաւակ: Ամուսինն ու պատանի որդին, ուրիշ շատերու հետ, տարեր էին թուրք ոստիկանները, իսկ աղջիկը յափշտակեր էին քիւրտերը:

Կրօնքին սեղմած, համբուրելով երեխաները՝ մայրը ըսաւ կրտսերին.

— Աղուոր զաւակս, հիմա ես կը գրեմ՝ դուն կը կարդաս. տեսնեմ, գիրերը լաւ կը ճանչնամ: Վերջն ալ ասոր նման պիտի գրես: Եթէ լաւ կարդաս, քեզի արմաւ կու տամ:

Ու մայրը ցուցամատով գրեց աւագին վրայ.

«Աստուած պահէ հայրիկս, քոյրիկս, աղբարիկս»:

Երեխան հեգեւելով կարդած գրուածը:

— Ապրին աչքին լոյսը,— ըսաւ մայրը, նորէն համբուրելով փոքրիկը՝ ու քանի մը չորցած արմաւ տուաւ անոր:

— Հիմա ալ դուն նստէ՛, գրէ՛:

Տղան արմաւը ուտելով, սկսաւ գիծեր քաշել աւագին վրայ:

Մայրը դիմելով մեծ տղուն ըսաւ՝

— Իմ սիրունիկ Վազգէնս, տեսնեմ ի՞նչ գրեր ես:

Մանուկը մի քանի բառեր էր գրեր աւագին վրայ:

Մայրը կարդաց՝ աչքերը արցունքոտած:

«Թուրքն ու քիւրտը տարին հայրիկս, քոյրիկս, աղբարիկս: Կ'ըսեն թէ սպաննած են. ես չեմ հաւատար: Երբ տուն դառնանք, զանոնք ողջ-առողջ պիտի գտնենք»:

— Հարկաւ, սիրելիս, հարկաւ...

Արցունքը զսպելով՝ համբուրեց Վազգէնը, բայց չկրցաւ դասը շարունակել: Երկուքին ալ արմաւի հետ կտոր մը սեւ հաց տուաւ եւ ըսաւ.

— Հիմա գացէք, դուրսը խաղցէք: Իրիկունը, Վազգէնիկս, քեզի Աւետարանէն դաս պիտի տամ: Անանկ լաւ պիտի սորվիս որ երբ տուն երթանք, հայրիկդ պիտի տեսնէ, թէ ժամանակդ պարապ չես անցուցած հոս, շատ պիտի ուրախանայ:

Երեխաները դուրս թռան զուարթ:

Մայրը լաց եղաւ անոնց ետեւէն. ապա, արցունքները սրբելով՝ ըսաւ.

— Այո՛, երբ մեր ազատած հայրենիքը վերադառնանք, ամենքն ալ հո՛ն, յարութիւն առած պիտի գտնենք անշուշտ:

«ԱՆՊԱՐՏԵԼԻ ՈԳԻՆ»

Աւերիք Իսահակեան

(Պարզեցուած եւ չորրորդ դասարանի համար պարզաճեցուած տարբերակ)

Եփրատ գետից շատ հեռու անապատում կային իրար մօտ մի քանի խղճուկ վրաններ: Այդ վրանների տակ ապաստան էին գտել թրքական կոտորածներից փախուստ տուած մի քանի տասնեակ հայեր – ծերեր, կանայք, մանուկներ:

Իրենց ոսկրացած մերկութիւնը ծածկուած էր ցնցոտիներով: Ժպիտի նշոյլ անգամ չկար իրենց դէմքին: Իրենց նայուածքներում սարսափն էր սառել:

Յերեկները, թափառաշրջիկ *բէդուիկները* (արաբ ցեղ, որ մնայուն բնակավայր չունէր) գալիս էին, շրջում վրանների շուրջ, յափշտակելու համար թուրքերի աչքից բախտով հեռու մնացած գեղեցիկ աղջիկներին:

Ծերերն ու պառանները, հիւանդ ու տժգոյն, կուչ էին գալիս վրանների մի անկիւնում, գոց աչքերով իրենց հայրենի երդիկների խաղաղ ծովին ու պարտէզների ծաղկած ծառերը երազելով: Օրէցօր մաշւում, փլնում էր իրենց չարչարուած հոգին:

Առաւօտ էր: Ժամանակից առաջ ծերացած կանայք չորացած մատներով կար էին անում, կամ ուրիշ աշխատանքներ էին անում՝ մօտերը գտնուող արաբներից ձեռք բերուած, որ կարողանային գոնէ մի չոր հաց հասցնել իրենց հարազատներին:

Վրանների առջեւ, պստիկ աղջիկներ ու տղաներ, մանկութեան երազով տարուած, մոռանալով իրենց խեղճութիւնը, խաղի փորձեր էին անում, նոյնիսկ ուրախ ճիչեր արձակելով:

— Տղա՛ք, դասի՛ եկէ՛ք,— հնչեց վրաններից մայրերի ձայնը:

Երեխաները վազեցին դէպի վրանները: Երկու եղբայրներ, ձեռք ձեռքի բռնած, մտան վրաններից մէկը: Մէկը տասներկու տարեկան կլինէր, փոքրը՝ եօթ–ութ: Երկուսն էլ վազեցին դէպի իրենց մայրը:

Աքսորի ճամբին նա կորցրել էր իր ամուսնուն ու երկու զաւակներին: Ամուսնուն ու պատանի որդուն, ուրիշ շատերի հետ, տարել էին թուրք ոստիկանները, իսկ աղջկան յափշտակել էին քրդերը:

Կրծքին սեղմած, համբուրելով երեխաներին՝ մայրը ասաց կրտսերին.

— Աղուոր՝ զաւակս, հիմա ես կը գրեմ՝ դուն կը կարդաս. տեսնեմ, գիրերը լաւ կը ճանչնամ: Վերջն ալ ասոր նման պիտի գրես: Եթէ լաւ կարդաս, քեզի արմաւ կու տամ:

Ու մայրը ցուցամատով գրեց աւագի վրայ.

«Աստուած պահէ հայրիկս, քոյրիկս, աղբարիկս»:

Երեխան հեգելով կարդած գրուածը:

— Ապրին աչքին լոյսը,— մայրը, նորից համբուրելով փոքրիկին՝ մի քանի չորացած արմաւ տուեց նրան:

— Հիմա ալ դուն նստէ՛, գրէ՛:

Երեխան արմաւը ուտելով, սկսաւ գծեր քաշել աւագի վրայ:

Մայրը հիմա դիմելով մեծ որդուն ասաց՝

— Իմ սիրունիկ Վազգէնս տեսնեմ ի՞նչ գրեր ես:

Մանուկը մի քանի բառեր էր գրել աւագի վրայ:

Մայրը կարդաց՝ աչքերը արցունքոտած:

«Թուրքն ու քուրդը տարին հայրիկս, քոյրիկս, աղբարիկս: Կ'ըսեն թէ սպաննած են. ես չեմ հաւատար: Երբ տուն դառնանք, զանոնք ողջ-առողջ պիտի գտնենք»:

— Հարկաւ, սիրելիս, հարկաւ...

Արցունքը զսպելով՝ համբուրեց երեխային, բայց չկարողացաւ դասը շարունակել: Երկուսին էլ արմաւի հետ մի կտոր սեւ հաց տուեց ու ասաց.

— Հիմա գացէք, դուրսը խաղցէք: Իրիկունը, Վազգէնիկս, քեզի Աւետարանէն դաս պիտի տամ: Անանկ լաւ պիտի սորվիս որ երբ տուն երթանք, հայրիկդ պիտի տեսնէ, թէ ժամանակդ պարապ չես անցուցած հոս, շահտ պիտի ուրախանայ:

Երեխաները զուարթ դուրս թռան:

Մայրը նրանց ետեւից լաց եղաւ, ապա արցունքները սրբելով՝ ասաց.

— Այո՛, երբ մեր ազատած հայրենիքը վերադառնանք, ամենքն ալ հո՛ն, յարութիւն առած պիտի գտնենք անշո՛ւշտ:

Ինքնագիտակցություն եւ անսովոր կացություններում դժուարություններին յաղթել (Self Awareness and Problem Solving)

Անապարտելի ոգին

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ 4-րդ _____ Տեսողություն _____

Նպատակ (Objective) – Աշակերտները պիտի կարողանան ըմբռնել 1915-ի տեղահանությունների (աքսորի) նեղություններն ու զրկանքները եւ թէ ինչ է նշանակում անսովոր կացություններում դժուարություններին յաղթել:

Նիւթեր եւ միջոցներ (Materials) – Գրատախտակ, թուղթ, գրքեր՝ որպէս աղբիւր անապատի մասին, աշխատանքի թերթիկ զսիւլ-ը սարքելու համար:

Հետաքրքրություն ստեղծելու համար (Motivation) –

- Ուսուցիչը գրատախտակին գրում է՝

Դժուարություն՝ Քեզ փրուած է փնային աշխատանք, որի համար պէտք ունես փողաշարի (սանտրիմէրով կամ ինչով): Քոնը չես գտնում, բայց պիտի աշխատանքդ վերջացնես: Ինչպէ՞ս պիտի ամբողջացնես գործը: Մտածիր, թէ ինչով կարող ես փոխարինել փողաշարը:

• Աշակերտները երկու-երկու միասին մտածում են դժուարութիւնը հարթելու տրամաբանական միջոցներ գտնելու նախին: Ուսուցիչը մի քիչ ժամանակ է տալիս, ապա՝ ստուգում է պատասխանները եւ դիտել է տալիս, թէ երբ մարդ դժուարութեան առջեւ է կանգնում, ստեղծագործ է դառնում եւ փորձում է միջոցներ գտնել՝ նպատակը իրագործելու համար:

• Ուսուցիչը յայտարարում է՝ «Այսօր մի պատմութեամբ պիտի կարդանք, որ մեզ ցոյց պիտի տայ թէ ինչպէս կարելի է դժուարութիւններ հարթել եւ ինքն իր արժէքի եւ կարողականութեան գիտակցութիւնն ունենալ: Սա մի վկայութիւն է: Կարո՞ղ է մէկը ասել թէ ինչ է վկայութիւն»:

• Աշակերտների օգնութեամբ, ուսուցիչը եզրակացնում է, որ վկայութիւնը մէկի ապրած կեանքի կամ փորձառութեան իրական պատմութիւնն է եւ մտածածին չէ:

Դասաւանդման հերթականութիւն (Directed Lesson Sequence) –

- Պատմութիւնը կարդացում է դասարանում եւ ուսուցիչը բացատրում է անհասկանալի բառերը.

- Դասարանը, բոլորի մասնակցութեամբ քննարկում է կարդացածը՝ հետեւեալ հարցերի շուրջ.

Այս մարդիկը ո՞ր են գտնուում.

Ինչո՞ւ վրանների տակ են ապրում.

Ի՞նչ է պատահել նրանց.

Ինչպէ՞ս է, որ մեծերը այդքան տխուր են, իսկ երեխաները խաղում են եւ ուրախ են երեսում.

Մայրերը ինչո՞ւ են երեխաներին ներս կանչում.

Երեխաները ինչպէ՞ս են պարապում.

Ինչո՞ւ դարձում չեն.

Գրելու եւ կարդալու համար ի՞նչ են գործածում.

Ձեր կարծիքով ինչո՞ւ է մայրը երեխաներին ստիպում սովորել, երբ չգիտի թէ ինչ է պատահելու.

Երեխաները արդե՞օք կը յիշեն իրենց ով լինելը երբ մեծանան: Ինչպէ՞ս.

- Քննարկումը առաջնորդէք այնպէս, որ դասարանը հետեւեալ երկու կարեւոր եզրակացութիւնների յանգի.

1) Մարդ պիտի բարձր ինքնագիտակցութիւն ունենայ եւ յարգանք՝ դէպի իր դաւանածը, որպէսզի կարողանայ նման անսովոր եւ դժնդակ պայմաններում իր առօրեայ սովորական կեանքը պահել.

2) Երբ դուք իրապէս մի բանի էք ձգտում, ոչ մի խոչընդոտի առջեւ չպիտի ընկնէք, ինչպէս մայրը այստեղ, որ Աւետարանն ու աւագն էր գործածում անապատում երեխաներին սովորեցնելու համար.

Կերպարների ուսումնասիրում — Հարցազրոյց

Երեք կամաւոր աշակերտներ նստում են առջեւում՝ դէպի դասարանը նայող աթոռների վրայ: Իւրաքանչիւրը ստանձնում է մի դեր՝ մօր, մեծ տղայի եւ փոքր տղայի: Մենք պատկերացնում ենք, որ նրանք փրկուել են անապատից եւ հիմա հարցազրոյց է կատարում նրանց հետ՝ իրենց փորձառութեան մասին:

Մնացեալ աշակերտները թղթակիցներ են, որ այդ երեքին հարցեր են տալիս՝ անապատի իրենց անցեալ կեանքի մասին:

Ուսուցիչը կարող է տալ առաջին հարցը եւ դասարանին ուղղութիւն տալ՝ որպէսզի շեղումներ չկատարուեն:

Հարցերի օրինակներ՝ մօրը ուղղելու համար.

Անապատում ի՞նչ ուտելիք կար.

Բացատրիր մեզ քո զգացումները.

Ինչո՞ւ էիր շարունակում երեխաներիդ գրել կարդալ սովորեցնել.

Ուրիշ ի՞նչ դժուարութիւններ ունէիր.

Ինչպէ՞ս լուծեցիր դրանք

Ո՞վ ձեզ ազատեց.

Հարցերի օրինակներ՝ տղաներին ուղղելու համար.

Անապատում ինչպե՞ս էիք ձեր ժամանակը անց կացնում.

Ընկերներ ունե՞իք.

Ի՞նչ խաղեր էիք խաղում առանց խաղալիքի.

Խաղեր հնարում էիք. ի՞նչ խաղեր.

Յիշում էք ձեր տունը.

Անհատական աշխատանք (Independent Practice)

- Աշակերտները երկու—երկու միանում են իրար եւ մտածում, թե՛ հայ գաղթականները ինչպե՛ս են ապրել անապատի պայմաններում. ապա՝ փորձում են գտնել առօրեայ կեանքի երկու այլ անհրաժեշտություններ, որոնք չկային անապատում եւ գաղթականները պիտի դրանց համար մի ձեւ գտնեին: Կարող է պատահել, որ աշակերտները այս խնդրում սահմանից դուրս գան. ուսուցիչը պիտի ուղղութիւն տայ եւ աշակերտների գտածներն էլ գրի գրատախտակին:

- Ուսուցիչը աշակերտներին առիթ է տալիս արտայայտուելու, թե՛ այս պատմութեան լոյսի տակ եւ թե՛ ինչպե՛ս հայ գաղթականները իրենց դժուարութիւնները լուծելու ձեւեր էին գտնում, իրենք ինչպե՛ս կը լուծէին իրենց հարցերը: Ուսուցիչը իր կեանքից մի օրինակ է պատմում՝ աշակերտներին կողնորոշել տալու համար:

Կարեւոր – Պիտի շեշտել այն իրողութիւնը, թե՛ ամէն ոք իր դժուարութիւնները լուծում է հիմնուած իր ինքնագիտակցութեան, պահանջների, եւ թե՛ ինչ է գտանելի միջոցը, որ կարող է դժուարութիւնը հարթել:

Յաւելեալ աշխատանք. (Supplemental Activities)

- Դասարանային քննարկում
Ի՞նչ է ինքնագիտակցութիւնը
Ինչո՞ւ է կարեւոր.

Հայերը ինչպե՛ս են իրենց ինքնութեանը գիտակցում.

Որո՞նք են հայ ազգային խորհրդանիշները.

- Կցուած թերթիկի վրայ, շրջանակի մէջ աշակերտները նկարում են մի խորհրդանիշ, որ իրենց հայ ինքնութիւնն է ներկայացնում (օրինակ՝ դրօշ, հայ գրեր, Մասիս, Սասունցի Դաւիթ, Սայեաթ Նովա, Կոմիտաս, Վարդան Զօրավար, Խաչքար, Մատենադարան, եւայլն): Ներքեւում բացատրում են, թե՛ ի՞նչն է այդ խորհրդանիշի կարեւորութիւնը եւ դա ինչպե՛ս է օգնում մեր ինքնագիտակցութեանը.

- Ուսուցիչը թելերով կամ ժապաւե՛նով միացնում է թերթիկները եւ ինքնութեան Quilt-ը կազմում.

- Աշակերտները շարադրութիւն են գրում՝ բացատրելու, թե՛ ի՞նչ լուծում կարելի է տալ տան մէջ կամ դպրոցում առաջացած մի դժուարութեան: Ուսուցիչը յիշեցնում է աշակերտներին, թե՛ «Դուք ո՞վ էք եւ ի՞նչ էք ուզում լինել կօզնի ձեզ ձեր հարցերը լուծելու»:

Ինքնագիտակցութիւն եւ անսովոր կացութիւններում դժուարութիւնների յաղթել (Self Awareness and Problem Solving)

Անպարզելի ոգին

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Teacher(s): _____

School: _____

Level/Grades: _____ **4 th** _____ Unit # _____ Length _____

Objective: Students will learn about the hardship of deportations of 1915 and analyze the concept of self-awareness and problem solving in unusual situations.

Materials: Classroom board, writing paper, chart paper, nonfiction books about desert, quilt worksheet

Motivation:

- Write the following on the board. Problem:

You have a homework that requires you to use a ruler for measuring by inches. You can't find your ruler, your mother is not home, and you have to finish the work. How would you complete your assignment? Think of things you may use instead of a ruler.

- Have students work with a partner to come up with logical idea to solve the problem. Allow a little time to share ideas. Validate all answers. Conclude that when you need something, you become creative and think of finding new ways to accomplish your goal.

- Explain: "Today we are going to read a short story, that will tell us about solving problems and awareness of self worth and potential. This story is an eye witness account." Ask: "Would one of you please tell us what eye witness account means?"

With students help conclude that the story that is fact based, not fictional.

Directed Lesson Sequence:

- Read the story. Stop to clarify vocabulary, as needed.
- Ask comprehension questions and have a classroom discussion involving all students.

Where are these people?
 Why are they living in tents?
 What happened to them?
 How come the grownups are so sad but the children are playing and seem happy?
 Why do the mothers call the boys to come in?
 How do they study?
 Why aren't they in school?
 What are they using for reading and writing?
 Why do you think the mother is pushing the boys to learn, when she does not know what will happen to them?
 Would the boys be able to remember who they were, when they grow up? How?

- Guide the discussion to conclude two important points:
 - 1) It takes a great deal of self-awareness and respect for your beliefs to try and keep the everyday life routines, in such unusual conditions.
 - 2) When you really want something you do not let problems stop you, like the mother who was using the bible and the sand to teach her children in the desert.

Character Study – Interview

Take 3 volunteers to come to the front of the classroom and sit on chairs facing the rest of the students.

Each one of these 3 students assumes the role of a character from the story, the mother, the older son and the younger son. We pretend that they have been rescued from the desert and now reporters are interviewing them about their experience.

The rest of the students act as reporters. They interview the characters, asking questions about their life and experience in the desert.

Teacher could start with the first question to have students understand how to do this. During the interviews, the teacher will interject to stop the discussion from straying in other directions.

Sample questions to the mother:

What kind of food did you find in the desert?
 Tell us about your feelings?
 Why did you keep on teaching your children to read and write?
 What were some of your other problems?
 How did you solve them?
 Who rescued you?

Sample questions to the boys:

How did you pass your time in the desert?
 Did you have friends?
 What kind of games did you play without toys?
 Did you make up any games? What games?
 Do you remember your home?

Independent Practice:

- Find a partner, reread the story together and think about the living conditions of these Armenian refugees. Think about 2 more everyday life necessities that these people did not have and had to figure out how to get.

For this activity students can get creative but they should stay within the limits of what was available and what was not. Share and chart the ideas.

- Guide a short discussion on the following question: Knowing what kind of problems these people faced, and how they tried to overcome these problems, how would you look at solving your own problems? Teacher models by sharing one problem she/he has faced and how he or she has worked it out.

Note: Emphasize the fact that each person solves his or her problem based on his/her self-recognition and awareness, needs, and what is available to him or her to solve the problem.

Supplemental Activities:

- Classroom discussion:

What is self-awareness?

Why is it important?

How do Armenians recognize their identity?

What are some national and ethnic symbols for Armenians?

- On the attached worksheet students illustrate a symbol that represents their identity as an Armenian (such as the flag, the alphabet, Ararat, Sasountzi David, Sayat Nova, Komitas, Vartan Zoravar, Khachkar, Matenadaran, etc.), and write why they think it is a significant symbol and how it contributes to our self-awareness. Use students' worksheets to make an identity quilt.

- Have students write an essay about their thoughts on solving one of their problems at home or in school. Remind students: "Who you are and who you want to become helps you in solving your problems."

նեղբանն սերման
եալիս Իրոտնոցա :
նորա եկոր յապ
առա ժինս երմանե
ցան . որք յոր ժամ լս
իցեն զբանն . վաղվա
ղակիս ընդոթեամբ
ընդունին : և զի ոչ ու
նին արմատս յանձի
նս այլ առ ժամանակ
միեն : ապա Ի հասա
նե ընդոթեան կամ
հալածման վաս ն
բանին . վաղվա զակի
գայթազդին :
սկորիմե ջիւղոցն

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դասաւանդման Ծրագիր
Դպրոցական բոլոր դասարանների համար

Բ. ԽՈՒՄԲ

(Երրորդ-հինգերորդ դասարաններ)

ԵՂԵՈՆ

«ՏԱՆՏԱՆ»Ը

Յակոբ Օշական

(Պարզեցուած, կրճարուած եւ պարշաճեցուած Ե. կարգի համար)

Տղէկ մը նստած է չորցած աւազանի մը կողքին, չորցած խոտերով ծածկուած պարտէզի մը մէջ...

Հագիւ հինգ տարեկան է: Տարօրինակ քաղցրութիւն մը ունի, աչքերը անուշութիւն թափող աղբիւր մը կը յիշեցնեն, բայց մազերու շնորհքը կը պակսի, գլուխը ածիլուած է:

Ձեռքին մէջ կոտրուած պուպրիկ մը ունի: Արեւին տակ նստած կ'աշխատի զայն կարգի բերել դերձանով եւ խոտերով: Աչքը տունին վրայ է: Վախով կը դիտէ խորհրդաւոր տունը:

Տղէկը հիւանդ պուպրիկը կը պառկեցնէ աւազանին ճիշդ եզերքը, գլխուն տակ դնելով փայտի կտոր մը ու վրան կը փռէ խոշոր կանաչ տերեւներով վերմակ մը, մտքէն խօսելով:

Աչքերը միշտ տունին՝ իբր թէ չգիտնալով, մատներով կամաց-կամաց կը հրէ պուպրիկը եւ կը ձգէ աւազանին խորը: Հիմա պէտք է աւազանին խորէն ազատէ պուպրիկը: Ասիկա իր մեծագոյն վայելքն է՝ իր պզտիկ հասակը պտտցնելը աւազանին մէջ... Կը նետուի վար: Պէպէքը կռնակին վրայէն կը դարձնէ ու դաչելով յատակին, կ'երկննայ աւազանին մէջտեղը:

Ու պզտիկը մտքով իր գիւղն է հիմա:

Ան իրենց պարտէզին մէջ, իրենց աւազանին վրայ, թաթերը տուած դիզուող ջուրին՝ կը նայի հաճոյքով:

Լայն ու բարի արեւ մը կայ: Կապոյտ ջուրին մէջ, տղուն անուշիկ դէմքը կը ծաղկի երազային նկարի մը պէս:

Պզտիկը գիւղն է հիմա, իրենց պարտէզը: Հայրը բրիչով առուին հոսանքը կը դարձնէ ակօսէ-ակօս, իսկ մայրը իրենց ծիրանիի օրրանէն կը կախէ պզտիկ եղբայրը՝ Թումասը:

Ան իր գիւղն է, իր տունը, ուրկէ կը հեռանան բոլորը...

Պզտիկը լեռն է շատերու հետ: Ան չի գտներ մայրը եւ կու լայ... Գիւղէն դուրս չելած արդէն տարած էին հայրը՝ ձեռքերը կապած:

Անիկա մտքով կը քալէ կարաւանին հետ, բոքիկ, գլխուն ճերմակ լաթով մը: Հետն են իր բոլոր քոյրերն ու եղբայրները:

Անոր անցած գիւղերէն, քաղաքներէն, ճամբաներէն ու ձորերէն օրէ-օր կը պակսին քոյրերն ու եղբայրները մէկիկ-մէկիկ:

Ան կը քալէ դեռ եւ բերնին թուքը կը ցամքի:

Ան չի գիտեր ամէնը: Բայց կը յիշէ, թէ ճամբուն վերջացած տեղը մնացին բոլորը... ա՛յլ չը քալելու համար:

Անկէ ետքը՝ մեռելներուն վախը, իր լացը, մաման չգտնելու համար:

Թուրք ծեր մարդ մը մեռելներու մէջէն տղեկը գտնելով, զինքը Պոլիս կը բերէ:

Այդ տունին մէջ հաւաքուած տղաքը աւազանին մէջ, աչքերէ հեռու, մտքով կը դառնան իրենց անցեալին եւ կ'ապրին իրենց մեռելները ու կը խաղան այն ընկերներուն հետ, որոնք չորցող ծաղիկներու պէս թափեցան երկար ճանապարհին վրայ:

Անոնք սարսափով կը նային ծառերուն մէջէն երեւցող պալատին՝ խորհրդաւոր տունին: Ու վախով կը սպասեն, որ հէքեաթներու ամենէն դաժան պառաւը, խռիւ մազերով, գայ ու քարանայ աւազանին եզերքը եւ տփէ բոլորին:

Ու հնգամեայ տղեկը, աչքերը խոշոր բացած, իր ուժերը հաւաքելու ճիգ մը ընելով, կը քալէ պարտէզին լայնքին ու երկայնքին. ու անպատմելի ատելութեամբ, իր գիրկէն մէկդի կը նետէ պուպրիկը, յուսահատ արցունքով կը հետեւի իր սիրելիներուն ստուերին, մանաւանդ պճիկ Թումասին, որ քալելու անկարող չորցաւ ճամբուն տաքերէն եւ ձգուեցաւ ծառի մը շուքին, թիզ մը հողին տակ:

Կարօտի աչքերով կը չափէ պարտէզը բոլորող պարիսպին երկաթէ հսկայ դուռը, որ քիչ անգամ կը բացուի: Ան ամէն օր կ'երթայ երկաթէ

դուռին մօտ, գիրկի պուպրիկը կը դնէ քարէ պատին, ու անոր կողքին երկարած՝ կը խօսի անոր հետ.

— Ի՞նչ կայ երկաթէն անդին:

Ու ան կու լայ իր սրտէն ու կը կոկոզի դրան ոտքին:

Օր մըն ալ հսկայ դուռին մէկ թելը կիսովին բաց էր...:

Պզտիկը կրնայ գլուխը դուրս հանել անկէ...

Նեղ անցք մըն է, որուն ծայրը չ'երեւար: Մէկէն դուրս կ'ելլէ ու վախէն վազելու կը սկսի:

Մութ փողոց մըն է, քանդուած քարերով: Բոլոր տուները բանտերու կը նմանին փակ դռներով ու պատուհաններով:

Տղեկը կը վազէ: Ածիլուած գլուխով, բոբիկ սրունքներով եւ իր հագած կանաչ *ծիւպէով*, մարմին մըն է՝ որ կ'անցնի փողոցէն:

Մէկէն ի մէկ պողոտայ մը կ'ելլէ:

Մարդոց շատութիւնը կը վանէ իր մէջ պալատին սարսափը: Շատ, շատ բան կը տեսնէ:

Մէկէն կը սարսռայ:

Մարդիկ մեծ թափօրով մը բռնած են պողոտային բացուածքը: Անոնց առջեւէն խոշոր մեռելակառք մը ու անոր առջեւէն մարդիկ, խաչով ու բուրվառով:

Երկու թելերը բանալով կը պռռայ, չկարենալով զսպել իր զարմանքը.

— Տէր պապա՛

Իր պզտիկ ճիչը կը խեղդուի քահանաներուն եղանակին մէջ: Կը կրկնէ՝ աւելի ուժով հանելով բառերը կոկորդէն... զինքը չէն լսեր ու ան կը վախնայ:

Երկու արցունք կ'իյնայ տղուն աչքերէն:

Առանց զատուելու պատէն, կ'երթայ ամբոխին ետեւէն: Կը դառնայ ուրիշ փողոց մը: Այս անգամ երկու եզերքի տուներու ոմանց դռներն ու պատուհանները բաց են եւ բաց դէմքերով կիներ ու աղջիկներ կ'երեւան:

Տղեկը կարծես թէ հասկցաւ քանի մը հնչումներ, որ իր տարիքի տղաքը, պատուհանէ պատուհան իրարու կը նետէին:

Բայց ուրախութենէն ոտքերը կտրուեցան երբ հեռաւոր, բայց ուժգին զանգին մը լսեց:

Տանտանը, իրենց տանտանն էր:

Ու վայրկենապէս մտքով գնաց գիւղ: Իրենց տունը, որ եկեղեցիին ճիշդ կողքին էր: Իրենց ետեւի պատուհանէն կ'երեւնար գիւղին զանգակը, որ իրիկուն–առտու իր ձայնը կը թափէր իրենց վրայ: Ան խենթի պէս կը սիրէր իրենց զանգակը:

Որքան ատենէ չէր լսած զանգակ մը. եւ քաջալերուած, հայացած, առաջ անցաւ, պատերուն եզերքը ձգելով, անցաւ թափօրէն ալ ու տեսաւ մեծ դուռ մը, որուն վրայ սեւ մեծ խաչ մը կար:

Ստաւ ներս ու բնագոյաբար գտաւ ճամբան, որ զանգակատուն կը տանէր:

Ծեր ու ճաղատ գլուխով ժամկոչը սարսուռով եւ ատելութեամբ նկատեց տղան ու անոր թուրքի կանաչ ճիւղէն:

— Սէն քի՛մ սէն, (դուն ո՞վ ես) հարցուց:

Տղեկը լուռ նայեցաւ իրեն:

Տղուն ներկայութիւնը ժամկոչը մէկէն փոխադրեց իր երկիրը, որու մասին ահաւոր պատմութիւններ կը շրջէին:

— Հայտէ՛ չտես, քլիսա քափանաճախ (եկեղեցին պիտի գոցուի) ըսաւ:

Տղան լուռ էր:

Տղեկը դուրս հանելու համար, վախնալով ձեռքերը դրաւ անոր կռակին: Տղեկը մէկէն սկսաւ խոշոր–խոշոր լալ: Սակայն տեղէն չշարժեցաւ:

— Ծօ դու սատանա՛յ ես, ի՞նչ ես,— ըսաւ.

— Ես հայ եմ.

Ժամկոչը քարացաւ: Լաւ մը ծռեցաւ ու չհաւատալով հարցուց.

— Դու խա՛յ ես.

— Հայ եմ.

Ժամկոչը գրկեց տղան: Քիչ մը լրտեսեց բակը, ուրկէ քաշուած էր բազմութիւնը ու վազեց քահանաներու սենեակը:

Մարդ չկար հոն: Տղեկը դրաւ մութ անկիւն մը եւ դուրս նայեցաւ մէկը փնտռելու ձեռով:

Սեւ հագուստներով՝ երիտասարդ կին մը սենեակին առջեւէն անցաւ.

— Քուրիկ, քուրիկ, կանչեց ժամկոչը.

Կինը ներս նայեցաւ: Ժամկոչը խորհրդաւոր նշանով մը ներս կանչեց կինը ու անոնք խօսեցան՝ ցած:

Երիտասարդ կինը մօտեցաւ պզտիկին եւ գուրգուրոտ ձայնով հարցուց.

— Դուն հա՛յ ես տղա՛ս.

— Հայ եմ.

— Ո՞վ բերաւ քեզի հոս.

— Տանտանը.

— Ո՞վ է Տանտանը, տղաս, հո՞ս է Տանտանը:

Տղան գլուխը վար շարժեց ու զանգակատունը ցոյց տուաւ.

— Հո՞ն է,— ըսաւ:

Կինը նայեցաւ եւ զանգակը տեսաւ.

— Զանգա՛կը

— Տանտանը:

Կինը մէկէն հասկցաւ եւ անոր գլուխը իր կուրծքին վրայ առաւ եւ հա՛յ մօր մը պէս դրաւ շրթունքները անոր երեսներուն:

Եւ տղեկը գնաց սեւազգեստ կնկան հետ եւ անոր հետ ալ կորսուեցաւ քաղաքներէն ամենէն ահաւորին մէջ, որ այն օրերուն Պոլիս կը կոչուէր:

Յարատև ճիգ, վերապրելու կամք Perseverance and survival

«Տանտան»ը

Դասածրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ 5-րդ _____ Տեսողություն _____

Նպատակ (Objective) – Աշակերտները պիտի կարողանան ըմբռնել 1915-ի տեղահանությունների (աքսորի) նեղություններն ու զրկանքները եւ «Տանտան»-ի փոքրիկ տղեկի օրինակով պիտի տեսնեն յարատեւ ձիգով վերապրելու կամքը:

Ուսուցիչը բացատրում է.

Մենք այսօր պիտի կարդանք մի փոքրիկ տղայի մասին, որ շատ տխուր վիճակի մէջ է եւ պիտի շատ մեծ եւ յարարեւ ձիգ ի գործ դնի որ կարողանայ վերապրել: Լաւ լսէք պատմութիւնը եւ ուշադիր եղէք տղայի տարած բոլոր դժուարութիւններին եւ թէ ինչ պատահեց նրան. Կարդալուց յետոյ, մենք կը քննարկենք պատմութիւնը:

Նիւթեր եւ միջոցներ (Materials) – Գրատախտակ, թուղթ, գրքեր՝ որպէս աղբիւր անապատի մասին, աշխատանքի թերթիկ quilt-ը սարքելու համար:

Հետաքրքրություն ստեղծելու համար (Motivation) –

- Ուսուցիչը մի զանգ է բերում դասարան եւ դնում մի տեղ որ բոլորը տեսնեն:
- Աշակերտներին ասում է, որ մեր պատմութեան անունը «Տանտան» է եւ հարցնում է թէ ո՞վ գիտէ թէ այդ բառը ինչ է նշանակում: Պատասխանները գրում է գրատախտակին՝ ինչ էլ որ լինեն դրանք: Աշակերտներին ասում է, թէ երբ պատմութիւնը կարդան՝ բառի իմաստը կը հասկանան եւ կիմանան թէ ո՞վ է ձիշտ պատասխանել.
- Ուսուցիչը զարկում է զանգը եւ հարցնում թէ դրա ձայնը ինչ է յիշեցնում: Ինքը մի օրինակ տալուց յետոյ թողնում է որ աշակերտները խօսեն:

Դասաւանդման հերթականություն (Directed Lesson Sequence) –

- Ուսուցիչը յանձնարարում է աշակերտներին մտածել «յարատեւ ձիգ»ի եւ «վերապրելու կամք»ի մասին երբ կարդացում է պատմութիւնը.

- Ուսուցիչը ներկայացնում է հեղինակին և տալիս է պետք եղած բացատրություններ.

- Ուսուցիչը սկսում է կարդալ, բայց կանգ է առնում ամեն տեղ երբ պատմության մեջ փոխում է ժամանակը կամ միջավայրը և բացատրում է այդ փոփոխությունները՝ դիտարկելու համար աշակերտների ըմբռնումը.

- Բացատրում է, որ մի ծեր թուրք մեռածների միջից գտնում է տղային և Պոլիս տանելով նրան յանձնում է մի որբանոցի, որ թրքական կառավարությունն էր կազմակերպել, որպեսզի հայ որբերին հաւաքեն այնտեղ, կրօնափոխ անեն և որպես թուրք մեծացնեն նրանց.

- Ապա սկսում է քննարկումը հետեւեալ հարցերի շուրջ.

Ի՞նչ է Տանտանը.

Ինչո՞ւ է երեխան տանտան ասում դրան.

Ինչո՞ւ է երեխան զանգակի ձայնի հետեւից գնում.

Այդ զանգը ի՞նչ է նրան յիշեցնում

Ինչո՞ւ է երեխան մենակ.

Եկեղեցում ի՞նչ է կատարում.

Ձեր կարծիքով, փոքրիկ տղային վերջում ի՞նչ կպատահի.

«յարատեւ ձիգ» և «վերապրելու կամք» հասկացություններից ո՞րն է առնչում այս պատմությանը.

Ինչպե՞ս և ինչո՞ւ.

- Առիթ տուեք, որ բոլորը մասնակցեն քննարկումներին և եզրակացրեք որ փոքրիկ տղան յարատեւ ձիգ գործադրեց և կարողացաւ վերապրել.

Անհատական աշխատանք (Independent Practice)

- Առիթ տուեք աշակերտներին մտածելու վերապրումի մասին և այս պատմության համար մի վերջաբան գրելու: Շարադրությունը պիտի սկսի այնտեղից երբ երեխան գնում է կնոջ հետ: Աշակերտները պիտի շարադրության մեջ անպայման յիշեն թէ երեխան ինչպե՞ս վերապրեց այդ վտանգաւոր իրավիճակը.

- Աշակերտները սրբագրուած շարադրությունը կը գրեն զանգակաձեւ թղթի վրայ:

Յանելեալ աշխատանք. (Supplemental Activities)

- Աշակերտները մի նամակ են գրում այն կնոջ, որը երեխային իր հետ տարաւ և պատմում են նրան թէ երեխան որքան է չարչարուել բայց կարողացել է յարատեւել: Հարց են տալիս կնոջ, թէ ապագայի ի՞նչ ծրագիրներ ունի և եթէ իրենք կարող են օգնել:

- Ուսուցիչը առիթ է տալիս աշակերտներին մտածելու, թէ ի՞նչ յատուկ մի ձայն, երգ, երաժշտութիւն, բանաստեղծութիւն կարող են յիշել իրենց շատ փոքրիկ ժամանակուանից՝ ինչպէս տղան յիշում էր եկեղեցու զանգակի ձայնը: Իրենք ի՞նչ են զգում երբ այդ յատուկ ձայնը, երգը, երաժշտութիւնը, կամ բանաստեղծութիւնն են լսում: Յիշողութիւնը ուրախ է, թէ՛ տխուր:

Գնահատում/Արժեւորում (Evaluation/Assessment) – Ուսուցիչը արժեւորում է, թէ աշակերտը ինչպե՞ս է աշխատել խմբերում, ինչքանո՞վ է մասնակցել քննարկումներին. գրաւոր և բանաւոր արտայայտութիւնների վրայ դատելով որքանո՞վ է հասկացել նիւթի մէջ տեղ գտած հասկացութիւնները:

Յարատև ճիգ, վերապրելու կամք
Perseverance and survival

«Տանտան»ը

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Teacher(s): _____

School: _____

Level/Grades: _____ 5th _____ Unit # _____ Length _____

Objective: Students will learn and reflect on the hardship and suffering of the Armenian people during the deportations of 1915 and will see an example of survival and perseverance.

Explain:

Today we are going to read a story about a little boy who is in a very sad situation and he has to try really hard and persevere to survive. Listen to the story and pay attention to the problems that this little boy endured and what happens to him. After reading we will discuss the story.

Materials: Chart paper, bell, bell writing paper, story frame construction paper, writing paper, art paper

Motivation:

- Bring a bell to the classroom. Put it where all students can see it.
- Tell students that the name of our story is «Տանտանը». Ask if they know what it means. Have students make predictions. Write their answers on chart paper. Accept all answers. Tell students that they will find what the word means and who had the correct prediction when you read the story.
- Ring the bell and ask the students what does the sound remind you of. Teacher gives examples and then allows students to come up with answers.

Direct Lesson Sequence:

- Ask students to think about the two words perseverance and survival as you read the story.

- Introduce the writer. Give details as needed.
- Read the story. Stop where the story changes setting or time period. Discuss how the setting and the time period have changed to help with comprehension.
- Explain that an old Turk found the boy among the dead bodies in the desert and took him to Constantinople, to an orphanage that the Turkish government had set up to collect Armenian orphans, convert them to Islam and bring them up as Turks.
- Begin discussion with the following questions:
 - What is Տաճարնը?
 - Why is the child calling it Տաճարնը?
 - Why does the child follow the sound of the bells?
 - What does it remind him?
 - Why is this child alone?
 - What happens in the church?
 - What do you think happens to the little boy at the end?
 - Which of these two words, perseverance and survival relates to our story.
 - How and why?
- Allow all students to participate in the discussion to conclude that the little boy had persevered and survived.

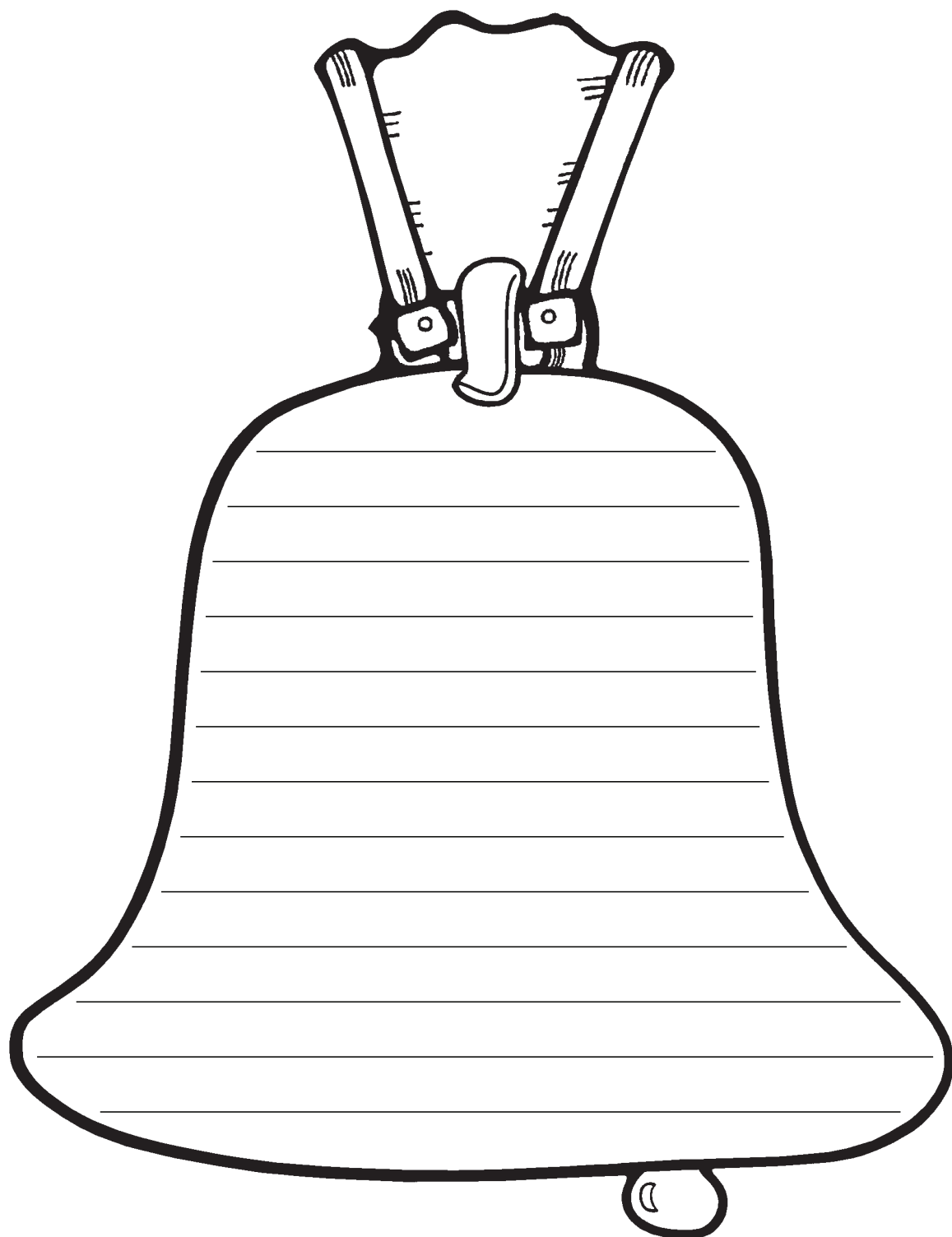
Independent Practice:

- Have students think about survival and write an ending to the story. Have them start from where the child leaves with the woman. Remind them to show in their stories how the child survives the dangerous situation.
- Use the bell shaped paper for the final draft.

Supplemental Activities:

- Write a letter to the woman who took the boy with her. Tell her about the little boy, how much he has suffered and persevered. Ask her what they are planning to do? Offer help.
- Brainstorm on sounds, poems, music, song, or something special that students remember from the time they were very young (4—5 years old) like how the little boy remembered the sound of the church bells. How do they feel when they hear that special song or music or poetry? Who do they remember? Is it a happy or a sad memory?

Evaluation and Assessment: Classroom observations, monitoring group work and participation, checking comprehension by having students respond to written or oral questions, and reviewing students' writing assessments.

ՊԶՏԻԿ ՀԵՐՈՍԸ

Արամ Հայկազ

(Ընթերցանության համար միայն, պարզեցրած տարբերակ)

Այս դժուարին պահին էր, որ անակնկալ կերպով Բերդի դրան առջեւ ձեռնառումը մը պայթեցաւ: Մետաղի ու քարի կտորներ անձրեւեցին չորս կողմ ու փոշին, վառողի ծուխին խառնուած, թոպէ մը վարագուրած պահեց հրապարակը: Թուրքերը, դուռը քանդելու աշխատանքը դադարեցուցած, ինքնապաշտպանութեան անցան: Այն ատեն, դրան վրայ դիրք գրաւողները իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցին դուրսէն եկողներուն վրայ ու չձգեցին անոնց մօտենալ: Մինչ այդ, ներսի թուրքերը կը կռուէին կատաղօրէն. գիտէին, որ եթէ չկրնային Բերդին մուտքը բանալ իրենց դուրսի ընկերներուն դիմաց, ամէն բան վերջացած էր: Վերջացած էր իրենց կեանքն ալ: Անոնց թիւը այնքան մեծ էր, որ մերոնք չէին համարձակեր դիրքերէն դուրս գալ ու յարձակման անցնիլ: Կը ջանային, սակայն, զանոնք զբաղած պահել մինչեւ որ... մինչեւ որ... մինչեւ որ ի՞նչ. մինչեւ ե՞րբ... Մինչեւ որ հրաշքը պատահէր. մինչեւ որ հայուն Աստուածը անգամ մը եւս օգնութեան հասներ...: Եթէ թուրքերը պարիսպներէն դուրս կամ վարը ըլլային, թերեւս կիներ ու տղաք յաջողէին քարերով զանոնք ջախջախել, բայց ներկայիս այդ բանը անհնար էր: Թուրքերը գիտէին, թէ իրենց վրայ նետուած ձեռնառումը հացթուխ կիներուն յատկացուած քարայրներէն եկած էր ու կը կրակէին անոնց վրայ ալ: Կիները գործը ձգած, կը հետեւէին կռուի ընթացքին: Անոնց քով միայն մէկ այդ մարդ կար, Կարմիրեան Գարեգինը, որ իր տասնոցը քաշած՝ վերէն կը կռուէր: Եթէ միայն անոր քով քանի մը ձեռնառումը ըլլար, գործը մեծապէս կը դիւրանար, բայց որո՞ւ միտքէն կ'անցներ հացթուխ կիներու օճախներուն քով ռումբ ամբարել...: Կիներն անգամ ըմբռնած էին այդ ու «պոմպա՛ մը, պոմպա՛ մը հասցուցէք» կը պոռային: Այդ պահուն, ո՛չ թէ մարդ, թռչնո՛ւն իսկ չէր կրնար թեւ բանալ տեղէ տեղ, ալ ո՛ր մնաց ծանր առարկան գրկած՝ քարերուն վրայէն բլուրն ի վեր վազելով՝ քարայրներուն հասներ:

Բայց «պոմպա»յի անոնց կոչը լսուած էր եւ հատ մը բերուած էր մինչեւ պատին ծայրը: Ռ՛վ պիտի ըլլար ստոյգ մահը յանձն առնողը՝ զայն տեղ հասցնելու համար...

Մէկ գնդակով վիրաւորուիլը կամ սպանուիլը գէշ բան էր, սարսափազդու. ռումբը ձեռքը գնդակներու կարկուտ մը դիմագրաւելը հարիւր կտորներու վերածուիլը, խենթի կամ հերոսի գործ էր:

Կիներ ու տղաք, աչքերը լայն բացած՝ հիմա կը նայէին այդ մահաբեր գործիքին ու չէին խօսեր, չէին շարժեր. մէկ մը կը նայէին ռումբին, մէկ մը ճամբուն...: Չէ՛, անկարելի էր...: Գնդակները սուլելով կը զարնուէին քարերուն:

— Ես կը տանիմ,— ըսաւ յանկարծ պզտիկ ձայն մը:

Հմայեակ Թելէքելեանն էր, հազիւ տասնըջորս տարու տղայ մը:

Զարմանքով, հիացումով իրեն նայեցան բոլորը:

Ամէն մարդու միտքէն, հաւանաբար, նոյն բանը անցաւ, բայց ո՛չ մէկը խօսեցաւ, ո՛չ մէկը բան մը ըսաւ:

Այն ատեն, Հմայեակ հանեց բաճկոնը, ծռեցաւ ու ճերմակ լաթի մէջ փաթաթուած ռումբը պլլեց իր բաճկոնին մէջ ու դրաւ թելին տակ, ոտքի *եմենիները* հանեց–նետեց, խաչակնքեց ու թեթել մը առաջ ծռած՝ սլացաւ դէպի քարայրները:

Շունչերնին բռնած, շնչելը մոռցած, բոլորը կը հետեւէին անոր շարժումներուն:

— Աստուածածին,— պաղատեցաւ կին մը,— Աստուածածին, պահէ՛ ատ տղան:

Հմայեակ կը սուրար գնդակներու տարափին տակ, ռումբը թելին տակ սեղմած, ազատ թելը լողացողի մը պէս ետ–առաջ շարժելով կը սուրար:

— Աչքերնին քեռնայ, տղան կերան,— անիծեց կին մը եւ ուշաթափուեցաւ:

— Չէ՛, չէ՛, քարին ետեւ մտաւ հանգչելու,— ուրախ բացականչեց ուրիշ մը,— տեսայ ոտքերը ներս քաշեց...:

Ռոպէ մը ետք, երբ պահիկ մը կրակը մեղմացած էր, ան դուրս եկաւ քարին ետեւէն ու նորից սուրաց դէպի քարայրը: Գնդակներու անձրեւ մը կը տեղար իր շուրջ, բայց ան մէկ աջ, մէկ ձախ հակելով՝ կը վազէր, կը սահէր, կ'իյնար, կ'ելլէր ու քարայրի ապահովութեան մէկ քայլ մնացած՝ թելին տակի թանկագին ծրարը երկու ձեռքով առաջ երկարած՝ քիթն ու բերնին կ'իյնար վար ու կը մնար անշարժ: Կնոջ մը թելը թանկագին ծրարը կ'առնէր ներս: Թուրքերու կրակը բզիկ-բզիկ կ'ընէր պզտիկ հերոսին անշնչացած մարմինը...:

Վայրկեան մը ետք, քարայրներու վերէն վար նետուեցաւ Զմայեակի տարած ռումբը: Դժոխային որոտով մը ահեղ պայթեցաւ մահաբեր գործիքը: Քարերը դողացին ու արծագանգը քարերուն զարնուելով, քանի մը անգամ կրկնուեցաւ: Երբ ծուխն ու փոշին ցրուեցան, դրան առջեւ թուրք չէր մնացեր:

Ճիշդ այդ պահուն, հրաշալի ու անսպասելի բան մը կը պատահի: Մերոնք ժամանակը հասած համարելով՝ դուրս կու գան դիրքերէն ու կ'անցնին յարձակողականի: Առջեւէն կը վազէ Երեմիա Բալուցեանը:

— Եկէ՛ք, տղա՛ք, մեռնիլ է նէ մէկ անգամ պի՛ մեռնինք,— կը պոռայ աջ ու ձախ կրակելով ու կը վազէ առաջ:

Անոր կը հետեւին բոլորը – զէնք ունեցողն ալ, չունեցողն ալ, մե՛ծն ալ, պզտիկն ալ: Գինովցած են: Մահը ալ սարսափ չունի իրենց համար: Անհաշիւ կը վազեն առաջ: «Մահ իմացեալ անմահութիւն է», «Ջարկէ՛ք, զարկած ձեռքերնուդ դուրպան», աղաղակներ, կանչեր, հառաչանքներ, օրհնութեան ու անէծքի խօսքեր, հեծեծանք...:

Բերդը մաքրուեցաւ:

Յաղթանակին լուրը տարածուեցաւ ամբողջ բերդին մէջ: Ամէն կողմէ երգի ձայն կը լսուէր.

*Ուխտել ենք կռուել
Այդ սիրով մեռնել.
Համոզուած ենք, որ
Միայն զէնքով կայ
Հայուն փրկութիւն:*

Մեր ուրախութեան աղմուկը թշնամիին հասաւ, մութն իջնելուն պէս քաշուեցաւ ետ, իր վերքերը կապելու եւ թերեւս վաղուան կռիւին համար վերակազմուելու:

Անբացատրելի զգացումով մը լեցուած էր մեր հոգին այդ օրը: Մահուան մօտ էինք եղած եւ զայն խաբած: Տասնըչորս տարու տղու մը հերոսութենէն ահաբեկ՝ պարտուէր էր մահը...:

Ա՛լ ասկէ ետք որքան ապրէինք, շահ էր:

«ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՎԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՍԱՐՏԸ»

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱՍ ՀԱՅԿԱԶ

Մեկանով ու արցունքով գրուեցաւ ուշացած այս հատորը: Զանացիք զայն ընել հնարաւոր չափով լման ու անկողմնակալ: Փառքը չբաժնեցինք կուսակցութեանց եւ անհատներու միջեւ, որովհետեւ այդ բանը դէմ պիտի ըլլար Անոնց կամքին, ոգիին, սկզբունքներուն:

Թուրքն իսկ, երբ կը ջարդէր մեզ, խտրութիւն չդրաւ մեր միջեւ, չհարցուց մեր Հնչակեան կամ Դաշնակցական ըլլալը: Հայ էինք, ու այդ բաւեց որ կացինը ահաւոր թափով իջնէր մեր արմատին:

Ուրիշ ճշդում մըն ալ:

Թող չկարծուի թէ Շապին Գարահիսարի հերոսամարտը պատահմունքի արդիւնք էր. չէ՛, այդպէս չէր, ոչ ալ ծրագրուած էր իբրեւ անկախութեան պայքար, կամ պետութիւնը ներսէն պայթեցնելու փորձ. այլ պարզապէս, խառնուածքով ըմբոստ մարդոց կողմէ, ինքնապաշտպանութեան սրբազան իրաւունքին կիրարկումն էր տխմար ու անօրէն պետութեան մը դէմ: Գարահիսարցիք գալիք սեւ օրը նախատեսած էին (թէեւ ոչ իր ամբողջ տարողութեամբ եւ ահաւորութեամբ) եւ պատրաստուած՝ պատահականութեանց դէմ: Ահա թէ ինչո՛ւ, երբ եկաւ պահը, մատերը բլթակի վրայ էին:

Ու եթէ իրենց սրբազան խոյանքը յաղթանակով չպսակուեցաւ, մեղքը իրենցը չէր:

Պարտուեցանք: Իջաւ սեւ վրագոյրը:

Մեր պատմութեան մէջ պարտութեանց փառքեր չատ կան:

Հատ մըն ալ Գարահիսարիներ:

Փա՛ռք պարտուածներուն:

ՀԵՌԱՒՈՐ ԲԱՅՑ ՍՐՏԱԿԻՑ ԲԱՐԵԿԱՍԸ

Դրան զանգակը հնչեց: Յովհաննէսը շարժեցաւ բազկաթոռին մէջ, որ ելլէ, դուռը բանայ. բայց իր աշխուժ թոռնիկը իրմէ առաջ ոտքի ելաւ:

— Դուն հանգիստ նստէ, պապիկ, ես կը բանամ,— ըսաւ Յովիկը եւ գնաց դէպի դուռը:

Քիչ ետք, ան աղմուկով ետ եկաւ, հաստ պահարան մը ձեռքը:

— Պապիկ, նամակ ունիս:

— Կ'երեւի հօրեղբայրն է գրեր, նկարներ ալ կան մէջը,— աւելցուց ան, այս ու այն կողմ դարձնելով պահարանը:

Պապիկին արտօնութեամբ Յովիկը բացաւ պահարանը եւ զարմացած սպասեց, նամակը անձանօթ լեզուով գրուած էր, իսկ նկարները անձանօթ դէմքեր էին:

— Ասիկա մեր նամակը չէ, պապիկ, պարապ տեղ բացի,— ըսաւ Յովիկը եւ շուարած՝ նամակն ու նկարները տուաւ պապիկին:

Յովհաննէսը լուռ նայեցաւ նկարներուն, ու պայծառ ժպիտ մը լուսաւորեց դէմքը:

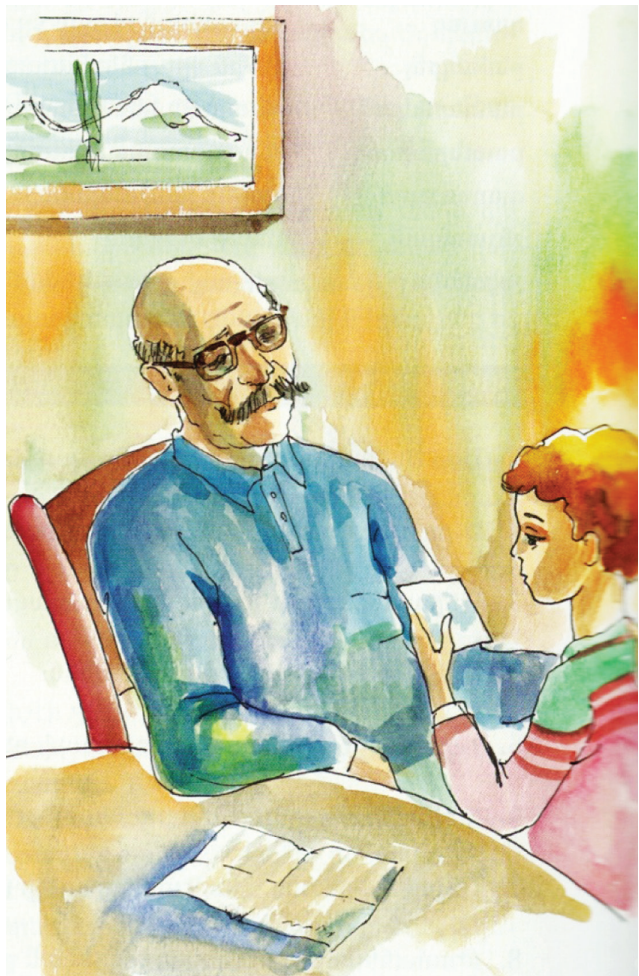
— Օ՛հ, Ահմէտն է, Յովիկ, իմ ազնիւ բարեկամս:— Յետոյ նկարին նայելով շարունակեց.— իմ սիրրելի բարեկամս, դուն նորէն գտար զիս, ինչպէս այն սարսափելի օրերուն գտար ու պահեցիր զիս...

— Չեմ հասկնար, պապիկ: Ո՞վ է Ահմէտը, ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս գտած է քեզ...

— Սիրելի՛ Յովիկ, Ահմէտը իմ թանկագին բարեկամս է, ազնիւ ու աշխատասէր արաբ մը:

Ծերունին յուզումով առաւ նամակը ու սկսաւ կարդալ:

Պապը կը կարդար, իսկ թոռնիկը ապշած կը նայէր անոր դէմքին՝ կարծես հոնկէ սպասելով նամակին թարգմանութիւնը:

Յանկարծ արցունքի կաթիլներ գլորեցան պապիկին աչքերէն: Յովիկը կը նայէր անոր ու բան չէր հասկնար:

— Ի՞նչ պատահեցաւ, պապիկ, ինչո՞ւ կու լաւ, ի՞նչ գրուած է նամակին մէջ:

— Օ՛հ, սիրելի Յովիկ, մեռեր է հարազատ բարեկամս, Ահմէտը, որ եղբօր մը պէս խնամած էր զիս, — արցունքոտ աչքերով ըսաւ ծերունին:

Մեռնելէն քանի մը օր առաջ, Ահմէտը որդիներէն ու թոռներէն խնդրեր էր Սուրիոյ մէջ բնակող հայերէ առնել իրենց բարեկամ Յովհաննէսին հասցէն, նամակ գրել անոր եւ դրկել իրենց ընտանեկան նկարը: Անոնք կատարած էին իրենց հօր վերջին փափաքը:

Այս դէպքէն քանի մը օր ետք, ծերունի Յովհաննէսը իր թոռնիկին պատմեց իր եւ Ահմէտին բարեկամութեան պատմութիւնը:

«Կառավարական հրամանով, թուրք զինուորները զէնք բարձրացուցին անպաշտպան ու անզէն հայերու դէմ, զանոնք բշեցին հայրենի տուններէն ու քաղաքներէն, տեղահան ըրին, աքսորեցին ու ջարդեցին:

«Տեղահանուածներուն մէջ էր նաեւ մեր ընտանիքը, քսան հոգի: Բոլորն ալ, բացի ինձմէ ու եղբօրմէս, սպաննուեցան Տէր Զօրի անապատին մէջ:

«Տէր Զօրի դժոխքէն հրաշքով ազատեցանք ես ու եղբայրս: Թէ ինչպէս եղաւ, ես հիմա չեմ ալ յիշեր, մենք շարքէն ետ մնացինք: Աւագաբլուրի մը ետեւը կծկուած՝ կը նայէինք հեռացող թափօրին եւ կ'ուրախանայինք, որ վերջապէս պիտի հանգստանային մեր յոգնած ոտքերը, անշուշտ, առանց մտածելու որ անապատին մէջ մինակ մնալը սարսափելի էր:

«Թէ ինչքան ժամանակ անցեր էր, չեմ գիտեր. մենք քնացեր էինք՝ յոգնութենէն եւ անօթութենէն ուժասպառ: Երբ արթնցանք, անծանօթ մարդիկ կը կողոպտէին ձամբան ինկած կամ սպաննուած հայերը: Անոնք տեսան մեզ եւ իրենց հետ տարին: Քիւրտ աւագակներ էին:

«Երեկոյեան հասանք քաղաք մը: Ծայրամասի այգիներուն մէջէն կ'անցնէինք: Այգեպան մը կեցուց քիւրտերը, չեմ գիտեր ինչ խօսեցաւ անոնց հետ, ապա դրամ տալով՝ մեզ առաւ անոնց ձեռքէն ու իր հետ այգի տարաւ: Քիչ ետք այգեպանին տնակին մէջ էինք: Մեզ կերակրելէ ետք՝ քնացուց:

«Անցան օրեր: Մենք առողջացանք: Ահմէտն ու իր կինը խնամեցին մեզ: Ես այդ ժամանակ արդէն 11–12 տարեկան տղայ էի եւ շատ գործերու մէջ կ'օգնէի իրենց, իսկ եղբայրս կը վազվզէր ու կը խաղար անոնց երեխաներուն հետ:

«Երբ անցան այն սարսափելի օրերը, եւ վայրագ թուրքերը հեռացան, Տէր Զօրէն ազատած հայերը սկսան կամաց–կամաց դուրս ելլել իրենց թաքստոցներէն յայտնի եղաւ, որ արաքները շատերոն ապաստան տուած էին: Գտնուեցան հեռաւոր բարեկամներ ու ծանօթներ, որոնք Ահմէտի քովէն առին եղբայրս ու դրին որբանոց, իսկ ինձի խորհուրդ տուին մնալ անոր քով:

«Անցան տարիներ: Ահմէտ զիս ամուսնացուց, տունի–տեղի տէր դարձուց ու եղաւ մեր ընտանիքին ամենալաւ բարեկամը:

«Տարիներ առաջ, երբ մենք կը պատրաստուէինք Հայաստան գալու, Ահմէտը իր զաւակներով մեզի ընկերացաւ մինչեւ նաւահանգիստ եւ բարի ձանապարհ մաղթեց՝ սրտանց ուրախանալով, որ վերջապէս հայրենիք կը վերադառնայինք:

«Ահմէտին մահուան լուրը մեծ ցաւ պատճառեց ինձի: Ճիշդ է, մենք հեռու էինք իրարմէ, բայց սրտով մօտ էինք ու հարազատ: Մենք կը մնանք լաւ բարեկամներ Ահմէտին զաւակներուն հետ»:

ՅԵՌԱՒՈՐ, ԲԱՅՅ ՄՕՏ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

Զանգը հնչեց: Յովհաննէսը շարժուեց բազկաթոռի մէջ, որ վեր կենայ՝ դուռը բացելու, սակայն նրա աշխոյժ ու ժիր թոռնիկը կանխեց նրան:

— Պապիկ, դու հանգիստ նստիր, ես դուռը կը բացեմ:

Քիչ յետոյ նա աղմուկով ետ եկաւ՝ մի հաստ ծրար ձեռքին:

— Պապիկ, նամակ ունես. երևի հօրեղբայրն է գրել. նկարներ էլ կան մէջը, — ասաց նա՝ ձեռքի մէջ շուռումուռ տալով ծրարը:

Պապի թոյլտուութեամբ Յովիկը բացեց ծրարը և զարմացած քարացաւ տեղում, նամակը գրուած էր անծանօթ լեզուով, իսկ ծրարից հանուած նկարներից նայում էին միանգամայն անծանօթ, թուխ ու արևավառ դէմքեր:

— Սա մեր նամակը չէ, պապիկ, ես զուր բացեցի, — ասաց Յովիկը և շփոթուած՝ նամակն ու նկարները մեկնեց պապին:

Յովհաննէսը լուռ նայեց նկարներն, ու մի պայծառ ժպիտ լուսաւորեց կնճիռներով ակոսուած նրա դէմքը:

— Օ՛, սա արաբ Ահմադն է, Յովիկ ջան, իմ ամենալաւ ու ազնիւ բարեկամը:

Ու կարծես դիմելով նկարից նայող մարդուն՝ շարունակեց.

— Իմ սիրելի, իմ ազնիւ, իմ լաւ բարեկամ, հեռաւորութիւնն ու ժամանակը քեզ մոռանալ չտուեցին մեր բարեկամութիւնը: Դու նորից գտար ինձ, ինչպէս այն ահեղ օրերին, երբ գտար ու պատսպարեցիր...

— Ոչինչ չեմ հասկանում, պապիկ, ո՞վ է Ահմադը և ինչպէ՞ս է գտել քեզ...

— Սիրելի Յովիկ, Ահմադը մի ազնիւ ու աշխատասէր արաբ է, սքանչելի այգեգործ: Նամակը կարդալուց յետոյ ես քեզ կը պատմեմ մեր բարեկամութեան պատմութիւնը:

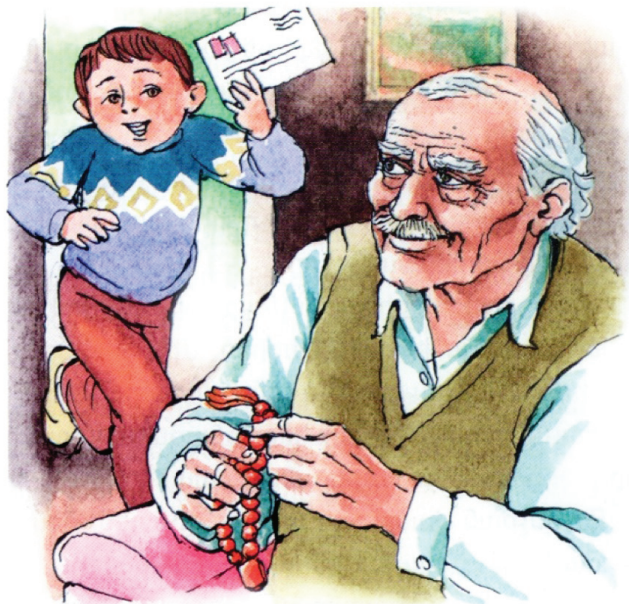
Յովհաննէսը սրտի դողով ու հարազատը գտածի անսահման յուզումով ձեռքն առաւ նամակը և սկսեց կարդալ:

Յանկարծ ծերունին փղձկաց, արցունքի կաթիլները դուրս յորդեցին նրա ծերունական աչքերից:

Յովիկը զարմացած ու յուզուած նայում էր պապին ու ոչինչ չէր հասկանում:

— Ի՞նչ պատահեց, պապիկ, ինչո՞ւ ես լաց լինում, ի՞նչ է գրուած նամակում...

— Օ՛, սիրելի Յովիկ, մահացել է իմ անգին բարեկամ Ահմադը, որը հօր պէս խնամել է ինձ...

Պարզուեց, որ մեռնելուց առաջ Ահմադը որդիներին խնդրել ու պարտաւորեցրել էր Սիրիայում բնակուող հայերից իմանալ իրենց բարեկամ Յովհաննէսի հասցէն, նամակ գրել նրան և շարունակել ու պահպանել այն լաւ ու ազնիւ բարեկամութիւնը, որ նա սկսել էր Յովհաննէսի հետ տասնամեակներ առաջ: Եւ ահա նրա որդիները կատարել են հօր ցանկութիւնը:

Այս դէպքից մի քանի օր յետոյ պապ ու թոռ նստած էին պատշգամբում՝ առաւօտեան պայծառ արևի շողերով ողողուած խաղողի որթատունկերի հովանու տակ: Ու պապը թոռնիկին պատմում էր անցած-գնացած մի պատմութիւն, որ կենդանի է հայրենադարձ ամէն մի ընտանիքում: Դա 1915 թուականի Մեծ Եղեռնի պատմութիւնն էր, որը երբեք չի մոռացուի, քանի կայ հայը:

— Որդիս, մեր աշխարհում, որպէս հին հարևաններ, ապրում էին երկրի հին տէրերը՝ հայերը, և նոր տէրերը՝ եկուոր թուրքերը, որոնք բարբարոս էին ու անգութ: Նրանց ղեկավարները՝ Էնվերը, Թալեաթը, արիւնարբու ու մարդատեաց մարդիկ էին: Մի օր հրաման արձակեցին Թուրքիայում ապրող բոլոր հայերին ոչնչացնել: Հազարաւոր թուրք զինուորներ գէնք վերցրեցին իրենց դարաւոր հարևանների՝ անգէն ու անպաշտպան հայերի դէմ: Հայրենի քաղաքներից ու գիւղերից տեղահան արեցին միլիոնաւոր մարդկանց ու քշեցին դէպի Դէր-Զօրի անապատը:

Դէր-Զօրի դժոխքից եւ ու Մեսրոպը հրաշքով ազատուեցինք: Թէ ինչպէս եղաւ, մենք մարդկանց քարաւանից ետ մնացինք: Մի աւագաթմբի ետևը կծկուած՝ նայում էինք հեռացող թափօրին և ուրախանում էինք, որ կարող ենք հանգստանալ: Իհարկէ չէինք մտածում, որ քարաւանի ետևից քարշ եկող շնագայլերն ու միւս գազանները մեզ կարող էին յօշոտել, որ քաղցից ու ծարաւից անխուսափելիօրէն պիտի մեռնէինք:

Թէ ինչքան ժամանակ անցաւ, չգիտեմ, մենք քնել էինք՝ յոգնածութիւնից, քաղցից ու ծարաւից թուացած: Աղմուկից արթնանալով՝ տեսանք, թէ ինչպէս անձանօթ մարդիկ կողոպտում էին ճանապարհին ընկած կամ սպանուած հայերին: Նրանք տեսան մեզ և իրենց հետ տարան:

Երեկոյեան հասանք մի փոքրիկ քաղաքի: Անցնում էինք ծայրամասի այգիների մօտով: Մի այգեպան կանգնեցրեց, ինչ–որ բան խօսեց նրանց հետ և ապա փող տալով՝ մեզ գնեց նրանցից: Քիչ յետոյ մենք նրա տնակում էինք:

Ամենից առաջ նա մեզ ջուր տուեց, ապա առաջներս զամբիւղով միրգ դրեց: Նրա կինը՝ Զուլֆիան, իր որդիների պէս սիրեց մեզ, լողացրեց, գուրգուրեց, մեղմացրեց մեր վիշտը և ընդունեց իր ընտանիքի մէջ:

Անցան օրեր, թուրք մարդասպանները հեռացան արաբների երկրից: Պարզուեց, որ արաբները շատերին էին ապաստան տուել: Գտնուեցին նաև հեռաւոր բարեկամներ ու ծանօթներ: Նրանք Ահմադի մօտից վերցրեցին Մեսրոպին, որը 7–8 տարեկան էր, և յանձնեցին որբանոց: Իսկ ինձ, որ արդեն 11–12 տարեկան էի, խորհուրդ տուեցին մնալ նրա մօտ:

Տարիներ առաջ, երբ մենք պատրաստում էինք Հայաստան գալու, Ահմադը իր զաւակներով մեզ ընկերացաւ մինչև նաւահանգիստ, սրտանց ուրախանալով, որ մենք հայրենիք ենք վերադառնում: Ճիշտ է մենք հեռու էինք իրարուց, բայց սրտով մօտ էինք ու հարազատ:

Ահա թէ ինչու նրա մահուան լուրն այդքան մեծ վիշտ պատճառեց ինձ: Ես երէկ նամակ գրեցի նրա որդիներին, որ հիմա էլ դուք շարունակէք այդ մեծ բարեկամութիւնը: Թող յաւերժ հաստատ մնայ նեղ օրերին ստեղծուած այդ ազնիւ բարեկամութիւնը:

Հեռաւոր բայց սրտակից բարեկամը

Դասածրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ 5-րդ _____ Տեւոդոսիւն _____

Նպատակ (Objective) – Աշակերտները պիտի կարողանան ըմբռնել եւ նկատի առնել ուրիշների հանդէպ ցուցաբերած իրենց վերաբերմունքի ազդեցութիւնը: Պիտի անդրադառնան, որ ամէն ոք ընդունակ է անձնուէր գործի՝ որ կարող է դրական փոփոխութիւն բերել:

Նիւթեր եւ միջոցներ (Materials) – Գրատախտակ, թուղթ, աշխատանքի ծրագիր, զեկոյցի թերթիկ եւ թերթեր կոլաժի համար:

Հետաքրքրութիւն ստեղծելու համար (Motivation) –

- Ուսուցիչը գրատախտակին գրում է «անձնասէր» եւ «անձնուրաց» բառերը.
- Հարց է տալիս աշակերտներին, թէ ինչ է նշանակում անձնասէր լինել եւ ժամանակ է տալիս նրանց պատմելու իրենց փորձառութիւնը անձնասէր մէկի հետ՝ առանց անուն տալու.
- Ուսուցիչը, ապա՝ հարց է տալիս աշակերտներին, թէ ինչ է նշանակում անձնուրաց լինել եւ ժամանակ է տալիս նրանց պատմելու իրենց փորձառութիւնը՝ անձնուրաց մէկի հետ:

Քննարկումը սկսելու համար

- Ուսուցիչը հարց է տալիս.
- Արդեօք կարո՞ղ էք յիշել մի դէպք երբ մէկը ձեզ մի բարութիւն արած լինի՝ առանց ձեզանից որեւէ ակնկալիք ունենալու: Ուսուցիչը ինքը մի օրինակ է բերում:

Դասաւանդման հերթականութիւն (Directed Lesson Sequence)

- Ուսուցիչը ներկայացնում է «**Հեռաւոր բայց սրտակից բարեկամը**» պատմութիւնը եւ յայտարարում, թէ դա մի մարդու մասին է, որ մի շատ անձնուրաց գործ է կատարել.
- Ուսուցիչը կարդում է, բայց կանգ է առնում եւ բացատրում անհասկանալի բառերը.

- Ապա սկսում է քննարկումը հետեւեալ հարցերի շուրջ.
Ո՞վ էր անձնասէրը այս պատմութեան մէջ.
Մարդիկ ինչ ձեւերով կարող են իրար հանդէպ անձնասէր լինել.
Ահմադը (Ահմէտը) ինչ արեց որ անձնուրաց էր. ինչո՞ւ արեց
Ձեր կարծիքով, Ահմադի համար դժուար չէր պատասխանատուութիւն վերց-
նել եւ փրկել Յովհաննէսին եւ նրա եղբորը.

Անհատական աշխատանք (Independent Practice)

- Ուսուցիչը աշակերտներին խմբերի է բաժանում.
- Իւրաքանչիւր խումբ նախ ընտրում է մի աշխատանք/ծրագիր որ օգտակար պիտի լինի մի խումբ մարդկանց կամ համայնքին: Կարելի է ծաղկի սերմեր ցանել եւ յետոյ բոյսը տեղափոխել հանրային մի վայր: Կարելի է քարդեր գրել, կամ զարդա-
րանքներ սարքել եւ դրանք մի ծերանոցի (կամ նման մի հաստատութեան) բնակիչ-
ներին ուղարկել: Կարելի է շնորհակալագրեր կամ գնահատագրեր պատրաստել եւ
ուղարկել տեղի հրշէջ կայանին կամ ոստիկանատանը՝ իրենց կատարած լաւ գործի
համար.
- Իւրաքանչիւր խումբ պիտի մի գաղափարի վրայ համաձայնուի եւ ուսուցչին
ներկայացնի իբրեւ ծրագրի ուրուագիծ: Պայմանն այն է, որ խմբերը պիտի զոհեն
իրենց ազատ ժամերը եւ աշխատեն ծրագիրը գլուխ բերելու համար:

Յաւելեալ աշխատանք. (Supplemental Activities)

- Աշակերտները հարցազրոյց են կատարում ընտանիքի մի անդամի հետ, եւ նա
պատմում է մի դէպք երբ մէկը մի անձնուրաց գործ է արել.
- Աշակերտները հին թերթերի միջից կտրատում են բառեր, նախադասութիւն-
ներ եւ նկարներ, որոնք իրենց կարծիքով անձնուրացութիւն են խորհրդանշում: Ապա
դրանք դասարան են բերում եւ մի մեծ կարդոնի վրայ կոլաժի ձեւով իրար միացնում:

Գնահատում/Արժեւորում (Evaluation/Assessment) – Ուսուցիչը արժեւորում է, թէ աշակերտը որքանո՞վ է իւրացրել անձնուրացութեան հասկացութիւնը, ինչպէ՞ս է աշխատել խմբերում, ինչքանո՞վ է մասնակցել քննարկումներին. ինչ որակ ունի իր կատարած աշխատանքը թէ՛ անհատական եւ թէ՛ խմբի մէջ:

Հեռաւոր բայց սրտակից բարեկամը

Դասածրագիր (Lesson-plan)

Teacher(s): _____

School: _____

Level/Grades: _____ **5 th** _____ Unit # _____ Length _____

Objective: Students will be able to understand and consider the effects of their actions on others and realize that every person is capable of the kind of selfless actions that create positive change.

Materials: White board or chalkboard, paper for the project outline, interview papers, poster papers for collage

Motivation:

- The teacher will write the word selfless and selfish on the board.
- Ask the students what “selfish” means. (Selfish: caring only for oneself). Allow students time to share personal experiences with selfish behavior without naming names.
- Ask students what “selfless” means. (Selfless: not selfish, giving). Allow students time to share personal experiences with selfless behavior.

Opening discussion:

- The teacher asks students if they remember someone doing them a favor without any expectation. The teacher gives an example.

Directed Lesson Sequence:

- The teacher will introduce the story «Հեռաւոր բայց սրտակից բարեկամը» and tell the class that the story is about a man who does something that is very selfless.
- Read the story to the students. During the story, stop and check for understanding of the vocabulary words.
- Ask questions:
Who was selfish in the story?
In what ways people can act selfishly towards each other?

What did Ahmad do that was selfless? Why?

Do you think it was hard for Ahmad to take the responsibility of saving Hovhanness and his brother?

Independent Practice:

- The teacher will assign students into groups.
- Each group of students will choose an activity that is a benefit to a group or the community. They could plant flower seeds and later plant the flowers to beautify an area. They could make cards or decorations for a nursing home. They could write notes of appreciation and thanks to community service people like firemen or policemen.
- Each group must come up with the idea and turn it in as an outline to the teacher. The only stipulation is that in order for the groups to function they will have to give up their free time (recess or after school).

Supplemental Activities:

- Students interview an adult in their family. Ask him/her to share a story about selflessness.
- Students can make a collage by going through old newspapers and magazines and cutting out words and pictures that they think symbolize selflessness. Then they arrange and overlap the words and pictures on a poster to display in class (on a bulletin board).

Evaluation: The teacher assesses the students' understanding of the concept of selflessness through their participation in the discussions, and the product of their group projects and the follow up activities.

Աշխատանքային ծրագիր (Project Outline)

Խումբի անդամներուն անունները

Բացատրութիւն խումբի ընտրած աշխատանքին մասին

**Խումբը ե՞րբ պէտքէ հանդիպէ աշխատանքը ծրագրելու եւ գործադրել
սկսելու համար.**

Աշխատանքը ի՞նչ արդիւնքի պիտի հասնէ.

Աշխատանքային ծրագիր (Project Outline)

Խմբի անդամների անունները

Բացատրություն խմբի ընտրած աշխատանքի մասին

Խումբը ե՞րբ պիտի հանդիպի աշխատանքը ծրագրելու եւ գործադրել սկսելու համար.

Աշխատանքը ի՞նչ արդիւնքի պիտի հասնի.

Չեկոյց աշխատանքի մասին (Project Report)

Ո՛վ օգտուեցաւ ձեր խումբին աշխատանքէն.

[illegible]

**Արդեօք կրցա՞ք ձեր ակնկալած արդիւնքին հասնիլ:
Բացատրեցէ՛ք ինչպէս.**

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Չեկոյց աշխատանքի մասին (Project Report)

Ո՛վ օգտուեց ձեր խմբի աշխատանքից.

[illegible]

**Արդեօք կարողացա՞մք ձեր ակնկալած արդիւնքին հասնել:
Բացատրէ՛ք ինչպէս.**

[illegible]

ԴԵՐԵՆԻԿԸ

Դուռը կը բացուի.— Դերենիկն ահով
Իբրեւ թէ այծեամ մ'ըլլար նետահար,
Մօրը թելերուն մէջ կ'իյնայ լալով:
— Ի՞նչ ունիս, տըղաս... ըսէ՛ շուտ... մի՛ լար.
Օձը քեզ խածաւ, թէ աքացեց ձին.
— Գլուխս պատռեց դըրացի Ալին...

Եւ ան ցոյց կու տայ սեւ գանգուրներուն
Ներքեւ վէրք մ'ուրկէ բըխելով արիւնն,
Հայ գլխիկն այդ, թո՛ւրք ոխով կը թրջէ:
Քաջ մօրն հոգւոյն մէջ վիհեր կը բացուին
Լեցուած ամօթով.— գըգուել կրթի՛ջ է
Սըրտի վրայ՝ յաղթուած ճակատն երկչոտին:

Պահ մ'իր գութին խուլ՝ կը մղէ ի բաց
Կուրծքէն, գըլուխն այդ փոքրիկ վատին.
Եւ կը գոռայ.— Դո՛ւրս... մինչեւ որ յաղթած՝
Արիւններդ անոր արեամբ չըմաքրին՝
Այսօր տուն չես գար: Մատնիչ խնամքներուս,
Միթէ վարսակի հացո՞վ սընար... դո՛ւրս:

Տղան, ամօթէն շիկնած կ'առարկէ.
— Բայց, մայրի՛կ, Ալին թուրքի զաւակ է.
Աչքին մէջ հեռ կայ եւ մէջքը փալա:
— Իսկ դու ալ Հայ՛ ես, եւ մէջքդ ըլլա՛յ
Թող մըկրատս, իլս, ինչ որ կ'ուզես... դո՛ւրս:

Դերենիկն այսպէս գետին նայկելով
Կը մեկնի անձայն... Հոն ծառի մը քով
Զինքը կը տեսնեմ լոյսով լուսնակի.
Մեծ քար մը ձեռքին, ջլածիգ, դալկահար.
(Մինչ արիւնն այտէն վար կը կայլակի)
Թշնամոյն շեմին կը սպասէ, երկար...

Դերենիկը

Դասաձրագիր (Lesson-plan)

Ուսուցիչ/ներ _____

Դպրոց _____

Դասարան _____ 5-րդ _____ Տեղողութիւն _____

Նպատակ (Objective) – «Դերենիկը» կարդալով, աշակերտները առիթ պիտի ունենան ուսումնասիրելու եւ գտնելու անձնական իրաւունքները պաշտպանելու տարբեր եղանակներ:

Նիւթեր եւ միջոցներ (Materials) – Գրատախտակ, թուղթ:

Հետաքրքրութիւն ստեղծելու համար (Motivation) –

- Ուսուցիչը առիթ է տալիս աշակերտներին քննարկելու անձնական իրաւունքներ հասկացութիւնը համայնքի մէջ.
- Աշակերտները կարծիք են յայտնում, թէ որո՞նք են մարդու հիմնական կամ տարրական իրաւունքները համայնքում.
- Աշակերտները պատճառաբանում են, թէ ինչո՞ւ կարելոր է որ այս իրաւունքները պաշտպանուած լինեն.
- Ուսուցիչը գրատախտակին գրում է այդ իրաւունքները:

Այս իրաւունքները կարող են լինել՝
Խօսքի ազատութեան իրաւունք
Կրօնի ազատութեան իրաւունք
Հաւասարութեան իրաւունք
Արդարութեան իրաւունք
Քուէի իրաւունք

Դասաւանդման հերթականութիւն (Directed Lesson Sequence)

- Ուսուցիչը մէկ անգամ կարդում է «Դերենիկը».
- Ուսուցիչը երկրորդ անգամ է կարդում, բայց կանգ է առնում իւրաքանչիւր տնից յետոյ եւ աշակերտների հետ քննարկում է այդ տան իմաստը եւ միաժամանակ բացատրում անհասկանալի բառերը.
- Ապա աշակերտները առանձին թղթերի վրայ ամփոփում են բանաստեղծութիւնը եւ գրում թէ դա ի՞նչ է ուզում ասել.

- Մի քանի աշակերտներ իրենց գրածը կարդում են դասարանի առջև.
- Աշակերտները քննարկում են գտնելու այլ միջոցներ, որոնցով Դերենիկը կարող է իր իրաւունքները պաշտպանել (բացի իր մօր զգացական կերպով մատնանշած վրէժի եղանակից).
- Սա առիթ կը տայ ուսուցչին՝ աշակերտներին բացատրելու Հայկական Դատի մասին (զինեալ եւ խաղաղ պայքար)
- Ուսուցիչը աշակերտների առաջարկած միջոցները գրում է գրատախտակին:

Անհատական աշխատանք (Independent Practice) – Ուսուցիչը խմբերի է բաժանում աշակերտներին: Իւրաքանչիւր խմբին յանձնարարում է աշակերտների մատնանշած մէկ եղանակը, որով Դերենիկը կարող էր իրեն պաշտպանել: Խումբը մի կարճ սենար է գրում եւ բեմադրում է Դերենիկի դէմ կատարուածը եւ թէ Դերենիկը ինչպէս պաշտպանեց իր իրաւունքները:

Յաւելեալ աշխատանք. (Supplemental Activities) Աշակերտները գրաւոր տալիս են մարդու իրաւունքների բնութագրումը եւ այս իրաւունքների համար օրինակներ են բերում: Գրում են նաեւ, թէ եթէ իրենց իրաւունքները ոտնատակ լինի, իրենք ինչպէս կը վարուեն:

Գնահատում/Արժեւորում (Evaluation/Assessment) – Ուսուցիչը արժեւորում է, թէ աշակերտը որքանո՞վ է իւրացրել մարդու իրաւունքների հասկացութիւնը՝ դատելով քննարկումներին նրա մասնակցութիւնից, սենարների մէջ դերակատարութիւնից եւ գրաւոր աշխատանքից:

Դասածրագիր (Lesson-plan)

Teacher(s): _____

School: _____

Level/Grades: _____ 5th _____ Unit # _____ Length _____

Objective: Students will be able to explore and identify ways to stand up and defend their individual rights by reading the story «Դերենիկը».

Materials: papers for writing the summary and the final essays, prompts for role—play, chart paper or white board

Motivation:

- The teacher provides an opportunity for the students to discuss the concept of individual rights in a society.
- Students brainstorm and come up with a list of rights of citizens of a community.
- Students should then state reasons for protecting these rights.
- The teacher will write these rights on the board for later reference.

Some of the rights that the students may come up with are the following:

Right to freedom of expression

Right to freedom of religion

Right to be treated equally

Right to be treated fairly

Right to vote

Directed Lesson Sequence:

- The teacher will read the poem «Դերենիկը» to the students.
- Then the teacher will reread the poem stopping at the end of each verse and discussing the meaning of that verse with the students. This would be a great opportunity to review the definition of the new vocabulary.
- Once the teacher finishes rereading and discussing the poem with the students, he/she will ask the students to write a brief summary of what they understood

the poem was trying to say.

- Some students will have the opportunity to share their writing with the whole class.
- The students then should brainstorm and find ways for Derenik in the story to protect his rights other than by the solution he seek due to his mother's strong emotions.
- This will give the teacher the opportunity to introduce the class to the Armenian Cause and various ways for its solution (զինեալ եւ խաղաղ պայքար).
- The teacher will make a list of the student suggestions.

Independent Practice: Students will engage in a role—play of individual human rights. The teacher will assign each group of students one of the solutions they came up with for Derenik to protect his individual rights. Each group must create and act out a role—play which demonstrates how Derenik's right is violated and what his response to the situation is.

Supplemental Activities: Students write a definition of human rights and give examples of these rights. They write how they would act and how would they respond if someone violated their rights.

Evaluation: The teacher assesses the students' understanding of the concepts of human rights and protecting them through students' participation in the discussions, role—play activity and their essays.

Անուն _____

Թուական _____

Յետ–գրութիւն սենարներնեղի մասին
Հիմնուած «Դերենիկը» բանաստեղծութեան վրայ

Իւրաքանչիւր սենարի մէջ ի՞նչ իրաւունք էր բռնադատուել

Դերենիկը ինչպէ՞ս հակազդեց եւ ինչպէ՞ս պաշտպանեց իր իրաւունքը

Սենար 1

Սենար 2

Սենար 3

Սենար 4

Սենար 5

Անուն _____

Թումական _____

Role—Play Reflections
Based on the Poem «Դերենիկ»

What was the right violated shown in each role—play?

How did Derenik respond and protect his right in each role—play

Role—play 1

Role—play 2

Role—play 3

Role—play 4

Role—play 5

Անուն _____

Թուական _____

Իմ իրաւունքները պաշտպանուած են իմ երկրում

<u>Իրաւունքներ</u>	<u>Նկարագրութիւն</u>	<u>Ինչու պէտք է պաշտպանուի</u>
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

Անուն _____

Թուական _____

My Rights Guaranteed in My Country

<u>Rights</u>	<u>Description</u>	<u>Why it should be protected</u>
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

Անուն _____

Թուական _____

Բացատրե՛լ թե ի՞նչ են մարդու իրավունքները (human rights):

Այս իրաւունքներէն օրինակներ յիշէ՛:

Դուն ի՞նչ կը զգայիր եւ ինչպէ՞ս կը հակազդէիր եթէ մէկը քու իրաւունքները բռնադատէր:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Անուն _____

Թուական _____

Բացատրի՛ր թե՛ ի՞նչ են մարդու իրավունքները (human rights):

Այս իրաւունքներից օրինակներ յիշիր:

Դու ինչ կը զգայիր եւ ինչպէ՞ս կը հակազդէիր եթէ մէկը քո իրաւունքները բռնադատէր:

[illegible]

*(Կը տրամադրուի ուսուցիչներուն՝ ինքնապաշտպանութեան
թեմայի մասին օրինակ մը տալու համար)*

Մարդկային այս հսկայ զանգուածին առաջնորն է սապատաւոր ծերունի մը, հայ ուսուցիչ մը՝ Յովհաննէս Մկրտիչեան–Կուլօղլեան, Կեդրոնական դպրոցի Հայոց լեզուի եւ պատմութեան ուսուցիչ, մէկը անշէղ ասանդապահներէն Վասպուրականի յեղափոխական դաստիարակ Մկրտիչ Փորթուգալեանի եւ գործակիցը Աւետիսեանի, Պետոյի եւ Մարտիկի: Կուլօղլեան ինքն անձամբ առաջնորդած է աշակերտական նուագախումբը եւ ալիքաւորող ամբոխին հետ ուխտի եկած է Զինուորական Մարմնին մօտ՝ պատուով մեռնելու երդումով:

«Մեր հայրենիք»ի յուզումնասարսուռ երաժշտութեան հեղեղէն ետք, իբրեւ անեղ պատգամներ, հազարաւոր ամբոխի սրտերուն մէջ կը պայթին Կուլօղլեանի խօսքերը.—

...«Կեանքի եւ մահուան օրն է, հայրենակիցներ, պատուով մեռնելու գերագոյն ժամը... Քսան տարի առաջ, այս նոյն փողոցներուն մէջ եւ այս նոյն թշնամին փորձեց բնաջնջել ձեր հայրերը, բայց չկրցաւ, որովհետեւ բախեցաւ ձեր նախորդներուն հերոսական դիմադրութեան:... Թող այդ ապերախտ թշնամին այս անգամ եւս բախի ձեր դիմադրութեան եւ ինքը ոչնչանայ իր նիւթած հրէշաւոր դաւադրութեան մէջ: Յիշեցեք 96–ը, հայրենակիցներ, յիշեցեք ձեր հայրերու պատուաւոր մահը, հետեւեցեք ձեր վերջին աննման առաջնորդներուն՝ Իշխանի եւ Վռամեանի օրինակին: Երդուեցեք, որ դուք չեք դաւաճաներ անոնց խտէալներուն, երդուեցեք որ պատուով պիտի մեռնիք ամէնքդ...»

«Յառաջ, դէպի դիրքերը, դէպի ազատ կեանք եւ անմահութիւն...»:

Դողդոջուն ծերունին լռեց՝ վրեժի ցասումի, յաղթութեան եւ կեանքի ու մահուան կիրքերով յորդած աղմուկի ու բացագանչութեան տարափին տակ: Մինչ ֆանֆառը վերսկսաւ Հայութեան քայլերգը աւելի ուժգին:

Իւր քաջ որդունց սուրբ արիւնով

Պիտի լիկի ազատուած...

Իրիկնամուտին, կէս ժամու չափ, հայ-թրքական բոլոր դիրքերուն վրայ, յանկարծ կը թագաւորէ մեռելային լռութիւն մը: Թնդանօթի ոչ մէկ հարուած, ոչ մէկ հրացանաձգութիւն: Կարմիր հրդեհ մը կը ծաւալի միայն խաչ փողոցէն Ս. Յակոբ, անյոյս բոցերը հայ անպաշտպան տուններու: Հեռուէն, շատ խորէն, կը լսուի խուլ որոտ մը: Պարզ է, որ Քաղաքամէջի բուռ մը հայութիւնը կը մարտնչի: Կասկածողներ կան, թէ թուրքերը, Այգեստանը ընկճելէ յուսահատ, իրենց բովանդակ կատաղութիւնը պիտի թափեն

մեկուսացած Քաղաքամէջի ափ մը Հայութեան վրայ: Արամ, սակայն, չարագուշակ կը համարէ այս խորհրդաւոր լռութիւնը եւ անմիջապէս կը հրահանգէ բոլոր դիրքերուն ամբողջ գիշերը պատրաստ եւ անքուն հսկել՝ առաջքն առնելու համար ամէն տեսակ դաւադրութեան: Կը հրահանգէ նաեւ լաւագոյն ուժերով ամրացնել ամենէն կարեւոր ճակատը՝ Սահակ Պէյի դիրքը: Ինք կը մնայ ամբողջ գիշերը Զինուորական Մարմնի շէնքը եւ անձամբ կը հսկէ ու կը վարէ բոլոր գործերը:

Արամի նախազգացումը անտեղի չէր: Կէս ժամուան խորհրդաւոր լռութիւնը կը խզուի յանկարծ եւ ահեղասաստ կայծակի եւ որոտի ուժգնութեամբ բոլոր դիրքերուն վրայ կը լսուի ուղղակի դժոխային աղմուկ մը: Անհնարին է պատկերացնել այդ դժոխային աղմուկին ամբողջ տարողութիւնը: Մարդկային լսելիքը ուղղակի խլութեան կը դատապարտուէր եւ ամէն մարդ անգիտակցաբար կը փակէր իր աչքն ու ականջը, չլսելու համար մարդկային կեանքին մէջ թերեւս մէկ անգամ լսուող այդ շնագայլային վժվժոցը:

* * *

Ապրիլ 7-ի եւ 8-ի սկզբնական կռիւներուն, ամենէն աւելի քաջութիւն եւ կորով ցոյց տուող մարտիկները քաջալերելու համար, Զինուորական Մարմինը պատրաստել տուաւ եռագոյն երիզներով պատուոյ խաչեր ու հետեւեալ բովանդակությամբ նամակով մը յանձնեց տէրերուն:

«Հայ Ազգային Ինքնապաշտպանութեան Կեդրոնական Մարմինը գնահատելով ձեր աննման արիութիւնը, զոր ցոյց տուիք յանուն Ազատութեան մղուող մեր բռնն պայքարին մէջ, յարգանք կը նուիրէ ձեզ ներփակ Պատուոյ Խաչ, որուն կատարելապէս արժանի ըլլալնիդ փառաւոր կերպով ապացուցիք»:

* * *

Առաւելաբար մեծ անհրաժեշտութիւն կար բանուոր-աշխատաւոր ձեռքերու: Թրքական թնդանօթներու պատճառած վնասները ենթադրուածին չափ թեթեւ չէին: Քանի մը ժամուան ռմբակոծութենէ ետք, թնդանօթային հարուածները հիմնապէս կը քանդէին ամենէն ամուր դիրքերն իսկ: Հայկական բոլոր դիրքերը, անխտիր, յարձակման ու քանդման կ'ենթարկուէին եւ հարկ էր անմիջապէս իսկ նոր դիրքեր հասցնել, այլապէս ամէն րոպէ աղետը անխուսափելի պիտի ըլլար: Կային դիրքեր, որոնք օրը մէկ քանի անգամ հիմնապէս կը քանդուէին:

Կռուի որոշ ճակատներուն վրայ, առաւելաբար դաշտի շրջանի եւ արեւելեան ուղղութեամբ ինկած այգիներուն մէջ՝ հարկ կը նկատուի խրամատներ փորել, թրքական գնդակներէն պաշտպանուելու, դիրքերու կապը պահպանելու եւ, հարկ եղած պարագային, ճակատամարտ մղելու համար:

Հաստատուեցաւ ամրաշէն-բանուորներու առանձին կայան-կեդրոն մը, առանձին հսկիչներով՝ Շաւարշ Հովհիւեան, ռամկավար եւ Ազատ Խորէնեան, դաշնակցական, ուուցիչ: Ամրաշէններուն հարկ եղած գործիքներ եւ դիրութիւններ տալու համար հաստատուեցաւ նաեւ ուրիշ կայան մը, ուր Զինուորական Մարմնի կոչին արձագանք տալով, ժողովրդին բոլոր խաւերը ինքնայոժար կը տրամադրէին ամէն տեսակի պիտանի գործիքներ՝ փայտհատ, կացին, սղոց, եւ այլն: Այս կայանը կը ղեկավարուէր Գրիգոր Պանիրեանի կողմէ: Միեւնոյն կայանը կը հաւաքուին նաեւ ամէն կարգի արհեստաւոր վարպետներ, առաւելաբար քանքաններ եւ որմնադիրներ, առաջիկները գետնուղիներ փորելու եւ թրքական դիրքերը հրդեհելու, իսկ երկրորդները՝ թնդանօթներէն քանդուած դիրքերը նորոգելու համար:

Ամէն պարագայի տակ, ամրաշէններու դերը, Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն ամբողջ ընթացքին, եղաւ ճակատագրական, փրկարար եւ հերոսական: Անոնց ստեղծագործած վիթխարի խրամները եւ կերտած ամրակուռ պատնէշները լաւագոյն պատեհութիւնը տուին ինքնապաշտպանութեան մարտիկներուն, ամբողջ կռիւներուն ընթացքին եւ ոչ մէկ թիզ հող ու ոչ մէկ դիրք յանձնելու թշնամիին: Յաճախ շարք մը դիրքեր՝ Սահակ Պէյ, Թովմագեան, Օթէլ, Արարք, եւ այլն, միեւնոյն օրուան մէջ վեց-եօթը-ութ անգամ քանդուեցան եւ եօթը-ութ անգամ նորէն վերաշինուեցան ճարտար եւ անձնագրի ամրաշէն բանուորներու աշխատանքով:

Խօսք խմբագրի կողմից	3
---------------------------	---

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. Խումբ – Ընդհանուր ակնարկ (արեւմտահայերէն)	6
--	---

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. Խումբ – Ընդհանուր ակնարկ (արեւելահայերէն)	9
--	---

Առաջադրուած թեմաներ

1. Համագործակցութիւն եւ յարատեւ աշխատանք

(Cooperation and Perseverance)

«Ուս ուսի որ տանք, սարեր շուռ կտանք»	13
Դասաժողով (հայերէն)	16
Դասաժողով (անգլերէն)	18
Մեթոդական օժանդակութիւն	20

2. Արդարութիւն (Fairness)

«Ոսկու կարասը» (արեւմտահայերէն և արեւելահայերէն տարբերակներով)	32
Դասաժողով	72
«Շուշանը»	74

3. Բարեկամութիւն (ընկերասիրութիւն) եւ փոխադարձ յարգանք

(Friendship and Respect)

«Երկու այծ»	77
«Երկու ընկերներ»	77
Դասաժողով (հայերէն)	78
Դասաժողով (անգլերէն)	81
Մեթոդական օժանդակութիւն	84
«Նամակ Կաղանդ պապային»	87

Եղեռն

«Կակաչները»	89
Դասաժողով	91
Մեթոդական օժանդակութիւն	94

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բ. Խումբ – Ընդհանուր ակնարկ (արեւմտահայերէն)	102
--	-----

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բ. Խումբ – Ընդհանուր ակնարկ (արեւելահայերէն)	110
--	-----

Առաջադրուած թեմաներ

1. Ազատութիւն (Freedom)

«Կեանքից թանկ բանը»	119
Դասաժողով (հայերէն)	120
Դասաժողով (անգլերէն)	122

2. Գթասրտություն եւ Համագործակցություն (Compassion and Cooperation)

«Եղջերուն ու ծառը»	125
Դասածրագիր (հայերեն)	128
Դասածրագիր (անգլերեն)	130

3. Ազնվություն, Արդարամտություն (Honesty)

«Ազնիվ տղան» (Ազնիւ տղան)	133
Դասածրագիր (հայերեն)	142
Դասածրագիր (անգլերեն)	144
Մեթոդական օժանդակություն	146

4. Կորուստ, Դիմագրաւելու քաջություն (Loss, Courage to cope)

«Հրանտ Պապիկը ապրում է յաւիտեան»	151
<i>Grandfather Hurant Lives Forever</i>	169
Դասածրագիր (հայերեն)	187
Դասածրագիր (անգլերեն)	189

Եղեռն (Երրորդ դասարան)

«Գարնանային մի օր»	192
Դասածրագիր (հայերեն)	195
Դասածրագիր (անգլերեն)	198
Մեթոդական օժանդակություն	201
«Շուշանը»	206
Դասածրագիր (հայերեն)	208
Դասածրագիր (անգլերեն)	210
Մեթոդական օժանդակություն	212

Եղեռն (չորրորդ դասարան)

«Անպարտելի ոգին»	214
Դասածրագիր (հայերեն)	220
Դասածրագիր (անգլերեն)	223
Մեթոդական օժանդակություն	226

Եղեռն (հինգերորդ դասարան)

«Տանտան»ը	228
Դասածրագիր (հայերեն)	233
Դասածրագիր (անգլերեն)	235
«Պզտիկ հերոսը» (ընթերցանութեան համար)	238
Հատուած Շապին Գարահիսարի հերոսամարտից (ընթերցանութեան համար)	241
«Հեռաւոր բայց սրտակից բարեկամը» (արեւմտահայերէն եւ արեւելահայերէն տարբերակներով)	242
Դասածրագիր (հայերեն)	247
Դասածրագիր (անգլերեն)	249
Մեթոդական օժանդակություն	251
«Դերենիկը»	255
Դասածրագիր (հայերեն)	256
Դասածրագիր (անգլերեն)	258
Մեթոդական օժանդակություն	260
«Վկայութիւններ Վանի հերոսամարտին»	266